JERZY SZCZYGIEŁ

HALLGATÁS

FORDÍTOTTA

MURÁNYI BEATRIX

JERZY SZCZYGIEŁ

HALLGATÁS

EURÓPA KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST 1964

Jerzy Szczygiel
Milczenie
A fordítás a Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa, 1962. évi kiadása alapján készült

A kiadásért felel az Európa Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Pákozdy Ferenc
A szöveget az eredetivel egybevetette: Bába Mihály
A védőborítót és a kötéstervet készítette: Kováts Albert
Képszerkesztő: Láng Pálné
Műszaki vezető: Siklós Béla
Készült: 5000 példányban, 11,8 (A/5) ív terjedelemben,
az MSZ 5501-59 sz szabvány szerint
EU 69 — i — 6466
64-928 Pécsi Szikra Nyomda

Hallgatással nemcsak sokat mondani, de cselekedni is lehet.

ELSŐ RÉSZ

HALLGATÁS

Aznap este Grzegorz részegen állított be, és patáliát csapott a sekrestyében. Követelőzött, hogy fizessek többet, különben otthagy. Szerencsére a templom már üres volt, és senki sem hallotta rekedt handabandázását. A lámpa fénykörében álltam, és hallgatással akartam észhez téríteni. Rám se hederített. Fortyogva kiabálta, hogy mióta súlyosbodtak a rohamaim, ő intézi helyettem a templom ügyeit, ő töri magát minden csip-csup dologban, aztán pár rongyos garast kap érte. Egy szót sem szóltam, merően néztem öreg, haragos arcát.

– Ne adja a nagyot a tisztelendő úr! – hangoskodott. – Azelőtt kinyitottam, takarítottam, perselyeztem, és azzal végeztem is, most meg lessem itt, mintha kutyája lennék, résen legyek, mert egy szempillantás alatt rájön a baj a plébános úrra az oltár előtt vagy a gyóntatószékben. Nem fizeti ezt meg nekem senki. Harmincöt évemet vesztegettem el. Három plébánost túléltem, a tisztelendő urat is túlélem!

Képtelen voltam tovább hallgatni. Reggel óta rosszul éreztem magam. Felkeléskor láttam, hogy a bal lábam a szokottnál is dagadtabb, a mellem pedig elszorult, mint roham előtt. Úrfelmutatáskor úgy reszketett a kezem, hogy alig bírtam a kelyhet felemelni, s a térdem majdnem összecsuklott. Szerencsére a mise végéig valahogy tartottam magam, de utána két órát pihentem a sekrestyében: teljesen kimerültem, nem bírtam és nem is mertem hazamenni.

Nyomott hangulatom azóta sem múlt el: féltem, hogy a sekrestyés szokásos részeg locsogása végleg feldúl, és rohamot kapok, fogtam hát az ernyőmet, és kisiettem a templomból.

Koromfekete éjszaka volt. Vaktában haladtam át a temetőn, azután a sportpályán. Bokáig merültem a puha agyagba, ernyőm kifeszített vásznát szakadatlanul verte az eső. Átjárt a hideg, mégsem bírtam jobban kilépni, nehogy nekimenjek egy útszéli fának. A kapu körvonalát alig tudtam kivenni, de azért kissé fellélegeztem. A kerítések, a házak és a magas fák erejét vették a hideg szélnek, védettebb helyre jutottam. A meleg, kényelmes ágyra gondoltam, ahol elfelejthetem az egész napi hercehurcát, a sekrestyés mérgét, a hideget és az esőt.

Hirtelen ért a kiáltás. Nem fogtam fel azonnal a szavak tartalmát, csak az jutott eszembe, hogy az óhajtott pihenés odavan. Bosszúsan megindultam a hang irányában; csupán ekkor hatolt el a tudatomig a kiáltás értelme. Arra is rájöttem, hogy ki volt az, és

talán annyiban hagyom az egészet, ha nem vagyok oly ingerült. Haragomban meg akartam büntetni a csibészt, de eltűnt, mintha a föld nyelte volna el.

Hazamenet folyton hátranézelődtem, nem követnek-e. Természetesen nem féltem semmitől, csak az idegesített, hogy feltarthatnak, mielőtt a lakásomba érek, pedig annyira vágyódtam lefeküdni, lehunyni a szememet és aludni. Gyorsan kinyitottam az ajtót, és odabent rögtön elmúlt az egész ostoba félelem.

Nem feküdtem le mindjárt, hanem bekapcsoltam a kis villanyfőzőt, és teát készítettem. Mérhetetlenül öregnek éreztem magam. Emlékszem, amikor épp kezemben tartottam a forró poharat, gyermekkori gyóntatóm jutott eszembe: ősz hajú, viaszsápadt öreg volt, mindig görnyedten járt túl bő reverendájában. Arra gondoltam, hogy épp így nézhetek ki most, pedig messze vagyok még az ő korától.

Szokásomhoz híven két gyertyát gyújtottam, és alsóneműben a térdeplőre ereszkedtem. Alig vetettem keresztet, kopogtak az ajtón. Először félénken, aztán egyre sürgetőbben. „Hátha tréfát űznek belőlem?" – villant eszembe. Nem mozdultam. Összetett kézzel térdeltem, szemem a gyertya lángjába révedt. Ajkamra önkéntelen imádság tolult a suhanc megbüntetéséért, aki nem tisztelte papjának személyét. Hosszan és buzgón fohászkodtam, mint régen, amikor még erős voltam, és órákat töltöttem arcra borulva, kereszt formájában szétvetett karokkal, lázas és nyugtalan

imában. Az elmélyedés visszaadta lelkem békéjét.

Ágyamban fekve, gyertyaoltás után már nem is gondoltam az esetre. Másnap sem. A szokott időben miséztem, azután a sekrestyébe mentem, hogy távozás előtt pihenjek egy kicsit. Grzegorz komoran nézett rám, de a folytonos ivástól eltompult szemében bűnbánatot vettem észre. Hallgattam, vártam, hogy ő szólaljon meg először.

Elég gyakran adódott ilyen jelenet; Grzegorz sohasem győzte a néma feszültséget, és sírást tettetve, szánta-bánta vétkét a sekrestye túlsó sarkában. De most késlekedett a megkövetéssel, és akaratlanul is szemügyre vettem. „Hátha csakugyan megváltozott, s a tegnapi mondókája nem volt puszta fecsegés?" Olyan hanyagul dobálta a szekrénybe a karinget, a stólát meg a vállkendőt, hogy nem állhattam tovább.

– Grzegorz, ezek egyházi köntösök.

– Én meg egyházfi vagyok, de a kutya se törődik velem.

Tetőtől talpig végigmértem. „Máris berúgott volna?"

– Hagyja, Grzegorz! Majd én elrakom. Nem rongy az.

– Én se vagyok rongy.

– De hát mi baja?

– Tudja azt a plébános úr. Itt dolgozom harmincöt esztendeje. Isten fillérkéjéhez sohasem nyúltam. Egy szál ingem van öregkoromra.

– Csak el ne igya.

– Az ördögbe! Hát mit ittam én el? Az az

egy-két kupica... Tisztelendő úr tán nem szereti a tütüt? Másik ingre valót úgyse kuporgatnék össze.

– Türtőztesse magát, Grzegorz, ez az Isten háza.

– Azt beszélik, gondoskodás jár az öregeknek. Így rendeli az állam.

Nem bírtam már a vele való huzakodást. Eszembe jutott mindaz a bántalom, ami ért a városbeliektől meg a hatóságtól. Sohasem hittem volna, hogy Grzegorz is...

Mióta megkezdődött az a perpatvar a városi hatósággal a templomjavítás miatt, mert beszakadófélben van a tető, az emberek keresztülnéznek rajtam az utcán. De Grzegorz?

– Mennyi kellene arra az ingre?

– Ingre, ingre... Hát nem tudja, tisztelendő úr, hogy elveszem a Bejc lányt?

Ostoba képet vághattam, de Grzegorz láthatólag nem tréfált.

– Aleksandrowicz úr – nyögtem ki –, megbolondult maga vénségére?

– Éppen hogy megjött az eszem, ha sokára is. Nem volt, akitől egy pohár vizet kérjek. Koldusélet ez. Legalább halálom óráján nem leszek magam.

– Grzegorz, miket beszél? Hiszen hetven is elmúlt...

– Épp azért ideje, hogy megházasodjam.

Annyira megrökönyödtem, hogy habozás nélkül megígértem, teljesítem amit követelt.

Kezembe nyomta a kulcsot, s örömében úgy szaladt ki a templomból, mint egy siheder.

Azt hiszem, először vettem észre életemben, hogy milyen nagy csend van a templomban. Kényelmetlen érzés fogott el. Mintha repedező jégtábla dobálna ide-oda – alig tudtam megőrizni egyensúlyomat. Ez a história nem fért a fejembe. Grzegorzt évek óta úgy kezeltem, mint a templomhoz tartozó tárgyat, most meg kapta magát és beszélni kezdett. Akárha a tölgyfa zsámoly szólalna meg, amelyen évek óta üldögélek a sekrestyében.

Nem bírtam elviselni a csendet. Különös módon magányosnak, sőt elhagyatottnak éreztem magam tőle. Sokáig küszködtem a makacs zárral. A lépcsőről körülnéztem. Kihaltnak látszott a város. Megkerültem a templomot, és szokásom szerint hazaindultam mindennapos utamon, a temetőn és a sportpályán keresztül. Már félúton észrevettem, hogy az esernyőm ott maradt. Először történt meg, hosszú évek óta. Visszafordultam volna, de a templom csendje elriasztott. Továbbmentem, s úgy rémlett, hogy a kezem, melyben az ernyőt szoktam vinni, teljesen fölösleges. Ernyedten lógott az oldalamon, nem tudtam, hogyan is tartsam, hogy nevetségesnek ne hasson. Végül lehajoltam, felszedtem egy száraz ágat. Ez szinte rögtön megnyugtatott.

Éppen a plébániához értem, amikor léptek csosszantak, és lihegés hallatszott mögöttem. Hátranéztem. „Haldoklik valaki" – gondoltam a furcsamód felindult asszony láttán. Amikor utolért, se szó, se beszéd, elkapta a kezemet, és csókolgatni kezdte. Visszahúz-

tam. „Jelenetet rendez itt az utcán. Már csak ez hiányzott."

– Isten megbüntette – lihegett az asszony. – Láttam. Az egész város beszéli. Nem emel többé kezet a tisztelendő úrra.

„Megőrült! Az előbb Grzegorz, most meg ez. Mi ütött beléjük?" Az asszony szemében imádat és kegyetlen öröm kavargott. Otthagytam.

Csak az ajtó előtt jutott eszembe a tegnapi kiáltás. Nyomban kapcsolatba hoztam az asszony szavaival. Kis híján visszahívtam, hogy mondja el világosan, mi történt, de már elég messze járt, s egy belső hang azt súgta, várjak türelmesen. Nyugtalanul róttam a szobámat, hogy bosszúságom elmúljon. Széles, püffedt arcot láttam a tükörben; mintha idegen ember arca lenne. Öreg gyóntatómat sokkal rokonszenvesebbnek találtam. Nem akartam a tükörbe nézni, de valami odavonzotta a tekintetemet.

Érthetetlen türelmetlenségem fokozódott. Az ablakhoz mentem, néztem a kertet átszelő keskeny ösvényt, aztán megálltam az udvari ajtónál, és füleltem, nincs-e valaki odakint. Végül is nem bírtam tovább. Magamra kaptam a felöltőmet, fogtam a botomat, és már indulóban voltam, mikor a folyosón lépések koppantak. Kinéztem a résen. Két esőkabátos férfit láttam. Túlságosan otthonosan mozogtak, s ez nem tetszett. A balszerencse hírnökeinek látszottak egyforma szürke köpenyegükben. Tétován nyitottam ajtót. Nem bocsátottam be őket, megkérdeztem, mit óhajtanak. Rám meredtek, aztán összenéztek.

– A vajdaságtól jöttünk. Elintéznivalónk van a főtisztelendő úrral.

Az ismeretlen hangja hivatalos volt. Hátraléptem, beengedtem őket. Most sem bökték ki, hogy mi járatban vannak, hanem kíváncsian körbesandítottak. Nem volt többé kétségem, hogy rossz hírt tartogatnak.

– Invitáljon már beljebb, főtisztelendő úr. Az előszobában bajos beszélgetni.

A könyvtár ajtajára mutattam. Kényelmesen elterpeszkedtek a fonott székekben, és csak ekkor mondta meg egyikük – barna hajú férfi, keskeny szája rosszindulatról árulkodott –, hogy körül akarnak nézni a templomban.

– Hogy értsem ezt? – kérdeztem.

– Jelentést kaptunk, hogy a tető leszakadással fenyeget, mert annak idején belövést kapott.

– Ez igaz. Negyvennégyben, mikor a szovjet tankok bejöttek, egy lövedék átütötte a tetőt, de ezt az utcáról is meg lehet nézni. A templom most zárva van.

– A nálunk lévő levélben világosan azt írják, hogy két hete mise közben téglatörmelék hullott le, és többen meg is sérültek.

– Tudomásom szerint senki sem sérült meg. Az egész eset szóra sem érdemes. Arra is felhívnám a figyelmüket, hogy én vagyok a templom gazdája és gondviselője, és akárcsak önök, én sem akarom, hogy szerencsétlenség történjen. Pár hónapon belül hozzálátunk a tatarozáshoz, egyelőre azonban nincsen rá pénzünk.

– Ez esetben főtisztelendő úrnak be kell zárnia a templomot.

Emlékszem, elakadt a lélegzetem. Azok ketten hidegen, konokul néztek.

– Azt nem szabad. Azt nem tehetem meg sem én, sem más.

– De ha az embereket veszély fenyegeti . . .

– Nincs semmi veszély. A tető szilárd. Csak egy kis vakolat . . .

– Ha nincs rá pénz, akkor másképp kell elejét venni a szerencsétlenségnek.

– Ha már ennyi időt kibírt a tető, miért kell most egyszerre aggódni? Hiszen becserepezték, nem esik be az eső.

– Azt mondják, a mennyezet meg van repedve. Meg szeretnénk nézni. Erre utasításunk van.

Pillantásom most megint a könyvszekrény melletti tükörre esett. Csüggedt, borostás képű vénembert láttam benne.

Egyszer csak kopogás riasztott fel. Gyorsan felkeltem, és kimentem az előszobába. A görnyedt Grent állt az ajtórésben. Megörültem neki. A legünnepibb perceket juttatta eszembe. Többnyire ő volt az egyik baldachinvivő a körmenetben. Megfeledkeztem a tükörben látott arcról. Nyugalmat éreztem.

– Jó napot – mondta Grent.

– Dicsértessék – feleltem.

Grent szeme mosolygott.

– Éppen erre jártam, gondoltam, megnézem, hogy szolgál az egészsége, tisztelendő úr.

– Fáradjon beljebb. Vendégeim vannak.

– Ó, dehogy, nem alkalmatlankodom.

Csak azt szeretném mondani, hogy mindannyiunkat nagyon megrendített a merénylet híre.

Tudtam, mire gondol, de nem szóltam semmit, csak bólintottam. A kézfogásnál még hozzátette, hogy számítsak rá a következő körmenetnél.

Megváltozott hangulatban tértem vissza látogatóimhoz, és kereken elutasítottam őket. Érvelhettek, én már oda sem hallgattam. Dolgukvégezetlenül távoztak. Ismét győzött az egyház. Utánuk néztem a függöny mögül. Élénken beszélgettek, egyikük a japánrózsa-sövényre mutatott, amit magam ültettem tizenkét éve.

Ebédidőre járt. Éppen megjött a Bejc néne takarítani, vettem hát a kalapomat és elindultam. Az ajtóból visszapillantottam az öreg Bejc nénére. „Hiszen ez az a nő" – jutott eszembe reggeli szóváltásom Grzegorzzsal. Eddig valahogy sohasem figyeltem meg a takarítónő hosszúkás, időszántotta orcáját és kissé ferde szemét. Száraz ajka körül pici legyezőket formáltak a ráncok. Elcsodálkoztam ezüstszínű és kislányosan makrancos haján. Látszott, hogy kontyba akarta kötni, de az eleven szálak kiszabadultak, és ezüstös felhőcskévé kócolódtak. Ha nem vág örökké elégedetlen arcot, kora ellenére szép lett volna.

„Lehet, hogy Grzegorz jól teszi" – tűnődtem az utcán. Nem hallottam, hogy kocsi zörög mögöttem, csak a hang állított meg:

– Tessék beszállni, tisztelendő úr!

Wójcik dülöngélt a bakon. Máris beszí-

vott; sapkája, mint ilyenkor mindig, az orrára csúszott.

– Ebédelni kocogunk Więckowskinéhoz, plébános úr?

– Bizony, enni csak kell.

– Az ám, mégpedig rendszeresen. Az ember nem ló, de mégiscsak végez valamit.

Nem feleltem. Wójcik felém fordult. Vén gebéjét dicsérte, mint mindig. Amikor megérkeztünk, úgy látszik, hirtelen eszébe jutott valami, mert a foga között gyorsan odaszólt:

– Annak meg alighanem már vége. Elfolyt a vére, azt mondják.

Megtántorodtam. Pár lépést tettem, és csak azután adtam fel a szokásos kérdést:

– Aztán mivel tartozom az útért?

– Majd leszámítja egyszer a bűneimből, tisztelendő úr – válaszolt a hagyományos mondókával, és megbökte foszlott sapkaellenzőjét.

Szerettem, mint valamennyi bérkocsist. Amikor huszonöt évvel ezelőtt a városkába érkeztem, csodálkoztam a szokáson, hogy a papot ingyen fuvarozzák. Változtatni próbáltam a dolgon, de felháborodtak. Ennyiben is maradt. Megkérdeztem: „Mivel tartozom az útért?" – ők pedig mindig azt válaszolták: „Majd leszámítja egyszer a bűneimből."

Więckowskiné udvarában egyre azt ismételgettem: „Örök nyugodalmat adj neki, Uram."

Szerencsére az ebédlőben még nem volt más vendég. Więckowskiné maga hozta be az ételt. Egy bólintással megköszöntem. Gyorsan ettem, nehogy ott érjen valaki, mi-

előtt befejezem. Nem szenvedhetem, ha evés közben néznek. Mindig az az érzésem, hogy mások szebben és ügyesebben esznek. Sokszor otthagyom az édességet, mert attól félek, hogy nem tudok a kiskanállal bánni.

Már felkeltem, és megtöröltem a számat az asztalkendővel, amikor Więckowskiné odajött hozzám.

– Elseje után vagyunk, ideje fizetni? – kérdeztem.

– Ugyan már! – felelt. – Micsoda kellemetlenség érte, tisztelendő atyám. Ki hitte volna, hogy ilyen elfajzott kölyök akad a városunkban! Itt vitték el mellettünk, ponyvával letakarva. A járdán még ott vannak a foltok. Sok hitetlen meggyőződött róla, hogy van Isten, mégpedig igazságos. Hallottuk, mennyi gondja van a tisztelendő úrnak azzal a tetővel. Most szívesen adnának az emberek. Csak egy szót tessék szólni.

– Isten fizesse meg. Éppen vasárnap akartam meghirdetni a gyűjtést.

Néhány vendég érkezett az ebédlőbe, elköszöntem hát és távoztam. Akaratlanul is nézelődtem, látni-e vérfoltokat a járdán, de az éjszakai esőtől nedves kő tiszta volt. Az útkereszteződésnél, ahol a kiáltás ért az este, tétovázva, hazamenjek-e pihenni, vagy betérjek a templomba. Sok elmaradt munka várt ott. De nem ez vett rá az elhatározásra; egyszerűen eszembe jutott az ernyő. Gondoltam, a breviáriumot is a templomban olvasom el. Többnyire séta közben breviáriumozom, de most sem az időjárás, sem a kedvem nem volt erre való.

Amint a templomba léptem, feltűnt, hogy milyen elhanyagolt. Ezt eddig nem vettem észre. Már az ajtóból látszott, hogy vastag sár- és porréteg lepi a padlót, nyilván jó néhány napja nem söpörtek. A padok ferdén álltak, az ablakok a hideg ellenére félig nyitva voltak, és a mennyezetről függő lámpákat a szél mozgatta.

A sekrestye sarkában ott állt az ernyőm. Láttára mindjárt jobban éreztem magam. Becsuktam a templomba vezető ajtót, hogy ne húzzon be a hideg, s leültem a tölgyfa zsámolyra.

Valahányszor kinéztem a rácsos kisablakon, a magas jegenyefenyő ingó-ringó csúcsát láttam. Azt mondják, az elődöm ültette. Amikor átvettem a plébániát, éppen csak a hegye látszott, aztán észrevétlenül nyújtózkodott, míg az egész kilátást el nem fedte sötét árnyékával. Fáradt perceim legjobb pihentetője az volt, ha elnéztem integető ágait.

A breviárium ott hevert mellettem a pulpituson. Érte akartam nyúlni, de képtelen voltam a mozdulatra, mintha odanőttem volna a tölgyfa zsámolyhoz.

A fenyőágak között fel-felmerült előttem öreg gyóntatóm fonnyadt arca, gyermekkorom emléke, meg a saját képmásom a tükörben. Most éreztem először az öregség könyörtelen hatalmát. Legszívesebben lehunytam volna a szemem, hogy fel se keljek többé a kemény tölgyfa zsámolyról. Olykor megfordult a fejemben, hogy összeszedem magam, hozzálátok valamihez, és leküzdöm ezt

a lelki ernyedtséget, de még annyi sem telt tőlem, hogy az ujjamat megmozditsam.

Egy évvel, fél évvel ezelőtt még egy szabad percem sem volt. Mindig lótottam-futottam, örökösen várt rám valaki, most meg üldögélhetek nyugodtan, bámulhatom a fát az ablak előtt, és hallgathatom a templom csöndjét. Régebben nem is vágyódtam erre, azt hittem, mindig így telik majd el minden órám: az oltár előtt, a gyóntatószékben, haldoklók ágyánál vagy a hittanórán.

Elkésett esőcsepp siklott végig a kisablakon. Lefutott a kereten, és ereje fogytán megállt a másik ablakocska közepén. A breviáriumért készültem nyúlni, amikor megcsikordult a templomajtó. Tompa köhögőroham töltötte be az üres templomhajót; ráismertem Grzegorzra. Kelletlenül felálltam, és a pulpitushoz léptem. Még ő se lásson így, amint tétlenül ülök, az öregség hirtelen prédájaként.

– Hát a tisztelendő úr itt van? Én meg már mindent tűvé teszek . . .

Olyan virgonc volt, szinte megirigyeltem az energiáját.

– Ittfelejtettem az ernyőmet, pedig este zuhogni fog – magyaráztam.

– Másról sem beszél az egész város, a tisztelendő úr meg egy kukkot se szólt reggel. Mindenki megállít: „Hogy történt? Nem esett baja a papunknak?" Alig győzöm elzavarni őket.

– Holnap gyászmisét mondunk.

– Kiért? Holnapra a Rózsafüzér-egylet iratkozott fel.

– Jó. Akkor holnapután.

– De hiszen nem halt meg. Miket beszél a tisztelendő úr?

Grzegorz fürkésző szeme rám tapadt. Lehajtottam a fejem, hogy elkerüljem a tekintetét.

– Erről nekem soha ne tegyen említést, Aleksandrowicz úr. Én nem tudok semmit.

– Ugyan, plébános úr! Megbolydult az egész város. Ha az Úristen keze utol nem éri, az emberek darabokra tépték volna.

– Én pedig hallani sem akarok erről – egy szót sem, érti?

– Ej, de bogaras lett vénségére.

– Ezt a hangot nem tűröm el. Elfelejti, kivel beszél, túl sokat merészel.

A sekrestyés hirtelen magába roskadt. Görnyedten hátrált az ajtóhoz, és némán figyelte, amint fogtam az ernyőmet, és kifelé indultam.

– És még valamit, Aleksandrowicz úr. Isten háza nem istálló, itt tisztaságnak kell lennie, különben . . .

Nem fejeztem be. Grzegorz úgyis szánalmasan festett. „Nem szabadna ilyen elnézőnek lennem, ezért hanyagolja el a dolgát, ezért kanászodik el."

Elhatároztam, hogy nem megyek haza, hanem benézek Siennicki doktorhoz. Órák óta forgattam ezt a fejemben, de csak most szántam rá magam végleg, hogy Grzegorzzsal beszéltem. Régebben gyakori vendégük voltam bridzsre és tereferére, de mostanában elment a kedvem. Idegesített, hogy Siennicki kártyázás közben folyton a feleségét ugratja. Az-

tán meg a látogatás rendszerint néhány kupica pálinkával ért véget – nem utasíthattam vissza, és később az egészségem bánta.

Elég jó idő volt, sokan jártak-keltek a főutcán. Útközben elterveztem a jövő heti munkát. Ideje már, hogy lerázzam több hónapos fásultságomat, újra kézbe vegyem az egyházközséget, különben nemcsak Grzegorz, de minden egyéb is kicsúszhat a kezemből, s akkor a püspök biztosan adminisztrátort küld, ahogyan az év elején beharangozta. Mit is mondott akkor?... Persze: „Bizony, tisztelendőcském, kiérdemesülünk – én is, a püspök, meg te is, a plébános." Emlékszem, milyen rosszul esett. Ő sokkal fiatalosabb volt: csettintgetett az ujjaival, harsányan kacagott, és ebédnél csak úgy ontotta a tréfákat. Én kispap koromban sem voltam ilyen.

Gépiesen viszonoztam a köszöntéseket. Feltűnt, milyen kíváncsian bámulnak rám. Nemrégen még úgy néztek el felettem, mintha nem is pap lennék, hanem közönséges járókelő. Sokszor a fejüket is elfordították. Haragudtam érte. Elvégre a lelkipásztoruk vagyok, és ha személyes érdemeimet nem is becsülik, tisztelniük kellene, mint papjukat. Néhányszor megintettem őket a szentbeszédben, de nemigen használt. A hirtelen változás meglepett. Kíváncsiság sütött ugyan a pillantásukból, de a rokonszenv sem hiányzott belőle. Akaratlanul is kihúztam magam, járásom magabiztosabb lett.

Szembejött egy kislány. Zsebembe nyúltam, mentacukrot vettem elő. Elébe álltam, riadtan pillantott rám. Elmosolyodtam.

– Ugye, szereted a cukrot?

Nemet intett. Elpirult a szégyenkezéstől. Kezecskéjébe nyomtam a cukrot, és tovább siettem. Éppen arra jött Siennicki bricskája. A doktorné kinézett. Kalapot emeltem, ő pedig megfenyegetett az ujjával. A kórház előtt megálltak a lovak, Siennickiné beszaladt, a kocsis pedig visszafordult. Mellém érve, megrántotta a gyeplőt, és azt mondta, hogy a doktorné asszony rendelkezésemre bocsátja a fogatot.

– A kórházba megyek – szóltam.

Észrevettem, hogy a kocsis elvigyorodik örömében. Pattintott az ostorával és elrobogott.

„Mitől lett egyszerre ilyen nyájas ez az asszony? – tűnődtem. – Nemrégen még görbén nézett rám, mert sokszor voltam tanúja, hogy a férje csúfot űz belőle."

A kórházban sűrűn terjengett a fertőtlenítőszerek szaga. Befogtam az orromat, mert nem bírom a kloroform és a karbol bűzét. Felsiettem a lépcsőn. A második emeleten már messziről hallottam Siennickiné sipító hangját. Biztosan a szolgálóval kiabált, mert hallottam a szavait: „Trampli maga, nem szakácsné!" A karfára támaszkodva megpihentem. A doktorné hangja egyre élesebb lett. Kiderült, hogy haragját az odaégett libasült okozta. Arra is rájöttem, hogy Siennicki nincs otthon: rögtön megbántam, hogy idejöttem, s ugyanakkor rádöbbentem, miért akartam felkeresni a doktort. Izgatott, hogy mi is történt azzal a fiúval.

Már a csengőgombon volt az ujjam, de

az utolsó percben meggondoltam magam. Lesiettem a lépcsőn, magamban fohászkodva, hogy szökésemet meg ne lássák. Hiszen én már akkor elvégeztem, hogy ezzel az ügygyel nem foglalkozom, mikor az az asszony hírül adta. Grzegorznak is ezt mondtam. Most meg mindent kiteregessek a doktor előtt?

Az első emeleten majdnem összeütköztem egy fiatal ápolónővel. Visszahőkölt, mintha kísértetet látna. Éppolyan riadtan nézett, mint az a kislány az utcán. Továbbmentem, s kissé arrébb, a várószoba nyitva maradt ajtajában egy hordágyat láttam. Valaki feküdt a takaró alatt. Hányinger fogott el az erős kloroformszagtól. Siettem lefelé. A fordulónál még egyszer elkaptam az ápolónő pillantását.

„Úgy viselkedtem, mint egy éretlen tacskó. Mit szól majd Siennicki?" Mellékutcákon iparkodtam haza. „Valami baj van velem" – tépelődtem. Lépteim alatt zizegett az avar. Jártomban felkavartam a lábammal, mert szeretem a neszét. De hiába erőlködtem, hogy megnyugodjak, és ne gondoljak arra, amit egész nap hallottam, és amit az ajtórésben láttam, idegességem csak fokozódott.

Nem fordultam be a hazavezető utcába, kifelé igyekeztem a városból, és a földek között az erdőig sétáltam. Szemerkélni kezdett az eső. Tovább ballagtam a sarjerdő peremén. Emlékezetből próbáltam elmondani a breviáriumot. Gondolataim összekuszálódtak, a jól ismert sorok szavakra hullottak, és más tartalommal illeszkedtek össze.

– Istenem! – kiáltottam. – Milyen öreg vagyok!

Észre sem vettem, mikor borultam térdre. Nem tudnám elismételni, mit rebegtem akkor. Nagyon soká tartott. Sötét volt már, amikor felemelkedtem. Éreztem, hogy régi erőm és nyugalmam visszatér. A felöltőm átázott. Kinyitottam az ernyőmet, és hirtelen úgy tetszett, hogy a városka és a környék éppoly ismeretlen, mint huszonöt évvel ezelőtt, mikor megérkeztem a pályaudvar felől, bőröndel és esernyővel a kezemben.

Másnap vasárnap volt. Korábban keltem, hogy mise előtt még gyóntassak. A mély álom és a hideg víz felfrissített, mintha megfiatalodtam volna. Arcom a tükörben nem rémlett többé idegennek.

Felkelt a nap. Enyhe fények csillantak az utolsó dióleveleken. Minden ősszel gondosan szalmába burkolom a fákat, de az idén megfeledkeztem róluk. Zuzmara ült a fiatal ágakon és törzseken. Korai telet ígért minden. Egykettőre lehull a hó, és beáll a fagy.

A városka még az igazak álmát aludta. Szeretem ezt a korai órát. Minden friss és üde volt az éjszakai pihenő után. A könnyű fagy jégpillével vonta be a pocsolyákat, és kissé felszárította a földet, így tisztábbnak látszott az utca. A vékony jéghártyák recsegteg-ropogtak a lábam alatt. Ilyen jókedvű már régen voltam.

A sportpályáról láttam, hogy a templomajtó már nyitva van. Lám, a tegnapi korholás

foganatja. Grzegorz nagy álomszuszék, sokszor az utolsó percben állít be. Csak azt nem értem, hogy miért nyitotta ki az oldalajtót. Hiszen tegnap egyik kulcsot sem vittem magammal. Ezt a bejáratot csak a főünnepek előtti nagytakarításkor szoktuk használni. „Talán betörtek?" Aggódva siettem tovább. Az ajtóban egyszer csak megpillantottam a Bejc nénét. Háttal iparkodott kifele, és erőlködve vonszolt valamit.

– Bejc néni, mi történt? – kiáltottam.

Ledobta, amit cipelt, és felém fordult. Megtorpantam a küszöbön. Grzegorz sürgölődött odabent, bokáig járt a tégla- és vakolattörmelékben. Halomba söpörte az omladékot. A sérült mennyezet egy helyt bepúposodott. Látszott, hogy bármelyik pillanatban leszakadhat.

– Hogy történt ez?

Grzegorz rám nézett. Arca sápadt volt a fáradtságtól, csapzott haja halántékához tapadt. Mintha nem ismert volna meg. Csak néhány másodperc múlva mutatott a mennyezetre.

– Alighogy be tetszett csukni tegnap a kaput... Azt hittem, bomba. Hívtam a Bejc lányt... Most aztán egész éjszaka hordjuk a szemetet.

– Miért nem értesítettek?

– Ugyan mit használt volna?

Közben odajött a Bejc néni egy üres zsákkal, és lapátolni kezdte a törmeléket.

– Isten őrködik a plébános úr felett. Nem sok hija volt ám. Ráadásul éppen középen tetszett kimenni.

– Siess – szólt rá Bejc néne.

A sekrestyés engedelmesen söpréshez látott. A mennyezetre néztem, aztán rájuk. Nem tudtam, mit tegyek. Vakolatdarab potytyant le valahonnét.

– Aleksandrowicz úr! – mondtam.

Úgy látszik, nem hallotta.

– Grzegorz!

– Kinyissuk? – nézett rám.

Tanácsot akartam tőle kérni, de várakozó pillantása visszatartott. A Bejc néne is abbahagyta a munkát. A csöndben hallottam saját lélegzetemet. Hosszúra nyúlt a hallgatás. Éreztem, hogy az öreg lány és Grzegorz kíváncsian figyel.

– Rendben van, kinyitjuk! – döntöttem fennhangon. – Egyelőre ne hordjanak ki többet. Grzegorz meg én padokkal elkerítjük ezt a részt, maga pedig menjen aludni.

Nagy kő esett le a szívemről. Az ő arcukon is megkönnyebbülést láttam.

Nemsokára szállingózni kezdtek a hívek. Utasítottam Grzegorzt, hogy tartson rendet, és senkit se engedjen a veszélyes területre. Egészen a mise kezdetéig gyóntattam. Meg is feledkeztem a mennyezetről, csak akkor hűlt meg bennem a vér, amikor az oltár elé léptem, és megláttam a zsúfolt templomot. Bármelyik pillanatban bekövetkezhet a szerencsétlenség. Megbántam a döntésemet. Grzegorz tanácstalanul tárta szét a karját a sekrestyében. Sok száz szempár tekintett rám, nem értették, miért nem kezdem már a misét. Ez helyrezökkentett. Sietni kezdtem. Csak az imák elejét és végét mondtam el.

Oda se figyeltem a ministránsok feleletére. Akaratom ellenére fel-felnéztem. Idegességemben elvétettem a misekönyv lapját. Sokáig forgattam, míg ráakadtam a keresett szövegre.

A templomba menet felépítettem a prédikációt az áldozatkészségről. Buzdítani akartam a híveket, hogy adakozzanak bővebben a templomjavításra. De most nem mertem elmondani a szentbeszédet. Az evangéliumot sem olvastam fel lengyelül. Így is lassan vánszorgott az idő, s a szavak elsüllyedtek agyam kátyújában. Úgy rémlett, hosszabbra nyúlik a mise, mint bármikor is. Kezemen és ajkamon éreztem az egész templom feszült tekintetét. Ujjaim reszkettek, mint roham előtt. Leglassabban az áldoztatás ment. Ingerelt az emberek békés nyugalma, amint kényelmesen feltápászkodtak a térdeplőről.

A hálaadás után villant eszembe a gyűjtés. Egy lélegzetre végighadartam az evangélium utolsó versét, és felmentem a szószékre. Kíváncsiság tükröződött minden arcon. Meglepett, hogy milyen sokan vannak. Mostanában nem mindig telt meg a templom. Hirtelen felködlött bennem a tegnapi nap, az ismeretlen asszony és Wójcik szavai, meg a hordágy a kórházajtó rése mögött. Megértettem: ezek azért jöttek, hogy új részleteket tudjanak meg az esetről. Elöntött a harag, de nyomon követte a gondolat, hogy Isten akarta így. Pillantásom átfogta a száz meg száz felemelt arcot. Éreztem, milyen könnyen úrrá lehetnék felettük, áldozatokra, imára, Isten iránti alázatra bírhatnám őket.

Csak néhány mondat kellene: megbélyegezni azt, aki arra vetemedett, hogy megsértse papjának személyét.

Áldozatkész, buzgó hit sugárzott a sűrű tömegből. Némán pásztáztam végig tekintetemmel a hívek sorait. Végre beszélni kezdtem. Nehezen jöttek az első szavak, mintha úgy téptem volna ki őket a szívemből, de ahogy múltak a másodpercek, mondataim egyre simábban gördültek, gondolataimat kristálytisztán és erőteljesen fejeztem ki. Beszéltem a pap hivatásáról, akinek élete lemondással teljes, s aki Isten ügyét és a reábízott lelkek örök javát szolgálja. Nem szóltam azok bűnhődéséről, akik nem tisztelik lelkipásztorukat.

Bár a prédikáció sodra elragadott, nem feledtem, hogy a híveket veszély fenyegeti. Nőttön-nőtt a feszültség. Néhány asszony a szemét törölgette. Rég nem beszéltem ilyen világosan és lelkesen. Ez alatt a tíz-egynéhány perc alatt hónapok tétlenségét tettem jóvá.

Végezetül rátértem a templom újjáépítésére. Nem szaporítottam a szót. Ilyen forró hitet rég nem láttam a szemekben. Egyszer csak kiáltás hallatszott a kijárat felől. A mennyezetre néztem. Nem, semmi sem történt. Csak egy gyerek sírt fel. De a szavaim már szétrebbentek. Röviden bejelentettem hát a gyűjtést, és lejöttem a szószékről.

A sekrestyébe menet forrón áldottam Istent, aki oltalmazott, és csodát tett, elhozta szent házába azokat is, akikben kihűlt a hit, és már csak ritkán teljesítették keresztényi

kötelességeiket. Lassan levetettem a miseruhát; ekkor izgatottan berontott Grzegorz. Tálcáján bankjegyek tornyosultak.

– Jöjjön, tisztelendő úr. Nem győzöm egyedül. Itt állnak. Senki se mozdul. – Kezembe nyomott egy üres tálcát, és szinte kitaszigált. Úgy látszik, a hívek valóban erre vártak. Könnyek szöktek a szemembe. Amióta ismertem őket, még sohasem voltak ilyen adakozóak. Arra sem hagytak időt, hogy megköszönjem. Kétszer fordultam vissza a sekrestyébe, leszórni a pénzt. Harmadszorra minden erőm elszállt. Lihegve rogytam le a tölgyfa zsámolyra.

Belépett Grzegorz, mögötte hívek sereglettek. Felkeltem, hogy üdvözöljem őket. Sorra megszorították a kezemet, és elmondták, mennyire együtt éreznek velem. Páran arról is beszéltek, hogy az Isten igazságos. Valaki azt mondta, hogy a fiú megvakult, de él. Grzegorz a padlón térdelt, és a papírpénzt osztályozta. Néhány asszony áldásomat kérte.

Mikor végre ketten maradtunk Grzegorzzsal, rosszul lettem. Elájultam. Teljesen erőtlenül tértem magamhoz. Grzegorz megoldotta a galléromat, és arcomat dörzsölgette nedves törülközővel.

– Alig tudtam életre kelteni . . .

– Már nem kell – hárítottam el a kezét.

Felnéztem és egész halom pénzt pillantottam meg. Grzegorz látta, hogy a roham elmúlt, tovább rakosgatta és számolta a bankjegyeket. Tudtam, hogy ez nagyon kedves foglalatossága; most aztán örömmámorban

úszott. Gyengéden kisimítgatta a bankókat, mintha ritka kényes holmi volna.

Karomba, lábamba lassan visszatért az erő, légzésem egyenletesebbé vált. A templomból csoszogás, köhécselés hallatszott.

– Hány óra lehet már?

Grzegorz nem hallotta, elmerült a számlálásban. Meg kellett ismételnem a kérdést.

– Tíz lesz. Tüstént kezdődik a nagymise. Nem fárasztom már a tisztelendő urat. Kimegyek a tálcával mindjárt az elején.

Elgondoltam: ha meg nem esik az a dolog, ez a vasárnap is úgy múlik el, mint a többi, és aligha szedném össze egyhamar a templomjavításra valót. Az eset hullámai ez idáig még nem értek el hozzám. Meg sem kérdeztek, hogyan is történt, mégis mindenki beszéli, mintha többet tudna nálam. Megértettem, hogy így a legjobb, s ezért elhatároztam: nem firtatom, mit tudnak a többiek, továbbra is a háttérbe húzódom és hallgatok.

Grzegorz összerakta a pénzt, zsineggel csomagokba kötözte, aztán minden kérdés nélkül kiment gyertyát gyújtani. Elfogott a félelem a gondolatra, hogy milyen sokáig tart a nagymise, s már előre szidtam magamban a kántort – úgy elnyújtja ilyenkor a latin feleletek minden szótagát, mintha csak bosszantani akarna. De amikor Grzegorz sugárzó arccal berontott, hogy kétszer annyian vannak, mint reggel, megfeledkeztem a félelemről. Ismét eltöltött a hála Isten iránt, aki kegyelmességében a rosszat is az egyház javára fordította.

Nem tévedtem: hamarosan megjött a tél. Egy éjszaka váratlanul beköszöntött, s teljesen megváltoztatta a világ képét. Az első hó rendszerint hamar elolvad, de az idén fogja volt a fagynak, és az őszi meleg visszatérésére aligha lehetett számítani.

Akadt egypár szabad órám az emlékezetes vasárnap óta, azalatt beburkoltam a hideg ellen a legkényesebb fácskákat és bokrokat. Fehér köntösében sokkal szebb volt a kert, mint néhány nappal azelőtt. Mintha sűrű fehér virágba borultak volna a kopasz fekete ágak.

Az első hóval és faggyal régi tetterőm is visszatért. Néhány napja égett a kezem alatt a munka, de még így sem végeztem eleget. A városbeliek, mintha álmukból ébredtek volna, gyakran felkerestek ügyes-bajos dolgaikkal, javaslataikkal. Nélkülük nem is múlt volna el a fásultságom. Az időjárás mindent megváltoztatott, de nemcsak az időjárás. Erőm igazi forrása az volt, hogy attól az emlékezetes naptól fogva egy csapásra megélénkült a vallásos élet.

A havazás és az enyhe fagyok ellenére megkezdtem a templom újjáépítését. Néhány ember jóvoltából került építőanyag, a pénz meg szinte szüntelenül ömlött. Szabad időmben bejártam a templomba, figyeltem, hogyan halad a munka, és tréfaszóval ösztökéltem az embereket.

Gyakran ott találtam Grzegorzt. Buzgón segédkezett a munkában, és csodák csodájára mindig szinjózan volt. A munkások alaposan megfogták a dolog végét. Reggeli

mise után rögtön beállítottak, és csak késő este mentek el.

Az orgonista és az öreg tanítónő – a Rózsafüzér-egylet vezetője – már egy hete hozzálátott a fiatalokkal a betlehemes játék betanulásához, és mivel a plébánián nem volt terem, ahol próbálhattak volna, a templomban gyakoroltak. Sokszor benéztem, hogy meghallgassam őket, és elbeszélgessek a fiatalokkal.

Nem is olyan régen még nem érdekelt a fiatalság. Gondom volt ugyan a lányok és fiúk vallásos nevelésére, de úgy kezeltem őket, mint a felnőtteket.

Aligha tudnám megmondani, mi késztetett most arra, hogy érdeklődjem iránt uk. Beszélgetni kezdtem velük erről-arról, de erőltetetten ütött ki a dolog. Zavarban voltak, és félénken válaszolgattak. Amikor elbocsátottam őket, jól láttam arcukon a megkönnyebbülést.

Egyik este bementem a templomba, és észrevétlenül megálltam az ajtóban. A munkások és a pásztorgúnyás fiúk körülállták az orgonistát, és dülöngéltek a kacagástól. Nem vettem rossz néven. Vidámságukban nem volt semmi, ami sértette volna Istent.

– Dicsértessék! – köszöntem rájuk derűsen, hogy észrevegyenek. Abban a szempillantásban mind elkomolyodtak. A munkások nyomban újra dologhoz láttak, a kántor pedig kissé zavartan hozzám lépett, és magyarázkodni kezdett, hogy a tanítónő beteg, és ezért nem próbálhattak; a lányok hazamentek, ő meg éppen azt mesélte a fiúknak, ho-

gyan jártak Betlehemet valamikor régen, falun, a pajtásaival.

Elfordultam tőle, mosolygó szemmel kerestem a fiúkat, de már nem voltak ott. „Miért osontak ki, amikor megláttak? – kérdeztem magamtól. – Talán túl szigorú vagyok hozzájuk?"

Ez az eset kissé elkedvetlenített. Elszomorodtam s el sem búcsúztam a kántortól. Sokáig üldögéltem a sekrestyében a tölgyfa zsámolyon. Nem volt kedvem villanyt gyújtani. A sötétben egészen közelinek látszott az ablak – mintha a kezemmel is elérném. A tárgyak árnyékká olvadtak, és mintha a falhoz tapadtak volna. A szélverte fenyőágak – különös kísértetszínház – lidércesen imbolyogtak az ablak előtt.

Éreztem, hogy valamit nem értek. Régebbi esetek merültek fel bennem: valahányszor fiatalokkal kerültem össze, mindig félreszorultam. Olykor dühös voltam magamra. Fontosabb dolgokra akartam terelni gondolataimat, de tovább rágott a keserűség.

Utolsónak hagytam el a templomot. Odakint sokkal világosabb volt, mint a sekrestyében. Messziről az egész templom zordon és sivár benyomást keltett. Esernyőmre támaszkodva baktattam a fagyos, csikorgó hóban. A kapun túl úgy rémlett, hogy az utca másik oldalán alacsony árny bukkan elő a hársfa mögül. Megtorpantam. Pontosan kivettem az alak körvonalait, és nem tudom, miért, az az érzésem támadt, hogy ez a valaki engem vár. Éppen ezen a helyen kiáltott rám a minap az a fiú. Tovább mentem. De

alig értem át a túlsó oldalra, zavartan elnevettem magam. Nem volt ott ember – az öreg Migdał feketére mázolt deszkát toldott foghíjas kerítésébe, a meszelt lécek pedig beleolvadtak a hóba.

Befordultam a kis utcába, amelyben lakom. Túloldalt két ablak még világos volt. Ez bátorságot adott. A kertkapuban mégis hátra kellett néznem. A két sor kerítés között üres volt az utca.

Éjjel nyugtalanul aludtam. Álmomban csapatostul üldöztek az utcagyerekek. Nem kiáltottak; a kerítéslécek, fák, házak mögül leselkedtek rám, és gonoszság ült a szemükben.

Amikor az előszobában ötöt ütött az óra, felöltöztem. Nem volt maradásom az ágyban. A lakás kihűlt, és tetejébe az álom, a száz meg száz szempár. A villanyfény minden rémképet eloszlatott. Felszítottam a tüzet, leültem az alacsony zsámolyra, és a nyitott kályhaajtó előtt melegedtem. Pattogtak a fenyőfa hasábok, szikrák röppentek ki a padlóra, és duruzsoltak a lángok.

Fél hatot, aztán hatot ütött az óra, és én még egyre a kályha előtt gunnyasztottam. Sehogy sem akaródzott megmozdulnom. De amikor lehajoltam egy kipattant zsarátnok után, zsibbadtságom egy csapásra elmúlt. Gondosan becsuktam a kályhát, és elmentem hazulról. Sötét volt még, éppen hogy derengett. Sokan munkába siettek. Néhány járókelő hangosan és tisztelettel köszöntött, amikor elment mellettem.

Órámra pillantottam. Fél hét felé járt.

Sietni kezdtem. Egészen kiment a fejemből, hogy az árvaház arra kért, gyóntassam meg mise előtt az áldozni kívánó gyerekeket. A lépcsőn egy kisfiút láttam, szorosan a falhoz lapult. Odaléptem hozzá.

– Miért nem jössz be? – kérdeztem nyájasan.

Felszegte a fejét, és ellenséges pillantást vetett rám. Visszahőköltem. Ráismertem: amannak az öccse. Sokszor láttam őket, amint együtt csavarogtak a plébánia körül. A függöny mögül figyeltem, nem ugranak-e be a kertbe barackot vagy virágot lopni.

Sokan voltak a templomban, de én csak őt láttam magam előtt. Az oltárnál térdeltem, amikor eszembe jutott: még a sapkáját sem vette le ott az ajtóban, azért nem nézhettem az arcába, mert elfedte az ellenző. Gyóntatás és később misézés közben is folyton őt kerestem a tekintetemmel, de nem volt ott. Elhatároztam, istentisztelet után gyorsan levetem a miseruhát, és kinézek, hátha még ott találom. Mégsem tettem így, hanem szokásomhoz híven leültem a tölgyfa zsámolyra pihenni. „Hiszen hallgatnom kell – gondoltam –, ez pedig már nem lenne hallgatás."

Grzegorz a szekrényben rámolt, és célozgatott, hogy közel a karácsony. Először elengedtem a fülem mellett a dörmögését, de amikor a kihirdetésről vakkantott valamit, kezdtem odafigyelni. Észrevette az érdeklődésemet, mert elhallgatott, és csak a szeme sarkából leste a hatást.

– Hát igazán meg akar házasodni, Aleksandrowicz úr?

– Bizony most már igencsak, tisztelendő úr kérem. A Bejc lánynak sincsen ellenére. Így gondoltuk mind a ketten.

– No és mikor legyen az esküvő?

– Ünnep másodnapján megtarthatnánk.

– Rendben van. Jövő vasárnap kihirdetjük. Ha addig meggondolná magát, csak szóljon bátran.

– Ugyan már, tisztelendő úr!

Megtörölte az orrát a kabátujjával, és tovább rakosgatott. Úgy láttam, nagyon jókedvű. Mogorva, ráncos arcába élet költözött. Huszonöt év alatt sokszor láttam a szemében méltatlankodást, búbánatot, dühöt, de ennyi derűt még sohasem. Sugárzott, akár egy gyerek. Irigyeltem, hogy így tud örülni.

Mialatt Grzegorzzsal beszélgettem, folyton az ajtóban megbújt kisfiú járt az eszemben. Végül is felálltam. Ideje volt hazamenni, mert sok munka várt rám. Össze kellett állítanom egy halom kimutatást az egyházmegyének. Napról napra halogattam, de most már megsürgették, neki kellett látni. Néhány utasítást adtam Grzegorznak, aztán elbúcsúztam tőle.

Éppen megérkeztek a kőművesek, és munkához készülődtek. Fogadtam a köszönésüket, de nem álltam meg, hanem kisiettem. Akaratlanul is odapillantottam, ahol a kisfiú ácsorgott az előbb. Nem volt ott senki. A lépcsőn újra körülnéztem. Ekkor vettem észre, hogy a földön egy összehajtogatott papírdarabka hever – biztosan levél, a fiú levele. Már-már lehajoltam érte, de vissza-

riadtam, mert valami azt súgta, hogy szemmel tartanak. Körülnéztem. Kihalt volt az utca, csak a sarkon fordult be komótosan egy szekér. Nem vettem fel a levelet. Különben is eszembe jutott: hátha nem levél, csak holmi papírdarab, ami kiesett valakinek a zsebéből.

A rövidebb úton vágtam át hazafelé. Felhajtottam a galléromat, mert az enyhe reggel után feltámadt a szél, és csípős hideget hozott. Varjúcsapat tiblábolt a havon, cseppet sem ijedtek meg közeledtemre, csak néhány röppent fel, és szállott kissé arrébb. Kapirgáltak a hóban, és egyik-másik olykor mohón belevágta csőrét egy fagyos göröngybe.

Most jól szemügyre vehettem Migdal kerítését. Csakugyan, az egyik léc olyan kormosféle; messziről emberalaknak látszik. Éppen át akartam menni az úton, mikor a pályaudvar felől szán közeledett. A ló orrlyukait dér lepte, a csengő vígan csilingelt. Ez volt az első szán az idén. Most is legkedvesebb emlékeimet idézte fel. Vártam, hogy elsuhanjon mellettem, de a ló hirtelen megállt. A ragyás képű bérkocsis szélesen mosolygott.

– Szálljon be, plébános úr, majd én elviszem.

Az ülésre pillantottam. Üres volt. Nagy örömmel elhelyezkedtem a párnázott padon.

– Jó kis hó ez. Mindenki azt hajtogatta, hogy korai lesz még, pedig dehogy! A ló se fárad, és mégis csak úgy repülünk.

Hallgattam a kocsist, nézelődtem, de a

gondolataim egy régi nap körül jártak, amikor először utaztam anyámmal és néném szánon a rokonokhoz. Erdők között vitt az út. Vízkereszt napjának hajnala volt. Nővérem örült az ígérkező mulatságnak, de engem nem csábított a szórakozás, csak bámultam az erdei út szűkülő alagútját, és imádkoztam, hogy farkascsorda rontson ránk a fák mögül. Teli volt a fejem vérfagyasztó farkaskalandokkal, és arra sóvárogtam, hogy bebizonyíthassam vitézségemet.

Éppen a legfélelmetesebb vidéken jártunk. A nyírfák és a borókabokrok csaknem eltorlaszolták az utat, s kétoldalt fenyegetően magaslott a sűrű fenyveserdő. A lovak felkaptattak a dombra, és ekkor elakadt a lélegzetem. A csapáson egyenesen felénk rohant egy jókora farkas. Óriásinak láttam. A megriadt lovak félrerántották a szánt, és én a hóba estem. A farkas egy ugrással átlendült fölöttem, és eltűnt a domb mögött. Alighogy feltápászkodtam, előbukkant az úton egy fekete csődör, mögötte csinos kis szán – mintha a földből bújt volna ki. Az utolsó pillanatban ugrottam félre. A ló tüzes párája megcsapta az arcomat.

Életem folyamán sokszor felidéztem ezt a kalandot. Leginkább akkor jutott eszembe, ha szánt láttam. Sok tanulságot vontam le az esetből. Általában ritkán élednek fel bennem gyermek- és kamaszkorom élményei, így aztán mindig nagyon megindítanak. A farkastörténet romba döntötte verhetetlen erőmbe vetett hitemet, és jó időre elvette önbizalmamat; elmémet másfajta vitézség felé

terelte, és papi hivatásom távoli sugalmazója lett.

– Aztán hová tart a plébános úr?

A kocsis kíváncsian fürkészett. Gyér szakállú, ragyás képét pirosra csípte a hideg, mintha kipingálták volna. Még mindig mosolygott, de rőt pillás szeme végtelenül szomorú volt.

– Nem tetszik hallani? – formált tölcsért a tenyeréből.

– A plébániára.

– Ahá, szóval haza. Én meg itt csak viszem, mint a hajderménkü.

Szinte egy helyben fordította meg a lovat, aztán fürgén suhantunk az út közepén. Amikor a szán a kertkapumhoz ért, alig akarózott kiszállnom.

– Fáinul szaladtunk, igaz-e?

– Bizony, remek ez a szán – feleltem.

– Ki kell használni, amíg újdonság. Egykét nap alatt a többinek is megjön majd az esze.

– No és mivel tartozom az útért?

– Majd leszámítja egyszer a bűneimből, tisztelendő úr.

Füttyentett a foga között. Hó kavarodott fel a paták alól. A szán, a ló és a kocsis, mint egyazon test darabjai, csilingelve nekilendültek. Egy perc múlva már csak a szántalp és a hátsó támla villant meg a fordulónál.

A lakásban ott találtam a Bejc nénét. Padlót fényesített. Szoknyáját feltűrte, könyökig gyürkőzött, homlokát és halántékát elborították a tekergő ezüst hajtincsek.

– No, akkor vasárnap kihirdetjük?

– Bizony, ideje – dünnyögte, fel sem nézve, és ádázul tovább kefélte a padlót.

Levetettem a kabátomat, és egyenesen a könyvtárba mentem. Enni sem volt kedvem. Turkáltam a teleírt cédulák halmazában, nem tudtam rászánni magam, hogy hozzálássak a kitűzött munkához. A takarítás nesze zavart, vagy legalábbis így képzeltem. Egy pillanatig bántam, hogy nem hajoltam le azért a céduláért, de elkergettem ezt a gondolatot. Nem vártam tovább, hogy megjöjjön a munkakedvem, nekifogtam a kimutatásoknak.

Déltájban erősen kopogtattak. Néhány másodpercig vártam, aztán kimentem az előszobába. Kinéztem a résen. Bazarski állt az ajtóban, a régi hitoktató, meg Mrówkowiak, a hegedűszólista, aki ünnepi alkalmakkor a templomban játszik. Kedveltem Mrówkowiakot. Értett a jóízű, vidám tereferéhez, meghitt, kedélyes légkört teremtett. Bazarski viszont megsiketült öregkorára, és könnyen dühbe gurult, mert nem hallotta, mit beszélnek a többiek. Alkalmasint ezért nem is hagyott senkit szóhoz jutni, inkább maga mesélt és magyarázott órákon át.

Ajtót nyitottam, és betessékeltem őket.

– Bazarski egész úton azt hajtogatta, hogy a tisztelendő úr nem lesz idehaza.

– Micsoda? Még hogy Bazarski! – ámult el a kis öreg.

Kezet fogtam velük, lesegítettem a kabátjukat. Bazarski, szenvedélyes dohányos lévén, mihelyt a karosszékbe ereszkedett,

dohányt meg cigarettapapírt halászott elő, és nekilátott cigarettát sodorni.

– Valahányszor eljövök, irigylem a szép könyveit, tisztelendő úr.

Mrówkowiak végigsétált a polcok előtt, mutatóujjával minduntalan megérintett egy-egy kötetet.

– Micsoda, hogy azért, mert dohányzom? – izgett-mozgott Bazarski.

– A plébános úr könyvtáráról beszélek! – ordította a fülébe Mrówkowiak.

– Nem vagyok én olyan süket. Minek kiabál?

Legszívesebben otthagytam volna őket, hogy bevégezzem a munkámat a szomszéd szobában.

– Emlékszik-e vajon, tisztelendő úr, miféle nap van ma? – nyújtotta a szót Bazarski.

Gondolkoztam, azután nemet intettem. Bazarski fonnyadt kezeit dörzsölgette.

– Lám csak, igazam volt. De hiába! Nem hisznek az öregembernek.

– Hiszen maga erősködött, hogy a tisztelendő úr biztosan emlékezni fog.

– Micsoda?

Mrówkowiak lemondóan legyintett.

– Holnap lesz az évfordulója annak a napnak, amikor a tisztelendő úr az egyházközségünkbe érkezett. Éppen huszonöt éve. Emlékezik? – Bazarski az arcomat vizslatta.

– Igen, azt tudtam, hogy már huszonöt éve, de arra nem gondoltam, hogy éppen holnap.

– Öreg hiba. Mi meg itt suttyomban már két hete készülünk az ünneplésére.

Láttam, hogy Bazarski örül, ha nem is mutatja.

– Szeretnénk, ha ez a holnapi nap ünnep lenne az egyházközségben. Ennyi év már nagy idő – mondta gyorsan Mrówkowiak.

– Az ám, negyedszázad, pedig úgy tetszik, hogy alig pár hét telt el.

– Micsoda?

Folytatni akartam, de Bazarski süketsége idegesített. Most értettem meg, hogy nem mindenről lehet harsányan beszélni: vannak dolgok, amelyek halk szót kívánnak.

A hitoktató újabb cigarettát sodort, és tempósan, el-elkalandozva, részletes beszámolóba kezdett: hogyan is gondolja a holnapi misét ő meg az egész egyházközség. Nem készültem ünnepélyes istentiszteletre, de ha tetszett, ha nem, rá kellett állanom. Nem futotta az erőmből, hogy vitába szálljak Bazarski érveivel. Meg aztán – mégiscsak a jubileumom. Keserűen gondoltam régi barátaimra a papneveldéből meg az egyházmegyéből. De nyomban rádöbbentem, hogy én magam sem tartom a kapcsolatot a városunkon túl senkivel, csupán a nővéremmel, annyira leköt a lelkipásztori munka.

Mrówkowiak segítségével teát készítettem, és likőrt is tettem az asztalra. Rosszkedvűen iszogattam. Bazarskinak be nem állt a szája, Mrówkowiak meg én csak össze-összenéztünk.

Rég elmúlt az ebédidő, mire a vendégek elbúcsúztak. Az ajtóban odasúgtam Mrówkowiaknak, hogy nézzen be másnap estefelé Grenttel és az orgonistával, akkor majd nyu-

godtan elbeszélgetünk, esetleg bridzselünk egy kicsit.

Csatakos cipőjük összesározta a padlót. A Bejc néne biztosan megorrol érte. Ilyenkor bosszút áll: szántszándékkal földre ejt egy poharat vagy tányért. Mégsem vitt rá a lélek, hogy feltöröljem a latyakot. Visszatértem a könyvtárba, folytatni a félbehagyott munkát. Odakint újból havazott. Évek óta nem volt ilyen nagy hó, pedig még egészen fiatal a tél. A likőrtől zsongott a fejem, mégis erőt vettem magamon, és munkához láttam. Most már könnyen ment az írás, a nehezén túljutottam Mrówkowiak és Bazarski látogatása előtt. Mire az utolsó mondatokhoz értem, megállapítottam: oktalan gyanakvás volt, hogy szemmel tartanak. Az utcán bizonyára egy lélek sem járt, és senki se látta volna, ha felszedem a cédulát.

Kő esett le a szívemről, mikor végre leragasztottam a borítékot. Mostanában örülök, ha letudom a munkát. Ritkán jutok békés lustálkodáshoz, így hát őszinte megkönnyebbüléssel fogadom.

Więckowskiné ebédjéről már lekéstem. Elhatároztam, hogy járok egyet, útközben pedig benézek a templomba, és megbeszélem Grzegorzzsal a holnapi misét. De nem értem el odáig. Már a kertkapuban Grzegorzba ütköztem. Azért jött, hogy eldicsekedjék: tudja ám, milyen ajándékkal lep meg az egyházközség a jubileumomra.

– Találja ki, tisztelendő úr – nógatott. – Nem olyan nehéz.

– Illik ez, Aleksandrowicz úr?

– Tán gyerek a plébános úr, és még hisz a Mikulásban? Mindenki tudhatja, csak magának nem szabad?

– No, hát akkor mondja.

– Ejnye, úgy tesz a tisztelendő úr, mintha nem is érdekelné. – Grzegorz láthatólag megbántódott.

– Dehogynem, nagyon is fúrja az oldalamat, csak nem akartam mindjárt bevallani.

– Látja, látja, plébános úr. Maga is kíváncsi, nemcsak én.

– Hát mondja már, Grzegorz, az ég áldja meg . . .

Nem kellett sok rábeszélés. Elárulta, hogy a hívek remekbe szabott új reverendával és – Grzegorz szavai szerint – gyönyörűszép, faragott könyvszekrénnyel lepnek meg. Nagy örömet mutattam, és hogy Grzegorz kedvére tegyek, többször is megkérdeztem, biztosan tudja-e.

Az istentiszteletet hamar megbeszéltük. Azt mondta, sose aggódjam, ő mindent elintéz annak rendje és módja szerint. Búcsúzóul néhány bankjegyet csúsztattam a kezébe, és megkértem, vegyen magának holnapra új inget és ruhát. Gondosan megszámolta, csak azután köszönte meg.

– Azt hiszem, elég lesz – mondta bizonytalanul.

Tárcámba nyúltam, és megpótoltam a pénzt. Ekkor aztán hálálkodva borult a kezemre. Elhárítottam és figyelmeztettem, hogy vásárlás előtt be ne tévedjen a kocsmába.

– Isten őrizz. Dehogy innék én el ilyen

summát! És a kulcsokkal mi legyen, odaadjam?

– Ne, nem kell.

– Akkor futok.

Sarkon fordult, és eliramodott a főutca felé. Lassan mentem, figyeltem, merre kanyarodik. Ha jobbra, akkor a kocsmába, ha balra... Jobbra fordult. Nem vettem a szívemre a dolgot. Annyi éve jár oda, miért épp ma ne menne?

Még egyre esett a hó. Éreztem a havazás nagy csendjét. A négy hársfasor mindegyik fája roppant árnyként feketéllett a kavargó hópelyhek között. Már az út túlsó oldalán voltam, amikor észrevettem, hogy nem hazafelé tartok, hanem a templom irányába. Mégis tovább mendegéltem. Néztem a fákat, házakat, kerítéseket, és csöndes áhítat töltött el. Alacsony felhőivel közel jött az ég, s a levegő alig ért a fák csúcsáig. Kisebb és otthonosabb lett a világ. Kedvemre való idő. Mindig nyomaszt a magas, távoli égbolt. Emlékszem, gyerekkoromban egyszer azt hitték, hogy tériszonyban szenvedek. Ez persze nem igaz, de zaklatottságom mélyén csakugyan van valami szorongás.

A frissen hullott hó belepte a varjak kapirgálásának nyomait. Elsétáltam a templomig. A legfelső lépcsőfokról odapillantottam, ahol reggel a cédula hevert. Grzegorz, csodák csodájára, gondosan felsöpört az ajtó előtt.

Hallottam, hogy odabent folyik a munka. Nem volt kulcsom a sekrestyéhez – a tartalékkulcs még nyár végén elkallódott –,

így hát nem mentem be a templomba. Grzegorz különben is megígérte, hogy mindent elintéz.

Végtelen kimerültségem hullámvölgyeiben csaknem minden munkát vele végeztettem, legszívesebben talán még az egyházi szertartások rengeteg és oly fárasztó mozdulatát is ráhagytam volna. Olykor nem is tudtam, mihez fognék nélküle. Jól látta ezt, és alkalmas időben mindig kihasználta gyengeségemet.

Jubileumom nagyon megindított. A hívek valóban lelkes buzgalommal készültek erre a napra. A misén kórus énekelt a kántor vezényletével – ez nagy meglepetés volt. A zsúfolt templom ünnepien festett. El is felejtettem, hogy csak hétköznap van. A meghatottságtól elszorult a torkom, alig tudtam szólni juhocskáimhoz. Rövidke beszédemet is tárt szívvel fogadták. Ezt sugározta a szemük és az arcuk.

Vége-hossza nem volt a sok jókívánságnak és az ajándékozásnak. Grzegorz már nem tudta hová tenni a virágokat. Minden elmosódott a szemem előtt, csak homályos körvonalakat láttam. Siennicki doktor megjelenése zökkentett helyre. Fel nem foghattam, mi szél hozta ide. Hiszen sosem titkolta, hogy ateista, beszélgetés közben pedig élvezettel fitogtatta istentelenségét, sosem mulasztva el néhány csípős élcet felesége ájtatosságáról. A templomban még sohasem láttam. Mikor kezet fogtam vele, szikrányi

csúfolódás villant meg a szemében, de a jubileum hangulata és a szeretet sok megnyilvánulása elmosta a kellemetlen érzést.

– Mióta felvitte az Isten a dolgát, eszébe sem jutunk, tisztelendőm. Hiányzik a negyedik az ördög bibliájához.

– Öregszem, doktorom.

Fülemhez hajolt.

– Ejnye, plébánoskám, azt beszélik a kórházban, hogy amíg nem vagyok otthon, maga mulattatja a hitvesemet.

Felvihogott, de nyomban a szájára ütött, nekem meg Siennickiné sipító hangja csendült a fülembe, és újra láttam a kórházfolyosót a várószoba félig nyitott ajtajával.

A sok szó és jókívánság közben elejtettek egy-két célzást, félmondatot arról az estéről. Az az eset – mondták – jó időre intelmül szolgál az olyanoknak, akik azt képzelik, hogy büntetlenül támadhatnak az egyház ellen.

Ezek a megjegyzések, akarva, nem akarva, megragadtak a fülemben. Megbizonyosodtam, hogy az emberek még nem felejtették el az eseményt. Úgy tettem, mintha nem hallanám, amit beszélnek, hiszen úgysem volt mit hozzáfűznöm, s az elmúlt hetekben végképp meggyőződtem róla, hogy éppen hallgatásom fordítja ezt az általános érdeklődést az egyház javára.

Egy-egy hangsúlyból és pillantásból megéreztem, hogy szóra akarnak bírni, de nyomban átláttam a szitán, és minden csapdát következetesen kikerültem. Valaki kereken ki is mondta, hogy elkelne egy jó szentbe-

széd az utcagyerekekről. Semmitmondó megjegyzéssel ütöttem el a szót, csak annyit jegyeztem meg, hogy nem könnyű a rosszat kigyomlálni.

Siennicki doktor nyilván azt várta, hogy mindenki elmenjen, mert két lépésre tőlem lehorgonyzott, pattintgatta az ujjait, és majd átdöfte a szemével a gratulálókat és az ajándékozókat.

Majdnem egész idő alatt könnyes volt a szemem. Mióta a városban lelkipásztorkodom, személyem megbecsülésének minden jelét az egyház sikerével kapcsoltam össze. Minél több nyájas arcot láttam, minél többen köszöntöttek, mikor végigmentem az utcán, annál nagyobb volt szívemben az öröm meg a jól végzett munka békessége. Tétlenségem idején viszont rosszkedvű voltam, és bántott a lelkiismeret.

Az elmúlt évben már kételkedni kezdtem, lesz-e még valaha újjászületés. Folyton attól féltem, nem futja az erőmből, hogy még egyszer talpra álljak, és véghezvigyek valamit, amitől az emberek magukba szállnak, és visszatérnek az egyházhoz. Könnyeim inkább a hála, mint az öröm könnyei voltak. Megértettem: ha Isten áldást nem fakaszt a rosszból és az emberekben ébredt felháborodásból, nemigen gondoltak volna az én huszonötödik évfordulómra, aminthogy magam sem gondoltam rá; ezért rendített meg, hogy az isteni Gondviselés a legalkalmasabb percben árasztotta rám ilyen gazdagon a reményt. Lelkemben alázatosan megvallottam, hogy ez nem az én érdemem. De alázatom-

ban volt egy árnyalatnyi kétség, pókhálófinom sejtelme annak, hogy mégis tettem egy picike szolgálatot. Ez pedig a hallgatásom volt.

Amikor a hívek elmentek, s a sekrestyében már csak Siennicki és a meghatottságtól verítékező Grzegorz maradt, nagy fáradtság vett rajtam erőt. Leroskadtam a tölgyfa zsámolyra, törölgettem a szememet és az arcomat.

– Jól megizzadt, pedig fagy ám odakint – tréfálkozott Siennicki.

– Volt is mibe – mutatott Grzegorz a csomagokra és a virágcserepekre.

– Nagyszerűen kezdte az újabb huszonöt évet, tisztelendőm.

Siennickire pillantottam, fürkésztem, vajon tréfál, vagy komolyan beszél.

– Az én napom rosszabbul kezdődött...

– És miért?

– Nem akarom elrontani a kedvét.

– Mondja csak bátran.

– Apróság, de ez hozott ide. Reggel, alighogy felkeltem, a rendelőbe hívtak. Egy öreget hoztak be a mentők. Szélütés érte. Halála előtt egyre a plébános úr jubileumáról motyogott önkívületében.

Felálltam.

– Nem emlékszik a nevére?

– A nevére?... Nem. Várjon, várjon... Valami piac vagy bolt van benne...

– Bazarski?

– Az, az, Bazarski!

– Gondoltam is rá, miért nem jött el.

– Ismerte?

– Éppen tegnap volt nálam. Az öreg hitoktató. A barátom.

– No lám.

Siennicki doktor tréfára akarta fordítani a dolgot, s azt mondta, hogy bizonyára jó szószólóm van az égben. De én nem tudtam nevetni. Személyes sérelemnek éreztem Bazarski halálát. Megszoktam, hogy barátaimtól, ismerőseimtől, sőt az idegenektől is búcsút veszek életük utolsó óráján, és segítségem ritkán késett el; hát még amikor a segítségre szoruló ilyen szívbéli emberem volt, mint az öreg Bazarski.

Siennicki látta, hogy elkomorodtam, s próbált meggyőzni, ne rontsam el magamnak és másoknak ezt az ünnepnapot. Hiszen úgyis én kísérem majd a temetőbe a megboldogultat. Végül hozzátette, hogy az asszony meghagyta neki, vigyen magával reggelizni.

– Szívesebben hívnám ugyan a kocsmába, tisztelendőm, de nem tudom, illik-e.

Javaslatának tüstént megörültem.

– Látja, a kocsma, az nagyon jó lesz.

– Csak nem? – Siennicki meglepettnek látszott.

Grzegorz sokatmondóan köhintett. Ránéztem. Csak most vettem észre, hogy a régi ruhája van rajta. Nem tettem szóvá a dolgot. Amikor kimentünk Siennickivel, a padokban még ott ült néhány rózsafüzért morzsolgató öregasszony. Siennicki fogata kint állt az utcán. A doktor meg sem kérdezett, kocsin mennék-e vagy gyalog, csak odaszólt a kocsisnak:

– Elmehetsz. Eridj a pokolba.

– Igenis, igazgató úr.

– Szóval hová mégy? – rosszmájúskodott Siennicki.

– A nagyságos asszonyhoz.

– No, akkor tűnj el! – és vigyorogva rám pillantott.

– Tudja, hogy én cseppet sem méltányolom a tréfáit.

– Nagyon is jól tudom, De az én helyemben maga is így tenne, tisztelendőm.

Nem tudtam, hogyan védekezzem. Különben sem mertem Siennickivel vitába keveredni. Éles volt a nyelve, és nem vette figyelembe, hogy pap vagyok, hát jobbnak láttam, ha nem szítom a tüzet. Szívem mélyén reméltem, hogy eljön a nap, amikor Siennicki töredelmesen leborul Isten előtt, ezért mindent megtettem, hogy megnyerjem őt magamnak, és ezáltal az egyháznak is.

Kora reggel volt. Alig jártak az utcán.

– Elviszem Kati vendéglőjébe, tisztelendőm. Van ott étel, ital, és olcsó pénzért a szükséges diszkréció.

– Ó, de fiatal maga, doktorom.

– Az csak látszat. Maga sem sokkal idősebb. De apropó, mi az igazság abban, amit arról a merényletről beszél a város?

Alig tudtam leplezni zavaromat.

– Mit ért azon, hogy „igazság"? – kérdeztem.

– No persze, az igazságot másképpen értelmezzük, de abban egyetértünk, hogy van igazság.

– Ritkán beszélgettünk ilyen elvi kérdé-

sekről, pedig bevallom, nemegyszer kedvem támadt hozzá.

– Csak nem akar megtéríteni, plébánosom?

– Hiába, ez a hivatásom.

Sikerült óvatosan témát változtatnom. Siennicki nem tért vissza arra az ügyre. Eltervezte, mit fog reggelizni. Nem figyeltem oda. Bazarski halála és kavargó gondolataim rám telepedtek, nem tudtam osztozni a doktor vígságában.

Tartósan berendezkedett a tél. Visszaadta erőmet és jó közérzetemet. Fagyok idején még sohasem volt rohamom. Többnyire a változékony idő vagy a hőség hozza meg a bajt. Mindig örömmel fogadom a hóvihart, a hideget. Szokásom, hogy napjában többször is megnézem az ablakban a külső hőmérőt, mert aznapi hangulatom jórészt a higanyoszlop állásától függ.

Mostanában minden áldott délután nagyot sétáltam a határban. Élveztem a magányt és a csendet, gyönyörködtem erdőben-mezőben, s a téli tetszhalálban is felfedeztem az eleven élet jeleit. Egy-egy felrebbenő fogolycsapat vagy az erdőből kikukkantó róka felébresztette bennem a vadászszenvedélyt. Ilyenkor vágyódva emlékeztem vissza a háború előtti időkre, unokabátyám birtokán töltött kurta szabadságaimra. De ez a vágy hamar elszállt, hiszen én elsősorban a természetet szeretem.

Néhány nappal karácsony előtt is éppen

hosszabb sétáról tértem vissza. Már az utcácskámban jártam, mikor egyszer csak megpillantottam azt az asszonyt, aki annak idején elsőnek adta hírül a szerencsétlenséget. Hiányzik belőlem a képesség, hogy megjegyezzem az arcokat. Hamar elmosódnak bennem, s olyan egyformává lesznek, hogy meg sem tudom különböztetni őket, hacsak kivételes körülmények nem vésik belém egyiket-másikat. Most is a körülmények tették, hogy felismertem ezt az asszonyt. Úgy jött felém, mint a hipnotizált. Bosszantott ez az imádat, bár, őszintén szólva, kissé hízelgett is, de megnyugtattam lelkiismeretemet, hogy nem nekem, hanem plébánosi és lelkipásztori tisztemnek szól. Úgy tettem, mintha nem látnám. Elfordítottam a fejemet. De amikor odaért, megállt és egy lélegzetre elhadarta:

– Voltam a kórházban. Megvakult. Mindennap imádkozom a tisztelendő úrért. Hálát adok Istennek, aki igazságos.

Némán továbbmentem. Ekkora séta után már haza szoktam térni, de most nem volt kedvem, hogy négy fal között maradjak. Elhaladtam a plébánia mellett, és a város vége felé bandukoltam.

Hideg volt. Nemrég az addiginál is nagyobb hó esett, és a világ olyan tisztának látszott, mint a megváltás pillanatában. Elmaradoztak a házak, friss lábnyomom követett a havas úton. Nem szeretem, ha délutáni sétámat megzavarják, s most kiváltképpen felzaklatott a találkozás azzal az asszonnyal. Ha ebben a lelkiállapotban térek haza, soká

elkerül a nyugalom. Ilyenkor még az imába is csak nagy erőfeszítés árán tudok elmerülni, éjszaka órákig fekszem álmatlanul, nyitott szemmel, másnap meg többnyire jön a kínzó fejfájás és a baljós szorítás a szívem körül. Gondoltam, inkább sétálok, amíg teljesen le nem csillapodom. Néhányszor hátra is néztem, nem követ-e az az asszony.

Sötétedett már, de a hó tompa fehérségében jól kivettem az utcát, egészen a kereszteződésig. Egy-két házban felgyúlt a villany. Fülembe csengtek az asszony szavai. Elővettem a breviáriumot, és olvasni kezdtem, hogy eltereljem a gondolataimat. A szürkület nem zavart. Úgyis majdnem betéve tudom a szöveget. Percekig kínlódtam, de egy fél oldalt sem bírtam elolvasni. A szavak szétfutottak szemem elől és emlékezetemből. Hiába erőlködtem, hogy felidézzem őket. Egy szélroham a fákról hófelhőt zúdított a nyakamba, csupa hó lett a breviárium meg a kezem. Erre aztán letettem az olvasásról.

Idegesen körülnéztem. Éppen elhagytam az utolsó előtti házat, kétoldalt üres volt az út. A telkeken facsemeték sorakoztak – mintha valaki azzal mulatott volna, hogy temérdek furcsa hóemberkét formál, s a kis gnómok most katonás rendben őriznének valami játszóteret. Úgy rémlett, mozognak is – néha olyanok voltak, mint a fehér ruhás gyermekek.

Legszívesebben azonnal visszafordultam volna a plébánia felé, de restelltem magam előtt ezt a furcsa szorongást. Eltökéltem, hogy elmegyek az utolsó házig –

száz-egynéhány méterre volt –, és csak onnét térek haza.

Amikor odaértem, a földszinten éppen villanyt gyújtottak. Valamire emlékeztettek az ablakból kivetődő fénypászmák. Erőltettem az emlékezetemet, de nem jöttem rá, milyen eseményhez kapcsolódnak. A telket fakerítés vette körül, mögötte sűrűn ültetett magas bokrok. A palánk sarkától hirtelen gyerekhangokat hallottam. A szavak olyan élesen váltak ki a csendből, mintha hegyes vésővel üvegbe karcolnák.

– Itt is megrágták, ide nézz.

– Látom, látom. Több lehetett, nemcsak egy. Látszik a nyomukon.

Megálltam és figyeltem. A fiúkat teljesen lekötötte felfedezésük. Mindjárt kitaláltam, hogy a nyulakról beszélnek.

– Ide tedd a káposztát, a vas mellé. Ha megmoccan, úgy fejbe veri, hogy nem nyikkan többet.

– Ahogy az a fiú a papot akarta, mi?

Elrohantam a város felé. Gonosz és mégis vidám kacagás szállt utánam. Szorongásom elmúlt. A facsemeték már nem hasonlítottak gyermekekre. Közönséges, satnya kis fák a hó alatt. Öntudatlanul ismételgettem, amit az az asszony mondott: „Isten igazságos." Szobámba érve, azonnal papírt, tollat vettem elő, hogy felvázoljam a prédikációt az utcagyerekekről. Az „utcagyerek" szó nem egészen azt jelenti ugyan, amit mondani akartam, de nem találtam jobb kifejezést.

Nem vagyok mimózalelkű, könnyen megindúló ember. Pap lévén, sok mindent láttam

az életben, akkor sem borzadok el, ha a legsúlyosabb bűnt gyónják meg előttem. A két fiú szavaiban végső soron nem volt semmi nyugtalanító, de a hangjuk megfagyasztotta bennem a vért. A pusztán játékból ölés kielégítetlen szomjúságát éreztem benne.

Azt hittem, könnyen írom meg a prédikációt, de a mondanivaló, amely az imént még szinte tapintható volt, már az első mondatoknál elmerült a szavak áradatában, és sehogy sem tudtam a lényegét megragadni. Letettem a tollat. Lassan járkáltam a szobában.

„Mit is akarok tulajdonképpen? Hiszen alig van olyan hét, hogy valakit meg ne gyilkolnának, de nem ám holmi gyerekes ostobaságból – számítás, félelem vagy durva, állati kegyetlenség a gaztett forrása. Minden tizedik asszony nagyobb bűnt követ el; azt hiszem, végeredményben túl nagy ügyet csinálok a két kölyök kegyetlenkedéséből."

Mégsem hagytam abba az írást. Vázlatkészítés helyett nekifogtam a prédikáció teljes szövegének. Iszonyú nehezen ment. Csaknem minden mondat után felálltam, jártam egyet, megint visszaültem – így folyt ez hosszú órákon át.

Éjfél elmúlt, mikor végre befejeztem. Meggyújtottam a térdeplőn a gyertyákat, és hálóruhában belekezdtem az esti imákba. Hirtelen világossá vált bennem, hogy ha elmondom ezt a szentbeszédet, mindenki úgy érzi majd: megtörtem a hallgatást. Hideg futott végig rajtam. Gépiesen megragadtam a teleírt lapokat, és a gyertya lángjába tar-

tottam. Nem fokozatosan harapózott végig rajtuk a tűz – azonnal lángba borultak. Az izzó pernye a padlóra hullott – el sem tapostam –, szürkére hamvadt, majd fekete porrá esett szét.

Éjjel olyan mélyen aludtam, mintha egész nap fát vágtam volna kint a fagyban. Arra sem ébredtem fel, mikor hatot ütött az óra. Ez ritkán esik meg velem. Súlyos betegen is mindig felserkenek a szokott időben, pedig olyankor nem sürget a munka. Csak az erős kopogtatás verte ki az álmot a szememből. Magamra kaptam a reverendát, és ki akartam nézni az ablakon, de jégvirág borította. Ráadásul odakint még teljesen sötét volt.

– Ki az? – szóltam ki, de nem nyitottam ajtót.

– Plébános úr, kérem, a kórházból küldtek. Haldoklóhoz kérik.

Órámra néztem. Már negyed hét volt.

– Nagyon sürgős?

– Szétroncsolódtak a belei. Végét járja. Könyörgött, hogy hozzanak papot.

– Rögtön megyek.

A kórházlépcsőn jutott eszembe, milyen régen nem hívtak ide, hogy a haldoklók szentségét kiszolgáltassam. Ápolónő várt a folyosón, csengettyűvel a kezében. Utánamentem. A beteg mozdulatlanul feküdt. Szeme csukva, szája sarkában vérfoltok. Azt hiszem, nem élt már. Siettem. Az utolsó kenet feladásánál éreztem, hogy már kihűlt a teste.

Mikor befejeztem, odajött az orvos, és az érverést vizsgálta. Azután a szívre ha-

jolt. Hallgatózott. Látszott rajta a bizonytalanság. Fiatal orvos volt, nem ismertem. Csontos, háromszögletű arcában mélyen ülő, szurokfekete szempár sötétlett. Azt hittem, rám néz, és kiolvashatok valamit a tekintetéből, de a várakozás végtelenbe nyúlt.

Csönd volt a teremben. Szerettem volna körülpillantani, odanézni a többi ágyra. Nem is szerettem volna – különös kényszer ösztökélt. Éreztem, hogy tucatnyi kíváncsi szem lesi minden mozdulatomat. Úgy rémlett, hallom valakinek a lihegését, aki nem néz rám, de füle szomjasan beiszik minden hangot, s ki akarja érezni belőlük a tőlem jövőket. Nagy erőfeszítés árán leküzdöttem a kísértést, nem néztem fel, leszegtem a fejemet. Mindvégig keményen tartottam magam.

Feldúlt lélekkel hagytam el a kórtermet, de győzelmem öröme lassan lecsillapított, mint a háborgó hullámokra öntött olaj. Felhajtottam kabátom gallérját, mert hátulról erős szél fújt. Így egyszer sem néztem körül, csak magam elé. A kórterem hangulata még nyomon követett. Siettem, ahogy csak bírtam, máris jó tíz percet késett a mise, de az iménti élménytől nem tudtam szabadulni. Ujjam hegyében éreztem a hűlő test hidegét, egyre több háromszögletű arc meredt rám a hóból mélyen ülő, beesett szemével. Aztán a szemek eltűntek, csak a kifejezéstelen, üres arc maradt.

Messziről megpillantottam Grzegorzt. Ott állt a lépcsőn, és leste, jövök-e már. Biztosan vakította a hó, mert beárnyékolta a sze-

mét, mint a napsütés elől. Alkalmasint most éreztem először, hogy a sekrestyés nagyon kedves a szívemnek, s talán nemcsak azért, mert ahogy megláttam, megmenekültem a gondolataimtól.

Meglepődtem, milyen hamar eljött a karácsony. Rejtélyes dolog az idő: olykor hajszolom magam, és mégis bővében vagyok, máskor alig csinálok valamit, mégis múlik. Észrevétlenül peregnek a napok egymás után.

Ünnepi hangulat érzett mindenütt. Grzegorz különösen izgatott volt. Abbahagyta az ivást, és buzgón készült a lakodalomra. Szántam az öreget. Nem értettem, mit vár a házasságtól az ő korában. Azon is csodálkoztam, honnan vesz annyi önuralmat, hogy szakítson megrögzött szokásaival. Én hiába szidtam, fenyegettem, mindig kapatosan jött be a templomba. Megtörtént, hogy idegenek is megszólítottak az utcán: tartsam kordában, hiszen mégiscsak kínos, hogy részegen cikázik a templomban a persellyel, és képes percekig okvetetlenkedni, ha valaki nem nyúl elég mélyen a zsebébe. Nagyon bántottak az ilyen megjegyzések. Eleinte a lelkére beszéltem, ijesztgettem, azután rájöttem, hogy hiába pocsékolom az idegeimet – a töredelem csak kis ideig tartott, másnap vagy legjobb esetben pár nap múlva megint pityókosan állított be. Ha nem olyan régi bútordarab, elbocsátottam volna. Régebben ki is akartam tenni a szűrét, de addig-addig

halogattam, míg rájöttem, hogy nélkülözhetetlen. Senki sem intézne így el mindent – idejében kikészíti a miseruhát, meggyújtja a lámpákat, mindenre gondja van.

Ünnep előtti nap rögtön mise után odaálltak elém a Bejc nénével, és meghívtak a menyegzőre. Szokás volt ez a házasulóknál, de éreztem, hogy Grzegorzék nemcsak illemből hívnak; láthatólag sokat adtak rá, hogy ott legyek. Szívesen ráálltam, s megígértem, úgy osztom be a napomat, hogy minél hosszabban időzhessek a násznép körében.

A hívek aznap temérdek ajándékot hoztak. Éjféli mise után szóltam Grzegorznak, hogy jöjjön velem a plébániára, és vigye el az egészet. Először felfortyant, hogy van nekik elég ennivalójuk meg mindenük, de mikor azzal érveltem, hogy akkor másnak adom, mégiscsak elfogadta.

Vártam, amíg eloltja a lámpákat, és bezárja az ajtót. Néztem, hogyan birkózik a főbejárat kulcsával. Éppen kettőt ütött a templom órája. A kerülő úton mentünk. Párszor rápillantottam Grzegorzra. Ő is ünnepiesebbnek tetszett a havas éjszakában. Szokása ellenére némán, tűnődve baktatott mellettem. Igazi karácsonyéj volt. Csikorgott a hó, a csillagok ragyogtak, s a főutca felől ide hallatszott, hogy kissé becsiccsentett emberek karácsonyi énekeket fújnak.

– Mi lelte, hogy így eltöprengett, Aleksandrowicz úr?

– Már hogy is ne? Szomorúan prédikált ma, tisztelendő úr. Máskor megmosolyogtat bennünket, ma meg szipogtak az asszonyok,

mikor azokról tetszett beszélni, akik magányosan ülik a karácsonyt.

Mintha szemrehányás rezgett volna a hangjában. De az is lehet, hogy képzelődtem. Mrówkowiakéknál töltöttem a karácsonyestét. Mikor a magányosokról prédikáltam, nem gondoltam határozott személyekre, de most, Grzegorz szavai után, gondolkodóba estem, vajon hol és hogyan töltötték az estét azok a híveim, akiknek nincs családjuk.

Hamar felhagytam a tűnődéssel. Ráébredtem, hogy valójában alig tudok valamit híveim családi életéről. Aztán meg kényelmetlen gondolatok kezdtek környékezni. Inkább azt hajtogattam magamban, hogy Isten akarata nélkül hajunk szála sem görbül meg, s ha valakit mégis baj ér, az nem oktalan szenvedés, hanem az Isten igazságos keze, amelynek sújtó hatalma nélkül elveszne a világ.

Sok házban égett még a villany. Karácsonyfák csillogtak át az ablaküvegen, árnyékuk a függönyökre is kirajzolódott. Mielőtt beléptünk az előszobába, Grzegorz sokáig toporgott, mintha csak húzná az időt.

– Jól van már! Jöjjön be! Hideg van! – fogott el a türelmetlenség.

– Le kell topogni a havat. A Bejc lány nem szereti, ha mocsok van a tisztelendő úrnál.

Szerencsétlen képpel állt a küszöbön.

– Úgy látom, nem tudja egyszerre elvinni az egészet.

– Majd csak elviszem valahogy.

Észrevettem, hogy valami nincs ínyére.

– Vesse le a kabátját. Időbe telik a dolog, és idebent meleg van.

– Majd várok. Annyi baj legyen.

– Aleksandrowicz úr, mi ütött magába, hogy olyan fancsali?

– Én? Dehogy. Csak hát nem szeretek koldulni, tisztelendő úr.

– Hogyhogy koldulni?

– Tisztelendő úr kapta az ajándékot, minek adja tovább? Nem mondom, a pénzt, azt szívesen veszem, mert az kijár a munkáért.

– De hiszen sokszor megosztoztunk már.

– Az más. Tetszik tudni, tisztelendő úr, a Bejc lány egyre azt szajkózza, hogy féligmeddig kolduskenyéren élek, nem dolgozok meg érte. Példálózott is, hogy keressek más munkát, menjek el akár éjjeliőrnek.

– Hát a templomban dolgozni, az nem munka? Talán minden más munkánál fontosabb. Az Istent szolgálja.

– Olyasformán. Magyarázom is neki eleget. De nem hallgat rám, csak a magáét fújja. „Ne részegeskedj – azt mondja –, keress tisztességes munkát, ne élj alamizsnán." Van is ám valami igazsága, mert ha már semmire se leszek jó, ugyan mihez fogok? Mások, úgy hallom, nyugdíjat kapnak.

– Otthagyná a templomot?

– Isten őrizz! Hová tetszik gondolni! Csak hát rágja a fülemet a vénasszony. Folyton hánytorgatja: „Azért maradtam pártában, mert jóravaló embert kerestem egész életemben, hát ha most vén fejjel férjhez

megyek, nem akarok szégyenkezni." Egyébet is karattyol még, de hát mit untassam ezzel a tisztelendő urat.

– Ejnye, Aleksandrowicz úr, sohasem nő be a feje lágya. Ne járjon a felhők között, vegye elő a jobbik eszét. Öreg már maga ahhoz, hogy új munkát keressen. Szerintem a nősüléshez is öreg. No de ez a maga dolga. Én csak azt ajánlom, ne csináljon semmiféle forradalmat. Nagyon megbánhatja. Ami pedig az ajándékokat illeti, nézze meg, kolduskenyér-e.

Egy csapásra visszavedlett a régi Grzegorzzsá. Úgy látszik, hatottak rá a szavaim. Felragyogott az arca, megjött a kedve. Gyorsan levetette a kabátját, felakasztotta a fogasra az ajtón, és utánam jött az ebédlőbe.

Szándékosan tartottam itt Grzegorzt. Az éjféli misétől és az egész karácsonyi hangulattól mélabús lettem. Nem tudtam volna elaludni. Kavarogtak a gondolataim, és sok minden nyugtalanított. Ezért akartam, hogy Grzegorz velem maradjon. Ha ő mellettem van, nyugodtan töprenghetek, és mégsem érzem magam egyedül.

Villanyt gyújtottam, és leengedtem a redőnyt. Leültettem Grzegorzt.

– Inna egy pohárka jó gyümölcspálinkát?

Felcsillant a szeme. Asztalra tettem az üveget meg két poharat, hideg harapnivalót is hoztam. Biztatást se várva, kihúzta a dugót és töltött. Felkapta az egyik poharat.

– Várjon csak – intettem neki.

Ostyát vettem a kezembe. Kicsit meghökkent, s bár én ülve, az asztalon át nyújtot-

tam felé az ostyát, felállt és elfogódottan tört le egy darabot.

Egyikünk sem szólt.

Még le sem nyelte az ostyát, megragadta a poharat, és egy hajtásra kiitta. Már nem feszélyezte az együttlétünk. Töltögetett magának és evett, oda se hederített, hogy mit csinálok. Hagytam. Ha már meghívtam, nem lehetek udvariatlan. Különben is, gondoltam, nem most iszik először, nem is utoljára.

– Hogy ízlik a pálinka?

– Elsőrangú – dicsérte.

– Meghülésre is jó. A krecini plébánostól tanultam a készítését.

– Hallottam, hogy az érti a módját. De a tisztelendő úr csak gondolkodik, és nem iszik.

– Megárt nekem a sok. Mrówkowiakéknál is megihattam vagy öt pohárkával.

– Én meg egy kortyot se tíz nap óta. Ma, szenteste, együtt vacsoráztunk a Bejc lánnyal. Eljött Firganek, hozott is egy negyed litert, de a Bejc lány elkobozta tőle. Rimánkodhatott az öreg, jajgathatott, hogy mit ér a szenteste tütü nélkül – hiába. Egy darabig lógatta az orrát, aztán kapta magát és elillant.

– Ne barátkozzék azzal a kocsmatöltelékkel. Szégyen az ilyennel cimborálni.

– Szégyen? Miért? Mert megissza a pálinkát? Én se vetem meg, ha kapok.

– Más dolog módjával iszogatni, és más dolog megbotránkozást okozni.

– Á, az emberek csak a nyelvüket köszörülik. Nem bűn az, ha valaki szereti az itó-

kát. Lopni nem lop, aztán meg nagyobb gazságoktól se dől össze a világ.

– A Bejc lánynak is ezt mondja?

Grzegorz elkomorodott.

– Előtte jobb, ha befogom a bagólesőmet. Szelíd bárány, de ha egyszer rázendít, az Isten irgalmazzon. Az a legjobb, ha az ember tartja a száját, és néma, mint a hal.

Rám vetette zavaros tekintetét, mintha szavainak mélyebb értelme is lenne. Nagy kísértést éreztem, hogy feltárjam előtte hallgatásom titkát, de már ismét ivott, aztán egy szelet karajt nyiszált le magának. Mikor kiürítette az üveget, felálltam, és ásítást színlelve kijelentettem, jólesne pár órát aludni a reggeli miséig. Kelletlenül cihelődött. Láthatólag most jött meg a kedve a tereferéhez. De az én kedvem már elment. Rossz érzés fogott el. Tudatára ébredtem, hogy főleg azért tartottam itt Grzegorzt, mert kikívánkozott belőlem a vallomás, és ha másképp viselkedik, talán meg is szegem elhatározásomat, és kitálalom, ami a szívemet nyomja. De most már késő volt. Világosan éreztem, hogy leküzdöttem gyengeségemet, s már nem féltem egyedül maradni, sőt, magányra vágytam.

Behoztam a konyhából egy nagy vesszőkosarat, és belerakosgattam a hívek ajándékait. Grzegorz segített. Közben tapogatta a csomagokat, szimatolt, a papirosok alá kandikált. Észrevettem, hogy két palackot is a kosárba suvasztott; Siennicki küldte előző nap, biztosan bor volt bennük.

– Fel se tudja emelni, úgy látom.

– Á... Meg se kottyan.

Aszott kezével megfogta a kosár fülét, és könnyedén felemelte. Az előszobában csigalassúsággal bújt a kabátjába, és valami ismeretlen nótát zümmögött.

– Nem akarózik ám hazamenni az odúmba. Elüldögélnék még itt a tisztelendő úrnál.

– Ha nem lenne olyan késő, és nem várna a reggeli mise... De várjon csak, Aleksandrowicz úr, el is felejtettem megkérdezni, eljön-e hozzám Myślennik ünnep után, hogy megbeszéljük a templomjavítás folytatását?

– Megmondtam neki, hogy üzenni tetszett. Azt ígérte, újév előtt benéz, de szerinte nem sürgős, mert amíg fagy, úgysem lehet dolgozni.

Kinyitottam előtte az ajtót, és kezébe adtam a kosarat. Metsző hideg csapott be.

– Aztán siessen, mert van vagy huszonöt fok.

Eloltottam a villanyt az ebédlőben, és átmentem a könyvtárba. Az ablakon át még láttam Grzegorzt a kerti ösvényen. Lassan, zegzugos vonalban caplatott a kerti úton, mintha játszana. Leengedtem a redőnyt. Körülnéztem a szobában. Eszembe villant, hogy Grzegorz élete valahogy érdekesebb, mint az enyém. Megijedtem, hogy újra elfog a búskomorság; gyorsan imádkoztam hát, és nyugovóra tértem.

Reggel, a templomba menet, nem messze a kertkaputól, megbotlottam egy csomagban. Lehajoltam, felhajtottam a papírját.

Sült kacsa bukkant elő. Nem találtam ki azonnal, hogy Grzegorz vesztette el. Az első pillanatban kínos érzésem támadt. Azt képzeltem, rossz ómen. Kicsit babonás természetű vagyok. Néha elhitetem magammal, hogy baj fog érni, s addig-addig lesem, amíg valóban bekövetkezik. Hiába próbálok védekezni a kényszerképzet ellen – annál jobban idegesít. Nem tudom kiverni a fejemből. Egy-egy ilyen apróság soká nyomot hagy bennem.

A templom bejáratánál megint megláttam azt a kisfiút. Rögtön megismertem. Magatartásában volt valami dühös és kihívó, éppen ezzel vonta magára figyelmemet. De most elmentem mellette, mintha nem is venném észre.

Grzegorz már a sekrestyében sürgölődött. Köszönés helyett keserű szavakkal támadtam rá, hálátlanságát emlegettem. Nagy szemet meresztett.

– Elgórált egy kacsát a kertkapumnál.

Rám bámult, mint a bolondra.

– Kacsát. Sült kacsát. A kosárból. Megbotlottam benne, érti?

Elszégyelltem magam, hogy így kiabálok. Lerogytam a tölgyfa zsámolyra. Grzegorz hátat fordított. Küszködött a nevetéssel, láttam, csak úgy rázkódik a válla. Viselkedése rosszul esett, és nem bocsátottam meg egyhamar. Még karácsony másnapján is kísértett fojtott vihogása, mikor összeeskettem a Bejc nénével.

Néhány nappal a szentség kiszolgáltatása előtt szóba hoztam, hogy nem akarnak-e in-

kább csöndes esküvőt. Minek hívnák fel magukra az egész város figyelmét? Grzegorz hajlott rá, de a Bejc néne felfortyant:

– Mi talán rosszabbak vagyunk, szégyenkeznünk kell, vagy mi a csuda?

Többé nem tettem szóvá a dolgot. Ezt azután kicsit meg is bántam. Elnéztem, ahogy végigmentek a templomon az oltártól a kijáratig. Szánalmasak voltak. Az egyenes hátú kis öregasszony szívfacsaróan és egyszersmind mulatságosan festett, amint peckesen tipegett az orgonaszóra; a magas, ösztövér, görnyedt, tökkopasz egyházfi inkább halálraítéltnek rémlett, mint vőlegénynek. Az emberek viselkedése sem volt ínyemre: derültek, mulattak, pajzán pillantásokat váltottak. Megbántódtam, mintha a gúny nekem szólna. Fellélegeztem, amikor eltűntek a templomkapuban.

A menyegzői asztalnál egészen más benyomást keltettek. Grzegorz gyámoltalanul sütötte le a szemét, de a zöld mirtuszkoszorús, kócos ezüsthajú agg menyecske arca olyan eleven volt, mint egy ifjú lányé. Szeme, szája, szinte minden ránca örömtől ragyogott. Sokkal fiatalabbnak tetszett a koránál.

Megilletődött hangulatban indult a lakodalom. Grzegorz, Firganek, a Bejc néne fivére és a két másik férfi koccintgatva merített bátorságot. Az asszonyok eleinte kérették magukat, eltakarták vagy az asztal alá dugdosták a poharukat, de Bejc rászólt a férfiakra, hogy töltsenek asztaltársnőiknek.

Az egyik asszonyt nem kellett noszogatni. Ő lehetett a legfiatalabb a társaságban, nem számítva az asztal körül ténfergő gyerekeket. Egyszerű, szürke gyapjúszövetruha volt rajta. Mintha két külön részből állt volna ez a nő: feje és törzse szinte külön életet élt. Mozgása és alakja élénk, fiatalos volt, de a feje sivár hatást keltett hosszú, divatos szőke hajával és merev, mesterkélt, arcára fagyott mosolyával, amely torz és idétlen megvetést fejezett ki mindenféle erkölcsi elv iránt. Nem várt unszolásra, együtt vedelt a férfiakkal.

Az új házasokkal szemben ültem. Elnéztem őket, és álmélkodtam, mennyire megváltozott ez a két ember egypár óra alatt. A násznép kevésbé érdekelt. Ha nem Grzegorz lakodalmát ülik, eszembe sem jutott volna idejönni. Jól ismertem ezt a népséget. Többségük nem a legjobb hírnek örvendett a városban, főként Firganek és a Bejc néne bátyja.

Firganeket másképp nem is látni: vagy az árokban hempereg, vagy legjobb esetben zegzugosan tántorog az utcán. A városban azt rebesgetik, hogy azért gügye és iszákos, mert valami sérelem érte, mégpedig egy kolostorban. Ezért „Fráter"-nek szólítják. Így aztán valahogy kapcsolatba hozzák a papi ruhával és Isten szolgálatával; már csak ezért sem állhatom a vén korhelyt. Féltem, hogy most majd valami cimboraságot szimatolnak közöttünk.

A Bejc néne bátyja viszont hírhedt tolvaj. Jó néhányszor ült már holmi verekedés

miatt; mindig abból támadt a perpatvar, hogy enyves kezére célozgattak. Egyszer el is akartam miatta bocsátani a Bejc nénét. De olyan őszintén bánkódott fivére viselt dolgai miatt, és olyan hevesen elítélte, hogy szigorúságom megenyhült. Azt azonban megparancsoltam, hogy soha, semmi szín alatt ne engedje be azt az embert a plébániára vagy a kertbe, bár tavasszal és nyáron sokszor kellett segítséget fogadni.

Antoni Bejc foglalkozására nézve pöcegödörtisztító. Van egy rogyadozó lábú vén gebéje meg egy hordószekere. Szívesen veszi, ha „vállalkozónak" címezik; idénymunkásainak meg is parancsolja, hogy így titulálják. Munkája persze nem lenne megbotránkoztató, ha „mellékfoglalkozásokat" nem űzne.

Firganek szinte csakis könyörületből él – az elnéző emberek félbolondnak tekintik –, Bejc ellenben pénzsóvárságáról híres. Képes három napig is gürcölni egyfolytában, ha alkalma nyílik.

A többieket szintén „belülről" ismerem, tudok legtitkoltabb dolgaikról, de ez már olyan terület, amelyről nem szabad szólnom, mivel amit tudok, főként a gyóntatószékben mondották el.

Nem akartam a társaság kedvét rontani, elmondtam hát néhány anekdotát – Mrówkowiak mesélte őket valamikor –, amit harsány, kissé erőltetett nevetéssel jutalmaztak.

Éreztem bennük bizonyos tartózkodást, de azt is, hogy kedvemre akarnak tenni.

Örültem, hogy a tisztelet visszatartja őket a bizalmaskodástól. Kezdettől fogva éreztem ezt a tisztes távolságot, de ez az elkülönülés nagyon is megfelelt nekem.

Csakhogy amint sorra ürültek ki a palackok, megfeledkeztek rólam, és egyre jobban hangoskodtak. Fékevesztett nevetésük percenként kirobbant, mint ahogy a nyomás szétveti a hordót. Grzegorz volt a tréfamester. A pálinka, úgy látszik, felvidította, gyámoltalansága eltűnt, s amikor az addig eléggé mogorva Bejc hirtelen ráripakodott: „Keserű a vodka!" – odahajolt a feleségéhez, és szinte ifjúi hévvel megcsókolta. A társaság felröhögött. Csak Firganek arcán futott át valami szánakozó fintor.

Az ablak előtt már összesereglettek a bámészkodók. Bejcet majmolva bekiabáltak: – Keserű! Keserű! – Idebent nemigen törődtek velük. Nekem azonban sehogy se volt ínyemre a dolog. „Ha vének, hát vének – zsörtölődtem magamban. – Fura egy pár, az igaz, de mégsem való gúnyt űzni belőlük." Amikor tetőpontjára hágott a kiabálás és az ablakdöngetés, a Bejc néne elsírta magát. Bátyja hirtelenében nem tudta, miről van szó, ádáz, komor képpel felállt, hogy megleckéztesse a vendéget, aki a húgát bántotta. Tompa, vak düh izzott a szemében. Biztos, hogy habozás nélkül gyilkolt volna. A Bejc néne, aki, úgy látszik, jól ismeri, lefogta a kezét:

– Nyughass, Antoś! Csak azok az utcakölykök odakint.

A férfi pár másodpercig maga elé meredt,

azután hátralökte a székét, és két ugrással az ajtónál termett. A bámészkodók szétrebbentek, mint a kővel megdobott verébcsapat. Hamarosan helyreállt a jókedv. A vendégek ettek, ittak, tréfálkoztak. De mikor az ablakon újra bekandikált egy suhanc, Bejc megfenyegette az öklével, azután hozzám fordult:

– Ezek a gazfickók, igaz-e? Ilyen csibész dobott gránátot a tisztelendő úrra.

Hirtelen csend támadt.

– Legyen már olyan szíves, és mondja el nekünk, hogy is volt az a dolog, plébános úr – folytatta Bejc. – Annyi mindenfélét beszélnek az emberek: hogy a tisztelendő úr – kereste a megfelelő szót – lakatot tett a szájára, és hallgat, mint... dinnye a fűben. Az már úgy van, hogy a népek ilyenkor a legrosszabbat képzelik.

– Az ám, bizony, bizony...

Hátranéztem. Szeplős, kerek arcú, javakorabeli asszony intézte hozzám a szót.

– Már zokon ne vegye, plébános úr, de az egész város arra várt, hogy egyik vasárnap a prédikációban csak megtudjuk végre, hogy is volt a dolog. Volt, aki ezért járt el a templomba. Aztán ki azt mondta, hogy tetszett valamit szólni, ki meg azt, hogy semmit, nem igazodik itt el az ember lánya. A szegény asszonynak vasárnap sincs érkezése, hogy kétszer menjen misére.

– Ugyan, kergesse már szét még egyszer azt a csürhét! – fordultam Bejchez.

Méltóságteljesen felállt és kivonult. Senki sem törte meg a csendet, csak Firganek du-

dorászott magába feledkezve valami egyházi dallamot. Végre visszajött Bejc.

– Elnézésüket kérem – emelkedtem fel –, de nem időzhetek tovább. Engedjék meg, hogy még egyszer poharat emeljek az ifjú pár egészségére és boldogságára.

Nemigen tiltakoztak a távozásom ellen. Mozgolódás támadt. Megtöltötték a kiürült poharakat.

– No, akkor: éljünk! – rikkantott valaki.

Felhajtottam a poharat. Ekkor az egyik asszony – tésztás, szétfolyó arca volt, ferde szeme körül kék, sőt lila karikák, teste kidagadt a szűk ruhából – rázendített a „Száz évig éljen"-re. Az egész vendégsereg vele fújta. Fülsértően sivítottak az éles női hangok. Elnéztem az asszonyokat és férfiakat – sápadt vagy vöröslő arcuk majd kicsattant az erőlködéstől, mintha az éneklés nehéz munka lenne. Aztán további jó mulatást kívánva, elbúcsúztam.

Grzegorz a feleségével kikísért az előszobába, hogy felsegítse a kabátomat. Szabadkoztak, hogy egy kicsit szegényesen vannak; főleg a Bejc néne. Grzegorz gyorsan rám adta a kabátot; láttam, sietne már vissza az asztalhoz. Nem is csoda. Eleget szenvedett több mint tíz nap óta száraz torokkal – most pompás alkalom támadt, hogy kárpótolja magát a múltért, sőt talán a jövőért is. A lakodalom alatt többször is észrevettem, hogy az ifiasszony majd felnyársalja a szemével buzgón nyakaló férjét. Grzegorz észbe se kap, máris leszokik az asszony mellett az ivásról.

– Örvendünk, hogy meg tetszett tisztelni bennünket – pergett a Bejc néne nyelve, mikor már a kilincsen volt a kezem.

Újból meg akartam köszönni a szíves vendéglátást, de szavamba vágott.

– Tudom, nem vagyunk nagyurak, a vendégeink meg faragatlan népek, de ne tessék neheztelni a bátyámra, plébános úr kérem. Nem azért hozta ő szóba azt a dolgot, hogy bosszúságot szerezzen a tisztelendő úrnak, csak úgy kíváncsiságból meg butaságból faggatózott.

– Isten velük! – nyitottam ki az ajtót.

Hideg levegő csapott be.

– Ja, mit is akartam... Pár napig ne jöjjön takarítani. Lesz most elég munkája idehaza.

Grzegorz meg sem várta, amíg becsukom az ajtót, már előbb besuttyant a szobába.

Hazamenet folyton a Bejc néne bocsánatkérő arcát láttam magam előtt. Bevallom, bosszantott. Lehunytam a szemem, aztán újból kinyitottam, hogy megszabaduljak tőle. A szája sarkában megbúvó mosoly nemcsak alázatos mentegetőzést fejezett ki – ravaszság lappangott benne. Nem tudom másképp nevezni – ravaszul somolygott; pontosabban: élvezte saját agyafúrtságát. Persze észrevette ügyeskedésemet, mikor azt az esetet szóba hozták. A többieket elfoglalta az ivászat, nem figyeltek fel a kis közjátékra, de ez az asszony évek óta ismer, naponta szemmel tarthatja minden léptemet, kiismerte a szokásaimat, így aztán jobban belém pillanthat.

Eddig sohasem gondolkodtam el rajta, miért nem szeretek otthon belébotlani. Örülök, ha kitakarít, mire hazaérek. Ösztönösen nyugtalanít lesütött szeme, örökké seprűre, lapátra meg a padlóra hajló feje. Évek óta ő a magánéletem egyedüli tanúja. Hiszen ő mossa a fehérneműmet, ő söpör ki minden zugot, naponta benézhet nemcsak a szekrénybe, a konyhába, a kamrába, hanem a könyvtárba is, ahol megkezdett írásaim hevernek. Kilesheti, mikor mit csinálok, mivel töltöm az időt papi teendőimen kívül. Íróasztalomon mindig ott találok minden papírt, tárgyat, ahol hagytam – pedig az íróasztalt is rendben tartja. Így hát bizonyára azt is megfigyeli, hány napomba, mennyi papírba és fáradságomba kerül minden ünnepi szentbeszédem. Ha pedig megfigyeli – és ez voltaképpen nem is kétséges –, akkor áthúzogatott és újra fogalmazott mondataim láttán – sokszor a legegyszerűbb gondolatot sem tudom kifejezni – biztos elnézően mosolyog lassú észjárásomon. Ennyi tény alapján nem sok fejtörésébe kerül, hogy keresztüllásson rajtam, sőt az is kitalálja, miféle mellékes gondolatok vonják el a figyelmemet.

Igen, búcsúzó mosolya vagy méginkább sunyi pillantása kétségtelenül azt bizonyítja, hogy átlát minden gyengeségemen. Úgy éreztem magam, mintha akaratom ellenére letépték volna rólam a reverendát, és arcátlanul bámulnák meztelenségemet. Egy percig arra gondoltam: hiszen bízvást fel is mondhatok a Bejc nénének. Egy csapásra

megszabadulnék terhes jelenlététől, és nem kandikálhatna be többé az életembe. Csakhogy ezzel végképp leleplezném magamat, mintegy beismerném mindazt, amit rólam és a gyengéimről képzel. És ha nincs jelen, az biztosan még jobban zavarna, mint ez a mindennapos érintkezés. Nemcsak előérzetekre, hanem rögeszmékre is hajlamos vagyok. Ösztönösen éreztem, hogy a Bejc néne hiánya valami olyan csendet és némaságot teremtene, ami jelenvalóbb és elviselhetetlenebb, mint az, hogy nálam dolgozik. Ha nem látnám, úgy érezném, hogy állandóan figyelnek. Aligha bírnám ki sokáig. Eleget gyötört ez a rögeszme valamikor, régen. Hónapokig üldözött a makacs lidércnyomás.

De nemcsak ez tartott vissza attól, hogy a Bejc nénét szélnek eresszem. Ha elmegy, mást kell fogadnom, és cseberből vederbe juthatok.

Egyébként, akárcsak Grzegorz a templomban, a Bejc néne is pótolhatatlan a háztartásomban. A köztünk lévő távolság valójában csak látszat, s mindössze annyi, hogy forma szerint leróják a papot megillető és a társadalmi ranglétrából eredő tiszteletet és engedelmességet. Ám ha a mindennapi életben nincs is közöttünk bizalmas viszony, lelkiekben annál inkább. Csak éppen alakoskodnak előttem, én meg őelőttük, sőt nem is alakoskodunk – egyikünk sem módolta ki együttélésünk formáját, magától alakult így az idők folyamán.

De senki sincs a városban, aki úgy értené minden lelkiállapotomat, mint ezek ketten,

s én is szó nélkül megértem a hangulatukat, puszta jelenlétükből. Rájuk se kell néznem, hangjukat se kell hallanom, ösztönösen megérzem, mi bántja őket, mi jár az eszükben.

Főleg Grzegorzon könnyű eligazodni. Néhány pont körül forog az egész lelki élete, folyton ezek járnak vissza különféle változatokban. A munkája régen megszokássá vált. Sohasem vettem észre, hogy változatosságot akart volna belevinni. Minden áldott nap egyformán végzi, jottányit sem változtatna az évek óta megrögzött sorrenden.

Néha csodálkozom rajta, máskor kihoz a sodromból. Itt van például a sekrestye söprése. Nem az ajtó felé söpri a szemetet, hanem a sarokba. Bosszankodtam, amikor észrevettem, megmagyaráztam, hogy így kényelmetlen a lapátra szedni, de akárcsak a falnak beszélnék. Igaz, olykor – főleg zaklatott óráimban – megnyugtatóan hat rám ez a gépies állandóság.

A munka tehát afféle biológiai funkció nála, és nem játszik szerepet lelki életében. Egyetlenegy ambíciót fedeztem fel benne annyi év alatt: hallatlan buzgalommal gyűjti a pénzt a templomnak. Más körülmények közt kapzsinak nevezném, de tudom, hogy semmiféle hasznot nem húz a dologból. Boldog, ha tálcaszámra hordhatja a pénzt a sekrestyébe, féltő gonddal kötegekbe és tekercsekbe rakja – az már nem érdekli, hogy aztán mire fordítom. Az emberek ismerik erről az oldaláról, és nemigen mernek fukarkodni a vasárnapi misén. Páratlanul lelkiismeretes ilyenkor, sőt egy kis szemtelenségért

sem megy a szomszédba, nehogy egy alkalmat elszalasszon.

Minthogy a mindennapos iváson kívül eddig semmi más személyes szükséglete nem volt, fizetését az utolsó fillérig pálinkára költötte. Ha tetszett, ha nem, kénytelen voltam évente vagy félévente némi ruhafélét vásárolni neki – ilyenkor mindig a lelkére kötöttem, hogy el ne merje kótyavetyélni a kapott a holmit, mert ez is előfordult.

A Bejc néne lelkivilága – mint a legtöbb nőé – sokkal bonyolultabb.

Már kezdő pap koromban észrevettem a nőknek ezt a tulajdonságát, s mivel lelki nemtörődömség jelének tartottam, ki akartam gyomlálni. Akkor még azt hittem: Isten szolgájaként fegyelmezett lélekké nevelhetem a hivők tíz- és százezreit, életszentségre buzdíthatom őket. Később felismertem tévedésemet. Nem volt ez semmiféle káosz, csupán az erős érzelmek hatása alatt formálódó női természet sajátossága. Mindig félelem fogott el, valahányszor egy nő gyónás közben arra kért, hogy irányítsam benső életét. Hiszen amiről beszélnek, többnyire csak felulet – lelkük mélyét eltakarja a lényegtelen apróságok bozótja, mint a sűrű köd a fák körvonalait. Így aztán sohasem voltam benne biztos, hogy helyes útmutatást adok-e nekik. Ez nagyon bántott, és csak a sokéves lelkészi gyakorlat tett félig-meddig közömbössé az ilyen aggályok iránt.

A hallgatag Bejc néne kedélyhullámzásai jobban hatnak rám, mint bárki másé. Többnyire mogorva. Ezt „sanyarú kedvnek" ne-

vezem magamban, de sokféle árnyalata van: ingerültség, elégedetlenség, gyakran pedig primitív, de agyafúrt rosszindulat. Hangulata benne van minden mozdulatában, jövésmenésében.

Ha bosszantani akar, nekiáll ajtót mosni a szomszéd szobában, és úgy nyekergeti, hogy a sarokvas az agyamba csikordul. Nem bírom ki, rá kell szólnom. Pedig nem szívesen teszem. Ki se nézné belőle az ember, milyen önfejű és csökönyös – sohasem hagyja rögtön abba kisded játékát, ha rászólok. Ilyenkor gyakran diadal csillog a szemében, mintha azt mondaná: „Ugye, nem állta ki?"

Számos jó tulajdonsága is van, de ezek főleg a ház rendben tartásában mutatkoznak, s ezért nem olyan szembeszökőek.

Lakodalma napjáig nemigen volt több számomra, mint a házamban suhanó árnyék. De amikor a búcsúzkodásnál olyan sokatmondóan mosolygott, egyszerre ráterelődött a figyelmem. Nem először nyílik így rá a szemem valakire. Az emberek ugyanis sokszor nem érdekelnek, mint egyének, csak mint ügyek, hiszen mindegyikhez valami probléma kapcsolódik, s az vési emlékezetembe a nevet és az arcot.

Újévig különös fásultságban éltem. Misét mondtam, megszokásból elláttam papi teendőimet, de a lelkem mélyén megülepedett az a hirtelen csönd a lakodalomban meg a Bejc néne sunyi mosolya.

Ezalatt kétszer hívattak a kórházba. Elő-

ször a női osztályon voltam, azután egy haldokló katonatisztnél, aki magányosan feküdt a különszobában. Nem is érdekelt, hogy mi a betegsége, csak az ötlött a szemembe, hogy egyedül van, és ez mintha megdöbbentett volna.

Egy ideje, mikor már kezdtem állandónak tekinteni a vallásos élet megélénkülését, valami új kifejezést vettem észre sok ember szemében. Lehet, hogy csak képzelődtem, mikor saját kétségeimet véltem bennük fölfedezni, de az is lehet, hogy nem tévedtem. Úgy néztek rám, mintha jobban a szívembe látnának, mint én magam.

Az óév utolsó napján ítéletidő zúdult a városra. Sötét felhőtornyok takarták el az eget, a hirtelen támadt vihar első rohamai a fákról, háztetőkről lesöpörték a havat, és egy szempillantás alatt laza, futó hótorlaszokat fúttak a kerítések tövébe meg a talaj gödreibe. Alig látszott, hogy az örvénylő hó a felhőkből hull-e, vagy a förgeteg ragadja felfelé ördöngös kavargásban.

Éppen a templomba mentem szilveszteri hálaadó istentiszteletre. Még ki sem léptem a kertből, mikor egy szilaj szélroham letépte a kalapomat, és a kapufélfához csapta. Visszanyomtam a fejembe, és egész úton fogtam. Hol szembefújt a szél, és nem kaptam levegőt, hol meg oldalról vagy hátulról taszított. Olyan fékevesztetten dühöngött, hogy a kerítés tövében iparkodtam előre, nehogy lesodorjon a lábamról. Dermedt arcomon megállt a hó. Gallérom mögé, kabátom ujjába is beférkőzött.

De ez mind semmi ahhoz képest, ami a sportpályán, a templom közelében várt rám. Az alacsony fasor semmi védelmet sem adott a tomboló orkán ellen. Szemem-szám teli lett a kavargó fehérséggel, a szeszélyes, vad szélrohamok minden tájékozódást lehetetlenné tettek. Az orromig se láttam, vaktában törtettem előre. A verítékcsöppek homlokomra fagytak. Iszonyú erőfeszítéssel hatoltam tovább, mintha sűrű kátrányban vergődnék. Egy-egy ádáz széllökés megtántorított. Ilyen keserves helyzetben talán még sohasem voltam. Úgy éreztem, órák óta bolyongok egy helyben, és nem bírok kitörni az elátkozott körből.

Milyen nagy volt az örömöm, mikor a szél szinte nekivágott a templom falának. Rögtön visszanyertem nyugalmamat és biztonságomat. A falat tapogatva, megkerültem az épület sarkát. Itt már nem fújt annyira. A gomolygó havon és a sötétségen keresztül kirajzolódott a lépcső és a főbejárat.

Elbámultam, mikor a templomban a hívek tömege helyett üres padsorok fogadtak. Csak az ajtónál álldogált egy kis csoport, fiúklányok. Megmosolyogtak. Tetőtől talpig havas voltam, úgy festhettem, mint valami jeges kísértet. Visszaléptem a kapu alá, és levertem magamról a havat. Órámat is megnéztem. Hét óra múlt, hétkor kezdődne a mise.

Grzegorz ott ült a sekrestyében, és a kis kályhánál melengette a kezét.

– Micsoda förgeteg! – szólalt meg.

Levetettem a bundámat, odaadtam neki.

– Ledönti az embert a lábáról – dünnyögte.

Megkönnyebbülten roskadtam a zsámolyra, éreztem, hogy az erős falak remegnek. Az ablakban egy percre felrémlett a fenyőfa hajbókoló csúcsa.

– Nem kell meggyújtani a gyertyákat, várunk – mondtam.

– Hiszen úgyse megyek – felelt, s fát dobott a tűzre.

Szólni akartam, hogy húzódjon arrébb, hadd nézzem én is a tüzet – szívesen bámulom a lángok játékát –, de inkább hallgattam. Kimerített az út. Testem olyan erőtlen volt, mint roham után; különben is jobbnak láttam, ha nem kezdek ki Grzegorzzsal, nehogy olyasmit csináljon, amivel egész estére felidegesít. Füleltem, nem hallatszik-e az érkezők csoszogása, de csak az istenítélet dübörgött és jajveszékelt odakint.

Grzegorz egyszer-kétszer kikukkantott, végül dühösen felkapta a fejét, és erélyesen kijelentette:

– Itt ugyan nincs mire várni.

Megütötte a fülemet a hanghordozása. Rászegeztem a tekintetemet. Egy darabig állta, aztán hirtelen elfordult, és hevesen becsapta a kályha ajtaját.

– A Bejc lány munkát kapott a palackozóban.

– Micsoda? – kérdeztem.

– A Bejc lány, a feleségem – bizonytalanul mondta ki, de némi hiúság is megcsendült a hangjában.

– Szóval nem jár többé takarítani?

– Egyelőre még jár, de azt mondja, ha beáll a meleg, a népek több sört meg limonádét isznak, no és hát...

– Helyes, kapóra jön az a kis mellékes, aztán majd meglátjuk.

Nagy szemet meresztett. Válaszom meglepte, úgy látszik, ellenkezésre számított.

– Nyissa ki a kályhaajtót – kértem, de már nem néztem rá.

Nyomban engedelmeskedett. A miseruhás szekrény feletti órán nyolc felé járt a mutató. Felkászolódtam. Már az a néhány fiatal is eltűnt a templomból. Amint ott álltam, és befelé nézelődtem, egyszer csak szétvágódott a főkapu, mintha kettéhasadt volna. Valahol jobb felé üveg csörömpölt, éles huzat sivított be, és havat sodort magával. Bősz szélrohamok tépáztak mindent. Szóltam Grzegorznak, hogy nyomjuk be az ajtót. Irtózatos erőfeszítésünkbe került. Grzegorz tátogva kapkodott levegő után, mint a hal.

– A fene egye meg! – szitkozódott végül. – Nem csukták be rendesen, mikor kimentek, aztán a huzat betörte a repedt ablakot. – Elhozta a sarokból a falapátot, és a falhoz taszigálta a bezúdult havat. – Honnan került ide ez a rengeteg mocsok? – Hirtelen lecsapta a lapátot, az ajtóhoz rohant, és felnyomta a kilincset. – Jön valaki – lihegte. – Ha kinyitja, többé be nem csukjuk.

Teljes erejéből nekifeküdt az ajtónak, egészen belesápadt.

– Mit csinál, Grzegorz?

Rám se nézett.

– Aleksandrowicz úr, ezt nem szabad! – és kabátujjánál fogva elhúztam onnan.

Nem ellenkezett. Lenyomtam a kilincset. A szél durván félrelökött. Senki sem volt odakint. Grzegorz hátra se nézve, nyugodtan kocogott a sekrestye felé.

„Ó, a gazember!" – gondoltam. Amikor eltűnt, minden erőmet összeszedve, nekiveselkedtem az ajtónak, de nem bírtam becsukni. Amúgy is nagy és nehéz volt, hát még most, amikor kívülről nyomta az orkán. Újra próbálkoztam, s dühösen pillantottam a sekrestye felé. Biztosan a nyitott kályhánál melengeti a kezét. A küszöbön egyre vastagabb hóréteg gyűlt össze. Nem is remélhettem, hogy egyedül boldogulok. Feldúltan, tehetetlenül a sekrestyés után mentem. Csakugyan ott állt a kályha előtt, és fahasábbal piszkálta a parazsat. Megint üvegcsörömpölés hallatszott a templomból.

– Nem megyek én. Öreg vagyok, nem bírom.

Kérdezetlenül mordult fel. Elfutott a méreg.

– Nősülni bezzeg bírt!

– Tán a kapcája vagyok a plébános úrnak?

„Mi ez?" – tépelődtem lázasan. Szemem előtt felkísértett a Bejc néne vigyorgó arca.

– Ma nem lesz mise. Elmehet.

Mintha csak erre várt volna. Kabátjába bújt, fülébe húzta bárányból kucsmáját, és már ott se volt.

Később kidugtam a fejemet a sekrestyé-

ből. Az ajtó becsukva. Tudtam, hogy így lesz. Nem lenne rá képes, hogy elmenjen, és itt hagyjon a csávában; pillanatnyi lázadásán mégis felülkerekedett az engedelmesség.

Ilyenkor már senki sem jön a templomba. Eloltottam a lámpák egy részét, közelebb húztam a zsámolyt a tűzhöz, vállamra vetettem a bundámat, és a kályha elé telepedtem. Odakint még egyre bőgött és dúlt a hóvihar. Koromfekete volt az ablak. A sekrestyében egyetlen lámpa sem égett. Becsuktam az ajtót, s úgy éreztem, hogy a tűzfény barlangot von körém a sűrű sötétségben. Aranyvörös fények hullottak térdemre és kezemre, eltünedeztek, új meg új színekben villóztak.

A tűz nekem a színek, képek, látomások örökös forrása. Belerévedek és emberalakokat, állatokat látok, aztán meg hegyeket vagy viharos tengert, csapkodó vitorlájú hajókkal. Már gyerekkoromban ez volt a kedvtelésem. Hosszú estéken sokszor gyűlt a család a nagy hasú cserépkandalló köré, beszélgettek, mi meg a nővérkémmel – az apránép – többnyire a földön játszottunk. Ő a babáit csucsujgatta, én úgy tettem, mintha csinálnék valamit, pedig csak a lángok játékát bámultam.

Itt a városkában sokszor mulatok úgy, hogy különböző fafajtákkal kísérletezem. Elegyítem a fákat, a legszebb tűzfényt akarom elérni. Restellem ezt az együgyű időtöltést, de olyan pihentető, hogy nem tudnék egykönnyen lemondani róla. Ilyenkor nem kell gondolkodnom, akarnom, képzeletem

szárnyra kap, és kedves látomásokat varázsol elém, amelyek megnyugtatnak, és el is szórakoztatnak.

Estére a kántorhoz voltam hivatalos, névnapi vendégségbe. Nehezteltem rá, mert messze lakik ugyan a templomtól, mégis el kellett volna jönnie, bármilyen vihar van. Hogy festene az ünnepi mise orgonaszó nélkül?

Ez az egész este olyan valószínűtlen volt. Még sohasem fordult elő, hogy az időjárás miatt elmaradt volna a mise. Furcsa. Máskor tömegesen jönnek a templomba, most meg szinte senki sem jött.

Számolni kezdtem a napokat karácsony másnapjától, hátha eltévesztettem a dátumot. De ez sem ment. Mindent összezavartam. Csak a lakodalom egyes perceire emlékeztem világosan, meg későbbi tépelődésemre, melyet a Bejc néne jelentős mosolya indított el.

Kissé megalázottnak éreztem magam, mintha gondolataimban fölém kerekedett volna. Nem tudom, miben állt a fölénye; talán csak képzelődés volt, de akkor komolyan vettem. Mindenesetre valami arra kényszerített, hogy hibát keressek magamban.

A lángok egyre vörösebbek voltak. Itt-ott üszkösödő foltok szürkéllettek. Lehajoltam és kivettem a ládából néhány gyantaillatú fahasábot. Amikor a tűzre dobtam őket, a kályha elsötétült, aztán bíborszínű és sárga szikrák lobbantak, míg végre diadalmasan felcsaptak a lángok. Mintha a tűz egy csepp salakot sem hagyna az égő fából, minde-

nestül fénnyé és meleggé változtatná. Keserű ízt éreztem a számban erre a gondolatra. A melegen és a fényen kívül ott a szürke, haszontalan, fölösleges hamu.

Még sohasem eszméltem rá erre az egyszerű számvetésre. Eltűnődtem, mennyire hasonlít a fenyőfa hasáb és az ember. Első pillantásra értelmetlen ez a párhuzam, de vajon nem másunk-e a fahasáb, életünké pedig a fát emésztő tűz? És a végső számadáskor csak a jó és a rossz nyom a latban? Akárcsak az égő fánál: a forró hamu és a fény. Itt is, ott is – semmi más nem számít. A rossz pedig éppoly elkerülhetetlen, mint a hamu.

Felocsúdtam. Mintha állna mögöttem valaki. Képzelődés, magam vagyok, csak az árnyak imbolyognak a falon és a padlón. Felkattintottam a villanyt. Tízet mutatott az óra. Becsuktam a kályhát. Mélységesen levert voltam. Kint már nem üvöltött annyira a szél, mégsem volt kedvem a kántorékhoz menni. Nem kívántam embert látni. Grzegorz iménti magatartása is nyomasztott. Sohasem viselkedett így. Igaz, olykor zsörtölődött, hogy keveset fizetek, meg hogy reumát szerzett a templomban, és nem tud aludni tőle. Nyűgös volt ez a sopánkodás, de nem vettem a szívemre. Hiszen én is kipanaszkodnám magamat néha-néha, ha volna kinek.

Mióta Grzegorz összekerült a Bejc nénével, viselkedése egyenest érthetetlen. Biztosan az asszony beszéli tele a fejét ostobaságokkal, és bujtogatja ellenem.De miért? Sok-

szor megkérdezem magamtól. Annyi éve vagyok a kenyéradójuk, és sohasem követeltem túl sokat. Engedékeny a természetem, többre becsülöm a békességet, mintsem csipcsup szemrehányásokkal rontsam bárkinek a kedvét.

Ezeket hánytam-vetettem magamban, viselkedésük okát kutatva, míg lassan begomboltam a bundámat, és kifelé indultam. Útra készen kezembe vettem a kulcsokat, és eloltottam a sekrestyében a villanyt. Amikor átmentem a templomon, hirtelen úgy rémlett, hogy van ott valaki – mintha árnyék suhant volna el mellettem. A villanykapcsolóhoz ugrottam. Vakító fény öntötte el a templomot. Tüzetesen körülnéztem, de nem volt ott senki. Homlokomhoz nyúltam. Nem, biztosan nem vagyok beteg.

„Istenem, mi van velem? Előbb a Bejc néne vigyori ábrázata, most meg valami kísértet. Miért üldöznek ezek az agyrémek? Hiszen én az első naptól, munkám kezdetétől fogva mindig lelkiismeretem szavát követtem. Nem terhel semmiféle vétek, nem kell megbánnom semmit. Imádkoztam az utcagyerek bűnhődéséért, de inkább az ő üdve volt a szemem előtt, mint a megtorlás. Akkor még nem tudtam, milyen fontos lesz ez az esemény, de mint pap, nem maradhattam közömbös, és ha büntetésre gondoltam, csak azért volt, hogy az igazság beteljesüljön. Előbb-utóbb úgyis be kellett következnie. És végül is, nem én hajtottam végre. Semmi sem történik a Te akaratod nélkül. Én annyit tettem, amennyi tőlem telik: hallgat-

tam. Kezdettől tudtam, és ma is tudom, hogy így helyes. A hallgatás az egyetlen helyénvaló magatartás, sőt több is annál, hiszen hozzájárult, hogy a hívek lelkiismerete megmozduljon, ráébredjenek, mik a kötelességeik az egyházzal szemben. Ha egyetlen szót is szóltam volna, úgy, ahogy az emberek kívánták, akkor szemrehányást tehetnék magamnak – de nem szóltam semmit. Én nem vádoltam, és nem mentettem föl – a legnehezebb körülmények között sem törtem meg hallgatásomat."

Nagyon későn mentem el a templomból. Sokáig tépelődtem, imádkoztam – de megvolt az értelme. Megbizonyosodtam, hogy helyesen jártam el. A látomásoknak, félelmeknek semmi közük sincs ehhez az ügyhöz. Rájöttem: csupán az öregségtől és fáradtságtól erednek, hiszen amióta úgy fellendült a vallási élet, sokkal több a dolgom. Hetenként tízével, százával fordulnak meg a hívek a plébánián és a sekrestyében, ki beszélgetni jön, ki tanácsért vagy elintéznivalóval.

Az öreg Bazarski, míg élt, gyakran helyettesített a Rózsafüzér-egylet összejövetelein, az egyházközségi tanácsban, s rendszeresen ellátta az iskolába nem járó fiatalok hitoktatását. Most nem hagyatkozhattam senkire. Mrówkowiak, az egyetlen, akivel évek óta összeszoktam, rendkívül szerény ember, és ilyesféle teendőt nem vállal; minden szabad idejét kitölti a hegedülés meg a családja.

Amint végiggondoltam, kik is állnak hozzám legközelebb a városban, kitűnt, hogy

nagyon kevesen vannak, és bármikor magamra maradhatok. Nem félek az elhagyatottságtól. Amúgy is egyedül élek, és jól megvagyok. Csak azért hiányoznak a barátok, mert egyedül nem győzöm a munkát. Ez okozza rossz kedvemet, gyakori búskomorságomat, amely könnyen felindulásba csap át.

Megújult lélekkel hagytam el a templomot. Világosan éreztem a változást. Az elmúlt hetekben annyi nyugtalanság, lelkifurdalás emésztett – ha most nem imádkozom, talán nem is sikerül megbirkóznom önmagammal. Megértettem a legfontosabbat: kár ennyit rágódni egy ártatlan ügyön, amikor annyi sok más, fontosabb dolog történik. Így is sokat tettem – megőriztem nyugalmamat és hallgattam. Nem rettegtem az életemért, a legkisebb rezzenéssel sem mutattam ellenszenvet vagy bosszúvágyat, és mindvégig áldottam a pillanatot, mikor semlegességet fogadtam.

A vihar után siralmasan festett a város. Este, hazamenet, nem is vettem észre, örültem, hogy átvergődöm a hótorlaszokon; csak másnap reggel láttam fájó szívvel, mennyi kárt okozott a förgeteg és a hófúvás. A kertemben néhány fácskát kitépett, a palánk megdőlt, s kis híján rázuhant a járdára. Valószínűtlen sziklákként tornyosult a hó, buckákat és mély árkokat formált, amelyekből előfeketéllettek a felásott göröngyök.

Mise után fogtam a lapátot, és bár ünnep-

nap volt, nekiláttam, hogy leverjem a havat az ágakról, és eltakarítsam, ahol túlságosan nyomja a kényes fatörzseket. A hóterhüktől megszabadult ágak lassan, szinte megkönnyebbülten felemelkedtek.

Munkámba merülve, észre sem vettem, hogy Siennicki doktor bejött a kertbe, és megállt mögöttem. Csak arra fordultam meg, mikor hógolyót vágott hozzám. Adtam volna a haragost, de kissé püffedt, mosolygós képe lefegyverzett.

– Illik ez a viselkedés egy komoly kórházigazgatóhoz?

– Csinálnék és nagyobb illetlenségeket is, ha rajtam állna. Istenuccse! Néha ahhoz lenne kedvem, hogy megszökjek, és beálljak a nudistákhoz vagy más efféle csodabogarakhoz, fütyüljek mindenre, mint egy taknyos kölyök, ne törődjek azokkal, akik azt méricskélik, nem találtam-e áthágni a bevett szabályokat.

Bakancsához hajolt; ekkor vettem észre, hogy sítalpon jött.

– Csúszkálni akartam, de kijöttem a gyakorlatból. Útközben arra gondoltam, olyan vagyok, mint egy szatír, aki sportbabérokkal akarja elterelni a figyelmet gömbölyödő pocakjáról. – Lecsatolta léceit, és a botokkal együtt a hóba dobta. – Nem zavarom, tisztelendőm?

– Ugyan, kedves doktor!

– Gyerünk. Ezzel meg sose fáradjon. Ma vagy holnap küldök a kórházból udvarosokat, azok utolsó pihéig kisöprik a havat a kertjéből.

– Pokolian unalmas ez a sárfészek – panaszkodott, mikor odabent kényelembe helyezkedtünk. – Csak az az átkozott satrafa ne lenne, akinek az Isten pénze is kevés, itt hagynám én ezt a büdös falut. Inkább lennék flaszterkoptató körzeti kuli valami rendes városban, mint hogy itt fejjem a sültparasztokat. Éjszaka néha letépem a pizsamám nyakáról a gombot, mert álmomban rühes, láncos kuvasz vagyok, és nem tudok megszabadulni a nyakörvtől.

Pálinkát és harapnivalót hoztam, ő meg csak mondta a magáét:

– Tegnap is kinyaltam magam a bálra, mint az a Pista Jézus neve napján, de ahogy odaértünk az én bűbájos kis nejemmel, aki olyan csiricsáré göncökbe bújt, mint egy madárijesztő, és ahogy megláttam azt a sok bárgyú pofát, dühömben leszoptam magam, mint a disznó, aztán hazakocsikáztam. Persze több kedvem lett volna mindenki szeme láttára eltángálni szeretett hitvesemet, és hazamenetel helyett akár nyugatra szökni, de hát – álom, álom, édes álom... No, kitálaltam. Most már ihatunk.

Felhajtotta a poharát.

Újra töltöttem.

– Nincs igaza, az emberek mindenütt egyformák. Másutt is van hiba...

– Stop, atyám! Belőlem ugyan senki sem csinál másodszor is neofitát. Levetett rongyokat nem veszek föl újra. Elveszteném a maradék önbecsülésemet.

– Nem akarom kötéllel húzni a gyóntatószékbe. Remélem, hogy magától is eljön.

– Ejha! – kacagta el magát. – Ez aztán az optimizmus.

– A „hibát" úgy gondoltam: életcélra van szükség, hogy megadja napjaink értelmét. Akkor távolabbról látjuk és több megértéssel nézzük az embereket, nevetséges és sokszor bosszantó viselkedésükkel egyetemben.

– Nem, nem! Az én igazi hibám vagy inkább bajom az az öt iksz meg az oldalbordám. Ó! Én nem nézem az életet olyan filozofikusan, mint maga, tisztelendőm, én nem várok tőle semmiféle mély értelmet.

– Hát akkor mit?

– Tudja az ördög.

– Lelki dolgokban is van ám bizonyos egyensúly, annak is megvannak a törvényei, és ha bármi okból felborulnak az arányok, az mindig káros a természetre nézve.

– Jó, de miféle természetről beszél: az állatiról vagy az Istentől származóról?

– Az mindegy. A legmegátalkodottabb materialista is többnek tartja magát holmi négylábú jószágnál. De hogy szavamat ne feledjem, azt akartam hozzátenni, hogy annak az egyensúlynak a lényege a jó és a rossz egyensúlya, s a kettő aránya aszerint változik, hogy milyen célt állít maga elé az ember. Az istenhit bizonnyal olyan cél, amely gyarapítja . . .

– Ide figyeljen, tisztelendőm – szakított félbe. – Van nálunk a kórházban egy orvos, nem mondok nevet, tehetséges, törekvő. Szeret erkölcsprédikációkat tartani, azt mondja, minden gondolkodó ember tetteinek alapja a tízparancsolat, bármi legyen is a világné-

zete. Családos és tekintélyes férfiú. Pedig én tudom, hogy gazember, hitvány gazember! Egyszer éjfélkor telefonált föl, mert csúnyán összeakaszkodott a szeretőjével, és nem tudott kimászni a slamasztikából. Mikor aztán megkérdeztem, hogy is állunk azzal a tízparancsolattal, cinikusan elhúzta a száját. De pár nap múlva már megint erkölcspásztorkodott. Kész röhej.

– Nincs magában megértés az emberek iránt.

– Nincs, tudom. Úgy bánok velük, mint a legaljasabb férgekkel. Nem tűröm a bizalmaskodást, és félnek tőlem. De ez nem valami megfontolás eredménye – egyszerűen utálom az embereket.

– Megdöbbentő. Orvos létére...

– Eh, nincs mit egymás szemére vetnünk. Lehet, hogy nem vagyok emberbarát orvos, de nem is hivatalnok módra végzem a munkám.

Megbántódtam. Ez a mondat nyilván nekem szólt. Mégis elmosolyodtam, és hogy másra tereljem a szót, a kórházról kezdtem érdeklődni.

Válasz helyett azt kérdezte, vajon az én egyensúlyomban – a jó meg a rossz egyensúlyában – elfér-e a büntetés is, és ha el, akkor miféle az: melyik kategóriába kell sorolni?

Ránéztem. Ki akartam puhatolni, miért kérdezi ezt, mivel a hangjában irónia csengett. De a szeme komoly volt.

– És miért éppen a büntetés foglalkoztatja?

Poharával játszott.

– Nem vesz komolyan, ha elmesélem.

– Ha így gondolja, akkor ne mondja el.

Hallgatott. Nehogy azt higgye, vallomásra akarom bírni, folytattam:

– Az én szememben a büntetés fogalma tulajdonképpen nem is létezik. Bizonyos értelemben egyszerűsítésnek tartom, mert ha történik is olyasmi, amit mások hajlamosak büntetésnek nevezni, az valójában nem más, mint a rossz és a jó megingott egyensúlyának szükséges helyreállítása.

– Miket beszél, tisztelendőm! Hiszen ez helytelen, merő absztrakció. Így lehet csak igazán leegyszerűsíteni az életet. Hányszor mondják: „Isten megbüntette, Isten büntetése." Maga szerint ez csak holmi eretnek együgyűség? Mert én úgy látom, hogy éppen az egyház terjeszti. Tudja, én régi, gazdag, jó zsidó családból származom. Huszonöt éves koromban megismerkedtem a mostani feleségemmel, és az egész családom ellenére kikeresztelkedtem és elvettem. A családom nem tagadott ki, amiért a gojok hitéhez pártoltam, de vén dédapám, akitől gyerekkorom óta féltem, egyszer magához intett, és azt mondta: „Ide hallgass, te unokám, az, hogy te okosabb akarsz lenni az apádnál, az még nem egy szerencsétlenség; az, hogy Istent cseréltél, az sem egy szerencsétlenség; de az, hogy eldobtad a nevedet, és fölvetted az asszonyét, az bizony már nagy szerencsétlenség. Az nem lepény, aminek két oldala van – azt mondta –, és ezért megbüntet tégedet az Isten, megbüntet a

saját feleséged által." Nyomban elmeséltem az egészet az asszonynak. Kinevettem az öreget. Már akkor is hitetlen voltam. És mégsem volt olyan egyszerű a dolog. Attól fogva, akarva, nem akarva, a dédapám szavára emlékeztem, és suttyomban fürkészni kezdtem az asszonyt, kerestem benne valamit, ami igazolja azt a jóslatot. És ahogy múltak a napok, a hónapok, egyre jobban elfogott a rémület. Szinte lépten-nyomon bevált a jóslat. Magyarázgattam magamnak, hogy a folytonos gyanakvás miatt nem létező szándékokat képzelek bele az asszony minden lépésébe, de ez nem segített. Egyre mélyebben átjárt az iszonyat. Így jutottam odáig, ahol ma tartok: gyűlölöm az asszonyt, de félek is tőle. Néha már azt hiszem, hogy az öregembernek igaza volt. Büntetés van rajtam. Tudom, hogy ez ostobaság, tiszta badarság. Mindent megpróbáltam, hogy megszabaduljak tőle. Mióta a világ világ, senkivel nem gonoszkodtak annyit, mint én a feleségemmel, és mégsem változott semmi, és ezért, ha tetszik, ha nem, hinnem kell valami természetes büntetésben, amely az én számomra végzethitté vált.

Sóbálvánnyá meredtem. Siennickiről, akinek a véleményeivel szemben nincsen apelláta, aki oly kíméletlen az emberekkel, és mindenből gúnyt űz, egyszerre csak kiderült, hogy anyámasszony katonája, együgyű agyrémek rabja. Nem tudtam, mit válaszoljak.

Töltött és felhajtott két pohárral.

– No, elég volt! – állt fel. – A pálinkától rendszerint helyrebillenek. Sielni fogok, nem

bánom, mit szólnak az emberek. Kell az a kis mozgás. Minden szoba, ez is, olyan nekem, mint a börtön.

– Azért csak látogasson meg gyakrabban – invitáltam.

– Nem tudunk mi közös nyelven beszélni, tisztelendőm. Régebben azt hittem, hogy maga nem hisz Istenben. De tévedtem.

Ezt csak úgy mellesleg mondta, mégis kivert a hideg veríték.

– Hogyhogy? – nyögtem ki.

Nevetett.

– Van, aki nem tud sielni, mégis olyan kecsesen illeg a léccel, olyan hanyagul nézelődik, hogy senki sem sejti: még a szomszéd dombocskától is megrémül. Ami pedig azt a büntetést illeti, hírét vettem, hogy fekszik valaki a kórházban, aki . . .

Hátat fordítottam, és faképnél hagytam. „Megőrült" – gondoltam. Csúfondáros nevetése még sokáig a fülembe csengett. Ösztönösen letérdeltem, és imádkozni kezdtem.

Másnap éppen Więckowskinéhoz indultam ebédre, amikor kopogtak. Kinéztem. Belesápadtam az első rémületbe: három német egyenruhát láttam odakint. Aztán ráeszméltem, hogy ezek hadifoglyok. Kimentem a tornácra. Egy kórházi udvaros állt a németek mellett.

– Az igazgató úr küldött bennünket, hogy eltakarítsuk a havat – mormolta félrenézve.

„Különös – gondoltam –, miféle ember hát ez a Siennicki?"

Elsöpörtettem velük a havat a tornácról meg a kerti útról.

Néhány hétig nem láttam Siennickit, pedig többször is kérettek a kórházba. Úgy látszik, került.

Szokatlanul békésen telt el a január, még február első fele is. Az emberek inkább a farsanggal törődtek, mint a lelki életükkel, s a kemény hóban-fagyban inkább otthon üldögéltek a meleg kályhánál, mint hogy a paphoz vagy a templomba járjanak.

Rég nem pihentem ilyen kitűnően. Komótosan rendet raktam az irományaim között, előkészítettem a nagyböjti prédikációkat, szabad időmben pedig a csapatostul rajzó verebeket és cinkéket etettem a kertben.

A Bejc néne ritkán jött, akkor is többnyire reggel, mikor a templomban voltam, vagy ebédidőben, úgy, hogy alig láttam. Egyébként a szilveszteréj óta már nem üldözött az arca. Valahányszor ráncos képére, üres, bamba szemébe néztem, nem láttam mást, mint egy öregasszonyt a sok közül.

Grzegorzzsal kevés szót váltottam, azt is csak a teendőiről. Jobb volt ez így – untam már a házsártoskodását és a dührohamait, amelyekkel gyakran szerencséltetett az utóbbi időben. Akkor éreztem magam a legjobban, ha egyedül lehettem. Breviáriumommal a kezemben üldögéltem, és órákig néztem ki a tiszta ablakon a kertbe.

Február derekán, vagyis inkább már a vége felé, levelet kaptam az egyházmegyétől. Azt kérdezték, igaz-e, hogy ősszel merényletet intéztek ellenem. Felkértek, hogy foglaljam jelentésbe az egészet, és küldjem

el a püspöki titkárságnak. Úgy megdöbbentem, hogy hirtelenében nem is tudtam, mihez fogjak. Hogy juthatott a fülükbe? Három napig rágódtam a levélen, negyednap reggeli mise után bedobtam a fiókba.

Beállt az enyhülés. Olvadni kezdett a nagy hó, csörgedező patakjain alig lehetett átlábalni. Mindenütt tócsák csillogtak, a szélnek-napnak kitett fák, kerítések és háztetők már levetették hóbundájukat, és a közelgő tavasz hangulatát lopták be az egyhangú téli tájba.

A napfényes idő beköszöntésével hozzáláttam a tatarozási munkák megszervezéséhez. Azt akartam, hogy húsvétra minden kész legyen, annál inkább, mivel nemrég megint beállított az építkezési felügyelő, és felmérte a munka állását. Minden erőmet latba vetettem, hogy ennek az ügynek minél előbb pontot tegyek a végére, és valahára nyugtom legyen tőle.

Az újjáépítés első szakaszában befolyt pénzből nem sok maradt, ezért legközelebb ismét adakozásra szólítottam fel a híveket. Az egyházmegyétől kellett volna segítséget kérnem. Nem fordultam hozzájuk, bíztam benne, hogy nélkülük is boldogulok.

Úgy látszik, tavasszal rosszabbul megy az embereknek – az adományok gyéren csörgedeztek, így azután lassan ment a dolog. A tetőjavításon kívül festésre szorult a templom belseje, rendbe hozásra a kórus lépcsője. Bárhogy vonakodtam ettől, megint áldozatkészségre kellett buzdítanom a nyájat. Minden vasárnapi misén felolvastam az ada-

kozók névsorát, köszönetet mondtam, emlékeztettem a híveket, hogy mivel tartoznak plébániatemplomuknak. Sok időbe, sok utánjárásba került az apránként haladó munka.

Három héttel húsvét előtt levelet kaptam a hitoktatónőtől. Arra kért, hogy menjek el hozzá, mert beteg, és beszéde van velem. Útnak indultam. Aznap köszöntött be istenigazából a tavasz. Pompásan éreztem magam, mint fiatal koromban. Elterveztem, hogy majd ugratom egy kicsit a derék hitoktatónőt, aki rideg erkölcseiről közismert, s ezért népszerűtlen; kivált a kamaszok és csitrik tartanak tőle, sokszor bojkottálják a hittanóráit, mert túl mereven fogja fel az erkölcsi tisztaságot, és bűnnek tekinti a fiúklányok legcsekélyebb pajtáskodását is.

Már a tornácon megcsapott a kámforillat. Jól ismerem. A nyavalygós kisasszony nehéz légzésre panaszkodik, és folyton kámfort szagolgat, mintha az használna.

De mikor megláttam, komolyan megijedtem. Halottfehéren feküdt az ágyban, beesett szemgödrei sötétek, kezét összekulcsolta a mellén; csak tágra nyílt, rám szögezett szeme mutatta, hogy él.

– Az istenért, mi van magával?!

– Üljön le, tisztelendő úr, de minél messzebb.

Mély, rekedtes volt a hangja.

– Mi baja, kisasszony?

Eldugta a kezét, és állig húzta a paplant. Akaratlanul is elmosolyodtam ezen a szemérmetességen.

– Tüdőgyulladásom van. Nem mehetek egyhamar az iskolába.

– Sose bánja. Az a fő, hogy meggyógyuljon.

Felemelte a fejét és megvetően nézett rám.

– Sohasem becsülte meg a munkámat, tisztelendő úr. Az egészség egyáltalán nem a legfontosabb. Csakhogy nem szabad fölkelnem.

Hallgattam, nem akartam ellenkezni.

– Azért kértem ide, tisztelendő úr, mert úgy látom, hogy nem lehet ilyen hosszú időre félbeszakítani a hitoktatást. Tisztelendő úr tudja, hogy az igazgató istentagadó. Kihasználhatja az alkalmat, hogy teljesen eltörölje az iskolánkban a hittant. Bazarski meghalt, hát csak a tisztelendő úr helyettesíthet. A formaságokat már elintéztem. Csak a plébános úr beleegyezésén múlik.

Riadalom tört ki rajtam: csapdába kerültem.

– De drága kisasszony, ez lehetetlen. Éppen most vannak a húsvéti gyónások, lelkigyakorlatok. A templomjavításra is sok időm rámegy. Elvégre magam csinálok mindent.

– Értse meg, tisztelendő úr! – emelte fel a hangját. – Az az ember kihasználja az alkalmat, és eltörli a hittant. Régóta feni a fogát erre. No de ha a tisztelendő úrnak ez mindegy . . .

Felugrottam. Nagy akaraterővel gyűrtem le felindulásomat.

– Jól van. Elintézem – mondtam.

Hidegen búcsút vettem és eltávoztam. Eddig sem volt titok előttem, hogy fullánkos, mint egy darázs, de most aztán megsokalltam a szurkálódását.

Viselkedése meg az újabb munka kilátása lehangolt. Persze, részvétet kellett volna éreznem a beteg iránt, no de magam is több kíméletet érdemelnék. A tavasz meg a hőség egykettőre visszahozza a rohamaimat, megint rám nehezedik a fáradtság és az öregség.

A kertben elnézegettem az avarból kikandikáló zöld fűcsomókat, a duzzadó rügyeket. Még jobban elkeseredtem. A kertészkedés a legfőbb kedvtelésem – minden újabb kötelesség ettől vonja el az időt.

Három napig nem tudtam magam rászánni, hogy elmenjek az iskolába. De mivel biztosra vettem, hogy a hitoktatónő köti az ebet a karóhoz, és előbb-utóbb megint levelet ír, elhatároztam: nekivágok és elintézem a dolgot.

Amikor a városba kerültem, az első öt évben én tanítottam a hittant; akkoriban egymagam láttam el mindent, aztán Bazarski vette át a vallásoktatást, hogy több időt szentelhessek az egyházközségnek. Nem szerettem tanítani. Terhemre volt, hogy a gyerekhadnak magyarázzak – úgysem figyeltek rám, inkább kibámultak a járókelőkre. Sohasem tudtam a gyerekek nyelvén beszélni. Döcögtek és csikorogtak a mondataim. A nebulók arcáról lerítt, hogy milyen irdatlanul unatkoznak.

Az iskola felé menet sorra felrémlettek

húsz év előtti nehézségeim, és még kevésbé fűlt a fogam a hittanórákhoz, mint akkor.

Látásból ismertem az igazgatót. Éppen tízpercben érkeztem. A visongó süvölvények elözönlötték az udvart. Az igazgató a bejáratnál állt egy fiatal, ismeretlen tanítónővel, és nevetve mesélt neki valamit. Már messziről észrevett, de a füle botját se mozdította. Neveletlensége mélyen felháborított. Nem volt más hátra, odamentem és nyugodtan rájuk köszöntem:

– Jó napot.

A tanítónő sietve viszonozta, az igazgató némi késedelemmel.

– Mi járatban van nálunk? – kérdezte kínos szünet után.

Csodálkozva néztem rá. Bizonyára tisztában van vele, miért jöttem, talán meg akar alázni?

– Úgy tudom, említették a jövetelemet.

Szeme pimaszul vigyorgott a szemüveg mögött. Homlokát ráncolta, mintha kutatna az emlékezetében.

– Selmianka kisasszonyt kell helyettesítenem – magyaráztam ingerülten.

Hirtelen szemembe tűnt egy kisfiú az iskola lépcsőjén. Engem bámult. Ráismertem. Amannak az öccse. Olyan makacsul nézett, hogy elfordítottam a tekintetemet.

– Kár volt fáradnia. Tegnap levelet kaptam a tanfelügyelőségtől, azt írják, hogy ha a tanító pár napig vagy akár két hétig beteg, nem szükséges helyettest keresni. Selmianka kisasszony óráit betegsége idejére átvette a történelemtanár.

—

Más körülmények között talán nem hagytam volna ennyiben az ügyet, de az a fiú ott állt az igazgató háta mögött, s ettől minden magabiztosságom elpárolgott. Köszönésfélét mormoltam és távoztam. Úgy éreztem, legyőztek. Átkozódni tudtam volna, de nyomban utána átjárt a megkönnyebbülés. Hiszen én mindent megtettem, nem az én hibám, ha nem teljesült a hitoktatónő kívánsága. Vissza se néztem az iskolára, pedig az volt az érzésem, hogy valaki csökönyösen követ a tekintetével.

Elmentem a kisasszony háza mellett, gondoltam is, hogy benézek, és beszámolok a dolgok állásáról, de aztán úgy döntöttem, hogy majd más alkalommal. Nem dől össze a világ, ha egy-két hétig nem lesz hittanóra, kár ilyen nagy feneket keríteni az ügynek.

Egy kis szabad időm ígérkezett, előre örültem a kerti munkának. Már-már hazaértem, amikor megláttam Grzegorzt a kertkapu előtt. Elém szaladt, kézzel-lábbal integetve. Én is sietni kezdtem. Grzegorz akkor sem szokott ilyen izgatott lenni, amikor haldoklóhoz kéretnek.

– Ketten gyüttek! – lelkendezett messziről.

– Ketten, kicsodák? Kikről beszél?

– Saját autójukkal. Olyan szép. Tiszta fekete.

– De hát kik?

– Hiszen mondom, hogy a püspöktől, nem?

Fellélegeztem.

– Minek ez a nagy izgalom?

– Sietnek. Itt is jártak, meg a templomban is. Nem tudták, hol keressék a tisztelendő urat.

A kerítésen át bús pillantást vetettem a kertre. Sóhajtva indultam Grzegorzzsal a templom felé. Csakugyan, már messziről megláttam a bejárat előtt álló fekete autót. Grzegorz úgy szedte a lábát, mintha valami nagy gyönyörűség várná.

Nem szeretem, ha kijönnek az egyházmegyétől. Mindig az az érzésem, hogy fennhéjázóan kezelnek, lenézik a boldogtalan vidéki kulit, aki holta napjáig itt rostokol az isten háta mögött. Olyan fölényes kérdéseket zúdítanak rám, mintha ők ismernék jobban a híveimet, együttvéve és külön-külön. Ilyenkor aztán összeszorul a torkom, igennel és nemmel válaszolgatok, később meg szidom magamat, hogy csakugyan úgy viselkedtem, mint valami nyavalyás, begyulladt, megkukult papocska.

Megláttak és kalapjukkal integettek. Én is kalapot emeltem, erre egyikük, egy csúf, de vidám arcú fiatal pap, elém sietett, majdnem szaladt. Komolytalannak véltem a viselkedését.

– Már nagyon aggódtunk, hogy a plébános úr hosszabb sétára indult ebben a szép időben.

Üdvözöltük egymást, aztán a templomba vezettem őket, és megmutattam, hogyan halad a tatarozás. Az idősebbik mértéktartó fesztelenséggel, de méltóságteljesen viselkedett, a fiatalt viszont kissé léhának láttam:

vígan szóba elegyedett a kőművesekkel, dicsérte a munkájukat, botjával megkavarta a meszet a vödörben, s amikor az egyik munkás – vele egykorú fiatalember, ott dolgozott a mennyezeti állványon – szándékosan habarcsot fröccsentett a reverendájára, fel sem háborodott, csak rákiabált:

– Hé, szakikám, ne bomoljon!

A fiatal munkás csúfondárosan felvihogott.

Kedvem lett volna megdorgálni a papot. De aztán vállat vontam, és azt gondoltam: „Paprikajancsi, nem tudja megőrizni papi méltóságát. Legalább természetesen csinálná." Meg akartam mutatni nekik a sekrestyét, de az idősebbik azt mondta, hogy kevés az idejük, és még beszélgetni akarnak velem, beültem hát velük az autóba, és a plébániára hajtattunk.

A fiatal pap a volán mellől minduntalan rám nézett, és kérdéseket tett fel. Kelletlenül válaszoltam. Úgy beszélt és úgy bánt velem, mintha legalábbis ő lenne a házigazda, s nagyszerűen ismerné a vidéket meg a lakóit. Talán kissé szigorúan ítéltem meg – hiába, elképzelésem a lelkész magatartásáról sehogy sem egyezett az ő viselkedésével.

Már a szemináriumban sűrűn hallottam, hogy a pap nemcsak tudásával és példás életével szerez tekintélyt, hanem feddhetetlen magatartásával is. Felelősségteljes hivatása megkívánja, hogy minden körülmények közt komolyan viselkedjék; a bohóckodásnak mindig könnyelműség és tapasztalat-

lanság a szülőanyja. Mikor a papneveldéből kikerültem, ügyeltem rá, hogy bármit is teszek, megőrizzem mértéktartó komolyságomat, s lelkészkedésem folyamán megbizonyosodtam, mennyi haszon származott az egyházra ezekből a látszólag lényegtelen jellemvonásaimból. Az évek múltával természetemmé vált a komolyság. Persze, ez a komolyság nem jelent komorságot. Nem vetem meg a tréfát a maga idejében, még a szószéken sem, de előbb gondosan mérlegelem.

A fiatal pap hirtelen fékezett a kertkapu előtt, majdnem nekikoccantam az elülső ülésnek. Nagy elégtételemre az idősebbik meghagyta neki, hogy maradjon a kocsi mellett, maga pedig könnyedén karon fogott, és bevezetett a plébániára. Sejtettem, hogy bizalmas közlendője van. Halántékom lüktetett az izgalomtól.

– A püspök megbízásából jöttem – mondta, mikor kényelembe helyezkedtünk a könyvtárban.

Teát akartam készíteni, de elhárítóan intett.

– Ne fáradjon, tisztelendő úr. A szomszéd plébánián is dolgunk van, és még este haza kell érnünk. Nagyon aggasztó híreket kaptunk önről. Magam írtam levelet ebben az ügyben... Emlékszik, tisztelendő úr?

Szünetet tartott. Válaszra várt.

– Sok a munkám. Egyre bajosabb mindent ellátni – mondtam.

– Tudjuk. Őméltóságának nagy gondot okozott ez a helyzet, de ezentúl...

Kinézett az ablakon. Követtem a tekintetét. Az autó mellett a fiatal pap két sihederrel beszélgetett. Nem is beszélgetett, inkább széles kézmozdulatokkal mesélt valamit, azok meg bizalmatlanul nézték.

– Ez már az új iskola – jegyezte meg az idős pap.

Hangjában nem éreztem helyeslést.

– Nos? A püspök azóta is várja a választ, tisztelendő úr. Szeretnénk ismerni az eset részleteit. Úgy hírlik, nem ez volt az egyetlen.

Az első tavaszi legyet bámultam. Zümmögve verődött neki a napsütötte ablaküvegnek.

– Nemigen van írnivalóm. Nagyon nehéz és bonyolult az az ügy. De teljesítem az utasítást, és mihelyt időm engedi, részletesen leírom az egészet.

A vendég egy darabig hallgatott, azután kurtán közölte:

– A püspök úr őméltósága szentgyörgynapi búcsúkor eljön bérmálni. Nagyon kéri, hogy szíveskedjék előkészíteni a híveket. A szertartás ünnepi keretek közt menjen végbe, de nem kell nagy hírverés, mert őméltósága rövid időre jön. Az egyházközség és ön, tisztelendő úr, ajándékot kap ebből az alkalomból.

– Adminisztrátort! – tört ki belőlem.

– Ugyan, dehogy. Hiszen nem öreg még – kitűnően ellátja a dolgát. Őméltósága káplánt nevezett ki az egyházközségbe.

A légy teljes erejéből nekivágódott az üvegnek. A fiatal pap kinyitotta a motor-

házat, és javában mutogatott a fiúknak, akik most már csapatostul állták körül.

– Nagyon örülök, és hálás vagyok őméltóságának, hogy nem feledkezik meg rólam és segít – mondtam.

A küldött fellélegzett. Megbeszéltük, hogyan készítsem elő a püspök és a káplán érkezését, aztán felkelt a karosszékből és elbúcsúzott. A küszöbön megállt, és a cipője orrát nézve, tudtomra adta, hogy ez a fiatal pap lesz a káplán.

– Sok kitűnő ötlete van, és jól ért a fiatalok nyelvén – tette hozzá gyorsan.

Még egyszer köszönetet mondtam. Mikor elment, ráeszméltem: ki kellett volna kísérnem a kertkapuig, és leendő káplánomtól is illett volna búcsút vennem. Mégsem mentem utána. Figyeltem őket a függöny mögül. Gondoltam, a fiatal pap bejön elköszönni, de nyilván megfeledkezett erről – beszállt az autóba, és egy perc múlva már csak porfelleg kavargott utánuk az úton.

Kezembe vettem a breviáriumot. Olvasni próbáltam. Nem ment. Végtelen fáradtság vett rajtam erőt. Gondolattalanul bámultam a konok legyet, amely újra meg újra nekiröpült az ablaknak. A napfény pászmái lassan vándoroltak a falon, és egyre aranyosabb színt öltöttek. Közelgett a naplemente. Nem volt kedvem sétához, kerti munkához, semmihez. Csüggedten gunnyasztottam, a fáradtság elborított, mint az álom. Óraütés riasztott fel. Hat ütést számláltam. Felugrottam. Hatkor lelkigyakorlatot kell tartanom a leányoknak.

Kivirult a tavasz, de nemigen élvezhettem. Áradt a munka, mint a patakvíz eső után, én meg kábán darvadoztam. Akármibe fogtam, elügyetlenkedtem. Éjszakánként nem jött álom a szememre, reggel nyomást éreztem a szívem körül. Rettegtem, hogy visszatérnek a rohamaim, aggódva nézegettem, dagadt-e a lábam.

A Bejc néne, ahogy Grzegorz megmondta, csakugyan beállt a kristályvíz-palackozóba, és késő délután járt hozzám takarítani, éppen amikor egy kicsit pihenhettem volna. De nem szóltam semmit. A kertben járkáltam, néztem, ahogy kiemeli a külső ablakszárnyat, a belsőt meg újságpapírral tisztogatja. Kínszenvedés volt ez a húsvéti nagytakarítás. Gyakran még Grzegorz is eljött segíteni. De nem dolgozott, csak uldögélt a tornác lépcsőjén, cigarettázott és megjegyzéseket tett, mintha ő lenne a ház ura.

A kert legtávolabbi sarkába húzódtam, vagy a könyvtárba zárkóztam, és olvasni próbáltam. Hasztalan erőlködés volt, sehogy sem tudtam belemélyedni. Folyton az ablakra kellett néznem, úgy éreztem, leselkednek rám. Azaz nem is. Maga a kinti üresség nyugtalanított.

Nagyhétfőn, amint ebéd után hazajöttem, cédula várt az ajtóban, hogy siessek a kórházba egy haldoklóhoz. Az üzenet felrázott fásultságomból. Elsiettem a templomba a szentségtartóért és az olajosedényért, onnan pedig egyenesen a kórházba mentem. Éppen arra jött Wójcik a kocsijával. Meg akartam állítani, de láttam, hogy foglalt. Az öreg bér-

kocsis megállította a lovát, és alázatosan fejet hajtott. Szemem sarkából láttam, hogy a járókelők keresztet vetnek, leveszik a sapkájukat, néhányuk le is térdel.

A kórházlépcsőn majdnem összeütköztem azzal a fiatal ápolónővel, aki az ősszel úgy megrémült tőlem. Rögtön megismertem, pedig nem kötény volt rajta, hanem kékes tavaszi kabát. Félrehúzódott előlem. Egy államvédelmi tiszt karjába kapaszkodott, akit szintén látásból ismertem. Nem fordultam vissza, mégis tudtam, hogy ott állnak, és utánam néznek. Megkönnyebbültem, amikor becsukódott mögöttem a lépcsőházból a folyosóra vezető ajtó.

Megtudtam, hogy két beteg éli utolsó óráját. Egymás mellett feküdtek, csak vászonfalat állítottak közéjük. Ezúttal nem éreztem kísértést, hogy körülnézzek a kórteremben. Senkit sem kívántam látni. A beteg, akihez először odaléptem, eszméleténél volt. Szeméről és hörgő légzéséről megismertem, hogy tüdőbajos. Meggyóntattam, megáldoztattam, és egy ideig imádkoztam, de nem néztem a haldoklóra. Mégis jól láttam az arcát – oly nagyon hasonlított mindazokéhoz, akiknek feladtam a haldoklók szentségét.

A másik beteg fiatal gyerek volt. Ágya mellett görcsösen zokogó asszony térdelt, biztosan az édesanyja. A fiú eszméletlenül feküdt. Némán tátogott, mint a hal – komikus és iszonyatos volt. Siettem, ahogy csak tudtam. Az anya, amint meglátott, tudta, hogy nincs több remény. Nem zokogott

már – fojtott vinnyogás, tébolyult zihálás szakadozott fel belőle. Tördelte a kezét, hallottam csontjai ropogását. Ritkán láttam ilyen égbetörő kétségbeesést.

Lassú léptekkel hagytam el a kórtermet, pedig legszívesebben futottam volna. A lépcsőházban most nem volt senki. Lesiettem. Amint kiléptem az utcára, megvillant előttem egy összekuporodott kis alak, fehér kötéssel a szemén. Meggyorsítottam lépteimet. Nem fordultam vissza. A sarkon túl, az első üzletek után, kicsit lassítottam. Arra gondoltam, hogy a falnál kuporgó alak, a fehér kötéssel a szemén, csak látomás volt. Ez megnyugtatott. Nemsokára el is felejtettem az egészet.

A plébániára menet Grenttel találkoztam. Azért jött, hogy megbeszéljük a feltámadási körmenet részleteit. Szerény volt, mint mindig, és a megbeszélés után mindjárt menni készült. Marasztaltam. Tudtam, nagy barátja a jó feketekávénak, főztem hát két csészével és megkínáltam. Némán iszogattuk. De nekem az is elég volt, hogy ott van. Apró kortyokban szürcsölgette a kávét, szelíden mosolygott, olykor rám emelte kissé ijedt, szürke szemét. Kávézás után megkérdezte, rágyújthat-e. Mondtam, hogy egy cseppet sem zavar. Volt valahol amerikai cigarettám, elő is akartam venni, hogy megkínáljam, de megelőzött, és rágyújtott a magáéra. Amint kieresztette a füstöt, Bazarski jutott eszembe. Grent ugyanolyan élvezettel dohányzik – szinte megirigyeltem érte.

A Bejc néne betoppanása vetett véget a

csöndes mélázásnak, Grent végigszívta cigarettáját és szedelőzködött. Én is felálltam. A nagyhét mindig a munka dandárja, most meg azzal is törődnöm kellett, hogy a tatarozást időben befejezzék; ezenkívül rendbe akartam tenni a plébánia könyveit, nehogy a káplán azt higgye, csakugyan vén kenyérpusztító vagyok, és mindent neki kell megcsinálnia helyettem.

Felvettem a tavaszi felöltőmet, fogtam az ernyőmet, és már indulóban voltam, mikor eszembe villant a megíratlan levél. Apróság, az igaz, mégis kivert tőle a veríték. A két pap látogatása óta teljesen kiment a fejemből. Ott topogtam az ajtóban, kezem a kilincsen, ingadoztam, elmenjek-e, vagy visszatérjek a könyvtárba, és nekifogjak a levélnek. A püspök biztosan kifaggat, ha addig meg nem magyarázok mindent. Erre a gondolatra megembereltem magam.

Azonmód, kabátban, a könyvtárba mentem. Levélpapírt tettem magam elé, tollat fogtam, és sebesen írni kezdtem. Kértem, engedjék meg, hogy ebben az ügyben tartózkodjam minden magyarázattól, mert számomra igen fontos okokból elhatároztam, hogy hallgatok; hozzáfettem, hogy mindeddig sikerült megőriznem a teljes némaságot, s ez kétségkívül hasznos volt a plébániának.

Nagyon is kurtának éreztem a levelet, ezért néhány szóval hozzáfűztem, hogy az egyházközség nagy örömmel várja őméltósága és az új káplán érkezését. Nem olvastam el, amit írtam, mert féltem, hogy rossz-

nak találom, javítgatni-toldozgatni kezdem, és biztosan az lesz a vége, hogy el sem küldöm. Borítékba tettem, megcímeztem és megkönnyebbülten felsóhajtottam. Úgy éreztem, sikerült leráznom a több hónapja tartó lidércnyomást.

Az ünnepek alatt, majd aztán a püspök látogatásáig lázban éltem. Az egyházközség és a magam fáradozása meghozta gyümölcsét: a templomot sikerült tatarozni. Nem kellett többé izgulnom a roskadozó, lyukas tető miatt.

Zavarba jönnék, ha arról faggatnának, hogyan folyt le a püspök látogatása. Alig másfél órára jött. Legfeljebb ha öt percig beszélgettünk a sekrestyében. A levélről egy szót sem ejtett. Főleg a káplán tehetségét dicsérte, s gondjaimba ajánlotta a fiatal papot. Nem maradt nálunk ebédre – pedig Mrówkowiakné meg a Bejc néne ugyancsak sütött-főzött a plébánián –, misét celebrált, gyorsan feladta a bérmálás szentségét az összegyűlt fiataloknak, azután rögtön autóba szállt; indulóban még kiszólt, hogy rövidesen meghív a püspökségre, akkor majd hosszabban elbeszélgetünk.

Nem értettem, miért siet annyira. Nagy csalódást okozott nekem. Azt reméltem, megdicséri az egyházközséget és jómagamat is, amiért saját erőnkből rendbe hoztuk a templomot – de ezt észre sem vette. A hívek is nyilván többet vártak a püspök látogatásától. Mikor elsuhant, csoportokba ve-

rődtek a templom előtt, és szótlanul, kissé megrökönyödve néztek össze.

Grzegorzról különösen lerítt a megütközés. Sóbálvánnyá meredve állt a sekrestye közepén, és kérdőn nézett rám. Mintha először lenne itt, és nem tudná, mihez fogjon.

– Bolondját járatta velünk – mordult fel végre.

Megrovóan pillantottam rá. Vállat vont és elfordult. Rendre akartam utasítani, de éppen betoppant a káplán.

– No, akkor magunk esszük meg az ebédet – mosolyogtam rá.

Közben kiürült a templom. A káplán megragadta két irdatlan bőröndjét – ott álltak a sekrestye sarkában – és elindult. Görnyedten cipekedett.

– Aleksandrowicz úr – szóltam.

Grzegorznak egyik fülén be, a másikon ki.

– Aleksandrowicz úr – ismételtem.

Rám nézett. Elröstelltem magam – kívánhatom-e, hogy aggastyán létére kivegye a bőröndöt a fiatalember kezéből?

– Tartson velünk ebédre. Ott lesz a kántor, Mrówkowiak úr, meg még egypáran – mondtam, de nem néztem a szemébe.

Utolértem a káplánt. Mentegetőztem, hogy a szívem miatt nem szabad cipekednem.

– Hová gondol? Dehogyis engedném. Van vagy ötven-ötven kiló. Majdnem csupa könyv.

Megmutattam neki a rövidebb utat a sportpályán és a temetőn keresztül. Eszembe jutott: lám, ezzel a gesztussal kezdem meg bevezetését az egyházközségbe.

Hamar megszoktam a káplánt. Buzgott benne a munkakedv, és pár hét múlva több embert ismert az egyházközségben, mint én, aki húsz-egynéhány esztendje élek itt.

Az első napok azért nehezek voltak. Egész falka gyereket csődített a plébániára. Röplabdázott velük, könyvet adott nekik kölcsön, mintha a pajtásai lennének. Buzgalmának a kertem és a nyugalmam adta meg az árát. Összeszedtem a bátorságomat, és néhányszor értésére adtam: öreg vagyok én már ahhoz, hogy órákig zajongjanak a házam előtt. Hatott a szó. Visszaszereztem a plébániát és a csöndjét. A káplán azóta minden idejét a templomban, a sportpályán meg az iskolában tölti; sok huzavona után végül is ő lett a még mindig beteg Selmianka helyettese. Sokszor nem is hallom, mikor tér haza. Kulcsa van a hátsó kapuhoz, ott jár be a szobájába, nem kell az ablakom alatt elmennie. Több a szabad időm. Örömest sétálok naphosszat a verőfényben, a viruló fák és bokrok között. Teljesen szabad kezet adtam a káplánnak. Csak annyira érdeklődöm a munkája iránt, amennyire ő maga kívánja. Tapasztalatból tudom, hogy minden tanácsom falra hányt borsó lenne, úgyis csak a maga útját járja. Elegendő, hogy bevezettem a plébánia legfontosabb ügyeibe. Meg aztán – hamar észrevettem, hogy kitűnően boldogul nélkülem.

Néha úgy éreztem magam, amint sárgult breviáriumommal a kezemben üldögéltem a kerti padon, akár egy magányos öreg bagoly. De jobb is így. Az idei tavasz egészen

nyárias. Huszonöt fokra is felmegy a hőmérő. Napról napra jobban megsínylem a meleget, ráadásul nyomaszt és ingerültté tesz a félelem, hogy a hőség megint rám hozza a rohamokat.

Egyik nap, késő délután hazafelé tartottam a templomból. Erőm a végére járt. Reggel óta tűzött a nap, akár júliusban. A templomban, ahol csöndes esküvőt tartottam, hűvös volt, de az utcán megszédültem a fülledt hőségtől. Keservesen vonszoltam magam, minden falat árnyékban megálltam. Az ernyőmet is alig bírtam cipelni. Reverendám súlyos volt, mint az ólom.

Keresztülvánszorogtam a temetőn és a sportpályán. Végre elhagytam a kaput is. Amint kiértem az útra, megpillantottam Wójcik kocsiját. Megörültem. Mintha nagyon kedves ismerősöm közeledne. Görnyedten ült a bakon, sapkája az orra hegyére csúszott, derék öreg gebéje komikusan bólogatva poroszkált.

Wójcik kihúzta magát, és rám nézett. Intettem, hogy jöjjön oda. Vagy húsz lépéssel előttem hirtelen megrántotta a gyeplőt. Egy vak fiú szállt ki a kocsiból. Sötét szemüveget viselt, de ráismertem. Belém hasított valami, mintha megszegtem volna egy esküt, pedig lelkemet tettem rá, hogy megtartom. Pár szót váltott a kocsissal, és a járda felé indult.

Wójcik közelebb hajtott. Alig bírtam beszállni. Szemem sarkából láttam, hogy a

fiú a járdára lépett, és kemény, biztos, túlságosan biztos léptekkel nekivágott az útnak. Eltakarta előlem a kocsi teteje. Arra gondoltam, hogy Isten igazságossága az a mérleg, melyen a bűn megméretik, s hogy ok nélkül és Isten akarata ellenére hajunk szála sem görbül meg.

Hallgattam. Wójcik sem szólt semmit, furcsállottam is, hiszen máskor szívesen fecseg a város eseményeiről.

Perzselt a nap, mintha minden tüzét rám árasztaná. Zúgott a fejem. Alig vártam, hogy árnyas kertembe érjek. De a hársfák kínos lassúsággal maradoztak el az út két oldalán, s Wójcik lova már majdnem összeroskadt.

Amikor a kocsi befordult a mellékutcába, ahol lakom, s a virágzó fák között meglátam a plébánia piros tetejét és fehér falait, megkönnyebbültem. Végre elértük a kertkaput. Kiszálltam. Elindultam. Pár lépés után eszembe jutott, hogy el sem köszöntem Wójciktól. Visszafordultam és a régi szokáshoz híven megkérdeztem:

– Mivel tartozom az útért?

A ló feltört hátára szegezte a szemét és rávágta:

– Ötven złotyval.

A kerítésbe kapaszkodtam. Megdörzsöltem a szememet. Wójcik komoly volt. Makacsul bámulta a ló hátát és várakozott. Akkor megláttam a botot a kocsiban, az ülés mellett. Tudtam, hogy ő felejtette ott.

PATKÁNYOK

Tisztelendő úr, kérem, csak azt akartam mondani, hogy az egyáltalán nem úgy volt. Minden egészen másképp történt. Az nem igaz, amit az emberek beszélnek. Biztosan csak tréfából mondják.

Aznap este, amikor a tisztelendő úrral találkoztam, nem voltam egyedül. Ott volt velem Tadek. És ő is megmondhatja, hogy igazat beszélek. Nekem fogalmam se volt, hogy ki jön ott, nem is gondoltam a tisztelendő úrra. Irtó sötét volt. Zuhogott a hideg eső, csuromvíz lettem, már átázott a zubbonyom és a nadrágom, ing nem is volt rajtam. Fájt a fejem és a hasam az éhségtől, a lábam is sajgott, mert egész nap ott álltam a piacon Chmielewski úr standjánál, és vigyáztam az árura. Kaptam érte egy zsemlét meg harminc złotyt. A zsemlét odaadtam Leszeknek, de magamnak már semmit se tudtam vásárolni – Mordak néni aznap korán becsukta a boltját, és hiába zörgettem, nem nyitott ajtót. Sajnos, Matraszekné kertjében már felszedték a répát, el-

verhettem volna vele az éhemet; de hát ki hagyná a földben ősz végéig a répáját?

Tadek nem volt éhes. Estefelé besurrant a Lopackiné padlására, és talált egypár tojást a tyúkülő alatt. Mindjárt kiszürcsölte, később meg tűzkövet sózott egy vásárból jövő parasztra – persze hamisat, drótból –, nagy darab sajtoskenyeret kapott érte, és azt is rögtön befalta. De azért nem nevetett ki, mikor mondtam, hogy majd kiesik a gyomrom az éhségtől. Rá akart beszélni, hogy suttyanjunk be éjjel a Lopackiné udvarába, csípjünk nyakon egy tyúkot, és süssük meg az erdő szélén, a lőtér mellett. Elmesélte, hogy ő már sütött csirkét agyagban, és nagyon finom volt. De én nem álltam rá – holnap korán kelek, fát vágok Chmielewskiéknél, ha pedig elmegyünk tyúkot sütni, reggelre se érünk vissza. Meg aztán dideregtem is, bőrig áztam, és olyan nyavalyás voltam.

Bandukoltunk az utcán, sehova se néztem. Néha le is hunytam a szemem. Vaksötét volt, az orráig se látott az ember, a járda, szerencsére, egyenes. Az villant át az eszemen, hogy halottak napja van, és kicsit megborzongtam. Hallottam egyszer, nem tudom már kitől, hogy ezen az éjszakán, ha elverte a tizenkettőt, a lelkek odagyűlnek a templomba, mindegyik két vödröt cipel hosszú rúdon, és a vödrök tele vannak könnyel. Kicsit féltem, csontvázforma kísérteteket láttam magam előtt, és éppen éjfél felé járt.

Tadek kunyorált, hogy még ne hagyjam ott, várjak, amíg elalszik a villany a Mig-

dalék konyhájában. Ki akarta zavarni a Cigányt a kutyaházból, ott akart aludni a vacokban, de ha világos van, kijönnek és elkergetik. Ott maradtam vele, pedig folyton Leszekre gondoltam, aki egyedül gubbaszt odahaza. Sajnáltam szegénykét. Biztosan nem alszik még el. Fél a patkányoktól, és várja, hogy hazamenjek. Bárcsak már eloltanák Migdałék azt a villanyt.

Ostoba vagyok, hogy itt rostokolok Tadekkal – ő bezzeg hétfőn, mikor kiszimatolta, hogy egy orosz katona csizmát árul vodkáért, Boruszeknek adta le a drótot, nem nekem, és Boruszek négyszáz złotyt vágott zsebre. De hát megesett a szívem Tadekon, a csizmaügyet meg már elboronáltam. Tadek azt mondta, bújjak be én is a zsák alá. Megpróbáltam. De a vizes zsák alatt még rosszabb volt.

Migdałék csak nem akartak lefeküdni. Járkáltunk, járkáltunk, végül is megmérgesedtem. Kérdeztem Tadekot, nem tudna-e más kutyaólat keresni erre az éjszakára, mire bevallotta, hogy van egy egész cigarettája. Tudtam, ha most rágyújtok, rögtön hányni kezdek, mégis cigarettázni akartam, mert Tadek azt mondta, attól felmelegszem, és elmúlik a hasfájásom. Ennek kicsit megörültem. Behúzódtunk egy hársfa alá, és Tadek megkérdezte, van-e nálam gyufa. Nem volt gyufám. Neki se volt. Erre, nem tudom miért, éktelen dühbe jöttem. Majdnem hajba kaptunk.

Kijöttünk a fa alól. Gondoltam, én lelépek. Migdałék még mindig nem oltották el

a villanyt. Már a nyelvemen volt, hogy én pedig megyek, mikor egy árnyat láttam közeledni az úton. A templom felől jött. Egy pillanatra égnek meredt minden hajam szála. Aztán az addigi mérgem tetejébe magamra is megdühödtem, hogy butákat gondolok, meg arra az árnyékra is. Tadekhoz hajoltam, odasúgtam:

– Ráijesszünk?

Meg se vártam, mit szól hozzá, nagyot crdítottam:

– Állj! Fel a kezekkel!

Az árnyék megtorpant. Rémületemben elállt a szívverésem. Aztán meghallottam a tisztelendő úr hangját:

– Ki az? Mit jelentsen ez? Kik maguk?

Ijedten hátráltam. Láttam, hogy a tisztelendő úr felém tart. Földbe gyökerezett a lábam a félelemtől. Aztán felvettem a nyúlcipőt. Hanyatt-homlok berohantam a Migdałék udvarába, és az esővizes hordó mögé bújtam. Kivert a veriték. Mikor a tisztelendő úr bekopogott a világos ablakon, és kijött az öreg Migdał a fiával, nem tudtam, mitévő legyek. Biztosra vettem, hogy a tisztelendő úr rögtön fülön csíp.

Emlékszem, a tisztelendő úr mindent elmondott nekik, ők meg rávágták, hogy biztosan én voltam. Nem tudom, honnan vették, de ezt mondták, és a tisztelendő úr rábólogatott, hogy ő is azt hiszi, én voltam. Ki akartam bújni a hordó mögül, és kiabálni, hogy nem igaz, de meg se moccantam.

Már nem izzadtam, vacogott a fogam, és sehogy se bírtam összeszorítani, pedig fél-

tem, hogy a tisztelendő úr meghallja. A tisztelendő úr ott állt a Migdałék ablakánál, a feje árnyékban volt, de a szeme megcsillant, és láttam, hogy az én hordóm felé néz. Féltem, hogy engem is elárul a szemem csillogása, de nem mertem lehunyni, mert akkor észrevétlenül odajöhetne a hordóhoz, és nem tudnék elszaladni.

Amikor a tisztelendő úr eltűnt a saroknál, és Migdał becsapta az ajtót, rögtön felugrottam; ellopóztam a ház előtt, csak az utcán mertem mélyebb lélegzetet venni. Nem tudom miért, megint folyt rólam a veriték. Láttam, hogy még jobban nekieredt az eső; eszembe jutott a tisztelendő úr hatalmas ernyője.

Nem vártam meg Tadekot. Hazarohantam, ahogy a lábam bírta. Azt gondoltam, otthon meleg van, és ég a lámpa. Megnyúlt a képem, amikor benyitottam – odabent még sötétebb volt, mint az utcán, és ugyanolyan hideg, csak éppen nem esett az eső. Leszek fölriadt az ajtónyitásra; elbóbiskolt, míg az ágyban kuporogva várt rám.

Előszedtem a szekrényből a gyufát és a gyertyavéget. Sokáig bajlódtam a gyertyagyújtással. Dermedt ujjaimmal alig bírtam a gyufát megfogni. Mikor világos lett, Leszek megkérdezte, hogy hoztam-e ennivalót, és főzök-e kávét. Zöld volt az arca, szemébe lógott a haja. Eldicsekedtem, hogy ma harminc złotyt kerestem, és ha akarja, mind nekiadom – holnap vehet rajta, amire kedve szottyan. Megörült, aztán azt mondta, hogy már nappal is patkányok futkároztak a szo-

bában. Bosszantott, hogy megint a patkányokat emlegeti. Ráförmedtem, hogy aludjon, és hogy buta, mert mindenki tudja, hogy nappal nem szaladgálnak patkányok a lakásban. Erre kiabálni kezdett, hogy igenis szaladgálnak, elpityeredett és rögtön elaludt.

Nem oltottam el a gyertyát, leültem az ágyra. Láttam, hogy a lábam térdig barna a bolháktól, de nem akarózott sem a kezem, sem a lábam mozdítani. Lestem az ajtót, és füleltem, nem jön-e a tisztelendő úr. Már nem fájt a fejem meg a hasam, viszont egész testemben reszkettem, rázkódott tőle az ágy, pedig már egy csöppet sem fáztam.

Amint ott gunnyasztottam, eszembe jutott, hogy a tisztelendő úr holnap bevitethet az árvaházba, vagy rendőrt küldhet értem. Megijedtem és elhatároztam, hogy elmegyek bocsánatot kérni. Rögtön elmúlt a reszketés, már készültem is, hogy elfújom a gyertyát. De nem fújtam el, mert láttam, az ágy támláján ott sétál egy patkány. Megmarkoltam a botot. A patkány lassan lefelé mászott. Esze ágában sem volt menekülni. Olyat csaptam rá, hogy nyikkanni se volt ideje, aztán még egyet és még egyet. Végül megragadtam a farkánál, eloltottam a gyertyát és kiszaladtam. Áthajítottam a kerítésen Matraszekné kertjébe, és már kint is voltam az utcán.

Most még jobban zuhogott. Migdalék konyhája már sötét volt. Eszembe jutott Tadek. Gondoltam, neki is el kell velem jönnie bocsánatot kérni, hiszen nemcsak én voltam ott, mikor kiabáltunk. A Cigány ott

hevert Migdałék ajtaja előtt, és felmordult, mikor beóvakodtam az udvarra. Féltem, hogy ugatni kezd, de csöndben maradt. Odasompolyogtam a kutyaház közelébe, és halkan beszóltam:

– Tadek! Tadek!

Nem felelt. Nem akarta meghallani, vagy pedig aludt, de én tudtam, hogy biztosan ott van, mert az ól ajtaja csukva volt, márpedig a Cigány nem csukhatta be maga után. Kinyitottam az ajtót és benyúltam. Mérgelődött, hogy mi az ördögnek zargatom föl, és mért csapok lármát éjnek idején, még majd kijön valaki. Elmondtam, miért jöttem, és fojtott hangon addig veszekedtünk, míg végre megadta magát, és kimászott az ólból.

Abban maradtunk, hogy együtt megyünk, de én kérek bocsánatot, mert én kiabáltam, ő csak éppen ott volt. Nem tetszett nekem a dolog, de Tadek megmakacsolta magát, sőt azzal fenyegetőzött, hogy ha okoskodom, visszamászik az ólba, és reggelig ki sem jön. Tudtam, hogy milyen, hát nem is szóltam többet.

A kerítés mellett szaladtunk: én elöl, ő utánam. Folyton hátranéztem, nem lóg-e meg, de jött. A kertkapu zárva volt, hát bemásztunk a kerítésen, és csak azután kezdtünk tanakodni. Nem tudtam, hogyan álljak elő, és mit mondjak. Tadekot nyaggattam, hogy találjon ki valamit, de pipás lett, és vissza akart fordulni. Elszántan legyintettem, átszaladtam a kerten, és megálltam a tisztelendő úr ajtaja előtt. Kopogtattam az-

tán dörömböltem. Hallgatóztam az ajtónál. Nem hallottam semmit. Gondoltam, már alszik a tisztelendő úr, de a függöny hasadékán fény szivárgott ki. Ököllel verni kezdtem az ajtót, ahogy bírtam, a könnyem is kicsordult az erőfeszítéstől. De a tisztelendő úr nem nyitott ajtót. Odamentem az ablakhoz, felkapaszkodtam a párkányra, és bekukucskáltam a résen. A tisztelendő úr összekulcsolt kézzel, földig érő ingben imádkozott a térdeplőn, két égő gyertya közt; a sarokban állt a nagy, nyitott esernyő. Nem tudom miért, nagyon elszégyelltem magam, és csöndben elkullogtam az ablaktól.

Tadek azt kérdezte, végeztünk-e, és mehet-e már aludni; örültem, hogy nem lépett meg, és azt mondtam, aludjon nálam. Nem akart. Azt mondta, nem szorul ő senkinek a könyörületére, és inkább hál a saját kunyhójában, mint a más palotájában. Többet nem is beszéltünk, mert egyre hidegebb volt, és az eső a szemünkbe csurgott, alig láttunk.

Olyan álmos és fáradt voltam, hogy kiment a fejemből a tisztelendő úr meg az egész kalamajka, alig vártam, hogy bebújhassak a meleg ágyba Leszek mellé, és alhassak, mint a bunda. Mégis sokáig toporogtam az ajtó előtt, mert nem tudtam kinyitni. Úgy látszik, rácsúszott a retesz, mikor eljöttem. Bezörgettem az ablakon, Leszek felriadt, megrémült – jó időbe telt, míg elhúzta a reteszt és beengedett.

Gyorsan levetköztem a sötétben, bemásztam a pokróc alá és összegömbölyödtem. Mondtam Leszeknek, bújjon hozzám, és melegítsük egymást, de ő is jéghideg volt; kiment az álom a szeméből, és most csak arra fülelt, nem mászkálnak-e a patkányok. Minden kis nesztől megrémült, fejére húzta a pokrócot, és bőgött, hogy keljek fel, és nézzem meg, honnan bújnak elő. Én adtam a süketet, mert aludni akartam, de azt elhatároztam, hogy holnap majd jól átvizsgálok minden sarkot, betömöm a lyukakat fadarabokkal, és üvegcserepet szórok rájuk. Csakugyan szaladgáltak a patkányok, de nem az ágyon – ahogy Leszek hitte –, hanem csak a padlón. Leszek tovább motyorgott, de nekem leragadt a szemem, és reggelig aludtam egyfolytában.

Nem álmodtam semmit, de amikor Leszek reggel kíváncsiskodott, azt mondtam, hogy álmomban elvesztettünk egy zsák aranyat. Nagyon örült, mert azt hitte, hogy amit az ember álmában elveszít, azt a valóságban megtalálja. Én persze tudtam, hogy senki sem lesz bolond elveszíteni egy zsák pénzt, de nem szóltam semmit, mert annyira örült, csak úgy ragyogott a szeme. Sokszor meséltem neki szép, kalandos álmokat, pedig sose álmodtam ilyesmit, csak úgy kitaláltam este vagy reggel.

Kinéztem az ablakon, és láttam, hogy a tetőről csöpög az eső. Dideregve biztattam magam a felkelésre. A ruhám nem száradt meg az éjjel, borzalmasan vacogni kezdtem, amint magamra húztam. Leszek közben fel-

fedezte a vérfoltot a padlón, és megkérdezte, mi az. Elmeséltem neki, hogyan csaptam agyon egy patkányt, de azt nem mondtam meg, hogy az ágy támláján sétált, nehogy még jobban féljen éjszaka.

Eszembe jutott az elmúlt este és a tisztelendő úr, de olyan volt az egész, mintha valamikor régen történt volna és nem tegnap. Azt azért elhatároztam, hogy mihelyt egy kis időm lesz, elmegyek bocsánatot kérni, mert megint arra gondoltam, hogy bedughat az árvaházba, vagy rendőrt küldhet értem.

Az ajtóból visszaszóltam Leszeknek, hogy mit csinálna, ha árvaházba vinnék? Először nem tudta, mit csinálna, aztán azt mondta, hogy úgyse menne. Már az udvaron voltam, mikor utánam kiabált, hogy adjam oda a harminc złotyt, amit tegnap ígértem. Kicsit elkámpicsorodtam, de azért adtam tizenötöt, hogy vegyen ennivalót magának. Erre bőgni kezdett, és kiabált, hogy kevés, mind a harmincat neki ígértem. Elszaladtam, nehogy kicsikarja belőlem az egészet.

Két zsíros zsemlét akartam venni a falatozóban, a benzinkút mellett, a tizenöt złotyért, de valahogy elpárolgott a kedvem, inkább egyenesen elmentem Chmielewskiékhez. Kopogtattam, de senki sem felelt, hát lenyomtam a kilincset, és beléptem a konyhába. Chmielewski néni ott aludt a keskeny ágyon, az ablak előtt. Borzasztóan elszégyelltem magam, mert lecsúszott a takarója, és nem volt rajta semmi. Nem tudtam, mitévő legyek; moccanni sem mertem, és hát soha-

sem láttam még nőt így levetkőzve. Féltem, hogy ha felébred és meglát, nagy patáliát csap, azért lábujjhegyen kiosontam az udvarra. Szerettem volna még egyszer benézni a kulcslyukon, de féltem Chmielewski bácsitól, inkább kiszaladtam az udvarból, gondoltam, eljövök később. Rémesen égett az arcom, mintha tűz mellett ültem volna, pedig ugyancsak hideg volt odakint.

Elbóklásztam a Mordakné üzletéhez, és a fal beszögellésébe húzódtam. Itt nem fújt a szél, és melegebb volt. Néztem, hogyan potyognak a hársfalevelekről a kövér vízcseppek, és gyűlnek tócsákba. Derülni kezdett, még a nap is kisütött egy percre, és a felhők hasa rózsaszín lett. Ezen elábrándoztam egy kicsit, aztán az állomás felé kezdtem leskelődni, mert a befutó vonat füttye hallatszott. Gondoltam, ha jön a konflis, és hozza az utasokat, hátul felcsimpaszkodom, és elfurikázom a sarokig a falatozóba, zsemléért.

Behunytam a szemem, hogy ne fázzak annyira. Odabent, Mordakné üzletében asztalt vagy más bútort toltak arrébb. Behúztam a nyakam, mert eszembe jutott, hogy Mordak mindig kizavar ebből a zugból, valahányszor meglátja, hogy itt kuporgok. Most is biztos elkerget majd, ha kijön levenni a keresztrudat. Még jobban befészkelődtem a sarokba, és azt suttogtam magamban: „Nem jön ki, nem jön ki." Amíg susmorogtam, messze, a gimnáziumnál feltűnt egy konflis. Ráismertem Wójcikra a lováról. Nagyon megörültem. Ő sose húz rám az os-

torral, nem kurgat le a kocsijáról, egyszer még azt is megengedte, hogy beüljek, mint valami utas, és ingyen elvitt a hídhoz, egészen a járási hivatalig. Én meg aztán vittem neki egy vödör kocsikenőcsöt, amit akkor csórtam, mikor az orosz gépkocsioszlop a templom előtt állt.

Már jól láttam a pejlovat. Olyan mulatságosan bólogat, mintha folyton álmélkodna. Wójcik görnyedten ült a bakon, kerek kocsissapkáját úgy előrehúzta, hogy a szeme ki se látszott.

Készülődni kezdtem, hogy a kellő pillanatban kiugorjak az odúmból, de akkor megláttam a tisztelendő urat. Jobb felől jött, csukott ernyője kopogott a kövezeten. Olyan gőgösen lépkedett, hogy még jobban megfagyott bennem a vér, mint tegnap este. Eszembe jutott, hogy odaszaladok, és itt az utcán bocsánatot kérek, de olyan büszkén járt, mint aki karót nyelt... meg a kocsi is arra jött, meg hát féltem is. Csak lapultam, és nem vettem le róla a szemem, amíg el nem tűnt a templom ajtajában.

Mikor elment az utcaköz mellett, rám ismerhetett volna, de később már nem, túl messze volt. Szerencsére egyszer sem nézett vissza, és úgy láttam, hogy egészen megváltozott a járása. Nem tudtam pontosan, mi ez a változás, de éreztem, hogy összefügg a tegnapi esettel. Megint eszembe jutott az árvaház és a rendőr; gondoltam, kilesem, mikor megy haza a templomból, és majd akkor kérek bocsánatot.

Nagyon fázott a lábam, és dideregtem a

vizes ruhában, mégsem akarózott kibújni a kuckómból. Csak akkor tápászkodtam fel ímmel-ámmal, mikor megcsikordult a redőny, és kijött Mordak zöld katonaköpenyben. De nem kiabált rám, hanem kezembe nyomta a kulcsot, hogy nyissam ki a lakatot, és vegyem le a keresztrudat. Megcsináltam, sőt az ablaktáblát is behajtottam, és kavicsokkal jól aláékeltem. Mikor elkészültem, rám nézett, és megkérdezte, felsöpörném-e az udvart meg a bolt előtt a járdát. Mondtam, hogy nem, mert már annyiszor söpörtem, és sohasem adott érte semmit. Elvörösödött mérgében, ordított, hogy utcakölyök vagyok, és hordjam el magam a boltja elől, mert elriasztom a vevőket. Elkotródtam, lehajoltam és fölszedtem egy követ. Azt hitte, hozzá akarom vágni, utánam eredt, pedig én csak ijesztgettem, hogy betöröm a kirakatát, igazából nem is akartam. Nem futottam előle, szép nyugodtan sétáltam, mert tudtam, hogy sérve van, és nem bír szaladni. Eszeveszetten rikácsolt, csak úgy habzott a szája. Nem értettem, miért eszi úgy a méreg, hiszen én levettem a keresztrudat, és behajtottam az ablaktábláját, amit meg a söprésről mondtam, az igaz volt.

Lehajtott fejjel baktattam, és azt hánytamvetettem magamban, hová költözködhetnék Leszekkel, hogy ne lássam többé Mordakot, Migdalt meg a többieket, akik mindenhonnan elkergetnek, és folyton azt szajkózzák, hogy utcakölyök vagyok.

A túloldalra esett a pillantásom, és megláttam Marian Stelt. Nagyon megörültem ne-

ki. Lelkendezve szaladtam felé. Messziről megismert és integetett. Jó barátságban voltunk, pedig felnőtt ember, sokkal idősebb nálam; ő húzott ki a Visztulából, mikor egyszer majdnem belefúltam. Rég nem láttuk egymást. A háború alatt találkoztunk utoljára, mégis megismert, és kezet rázott velem, mint a barátjával. Elkomolyodtam; csak akkor vettem észre, hogy biceg. Mondta, hogy a lublini kórházból jön, majdnem egy évig feküdt ott. Két német golyót kapott, amikor partizán volt. Az egyik szétzúzta a csontját, sérült lába nagyon lassan gyógyult, és most rövidebb.

Nem is tudtam, hogy partizán volt, és most annál büszkébb voltam, hogy így elbeszélget velem. Erős katonabakancs és amerikai egyenruha volt rajta. Újnak látszott, de a szememet nem kerülte el, hogy foltozott a könyöke.

Megkérdezte, mit csinálok, azt mondtam, hogy Chmielewskinél dolgozom, pedig még csak egy napig dolgoztam nála. Elmosolyodott, vállamra tette a kezét, és azt mondta, jobban tenném, ha iskolába járnék. Én erre megmondtam, hogy nem akarok, inkább dolgozom, mert senki se ad nekem ingyen enni. Rám hagyta, de többet nem szólt.

Wiącek üzleténél megállt, keresgélt a zsebében, aztán bement. Én utána. Wiącek meglátta, kijött a pult mögül, örvendezett és álmélkodott, hogy él, hiszen már rég azt beszélték, hogy ottveszett egy vonatrobbantásnál a háború végén. Engem Wiącek észre se vett, hát jó hangosan kértem két üveg

limonádét és öt cigarettát. Az egyik üveget mindjárt Marian elé toltam. Habozás nélkül elfogadta, leült, és megittuk. Wiącek meg csak beszélt, beszélt. Aztán cigarettával kínáltam Mariant meg Wiąceket, és én is rágyújtottam. Már az első szippantástól elszédültem, de idebent meleg volt, és örültem, hogy ilyen jó barátom van. Sajnáltam, hogy nincs több pénzem, vettem volna még valamit, hogy megkínálhassam Mariant.

Sokáig elüldögéltem volna, de kinyílt az ajtó, és három orosz katona lépett be a boltba. Már a küszöbről bekiáltottak Wiąceknek, hogy adjon pálinkát, de gyorsan, mert sietnek. Marian felállt, én is, ők meg az asztalhoz telepedtek. Az utcán Marian megkérdezte, most is árulja-e Wiącek zugban a pálinkát, mint a németek alatt, én meg mondtam, hogy mindig tele van a boltja részeg katonákkal, és majdnem minden este botrány és verekedés van nála. Marian felnevetett, elkáromkodta magát, és nem tudom miért, a fülembe súgta, hogy szart ér az egész világ, és a Wiącek-féléknél mindig egyformán folyik a pálinka.

A Zielona utcában Marian kezet nyújtott, és azt mondta, jöjjek el hozzá néhány nap múlva, addigra biztosan kitalál valamit. Kukkot sem értettem abból, amit mondott, de megígértem, hogy okvetlenül elmegyek. Utánanéztem, míg be nem fordult a pékség mellett. Szomorú lettem, amikor eltűnt.

Sietnem kellett, mert elszaladt az idő, Chmielewskiné már biztos felkelt, és várja az aprófát. Lélekszakadva futottam, ki

sem kerültem a pocsolyákat. Egyre Marian járt az eszemben. Aggódtam, hogy talán meg sem ismert, összetévesztett valakivel, és azért kezelt úgy, mint a barátját. Gondoltam, talán van rajtam valami szokatlan, amiatt cserélt össze valaki mással; megálltam egy kirakat előtt, és végigmustráltam a tükörképemet. De éppen olyan voltam, mint mindig, és tovább furdalt a bizonytalanság.

Chmielewskiék udvarában eszembe jutott: lehet, hogy Marian akkor sem ismer rám, mikor holnap vagy holnapután elmegyek hozzá, és csak bámul majd, hogy mit akarok tőle. De nem értem rá ezen morfondírozni, mert a kamra előtt megláttam Chmielewski nénit, a moslékosvödröt cipelte. Nyitott kabát volt rajta, fél kézzel összefogta, kilátszott a pucér lába a házipapucsban. Eszembe jutott, hogy láttam, amikor aludt, és az volt az érzésem, hogy most sincs rajta semmi a kabát alatt, és megint elpirultam. Észrevette, hogy elpirulok, és ő is elpirult, és gyorsan bement a házba.

A kulcs benne volt a lakatban, kinyitottam a kamrát, és minden zugot feltúrtam a balta után. Már be akartam menni a gazdasszonyhoz megkérdezni, hol a balta, de akkor megláttam – ott volt a kamra közepén, a tuskóba vágva. Gyorsan nekiláttam a hasogatásnak, hogy mire kijönnek, sokat felaprítsak. Kedvükben akartam járni, mert ha többet kereshetnék náluk, mindjárt könnyebb sorom lenne.

A fenyőfa könnyen hasadt, éket se kellett bele verni. Szanaszét ugráltak a fadarabok,

bombázták a kamra falát. Kimelegedtem, és egyre jobban ment a munka. Még a balta sem volt nehéz. A tuskó is jó volt, nem szorult belé a balta éle, mert az szörnyen boszszantó favágás közben.

Emlékszem, egyszer csak az a buta gondolatom támadt, hogy ezen a tuskón szétaprithatnám az egész világot, csak úgy röpködnének a szilánkjai. Fogalmam sincs, hogy jutott eszembe. Talán azért, mert már annyi ideje dolgoztam, és Chmielewskiné még mindig nem hivott reggelezni, pedig korgott a gyomrom, és már a tizenöt złotym is odavolt.

Végre kijött Chmielewski bácsi, egy darabig nézett, aztán intett, hogy hagyjam abba. Letettem a baltát, ő a száját törölgette a keze fejével, megdicsért, hogy milyen erős fiú vagyok, aztán azt mondta, szépen rakjam fel a fát, és jöjjek be a fizetségért. Siettem, hát nem raktam rendesen sorba, hanem az egészet a sarokba hánytam, és belakatoltam a kamrát. A kulcs a kezemhez ragadt. Megszagoltam. Mind a két kezem gyantaszagú volt.

A pitvarban egy kicsit megálltam, füleltem, hogy miről beszélnek odabent. Úgy rémlett, Chmielewski rólam mond valamit, de nem hallottam, mit, hát lenyomtam a kilincset és beléptem. Lecövekeltem az ajtó előtt, letettem a kulcsot az ablakdeszkára. Nem néztem rájuk, lesütöttem a szemem. Hallgattak, én is hallgattam. A torkomat szorongatta valami, el akartam futni, de arra gondoltam, akkor nem kapom meg a pénzt, és majd verhetem a fejemet a falba, hát csak álltam az ajtónál, és a lábamat bámultam.

– No, megszolgáltad a fizetséget? – kérdezte Chmielewski.

– Meg hát – mondtam hangosan, de nem néztem rá.

Húsz złotyt adott. Elvettem, de tapodtat se mozdultam, mert kevéselltem.

– Ugorj be délután, segítsz egypár holmit összecsomagolni, aztán holnap velünk jöhetsz a vásárba.

Mindjárt megfeledkeztem a sovány fizetségről. Felpillantottam, hogy köszönetet mondjak, akkor láttam, hogy Chmielewski néni is a lábamat nézi. Torkomon akadt a szó, és kifordultam a konyhából. Az utcán rögtön nekiálltam, hogy tisztára súroljam a lábamat a tócsában, jó erősen, térdig. De a piszok mélyen beleette magát a repedésekbe. Semmit sem ért a csutakolás, csak még vörösebb lett a lábam. Abbahagytam az egészet és hazaindultam. Gondoltam, megnézem, mit csinál Leszek, és elmesélem neki Mariant.

Már Migdałék felé jártam, mikor valaki utánam kiabált. Hátranéztem. Kowalski volt.

– Várjál! Várjál! – kiabálta.

Zsebre dugtam a kezem és vártam. Odajött. Köszönt, megkérdezte, hol voltam. Ki nem állhattam Kowalskit, mindig olyan kótyagos, és hiába dumál neki az ember, hát azt mondtam, hogy sehol se voltam. Mutatott valami jelvényt, gombostűvel volt a kabátjára tűzve, és dicsekedett, hogy ingyen kapta a lányoktól, akik a templom előtt gyűjtenek valami bazilikára. Ott akartam hagyni, bántam is én az egészet, de elém

állt, hogy tud egy titkot, és ha akarom, elárulhatja. Mondtam, hogy fütyülök a titkaira, erre felhúzta az orrát, és fenyegetőzött, hogy csak ne vágjak fel, nagyobb legényeket is megtanított ő már kesztyűbe dudálni. Füttyentettem és úgy elébe toppantam, hogy hátrálni kezdett, mondtam, rajta, csak üssön meg; erre tovább farolt, és sértődötten dünnyögte, hogy nem kell mindjárt begerjedni, de ő igazán tud egy titkot.

Nem hittem el, vártam, hogy kibökje, mi van a bögyében. Itt az utcán nem akarta megmondani, elindult a mellékutca felé, ahol a tisztelendő úr lakik, az kivezet az erdőbe. A paplak előtt felnéztem a befüggönyözött ablakra, és vissza akartam fordulni. Kowalski akkor pusmogni kezdett, hogy egész fegyverraktárra bukkant, és azt is tudja, kinek lehet eladni. Kérdeztem, miért nem adja el egyedül, minek jön énhozzám. Erre nem tudott mit szólni, sokáig hallgatott.

Befordultunk a mezei útra, amelyik a lőtérnél az erdőt éri. Gondoltam, elmegyek az erdő széléig, és száraz gallyat keresek tűzelőnek, hát előresiettem, és közben vártam, mit mond majd Kowalski. Már félúton voltunk az erdő felé, mikor kinyögte, hogy a haverjával kiemeltek abból a raktárból egy páncéltörő gránátot, leszerelték a bádogot a tetejéről, kiszórták a trotilt, úgyhogy csak a gyutacs meg a nyél maradt meg. Tegnap este el is hajították a gyutacsot a lőtér mellett, de nem robbant föl. Ők nem mernek odamenni, de ha akarom, megmutathatja, hol hever.

Csenevész fűvel borított árok partján mentünk. Aztán Kowalski kinyújtotta a karját: ott feküdt a gránát a zöld rozsvetésben, a távvezetéknél. Kowalskiról lerítt a félelem, elsápadt és ösztönösen hátrált. Nem gondolkoztam, hogy mit csinálok, tettem egypár lépést a gránát felé. Puhán simult a lábam alá az őszi rozs. Megbabonázva meredtem a gránátra, aztán Kowalskira pillantottam. Féltében az árokba bújt. Csak a feje búbja meg a szeme látszott.

Akkor lehajoltam, és óvatosan megfogtam a gránát nyelét. Mikor már a kezemben volt, hirtelen magam is megrémültem. „Minek vettem föl? – gondoltam. – Most mit csináljak vele?" Lázasan töprengtem: „Ha meglódítom, hogy elhajítsam, rögtön felrobbanhat. Ha leteszem a földre, akkor is." Elkezdtem hát finoman, nagyon finoman kicsavarni a nyelét, hogy eltávolítsam a gyutacsot. Mozdult egy millimétert, kettőt, aztán negyedfordulatot, felet, aztán hirtelen finom, puha melegséget éreztem. Felnéztem a magas, felhős égre, a fenyők csúcsa fölött ágaskodó háromszögelési toronyra és az erdészház fehér falára. Egy pillanat múlva már a sötétségből hallottam Kowalski rémült hangját:

– Mit csináltál?

Akkor jöttem rá, hogy valami történt velem, és a rozsvetésben fekszem. Talpra ugrottam. Körül akartam nézni, de nem tudtam. Összecsuklott a térdem, és leroskadtam a puha földre. Az arcomhoz nyúltam, meg akartam dörzsölni a szememet. Valami

ragadós, érdes dologhoz ért a kezem, olyan volt, mint a sár. Csodálkoztam. A szántóföld nem volt ilyen sáros. És ezt a sarat nem is lehet letörölni. Kiabáltam Kowalskinak, de nem felelt senki.

Akkor még elég nyugodtan térdeltem, hegyeztem a fülemet, próbáltam a hangokra figyelni. Az erdő felől világosan hallottam a varjak károgását. Mondtam magamban, hogy itt ugyan hiába várok, jobb lesz, ha összeszedem magam, felkászolódom, aztán iparkodom haza, megmosni a szememet. Nagy nehezen feltápászkodtam, de már a harmadik lépésnél megbotlottam és hasra vágódtam. Megint talpra vergődtem, megint elestem. Aztán még egyszer és még egyszer. Elég soká kínlódhattam. Semmiképpen sem akartam elhagyni magam.

Egyszer csak Leszek sírása ütötte meg a fülemet, egészen közelről. Úgy sírt, ahogy még sohasem. Kicsit megijedtem és rászóltam:

– Ne bőgj, Leszek. Ne csacsiskodj, hiszen nincs semmi bajom.

Abbahagyta a sírást, vagy talán elment, mert már nem hallottam a hangját. Ültem a földön, és gondolkodtam, mit csináljak, hogy ne essem folyton hasra. Újból megtapogattam az arcomat, és gyanakodni kezdtem, hogy nem sár van rajta.

Futó lépteket, lihegést hallottam a közelemben. Két erős kar felemelt.

– Tudsz járni? – kérdezte valaki.

– Miért ne tudnék? – feleltem.

Átfogta a vállamat és támogatott. Össze-

szedtem minden csepp erőmet, mégis csak pár lépést tudtam tenni, aztán összecsuklottam. Akkor még egy férfi jött, és hordágyra fektettek.

– Hová visznek? – kiáltottam.

Azt mondták, hogy a kórházba. Megrémültem. Emlékeztem a német, aztán meg orosz katonákra, akik a szomszédos kórházban feküdtek. Sokat jártam oda. Láttam, hogy bekötözve fekszenek és jajgatnak. Féltem a fájdalomtól. De hamar megnyugodtam, hiszen nekem semmim se fájt, csak a hordágy himbálózott kellemetlenül. Le akartam ugrani, de visszanyomtak.

Aztán valami nagy hangzavart hallottam, sokan beszéltek egyszerre, meg se tudtam különböztetni. Gyűlöltem őket, hogy így lármáznak, én meg csak értelmetlen szófoszlányokat hallok. Kiabálni kezdtem, hogy menjenek a fenébe, és ne bámuljanak.

A ricsajban párszor megütötte a fülemet, hogy a tisztelendő urat emlegetik. Aztán valaki durva pokrócot terített rám, még az arcomat is letakarta. Kibírhatatlanul sokáig himbált a hordágy, ráadásul az a förtelmes zsivaj. Nem is gondoltam magamra, csak azon járt az eszem, mivel bosszanthatnám a körém verődött népséget, hogy végre békén hagyjanak. Az volt az érzésem, hogy az egész város idecsődült, de nem értettem, minek, és azért gyűlöltem őket olyan nagyon.

Megpróbáltam kitalálni, merre járunk. Csak akkor jöttem rá, mikor azok, akik vittek, felléptek a járdára. Tudom, hol kezdő-

dik a kövezett járda, és az egyiknek, aki elöl ment, másképp kopogott a cipője a kövön.

Minél közelebb értünk a kórházhoz, annál többször hallottam a tisztelendő urat emlegetni. Gondoltam, talán ott van valahol a közelben, s most mindjárt bocsánatot kérhetnék. De aztán a tisztelendő úrra is dühös lettem, mert nem akart ajtót nyitni, pedig hallotta, hogyan dörömböltem. Egyszer csak mögöttem maradt a zsibongás, és éreztem, hogy most lépcsőn visznek. Látni akartam, hol vagyok, ledobtam a pokrócot az arcomról. De ugyanolyan sötétség volt a szememben, mint addig. Markolásztam a levegőt, vadul keresgéltem az arcomon, hogy letépjem a fekete fátyolt.

Végre letették a hordágyat a földre. Most magasan fölöttem hallatszottak a hangok. Kiabáltam, hogy hozzanak vizet, hadd mossam meg a szememet, mert nem látok semmit. Erre csönd lett. Soká tartott. „Vízért mentek" – gondoltam és türelmesen vártam. De aztán újra kezdődött a beszélgetés, és valaki megint az arcomra húzta a pokrócot.

Megrémített az a nagy csönd, nem értettem, miért nem hozzák a vizet – felugrottam a hordágyról, és haza akartam szökni, így terveztem el magamban. De rögtön megbotlottam és elvágódtam. Egy nő riadtan cincogott, vékony hangon, mint a patkány. Visszatettek, és valaki nevetve azt mondta, hogy engem „baltával se lehetne agyonverni", aztán másvalaki azt, hogy „szívós kölyök". Törtem a fejem, mi lesz most, és több-

ször nem rántottam le az arcomról a pokrócot.

Felriadtam, amikor cipőtalp nyikorgása hallatszott a csöndben. Rögtön felfigyeltem rá – mindig az volt az álmom, hogy ha felnövök, ilyen cipőt veszek magamnak. A nyikorgás éppen a fejemnél maradt abba. Tudtam, hogy ha odanyúlok, megérinthetem azt a cipőt, de csöndben feküdtem, nem volt kedvem megmozdulni. Úgy rémlik, később levették rólam a pokrócot, de nem vagyok benne biztos. Különben is, akkor nekem már minden mindegy volt. Csak az az ember idegesített, aki ott állt, vagyis inkább, úgy éreztem, a fejem fölött lógott. Kicsit megnyugodtam, amikor egy női hang azt mondta:

– Mit csináljunk?

Hirtelenében azt hittem, engem kérdez, és megint vizet akartam kérni, de akkor megszólalt az a férfi:

– Itt már nincs mit tenni. Kár a fáradságért. Nem sokáig húzza.

A lépések megnyikordultak, és távolodni kezdtek, de én úgy éreztem, hogy a nyikorgás egyre hangosabb lesz, fülsiketítő zajjal közeledik, s mindjárt összezúz, mint a tank az üvegcserepet.

– Vegyél mély lélegzetet – mondta a nő.

Engedelmesen sóhajtottam. Nem kaptam levegőt. Fulladozni kezdtem.

– Még, még – biztatott a hang.

Rángatóztam, le akartam tépni azt a valamit az orromról és a számról, de nem bír-

tam odanyúlni. Erősen lekötöztek, hiába hánykolódtam. Kiabáltam volna, de megint fulladozni kezdtem. Aztán elöntött a tehetetlenség, és nem csináltam többé semmit, csak csöndesen fuldokoltam, és már nem is féltem. Mintha csak óriási vattacsomót dugtak volna a fülembe, egyre tompultak a zajok és a távoli emberi hangok. Úgy éreztem, percről percre zsugorodom, csak pici pont marad belőlem – aztán lassan megindultam körbe-körbe, és mindig gyorsabban, szédítő gyorsan keringtem végtelen körökben. Később lelassult a keringés, és nőni kezdtem, és már nem voltam pont, hanem én magam.

Örültem, hogy már kapok levegőt. Megkönnyebbülve jó nagyokat szippantottam, aztán rájöttem, hogy ágyban fekszem, és körülöttem néma csönd van. Tágra nyitottam a szemem, szét akartam nézni, aztán az arcomhoz kaptam. Vastag kötés volt a kezemen is, meg az arcomon is. Azt hittem, senki sincs a közelben, hát nagyot kiáltottam:

– Leszek!

– Csitt! Most éjszaka van – szólalt meg egy női hang.

– Fel akarok kelni – súgtam.

– Csak feküdj szépen. Nem szabad mozognod.

Gyöngéd, de parancsoló hang volt.

– Mi történt velem? – kérdeztem.

– Kórházban vagy, de meggyógyulsz, csak viselkedj szép nyugodtan. Én egész idő alatt itt vagyok melletted – suttogta a fülembe.

Cserepes volt a szám, kiszáradt a torkom,

vizet kértem. Óvatosan felhajtotta a kötést, és a számba öntött egy kanálka hideg folyadékot, de már az első korty cigányútra ment, és fuldokolva öklendeztem vissza. Mikor elmúlt, mondtam, hogy inkább egyedül iszom a bögréből. Előbb hallgatott, aztán feltámasztotta a fejemet, és valami edényt tartott a számhoz. Megfogtam a kezét bepólyált mancsommal, és ittam, ittam, míg ki nem fogytam a szuszból. Hallottam, amint letette az edényt, egészen közel a fejemhez. Megkoccant, mint az üveg a bádogon. Gondoltam, ha megszomjazom, magam is elérem.

A nő azt mondta, aludjak. Meg is próbáltam, de tele voltam nyugtalansággal. Forgolódtam az ágyon ide-oda. Köhögést és jajgatást hallottam a közelből. Vártam, hogy megismétlődik, de biztosan elnyomott az álom, mert csak a roppant szomjúság ébresztett fel. Eszembe jutott a pohár koccanása, kihajoltam, tapogatóztam az ágy mellett, a fejem körül, de hiába. Feljebb húzódtam, és egyensúlyomat veszítve, a földre zuhantam.

Néhány férfihang azt kiáltotta:

– Nővér!

Nem bírtam felkelni. Mintha megbénultam volna. Kínosan erőlködtem, hogy talpra álljak, s akkor megszólalt fölöttem ugyanaz a női hang, de most nagyon ijedten:

– Istenem, istenem, hogy történt ez?

Felnyalábolt, mint egy gyereket, és visszatett az ágyra.

– Hogy is hagyhattalak egyedül? – mondta nekem, vagy csak úgy maga elé.

Akkor egy tisztán érthető, mély hang szólalt meg valahol arrébb:

– Sose sajnálja, nővér. Hiszen ez a papot akarta megölni, és úgy robbant fel a kezében a gránát.

– A papot? – ismételte a nő elváltozott hangon.

– Azt hát, a papot – erősítette valaki más.

– Ó, ha én ezt tudtam volna, agyonverem.

Most olyan volt a hangja, hogy összekunkorodtam.

Hallottam mindent, amit beszéltek, de nem jöttem rá azonnal, hogy énrólam van szó. Meg akartam mondani, hogy nem igaz, de a nővér már csak azokkal beszélt. Mégsem bírtam, felkiáltottam.

– Nem, nem! Én nem akartam megölni!

Szavak után kapkodtam, hogy megmagyarázzam, hogyan is volt az a tisztelendő úrral, de a nő odajött, és élesen rám szólt:

– Hallgass, te papgyilkos!

– Nem, nem! – kiabáltam. – Nem igaz! Nem igaz!

– Megbüntetett az Isten, megvakultál.

Arcomon éreztem a leheletét, a kötésen keresztül. Olyan düh fogott el, hogy nekilódultam és megütöttem, azt hiszem, az arcát. Akkor keményen leszorított az ágyra, és rám förmedt:

– Te féreg!

Megint szédülni kezdtem, mint amikor azt mondták, hogy vegyek mély lélegzetet. Soká hánykolódtam, de elfogyott az erőm. A nő akkor elengedett és otthagyott.

„Mi történik velem? Mit akarnak tőlem?" – gondoltam rémülten, és egyszer csak éreztem, hogy az arcomon átnedvesedik a kötés. Nem értettem mindjárt, hogy a könnyeim folynak, mert azelőtt sohasem sírtam. Számra szorítottam bepólyált öklömet, nehogy meghallják, hogy bőgök. Közben folyton könyörögtem magamban a tisztelendő úrnak, jöjjön minél hamarább, és magyarázza meg nekik, hogy nem igaz, hogy én csak úgy rákiáltottam, hogy másképp volt, egészen másképp.

Később minden összezavarodott bennem, felébredtem, elaludtam, felébredtem, elaludtam, nem tudom pontosan, mi történt velem. Csak annyit tudok, hogy szörnyen féltem: megint rákezdik, hogy meg akartam gyilkolni a papot, hát még a fejemet is a paplan alá dugtam, és csöndben lapultam, úgy tettem, mintha aludnék. Sokszor el is szundítottam.

Így ment ez nagyon sokáig. Aztán egyik reggel – azt hiszem, reggel volt – jött egy jókedvű nővérke, és bemutatkozott, hogy Kaziának hívják. Óvatosan átemelt a tolókocsira és betakargatott. Megkérdezte, mi a nevem. Mondtam, hogy Stach. Erre ő azt mondta:

– Mutasd meg, Stasiek, hogy bátor fiú vagy, mert kötözésre megyünk.

Örültem, hogy ilyen szépen beszél hozzám, cseppet se féltem a kötözéstől. Amikor már gurult velem a kocsi, az a férfihang,

amelyik azt mondta, hogy meg akartam ölni a papot, utánunk kiabált:

– Ne vigasztalja, nővérke! Úgyis tudja mindenki, hogy most viszik nyúzni.

A nővér nevetett, és azt mondta:

– Bolond lyukból bolond szél fúj!

Nagyot zökkentem, biztosan küszöbbe ütközött a kocsi kereke. Azt hittem, megérkeztünk, de nem, csak hangokat hallottam:

– Á, itt viszik a fiatalurat.

– Tán a paphoz furikázol, ki akarod nyírni?

Egy másik azt kérdezte:

– Ugye, a hullaházba viszi, nővérke?

Nem értettem az egészet, de a kocsi gyorsabban gurult, és megint küszöbnek zökkent. Kitaláltam, hogy egy kórtermen megyünk keresztül. Gyorsan ment a kocsi, Kazia nővér majdnem szaladt. Még egy küszöb, aztán hűvös levegő csapott a számba. Kazia nővér fölém hajolt, és azt mondta:

– Ne hallgass rájuk. Ne törődj vele, mit beszélnek.

A kocsi egy ajtót súrolt, azután megállt.

– Megérkeztünk – jelentette ki a nővér.

Nem feleltem, vártam, mi lesz. A közelben víz csurgott a csapból, és valaki kezet mosott. Kazia nővér otthagyta a kocsimat, és azt súgta valakinek:

– Agyongyötrik ezt a fiút. El kéne különíteni.

Kővé váltam ijedtemben, nem tudtam, mi lehet az az „elkülöníteni". Megkönnyebbültem, mikor a doktor – mert ő volt az – lefújta a dolgot; nem ilyennek találták ki a

különszobát, mondta, aztán szólt a nővérnek, hogy tekerje le rólam a pólyát. A nővér felemelte a fejemet, és elkezdte lassan leszedni a kötést.

Untam már így bekötött szemmel feküdni, alig vártam, hogy megszabaduljak a kötéstől, aztán végre szétnézhessek. Arcomat, homlokomat megcsapta a hűvös levegő, de még most sem láttam semmit. Oda akartam nyúlni, Kazia nővér azonban lefogta a kezemet.

– Gyönyörűen heged – mondta a doktor, és letépett valamit az arcomról. Aztán azt mondta, nyissam ki jól a szemem. Kérdezte, mit látok.

Halkan megkértem, vegye le, ami ott van a szememen, mert nem látok. Azt felelte, nincsen rajta semmi. Nem hittem el, odakaptam, de a bepólyált kezemmel semmit se éreztem.

A doktor lefogta a kezem, és megtiltotta, hogy odanyúlkáljak. Később megint megkérdezte, látok-e fényt. Mondtam, hogy semmit se látok. Valami folyadékot cseppentett a szemembe, nagyon égetett. Ettől aztán megbizonyosodtam, hogy nincs bekötve a szemem, és rájöttem, hogy az a nővér akkor éjjel igazat mondott: megvakultam.

Az orvos már nem kiabált; még egypárszor megkérdezte, látok-e valamit. Mondtam, most se látok semmit, aztán az egész kötözés alatt nem szólt többet, csak bekente valamivel az arcomat, a kezemet meg a mellemet. Letépett valamit, az fájt. De nem mertem panaszkodni, mert nem fájt olyan na-

gyon, a doktor meg sietett – egy nő többször is beszólt, és sürgette, hogy jöjjön már, mert várják.

Végül is meghagyta Kazia nővérnek, hogy fejezze be a kötözést. Kettesben maradtunk. A nővér bepólyálta a bal kezemet, aztán mikor végzett vele, fölém hajolt, és azt kérdezte, igazán meg akartam-e ölni a papot. Azt feleltem, hogy nem igaz, én nem tudom, miért fogják rám. Fejemre tette a kezét, homlokon csókolt, és azt mondta, hogy nagyon sajnál. Nekem is elfacsarodott a szívem, és sírva fakadtam, de másképp, mint a múltkor – hangosan zokogtam, és nem bírtam abbahagyni.

Nem tudom, aztán mi történt, mert elaludtam, és csak az ágyban ébredtem föl, de nem a régiben – itt fal volt mellettem, azelőtt meg nem volt. Azt is észrevettem, hogy a jobb kezem már nincsen bekötözve. Borzasztóan megörültem. Kicsit merevek, zúzottak voltak az ujjaim, de mindent ki tudtam tapogatni.

Első dolgom az volt, hogy a paplan alá bújtam, és a szememhez nyúltam, be van-e kötve. Be volt kötve, hát szép lassan félrehúztam a kötést, és kicibáltam a vattát. Gondoltam, talán majd látok valamit a résen át. Meresztgettem a szemem, hogy a fejem is belefájdult, de nem láttam semmit. Végül is kibújtam a paplan alól. Látni most se láttam, de a többiek észrevették, hogy mit csinálok. Az egyik odajött, és rám ripakodott:

– Mit piszkálod a szemedet?

Ráismertem. Ez mondta először, hogy én

a tisztelendő urat... Egy másik is megszólalt:

– Vallassa már ki, Sitnik úr.

Sitnik azt felelte, hogy arra is sor kerül majd, ha egy kicsit kikúráltak. Egészen a falhoz lapultam, és meg se mukkantam. Alig vártam, hogy Kazia nővér bejöjjön. Egyszerre csak Leszek szólalt meg mellettem.

– Stasiek, Stasiek – motyogta.

Feléje nyúltam. Megfogta a kezem, és hallgattunk. Később megmondtam neki, hogy megvakultam. Sokáig nem szólt, aztán bevallotta, hogy már tudja, mert erről beszél az egész város. Azt is elmondta, hogy be akarják vinni az árvaházba, és nem tudja, mit csináljon.

Kazia nővér és Marian Stel jutott az eszembe. El akartam küldeni Leszeket Marianért, hogy beszéljek vele – de aztán csak közelebb húztam magamhoz, és azt súgtam neki, hogy nincs más hátra, árvaházba kell mennie.

Keservesen sírva fakadt, én meg fogtam a kezét és csitítgattam. Hüppögve magyarázta, hogy nem az árvaház miatt sír, hanem mert a tizenöt złotyból, amit adtam, már csak öt maradt, és ő azon süteményt vett nekem a Ryszard cukrászdájában, de egy srác kikapta a kezéből és elszaladt vele. Nem tudja, ki volt, de biztos megismerné. Mondtam, hogy feltétlenül tudja meg a nevét, és megígértem, hogy ha majd meggyógyulok, hát elmegyek és megölöm. Leszek még jobban bömbölt, én meg már kiabáltam, hogy okvetlenül találja meg nekem azt a srácot.

Erre bejött az a nővér, aki egyszer fölszedett a földről, lármát csapott, és ki akarta Leszeket dobni. Leszek belecsimpaszkodott az ágyba, én is fogtam a kezét, de a nővér elrántotta, és kilökte az ajtón, a betegek meg röhögtek. Nem bírtam ki, felugrottam, hogy utánarohanjak, de megbotlottam és elvágódtam. Reszkettem dühömben, gyűlöltem a röhögő betegeket és az ápolónőt, káromkodni kezdtem, ahogy a torkomon kifért. Nem is tudtam, mit üvöltök. Szinte őrjöngtem. Hirtelen csönd támadt körülöttem. Dobogó szívvel hallgattam el.

– Mi van itt? Mi ez a cirkusz? – szólalt meg valaki.

A doktor hangja volt. Nem kiabált, mégis hideg futott végig a hátamon.

– Fektesse vissza, nővér. Még egy ilyen jelenet, és a fiú átmegy a németekhez.

Hallottam, hogy megcsikordul a cipője. A nővér felemelt, és az ágyra dobott. Fejemre húztam a paplant, és elhatároztam, hogy többé meg se moccanok.

Törtem a fejem, mit jelenthet az, hogy átmegyek a németekhez. Gondoltam, biztos valami rosszat, ezért elhatároztam, hogy ezentúl senkihez se szólok semmit. De amikor eszembe jutott, hogy Leszek talán itt bőg az ajtónál vagy a kórház előtt, nem bírtam nyugton maradni, forgolódtam a paplan alatt, és folyton hallgatóztam, nem jön-e valaki az ágyamhoz.

Hozták az ebédet. Hallottam a tányérok és kanalak csörömpölését. Rég nem ettem, éhes voltam. Vártam, hogy talán én is kapok, de

Stefa nővér osztotta az ételt, az, aki Leszeket kizavarta. Szünet nélkül beszélt, és jó néhányszor elment mellettem. Nem szóltam, tudtam, hogy úgyse ad ebédet. Összefolyt a nyál a számban, a betegek nagyban dicsérték a levest, a szagát is éreztem, és majd elájultam, úgy vágyódtam utána. Eszembe jutott, amit Leszek mesélt a süteményről, és megfogadtam, hogy mihelyt meggyógyulok, igazán elmegyek, és megölöm azt a srácot.

Befejezték az ebédet, Stefa nővér összeszedte az edényt. Hozzám is odajött, és azt mondta:

– No mi az, a kommunista uraságnak nem felel meg a levesünk?

Pár beteg vihogott, erre nekibuzdult, és felemelte a hangját:

– Sebaj. Hasznosabb is, ha a malacok eszik meg.

Ágyam lábához rakta a tálcát az üres edénnyel, és rám szólt, hogy ne mozogjak. A tálca nehéz volt, és nyomta a lábamat. Tudtam, úgyse kapok enni, hát szándékosan meglöktem a tálcát. Irtózatos csörömpölés támadt, az edény mind lezuhant a földre. Szorongva vártam, hogy mi lesz. Azt hittem, hogy Stefa nővér megver, de csak rikácsolt, hogy megmond Siennicki igazgatónak, és kidobnak az utcára. Ennek még meg is örültem, és csöppet se bántam, amit tettem.

Körülálltak. Szidtak, mint a bokrot, hogy utcakölyök vagyok, és Isten megbüntetett a pap miatt, de még nem eléggé. Megint kiborultam, ordítani kezdtem, hogy majd őket

is megbünteti az Isten, csak meggyógyuljak. Kinevettek, pedig nem tréfáltam. Azelőtt sohasem jutott volna az eszembe, hogy gránátot dobjak a tisztelendő úrra vagy akárki másra, de ha most a kezem ügyében lett volna, rögtön odavágom.

Elhatároztam, hogy megkérem Leszeket, küldje el hozzám Kowalskit. Biztos hoz nekem a raktárából kézigránátot, és akkor próbáljanak csak bántani, egyből a levegőbe röpítem az egész kórtermet.

De amikor bejött Kazia nővér, minden megváltozott. Leült az ágyam szélére, és először is megkérdezte, ebédeltem-e. Mondtam, Stefa nővér nem adott. Erre felugrott és kirohant. Aztán visszajött Stefa nővérrel együtt, aki megállt az ajtóban, és kiabált, hogy ő igenis odatette az ebédemet az éjjeliszekrényre.

Csak egyetlen hang bizonykodott mellette. A többiek hallgattak. Kazia nővér kifakadt, hogy hiszen én nem látok, mire Stefa nővér, hogy őt pedig ne leckéztessék, tudja ő a dolgát, de pesztrálni nem fog senkit, mit tehet ő arról, hogy én meg akartam ölni a papot és megvakultam. Kimentek, de még a folyosóról is behallatszott a veszekedésük.

– Lőttek a békességünknek! – fortyant fel Sitnik a terem túlsó végén.

Egy másik helyeselt, erre aztán megint rákezdték a nótát az utcagyerekekről. Csak akkor hagyták abba a históriákat, mikor Ka-

zia nővér visszajött. Felültetett, megtámasztott a párnával, és etetni kezdett. Én a nagy zűrzavarban már meg is feledkeztem az evésről, de hallgattam a szavára, és engedelmesen tátogattam. Eleinte nem nagyon ment. de aztán belejöttem, és meg is ettem mindent. Kazia nővér azt mondta, hogy kutya bajom se lesz, mert jó az étvágyam.

Evés után édes teát adott, és megígérte, hogy ha jó leszek, vacsoránál is megetet. Éreztem, a nyelve hegyén van a kérdés, hogyan is történt a dolog azzal a tálcával, de nem hozta szóba, és én se akartam megemlíteni. Mikor elment, befordultam a falnak és elaludtam.

Éjszaka többször is felriadtam, mert azt álmodtam, hogy egy idegen srác irtózatosan püföli Leszeket, és mindent elvesz tőle: a pulóverjét, az ingét, a nadrágját. Csuromvíz lett rajtam a kötés az izzadságtól, és úgy viszketett alatta, hogy folyton vakaróztam.

Reggel csörömpölésre ébredtem, mosdótálat vittek a fekvő betegeknek. Én nem kaptam mosdóvizet, mert ki se látszottam a kötésből.

Stachurné nővér – így hívták a betegek – hőmérőt dugott a hónom alá, és rám parancsolt, hogy ne mocorogjak, mert kiesik a lázmérő és összetörik. Aztán odajött Sitnik, meg is ijesztett, olyan hirtelen kiabált a fülembe, hogy menjek pisilni, mert mindjárt eléneklik a „Felkél a nap"-ot. Nem válaszoltam, de csakugyan kiállt középre, és rázendített, hogy „Felkél a nap fényessége". A betegek, nálunk meg a szomszédos termek-

ben, vele énekeltek, és én is szerettem volna, de nem ismertem ezt a dalt. Hallgattam őket, és nagyon tetszett. Már nem is voltam olyan szomorú.

A nővér kivette a hőmérőt, és hangosan leolvasta, hogy nincs hőemelkedésem. Sitnik meghallgatta, és azt mondta, hogy az ilyen csak megrázza magát, aztán kutya baja, bezzeg ő négy évig feküdt gipszben, és az se segített. Aztán biztos felpiszkálta valamivel a nővért, mert az rákiabált, hogy feküdjön vissza, és tartsa meg a sületlen tréfáit, nem szereti ő az effélét. A betegek mulattak, Sitnik meg nótára gyújtott:

Inkább gyere, te kislány, erdő vadonába,
Mert az ágynak, ágyacskának nyikorog a lába.

Megtapsolták, mikor befejezte. Mások is megpróbálkoztak, de azok már nem énekeltek olyan szépen, mint Sitnik. Csak akkor csöndesedtek el, mikor Stachurné egy másik nővérrel behozta a kávét. Éreztem a szagát. Kiszáradt a szám, és vártam, hogy mikor kapok én is, eszembe jutott, hogy tegnap átaludtam a vacsorát, pedig úgy szerettem volna, ha Kazia nővér megetet. Egyáltalán sokat gondoltam Kazia nővérre, azt kívántam, bár ott ülne mellettem egész nap, vagy soha többé ne menne el tőlem.

Mikor mindegyik beteg megkapta a reggelijét, Stachurné nővér odajött az ágyamhoz, és végre enni kaptam. Túl nagy darab kenyeret adott a számba, nem tudtam elég

gyorsan megrágni, és egypárszor cigányútra szaladt. Végül inkább azt mondtam, hogy nem vagyok éhes, csak nagyon szomjas. Egy szuszra kiittam a bögre kávét, aztán visszaereszkedtem a párnára.

Nem sokkal reggeli után bejött az a nővér, aki a vénás injekciókat adja, és mindenkit ágyba parancsolt, mert mindjárt jön a vizit, Siennicki igazgatóval.

Stachurné rendbe hozta az ágyamat, és én közben megkérdeztem tőle, jön-e Kazia nővér. Azt felelte, hogy a női osztályon van szolgálatban, és biztosan nem jön. Elszontyolodtam és bánatomban kaparni kezdtem a falat.

Gondolkodtam, mi lehet Leszekkel, hogyan él nélkülem. Bántam, hogy nem küldtem el Marian Stelért. Marian biztosan megmondaná, hogy mit csináljunk. Töprengtem, közben kapargattam a falat, kicsit könnyebb lett a szívem – reménykedtem, hogy ha kikerülök a kórházból, minden jóra fordul.

A közelben valaki dohányzott, megcsapott a füstje. Úgy megkívántam a cigarettát, hogy elhatároztam, megkérem Leszeket, szedjen csikket a mozi előtt, és hozza be nekem. De nem tudtam, beengedik-e még egyáltalán, hiszen ha Stefa nővér kidobta, más is megteheti. A betegeknek itt gyakran volt látogatójuk, hallatszott, hogy beszélgetnek. Az ajtónál feküdtem, de azért hallottam őket. Rólam is beszéltek, meg arról, hogy gránátot dobtam a papra. Eszembe jutott, hogy megkérdezem Kazia nővért, prédikált-e a tisztelendő úr erről a dologról.

A terem túlsó végében Sitnik vicceket mesélt a betegeknek. Nagyokat nevettek. Én is nevettem volna, de olyan szomorú voltam.

Az igazgató csak nem jött, pedig mind őt vártuk. Én is kíváncsi voltam, mit mond majd, ha bejön.

Nagyon kellett pisilni, hát kihajoltam az ágyból, és kerestem a „kacsát" az ágy alatt. Soká tapogatóztam, de nem találtam, biztos elvitte valaki. Borzasztóan kellett már, hát kiabálni kezdtem:

– Nővér!

Nem jött oda senki. Az egyik beteg meg rám förmedt, hogy maradjak nyugton, és ne csináljak megint botrányt, mert felkel, és kivisz a folyosóra. Mondtam, hogy én nem akarok botrányt, csak a kacsát. Erre mind röhögni kezdtek, és az, amelyik rám ripakodott, azt mondta, hogy pisiljek csak az ágyba, majd ellátja a bajomat Stefa nővér.

Elszégyelltem magam, és türelmesen vártam a nővért, pedig már fájt a hólyagom. De csak nem jött. Borzasztóan kínlódtam, és megint kiabáltam:

– Nővér! Nővér!

Sitnik erre szándékosan teli torokból nótázni kezdett, úgyhogy senki sem hallotta a hangomat. Felkeltem volna, de nem tudtam, merre menjek, és féltem, hogy megint elesem. Arra gondoltam: ha ez már mindig így lesz, akkor inkább meghalok. Aztán egyszerre csak odajött hozzám egy fiú a szomszéd szobából.

Hátat fordítottam neki. Senkire sem voltam kíváncsi. De nem ment el, hanem leült

az ágyamra, és mesélni kezdte, hogyan lett oda a fél karja. Szekérrel hajtott a réten, aknára futott a kerék. A ló megdöglött, neki meg elvitte a robbanás a karját.

Láttam, nem azért jött, hogy hergeljen. Nagyon szégyelltem magam, de mégis megkértem, adja oda a kacsát. Nem szólt semmit, rögtön odaadta, aztán mellém ült az ágyra, és megkérdezte, mit vétett nekem a pap, hogy meg akartam ölni a gránáttal. Már a nyelvemen volt, hogy nem is igaz, de gondoltam, úgyse hisz nekem, hát csak hallgattam. Ott ült még egy darabig, aztán felállt, és azt mondta, majd ebéd után átjön, hátha akkor több kedvem lesz beszélgetni. Kedves fiú volt, de nem tartóztattam, mert féltem, hogy megint a tisztelendő úrról kezd faggatni.

Álmos voltam, magamra húztam a paplant, és aludni próbáltam. Kiabálásra ébredtem. Riadtan ültem föl. Nem értettem, mi történik, csak egy rekedten károgó női hangot hallottam. Annyit fogtam fel belőle: „Te bandita!" Aztán kezdtem kivenni az egyes szavakat. Ő is azt kiabálta, mint a többiek, hogy utcakölyök, és az anyaföld szégyene vagyok, hogy Isten igazságos, és az emberek leköpnek, és ujjal mutogatnak rám, mint elvetemült banditára.

Nem tudtam, ülve maradjak-e vagy lefeküdjek. Azt gondoltam, talán álmodom, mert nem tudtam, mikor jött be ez az asszony. Végül megint összefolytak a szavak, kivert a veríték, és reszkettem, mintha valami borzasztó dolog fenyegetne.

De nem történt semmi, mert nyílt az ajtó, és jött az igazgató vizitelni. Kiküldte az asszonyt a teremből, hogy most nincs látogatás, azután rögtön hozzám lépett. Kérdezte, hogy érzem magam. Kinyitottam a számat, és akkor rémesen vacogni kezdett a fogam. Kérdezte a betegeket, hogy mi történt itt, de senki sem felelt. Könnyedén megérintette a vállamat, és azt mondta, feküdjek le. Nem értettem meg rögtön, erre bosszúsan lenyomott a párnára.

Még mindig vacogtam. Meg akartam fogni az államat, de nem sikerült, mert a kezem is reszketett. Az igazgató valami orvosságot hozatott a nővérrel, felhajtotta a paplanomat, és legorombította a többi ápolónőt, hogy miért vagyok olyan véres, és micsoda dolog ez. Aztán megparancsolta, hogy vigyenek tüstént a kötözőbe. Valami keserű orvosságot kaptam, és rögtön kitoltak a kocsin.

Lassacskán lecsillapodtam. Az igazgató szétvagdosta rajtam a pólyát, és minden kötést kicserélt. Féltem tőle, de biztos a nővérek is féltek, mert egyik se pisszent. Megszúrt valamivel, fájt, de nem kiabáltam, mert már nem bántam, akármit is csinálnak velem. A kötözés végén kijelentette, hogy nincs semmi baj, csak sokat forgolódtam az ágyban. Megfenyegetett, hogy feküdjek nyugton, mert ő többször nem foldoz össze.

Tudtam, hogy most visszavisznek a terembe, és megint vacogni kezdett a fogam. Olyan vad kétségbeesés tört ki rajtam, hogy megkértem az igazgatót, adjon valami port,

amitől meghalok. Nem értette meg mindjárt, mert úgy vacogott a fogam, hát elmondtam még egyszer. De azt felelte, hogy nem ő adta az életemet, és nem is veszi el, aztán visszavitetett a nővérrel az ágyba.

Kiabáltam, hogy én nem akarok visszamenni, de a kocsi már elindult, és senki sem figyelt rám. A folyosón meghallottam, amint Stachurné nővér azt mondta valakinek, hogy aligha húzom sokáig, mert nincs semmi vérem. Ez jobban megnyugtatott, mint az orvosság. Egyszerre minden mindegy lett, nem érdekelt már, hogy visszavisznek vagy sem.

Nem tudom, hogyan kerültem az ágyba, és mi történt aztán. Folyton úgy rémlett, hogy valaki ott áll fölöttem, és a papról vijjog. De már nem törődtem vele. Néha úgy éreztem, óriási hintán repülök fel és le. A fenti pillanatokra emlékszem, a lentiekre nem.

Tudom, hogy egyszer mellettem volt Tadek. Azt mondta, hogy Leszek beteg, és az árvaházban fekszik. Feleltem neki, vagy csak akartam. Erre a párnám alá dugott valamit, és elment, de lehet, hogy még ott állt, csak nem szólt többet. Mikor magasba lendültem, felé nyúltam, hogy ott van-e még, és kiabáltam is:

– Tadek! Tadek!

De a hinta megint lefelé zuhant, és már nem emlékszem, ott volt-e még.

Mikor felocsúdtam, rögtön megismertem Kazia nővért. Fogta a kezemet, és azt kérdezte, mit szeretnék kapni karácsonyra. Csodálkoztam és nem voltam benne biztos, én-

hozzám beszél-e, inkább nem is válaszoltam, nehogy kinevessen.

Aztán már egyszer sem röpültem a hintán. Most is ugyanabban az ágyban feküdtem. Jobbra a fal, bal kéz felől, kicsit hátrább, a folyosóra nyíló ajtó. Eleinte nem nagyon emlékeztem rá, hogy mi történt velem. Elkalandoztak a gondolataim, semmire sem tudtam odafigyelni. Ha hallottam is, hogy szólnak hozzám, csak az első két-három szót értettem meg, a többi már elmosódott.

De amikor Kazia nővér beszélt hozzám, mindent értettem, és válaszoltam is. Gyakran jött ám. Számba kanalazta a levest, és biztatott, hogy csak egyek minél többet, akkor hamar meggyógyulok. Ettem is, amíg csak adogatta, hogy minél tovább üljön mellettem. Később aztán kezdtem rájönni, hogy nem Kazia nővér jön olyan gyakran, csak az idő repül, mert egész nap alszom.

Egyik reggel arra lettem figyelmes, hogy Sitnik éppen rákezdi a „Felkél a nap fényességé"-t. A betegek énekeltek, végighallgattam a dalt, és aztán már nem aludtam el. Mikor a reggelit hozták, egy új nővér hajolt fölém, és megkérdezte, alszom-e. Kedves hangja volt, hát válaszoltam, hogy nem vagyok álmos. Nedves törülközőt hozott, és megmosta a szabad kezemet, aztán azt mondta, vessek keresztet. Akartam is, de elvétettem. Erre megfogta a kezem, és mutatta, hogy kell. El akarta mondatni velem az üdvözlégyet, de én nem tudtam, hát csak hallgattam.

– No, mondd szépen – biztatott.

Szégyelltem magam, és nem akartam bevallani, hogy nem tudom. A betegek mind odafigyeltek, és azt mondták a nővérnek, hogy kár a gőzért, mert én „vörös" vagyok, és nem hiszek az Istenben, akár azok odaát, a hármas szobában. Fogalmam se volt, kik azok a hármas szobában, de kitaláltam, hogy miért mondják ezt rólam. A nővér megkérdezte, igazán nem hiszek-e az Istenben, de nem tudtam válaszolni, mert még sose gondolkodtam ezen. Nem unszolt többet, hogy imádkozzam, hanem etetni kezdett.

Törtem a fejem, kik is lehetnek a hármas szobában. Éreztem, hogy ott nekem nagyon jó lenne, és töprengtem, kit kérhetnék meg, hogy áttegyenek.

Kazia nővér mindjárt reggeli után betoppant. Hozott két szem cukrot, és azt mondta, nemsokára megyünk kötözésre. Megörültem és sürgettem, hogy induljunk rögtön, de a kocsi még foglalt volt. Aztán kijelentette, hogy nemsokára szép lassacskán fölkelhetek. Örömömben kis híján kiugrottam az ágyból, de rögtön rájöttem, hogy ez nem igaz. Hiszen én vak vagyok, és soha többé nem tudok járni. Eddig nem fogtam fel: vak vagyok, és soha többé nem is fogok latni, se holnap, se holnapután, se egy év múlva – soha, még ha száz évig élnék is. Belém nyilallt: hogyan élek én most már ezentúl? Olyan iszonyú megdöbbenés volt, hogy elakadt a lélegzetem. Egyszerűen nem kaptam levegőt.

Kazia nővér megérezte, hogy mi van velem, megfogta a kezemet, és gyorsan elme-

sélte, hogy nemsokára jön a karácsonyeste meg az ünnep, és akkor felvisz magához, és ott leszek nála egész este, meg mást is mondott, de arra nem emlékszem. Egy kicsit megvigasztalódtam, már nem féltem, hogy így vakon nem bírok majd élni.

Aztán elvitt kötözésre, ahogy megígérte. Eleinte más nővérek is voltak ott, de hamarosan kimentek, és ketten maradtunk, mert az orvos még a női kórteremben kötözött. Kazia nővér megkérdezte, van-e családom, és hol vannak, miért nem jár be hozzám senki. Mondtam, hogy az nem igaz, mert Leszek bent volt, de bőgni kezdett, és Stefa nővér kidobta. A többi rokonomról nem akartam beszélni, úgyse törődnek velem, akárha idegenek lennének. Elmagyarázta, hogy Stefa nővért sose bánjam, mert vén boszorkány, és senkit se hagy élni. Örültem, hogy Kazia nővér nem szereti, és bevallottam, hogy én gyűlölöm Stefa nővért. Erre Kazia nővér megkérdezte, honnan tudom, mi az, hogy „gyűlölni", én meg megmondtam, hogy azt nem tudom, de gyűlölöm.

Még más dolgokról is beszélgettünk, és a végén megkérdeztem, a tisztelendő úr meséli-e széltében-hosszában, hogy én meg akartam ölni a gránáttal. Azt felelte, nem tudja, de ne gondoljak az egészre. Mondtam, hogy én nem akarok rágondolni, de muszáj, mert egyebet se hallok.

– Ne törődj senkivel. Beszéljenek, ha jólesik. Én elhiszem neked, hogy nem akartál semmi **rosszat.**

Nem tudtam, mit mondjak még, hát csön-

desen feküdtem, és csak azt kértem Kazia nővértől, hadd fogjam a kezét. Kacagott, hogy persze, de csak akkor, ha nincs itt az orvos. Azt is mondta, hogy meséljek valamit magamról, de semmit se tudtam kitalálni, a viselt dolgaimról meg nem akartam beszélni, mert hátha akkor nem szeretne többé. És amit én ez idáig láttam és csináltam, az úgyse fontos, meg aztán jobbnak akartam látszani Kazia nővér előtt.

Szerencsére jött az orvos, és így nem kellett beszélnem. Már az ajtóból sürgette Kazia nővért, hogy csak gyorsan, mert nem ér rá sokáig kötözni. Leszedték a kötést, és csakugyan villámgyorsan feltették az újat. Az orvos kijelentette, hogy a sebek szépen gyógyulnak, csak még erősödnöm kell.

Mikor Kazia nővér visszavitt a folyosón, eszembe jutott a „hármas". El is kezdtem: Nővérke... – de egy nő éppen megkérdezte Kazia nővért, vajon azt viszi-e, aki gránátot dobott a papra. A nővér rákiabált, hogy ne lofráljon a folyosón, mert megmondja az igazgatónak. Aztán már nem kértem meg, hogy tegyenek át a hármasba.

Megint ugyanazon az ágyon feküdtem, jobbra a fal, előttem a kórterem, hátul meg a folyosóra nyíló ajtó.

Mikor Kazia nővér elment, Sitnik az ágyamhoz lépett, és az orrom alá dugott valamit, hogy szagoljam meg. Engedelmesen fölemeltem a fejem. A mosatlan kacsa förtelmes bűze csapott felém. Majdnem rosszul lettem. Sitnik röhögve mondta a betegeknek: biztos azt képzeltem, hogy virágcsokrot ka-

pok. Később meg piszkálta őket, hogy panaszolják fel a doktornak a vizitkor, mért kapnak ők csupa ócska, agyonmosott pólyát, ha nekem vadonatújat adnak.

És megint rákezdték, hogyan akartam én megölni a papot, és faggattak, hogy ki biztatott fel. Fülemre húztam a paplant, úgy tettem, mintha aludnék, pedig nagyon is figyeltem minden szóra. Aztán, úgy látszik, megfeledkeztek rólam, mindenféle szerencsétlenségekről meséltek, utána meg nőügyekről. Érdeklődve füleltem, csak az dühített, hogy Sitniknek volt a legjobb dumája, és közben mindenfélét kérdezett tőlem, mire az egész társaság dűlt a nevetéstől. Szerettem volna a fejéhez vagdosni a legocsmányabb szavakat, amiket csak tudok, de nem mertem.

Kazia nővér benézett, és néhány darab süteményt hozott, de hamar kiszaladt, mert Sitnik direkt mindenféle disznóságot beszélt. Alig csukódott be mögötte az ajtó, Sitnik megkérdezte, hogy mért vagyok olyan mamlasz, és mért nem nyúlok a szoknyája alá, ha már úgy odavan értem. Olyan veszett düh fogott el, hogy a sütemény se ment le a torkomon, és megint azt kívántam, bár lenne gránátom, és ölhetném meg Sitniket.

Most már igazán a párna meg a paplan alá temetkeztem, hogy ne halljak semmit. Elhatároztam, hogy mihelyt alkalom akad, megkérem a doktorokat, vigyenek el innen, azt se bánom, ha a németekhez.

Aznap estefelé bejött Marian Stel. Rögtön megismertem a hangját és felujjongtam:

– Marian!

Leült az ágyra, az majdnem összerogyott alatta. Azt mondta, biztos volt benne, hogy rögtön megismerem, mert a világtalanok mindig felismerik az embereket a hangjukról, és sose tévednek. Kérdezte, hogy meddig viselem még ezt a kötést a képemen, úgy nézek ki benne, mint egy kirakati bábu a Stępeń boltjában. Elmosolyodtam, mert ez nagyon mulatságos volt, és mindjárt elújságoltam, hogy nemsokára meggyógyulok. Marian kijelentette, kutya bajom se lesz, mert vakon is éppolyan jól élhetek, mint mások. Ismer is valakit, az már születése óta nem lát, kefét köt, és jobban megél akárhány épszeműnél. Hozzátette, hogy a szeme vagy a keze-lába nélkül még ellehet az ember, fő, hogy a kobakja ott legyen a nyakán. Azt is mondta, hogy úgyse ér sokat ez az élet, ő csak sánta, de azért sokszor legszívesebben felkötné magát a saját kapufélfájára. Cigarettával kínált, és tüzet adott, meg se kérdezte, szabad-e dohányoznom. Mélyet szippantottam, és azonnal elszédültem. Forgott velem az ágy, de azért nem hagytam abba, és úgy leszívtam a füstöt, hogy égett belé a torkom.

Marian még azt is mondta, hogy ha már mindenáron ki akartam nyírni azt a papot, mért nem mentem előbb hozzá, ő megtanított volna, hogy kell bánni a kézigránáttal. Alig bírtam kinyögni, hogy az nem igaz. El akartam neki magyarázni az egészet, de rög-

tön félbeszakított, hogy ő sose hitte el a dolgot, mert látta, hogy derék gyerek vagyok, és helyén az eszem.

Mikor elment, ötszáz złotyt adott, és a lelkemre kötötte: jól vigyázzak rá, nehogy kicsalják tőlem. Kezembe nyomott egy cédulát is a vak kefekötő címével, aki majd megtanít kefét csinálni, mikor meggyógyulok. Az ajtóból visszajött, adott még egy cigarettát, és a fülembe súgta, hogy itt hagy csapot-papot, és nyugatra megy, mert itt folyton kémkednek utána. Csak most mondta el, hogy amikor hazajött a városba, a belbiztonsági szervek másnap őrizetbe vették, és nyolc napig ült. Megfenyegették, bele ne keveredjen a politikába, mert ráncba szedik. Kezet szorított velem, és elment.

Én meg úgy éreztem, mintha hirtelen egyedül maradtam volna egy nagy pusztaságban. A vacsorát se bírtam lenyomni. Kergetőztek a fejemben a gondolatok, és nagyon későn aludtam el.

Reggel, lázmérés után, szundítani akartam egyet, de Sitnik megint belém kötött, hogy énekeljem velük a „Felkél a nap"-ot. Megtettem volna a békesség kedvéért, de mert erőszakoskodott, és kígyót-békát kiabált rám, megmakacsoltam magam, és nem akartam. Felbosszantott, és kiment a szememből az álom. A betegek Marianról kérdezősködtek. Eldicsekedtem, hogy a barátom, és hogy partizán volt és megsebesült. De rögtön megbántam az őszinteséget, mert gúnyolni kezdték őt is, meg engem is. Eleinte úgy tettem, mintha nem érdekelne, de nem álltam so-

káig, és minden piszkálódásra dühösen visszavágtam. Végül már elkeseredetten hadakoztam velük. Röhögtek, én meg reszkettem a haragtól, és gorombáskodtam, ahogy bírtam. Képes lettem volna nekik menni, szándékosan olyan szavakat használtam, hogy vérig sértsem őket, és tajtékozzanak a dühtől.

Mikor aztán Sitnik megint a pappal jött, és azt mondta, hogy az eddigi büntetésem még semmi, majd csak eztán jön a java, ordítani kezdtem, hogy törődjön a maga dolgával. Emlékeztem, gyakran mesélte a betegeknek, hogy akkor kapta a csonttuberkulózist, mikor Németországba vitték kényszermunkára, és két évig feküdt gipszben, és jó dolga volt. Hát most azt kiabáltam, hogy nem is feküdt gipszben, hanem SS volt, és a lengyeleket gyilkolta. Ezt csak úgy mondtam, de Sitnik rögtön befogta a száját, és a többiek is elnémultak. Én erre sem hagytam abba. Kijelentettem, hogy a többiek is biztosan mind spiclik voltak, feljelentették a partizánokat, és aláírták a Volksdeutsch-listát. Magam sem tudom, honnan jött ennyi minden a nyelvemre.

Hirtelen ráeszméltem, miket beszélek. Megértettem, hogy butaságokat hordok össze, megértettem, milyen tehetetlen vagyok, és sírva fakadtam. Akkor megszólalt Sitnik a fejem fölött. Nem tudtam, hogy mellettem áll, egészen közel.

– Megfojtanálak, te kölyök, de azt hiszem, nagyobb büntetés lesz, ha meghagyom a nyomorult életedet.

Nagyon sokáig sírtam. Végül odajött az egyik beteg, és azt mondta, ne itassam már az egereket, hiszen csak tréfáltak. Nem válaszoltam, de még jobban elfacsarodott a szívem.

Kazia nővérnek biztosan megmondták, hogy sírok, mert rögtön berohant, pedig aludt az éjszakai ügyelet után. Szó nélkül ölbe kapott, és kivitt a teremből. Nyomban kitaláltam, hogy a hármasba visz. Úgy is volt. De alighogy belépett, és letett egy üres ágyra, mindenfelől bosszús hangokat hallottam, hogy vigyen innét, de rögtön, mert ebben a kórteremben nem szarháziak vannak, hanem a Biztonsági Hivatal meg a rendőrség dolgozói. Ijesztgették Kazia nővért, hogy becsukatják, ha azonnal ki nem visz. Egyikük azt mondta, hagyjanak csak ott, vígabban lesznek, mert én vagyok az, aki gránátot dobott a papra. Egy másik kiabált, hogy küldjék be tüstént az igazgatót, majd ő móresre tanítja.

Kazia nővér egy szót sem szólt. Éreztem, hogy ott áll az ágy mellett, és nem tudja, mit csináljon. Végül haragosan betakart a paplannal és elment. Utánakiabáltak, szidták, de nem jött vissza. Félve vártam, mi lesz. Most már igazán nem tudtam, hol fekhetnék békességben. Eszembe jutottak ugyan a németek, de ki tudja, hol vannak, és jobb lenne-e náluk.

A terem úgy zsongott körülöttem, mint a méhkas, de nem akartam hallani, mit beszélnek. Fejem köré csavartam a párnát. Nagyon soká feküdtem így összekuporodva.

Kifáraszthatott a sírás; a hangok zavarossá váltak, és végre elaludtam.

Álmomban – ez volt az első álmom a kórházban – kint voltam a Visztulán egy verőfényes nyári napon, egy szál fürdőnadrágban, és vígan lábaltam a sekély, meleg, tiszta vízben. Aztán a hídpillér közelében voltam, és a víz fölé hajolva, egész sereg kisebb-nagyobb halat láttam. Némelyiknek ezüst volt a háta, mint a tükör, másoké meg kék, majdnem égszínkék. Ide-oda úszkáltak a kristálytiszta víz színe alatt. Hirtelen mind eltűnt, és megjelent egy förtelmes pofájú harcsa, bajsza volt, emberi szeme, és mindenestül szőr borította. Biztosan tudtam, hogy harcsa, csak azt nem értettem, miért szőrös. Menekülni akartam, mert egyenesen felém úszott, de rájöttem, hogy nem tudok elfutni előle – utánam jön a partra, és addig mászik, míg el nem kap. Csak az segít, ha megfogom és megölöm. Egész testemben reszkettem, mégis kinyújtottam a kezem, és előrehajoltam. Már közel volt. Már megérintettem ocsmány szőrzetét.

Ekkor éles kiáltással felriadtam. Úgy vert a szívem, hogy majd kiugrott. Patakzott rólam a veríték, mint az esővíz felhőszakadáskor. Meg akartam tapogatni a falat, de nem volt fal mellettem se jobbról, se balról. Végre ráeszméltem, hol vagyok, és ez egyáltalán nem nyugtatott meg. Jobban féltem, mint álmomban.

Késő estig vártam, hogy Kazia nővér bejöjjön. Nem jött. Ebédnél Stachurné segített egy kicsit, a vacsorát egyedül ettem meg, ha

lassan is. Mikor befejeztem, a szomszédos ágyon fekvő beteg odaszólt, hogy nyújtsam ki a kezem. Kinyújtottam, adott egy almát, de azt akarta, meséljem el, hogy is volt a pappal. Egy darabig a kezemben tartottam az almát, aztán a földre dobtam, és hátat fordítottam.

Figyelmeztetett, hogy ne legyek ilyen nyakas, mert ha már megvakultam, udvariasnak kell lennem: holtom napjáig az emberekre leszek utalva, még a vécére se tudok egyedül kimenni, a rátartisággal meg nem sokra jutok. Egy másik még hozzátódított valamit, beszélgetés kerekedett a magamfajtákról, akikből jobbára bandita vagy tolvaj válik. Különféle viszontagságokról is meséltek, máskor szívesen hallgattam volna, de most nem érdekelt. Később aztán elhallgattak, csak az egyik – nemrég hozták be lábsérüléssel – nyöszörgött és zihált, mintha fuldokolna.

Én se aludtam, egyre csak azon tépelődtem, mit akar tőlem ez a sok ember, mit vétettem nekik, hogy nem hagynak békében feküdni, hanem folyton olyasmit akarnak bebeszélni nekem, amiből egy szó se igaz.

Éjfél lehetett, mert tizenkét óraütést hallottam valahonnan kintről. Elhatároztam, hogy alszom. Már félálomban voltam, mikor valaki megérintett. Kazia nővér volt. Kérdezte, alszom-e. Súgtam, hogy nem, és belekapaszkodtam a kezébe. Nagy darab csokoládét hozott, és amikor megettem, halkan elmeséltette, hogy ki etetett, és hogyan telt el a napom. Először panaszkodni akar-

tam, de hirtelen meggondoltam magam, és azt mondtam, hogy itt jó dolgom van, jobb, mint a másik teremben, ebédnél Stachurné etetett, a vacsorát pedig megettem egyedül, mert nem akartam, hogy etessenek.

Aztán Kazia nővér bevallotta, hogy nagyon fáradt, mert tegnap éjjel nem tudott aludni; most otthagyta az ügyeletet, és egy kicsit pihenni szeretne. Lefeküdt mellém, és kért, hogy ébresszem föl, ha elalszik. Fogtam a kezét, és nagyon boldog voltam. Rögtön elnyomta az álom, egyenletesen lélegzett. Tudtam, hogy alszik. Sajnáltam fölkelteni, de mivel kérte, megérintettem az arcát, és addig simogattam, amíg felébredt. Suttogva kérdezte, hosszú ideig volt-e itt, de mielőtt felelhettem volna, fölkelt, azt mondta, aludjak, és kisietett.

Sokáig füleltem puha léptei neszére, és folyton hallani véltem. El se aludtam ezen az éjszakán. Kazia nővérről ábrándoztam, és mindenféle buta tervet szövögettem, hogy is lesz majd, ha meggyógyulok, és kefeket csinálok, amire a vak kefekötő megtanít.

Hirtelen szétfoszlott minden ábránd, amint reggel megkezdődött a lárma és jövés-menés. Fájt a szívem, hogy véget ért az éjszaka, a néma csönd, mikor elfelejthetem, hogy mások is feküsznek körülöttem, arra gondolhatok, amire akarok, és azok a gondolatok nem is olyan buták.

Stefa nővér volt szolgálatban. Mihelyt betette a lábát, felhördült, hogy ki hozott engem ide, és milyen alapon. Aztán kárált, hogy nem tudok rendesen betakarózni, és a

fél paplan lelóg a földre, ráadásul még a kacsát is rosszul tettem le, kilottyant egy kicsi.

Eleinte egyik beteg se szólt közbe. De mikor párnaigazítás címén lökdösni kezdett, a mellettem fekvő beteg – dühében, hogy fölverte a rikácsolásával – egész bögre teát zúdított a nyakába. Engem is összefröcskölt ágyastul, mégis örültem, mert Stefa nővér irtózatos nagy csetepatéval – zengett tőle minden terem – panaszra csörtetett az igazgatóhoz, és ezen mind falrengetően hahotáztak. Én se állhattam meg, kibuffant belőlem a nevetés, de rögtön rendreutasítottak, hogy viselkedjek komolyan, mert miattam van az egész. Az, aki tegnap az igazgatót akarta hívatni, kijelentette, ha a legelső nővér, aki belép, azonnal ki nem visz innen, ő nem bánja a varratait, fölkel és maga ver szét közöttük.

Az igazgató nem jött, de Stefa nővér behozta az ügyeletes orvost. Azt hittem, védelmébe vesz, de egy szót sem szólt annak, aki leöntötte Stefa nővért; meghallgatta, mit mondanak a betegek, és tüstént megparancsolta, hogy vigyenek vissza a régi helyemre.

Így hát visszakerültem a régi ágyba. Ráismertem arról is, hogy falat érintettem, mögöttem ismerős zajjal csukódott az ajtó – de elsősorban arról, hogy ismét meghallottam Sitnik és a többi beteg hangját, kirobbanó hahotáját és gúnyos megjegyzéseit. Azt mondták, senki se bírja ki velem, és legjobb, ha megmondom az igazgatónak: vigyenek egyenesen a németekhez.

Reggeli után be is jött Siennicki igazgató. Egy pillanatra se állt meg az ágyam mellett. Végigjárta a többi beteget. Jól hallottam, mit mond. Izgatottan vártam, mikor ér Sitnikhez, aki be akart neki panaszolni. Fölemelt fejjel figyeltem. Sitnik azt mondta, kifakadt a másik sebe, és egyre jobban sántít. Meglepett a hangja, amint az igazgatóval beszélt. Olyan halk és alázatos volt, hogy elámultam. Az igazgató azzal intézte el a panaszait, hogy minek kószál örökké a folyosón, így aztán tíz évig is elnyavalyoghat, mert a baján nem segít más, csak a fekvés.

Mikor az igazgató már végigjárta a férfi kórtermeket, és átment a női osztályra, megkérdeztem Sitniket, hogy hát miért nem panaszolt be az igazgatónál. Azt felelte, ne jártassam a lepénylesőmet, mert az ilyen taknyosnak hallgass a neve. Gúnyosan nevettem, és megint befordultam a falnak.

Az egyik beteg szapulni kezdte az igazgatót, hogy kapzsi, és úgy feji a betegeket, ahogy bírja. Azt is megtudtam, hogy fikarcnyit sem törődik az ingyenbetegekkel, akiket állami költségen kezelnek. Gondoltam, én is ilyen vagyok, és talán azért nem állt meg mellettem.

Békésen múlt el a nap. Mikor elcsendesedett a beszélgetés és a motoszkálás, kitaláltam, hogy éjszaka van, és vártam Kazia nővért. Egy másik teremből nyögés vagy talán fojtott sírás hallatszott. Ormótlan kórházi papucsok laffogtak végig a folyosón, ajtók nyíltak és csukódtak. Nem volt jobb dolgom, hát a falat kapartam. Tegnap éj-

jeli ábrándjaimat most rettentően ostobáknak éreztem. Már azt hittem, hogy Kazia nővér el is felejtett, mikor halkan nyílt az ajtó, és ráismertem a lépteire. Elsuhant mellettem, és tovább sietett, alighanem a hármasba, de halkan utánaszóltam:

– Nővér!

Leült az ágyamra, és odaadta a kezét. Tudta, mennyire szeretek kézen fogva ülni vele. Hallgatott. Éreztem, hogy nagy bánata van. Hirtelen annyira megsajnáltam – felültem az ágyon, átöleltem és azt mondtam, hogy nagyon szeretem. Aztán rögtön elszégyelltem magam, féltem is, hogy megharagszik rám és elmegy. De nem haragudott; azt mondta, tudja, hogy jó gyerek vagyok, és ő is nagyon szeret. Többet nem szóltunk. Csak fogtam a kezét, és végtelenül jó érzés töltött el. Gondoltam, most akár meg is halnék. Kazia nővérnek mennie kellett, mert a folyosón nagy rohangálás támadt, mintha tűz ütött volna ki. Reméltem, hogy még visszajön, de elaludtam, és nem tudom, visszajött-e.

Másnap semmi különös nem történt, csak egypárszor ugrattak, és emlegették a papot, éppúgy, mint addig. A takaró alá bújtam, hogy ne halljam. Kapargáltam a falat – már jókora, kerek lyukacskát fúrtam –, és az életem dolgain gondolkodtam.

Kazia nővér nem jött. Nem jött egész nap és éjszaka sem. Törtem a fejem, kitől kérdezősködhetnék róla, de senkitől se lehetett. Ezért aztán a betegek piszkálódása is még jobban idegesített. Elhatároztam, hogy mi-

helyt felépülök, elmegyek a tisztelendő úrhoz, és megkérdezem, csakugyan meséli-e széltében-hosszában, hogy én gránátot dobtam rá. Feltettem magamban: kényszerítem, hogy a templomban mindenki előtt vonja vissza, amit mondott, ha pedig nem mondta, akkor cáfolja meg a hazugságokat. Úgy hallottam, aznap, mikor én a hármasban feküdtem, ott járt az egyes szobában áldoztatni. Sajnáltam, hogy nem voltam ott.

Kötözésnél leszedték az arcomról a pólyát. Csak a szememen hagytak egy keskeny kötést, mert még gennyezett. Rögtön utána beállított Tadek. Le akart ülni az ágyra, de éppen bejött egy nővér, és szigorúan megtiltotta; azt mondta Tadekra, hogy csavargóféle, és biztosan tetves. Tadek erre el akart menni, de nem engedtem. Kérdezgettem, mi újság a városban, és főleg mit tud Leszekről. Beszámolt, hogy tél van odakint, neki egyre rosszabbul megy a sora, Leszek pedig meggyógyult, és az árvaházban van, ma vagy holnap el is jön meglátogatni.

Elújságoltam neki, hogy itt járt Marian Stel, és hogy miket mondott. Azt is hozzátettem, hogy elment Lengyelország nyugati felébe, mert ott nagyon jó, és senki se kémkedik senki után. Tadek kijelentette, hogy Mariannak igaza van, és ő is nyugatra készül, mert itt nincs mihez fognia; beköltözött az én lakásomba, de elvették tőle, és már igazán nem tudja, hová legyen. Kérdeztem, nem jött-e hír az apjáról, de azt felelte, hogy nem, pedig többször érdeklődött a Vöröskeresztnél. Vigasztaltam, hogy

biztosan hazajön az apja – pedig én nem hittem benne –, biztattam, hogy még most is sokan kerülnek vissza Németországból.

Talán maradt volna még, de azt mondta, hogy igazán tetves, és nem akar betegséget vagy más bajt hozni rám. Erre kihúztam a párnám alól az ötszáz złotyt, amit Marian Steltől kaptam, és odaadtam, hogy vegyen háromszáz złotyért valami ruhát Leszeknek, a többi meg az övé. Megígérte, hogy még benéz, mielőtt nyugatra menne, és búcsúzóul itt hagyott egy vastag papírba burkolt súlyos csomagot. Meg se kérdezhettem, mi van benne, mert gyorsan kiszaladt.

Nekiláttam bontogatni a csomagot, akkor mondta az egyik beteg, hogy holnap lesz karácsonyeste. Meglepődtem, milyen régen fekszem a kórházban. Bajmolódtam a zsinórral. Bolyhos volt, és rengeteg sok csomóra bogozták. Szörnyen kíváncsi voltam, hogy mi van a csomagban. Kemény volt, mint a kő. Mikor végre kibontottam, kiderült, hogy egy nagy darab égetett agyag. Éppen arra ment egy nővér, lármát csapott, hogy bepiszkítom az ágyneműt, és ki akarta dobni az agyagcserepet, de én nem engedtem. Rögtön kitaláltam, hogy sült tyúk van benne. Megmondtam a betegeknek, erre néhányan érdeklődni kezdtek az ajándék iránt; az, amelyik a karácsonyestét említette, fel is kelt, és odajött hozzám. Azt mondta, segít. Eddig még sohasem beszéltünk egymással, hát ellenkezés nélkül kezébe adtam a csomagot, és vártam, mi lesz.

Széthasította az agyagot a bicskájával –

és csakugyan: sült tyúk volt benne. Kinevettek, Sitnik meg azt mondta, hogy tolvajok szokták így sütni a tyúkot. De az a beteg, aki segített, nem röhögött velük, hanem szépen lekaparta az agyagot, kitépdeste a tollakat, és odaadta a csirkét, hogy fogyaszszam egészséggel. Kínáltam neki a felét, de azt mondta, gyomorbajos, és semmiféle húst nem szabad ennie.

Kérdezte, ízlik-e. Tadek, úgy látszik, elfelejtette megsózni, vagy nem volt sója, de így is nagyon ízlett, hát mondtam, hogy finom. Akkor elmesélte, hogy három hektár földje van, és még egyet kapott a parcellázáskor, de nincs, aki művelje, mert ő folyton a gyomrával nyűgölődik; akkor lett a baja, mikor fenyőfát fuvarozott az erdőből a fűrésztelepre. Négy gyereke van meg felesége. A gyerekek még kicsik, az asszony pedig csak kínlódik egyedül. Elmondta, hogy a szomszéd faluban lakik a bátyja, aki megvakult a háború alatt. Nagyon gazdag, mert amikor még látott, elvette a téglagyáros lányát, úgyhogy még bírónak is megválasztották. Mióta fölveti a pénz, meg se ismeri a rokonait. Aztán azt is elmesélte, hogy mikor megvakult a bátyja, ő meglátogatta, de az akkor is csak fennhordta az orrát, és szóba se akart vele állni. Még sokáig panaszkodott a bátyjára, de én kihallottam a szavaiból, hogy sajnálja.

Elfogódottan hallgattam végig, mert nem tudtam, miért épp nekem mondja el mindezt. Eleinte valami átejtést szimatoltam, de aztán éreztem, hogy igazat beszél, és nagyon

a szívembe férkőzött. Adam Micka volt a neve, Kotlina faluba való.

Jó darabig üldögélt mellettem, aztán vacsora után megint odajött, és én is sok mindent meséltem neki magamról. Szót se szólt a tisztelendő úrról, kicsit furcsálltam is; ha megemlíti, elmondtam volna neki, hogyan történt igazában. Mikor aludni ment, elszomorodtam és azt kívántam, bárcsak mielőbb meggyógyulnék, és kikerülnék a kórházból.

Elgondolkozva feküdtem, észre se vettem, hogy Kazia nővér belépett.

Korábban jött a szokottnál, és rögtön elújságolta, hogy holnap éjjel nem lesz szolgálatban, és várjak rá.

Beszámoltam neki Tadek látogatásáról és az agyagban sült tyúkról. Álmélkodott, mert még sose hallotta, hogy így is lehet csirkét sütni. Kínáltam, vegye el a legszebbik darabot, mert igazán nagyon jó. Először nem felelt, és csak szótlanul ült, de aztán elnevette magát, előszedte az éjjeliszekrényből a tyúkot, fogott egy darabot és megette. Dicsérte, hogy finom. Örültem és erősebben szorítottam a kezét. Azt akarta, hogy meséljek valamit Tadekról, de nem tudtam mást mesélni, csak azt, hogy egyedül van, és még mindig várja az apját, akit kivittek Németországba kényszermunkára. Erre elmondta, hogy ő is kényszermunkán volt, de amint a háború véget ért, mindjárt hazakerült.

Biztosan még tovább is mellettem maradt volna, de Sitnik éppen fölébredt és fölkelt, alkalmasint a vécére indult. Amikor elment mellettem, észrevette Kazia nővért, és meg-

kérdezte, miért nem jön inkább az ő ágyához, miért csak nálam üldögél. A nővér azt mondta, menjen innen, és ne üsse az orrát a más dolgába, meg hogy vénember létére, aki minden reggel énekel a Jóistennek, tudhatna már egy kis tisztességet. Sitnik visszavágott, hogy az ilyen taknyos ne jártassa a pofáját, mert ha nem hallgat, ő holnap megmondja az igazgatónak, hogy a nővérke éjjel a betegekhez mászkál. És hogy ha annyira sajnál, hát vigyen magával egyszer s mindenkorra, éppen összeillünk, mert én meg akartam ölni a papot, és ő is afféle jó firma lehet.

Erre Kazia nővér sírva fakadt, és kiszaladt a szobából. Sitnik röhögött, és ment a folyosóra. Szerettem volna Kazia nővér után rohanni, és valahogyan megvigasztalni, hogy ne sírjon. Mikor Sitnik visszajött, fogtam az éjjeliszekrényen álló bögrét és hozzávágtam. Biztos el is találtam, mert a bögre csak egy pillanattal később esett a földre és tört szét. Ordítottam, hogy bandita és SS-legény, és hogy ha meggyógyulok, majd őt ölöm meg, nem a papot.

A betegek felébredtek, Stefa nővér is berohant, ő volt az éjszakás, és hívta a doktort. Nem engedtek szóhoz jutni. Sitnik azt hazudta, hogy nyugodtan ment, és én kötöttem belé, és meg akartam ölni. Hozzátette, hogy biztos megbolondultam a vakságtól, és ha el nem visznek innen, valami szerencsétlenséget okozhatok. Némelyik beteg el is hitte neki, mások meg dühösek voltak, hogy fölvertem őket, és követelték, hogy az

orvos vitessen ki rögtön, nem azért fizetik a sok drága pénzt, hogy egy ilyen szarházi fellármázza őket éjszakánként.

A doktor megkérdezte, miért csináltam ezt. Nem tudtam, mit válaszoljak, és úgy reszkettem, hogy úgyse értette volna meg, ha felelek is. Egy darabig fogta a kezemet, vizsgálta a pulzusomat, és úgy látszik, igazán azt hitte, hogy megőrültem, mert meghagyta Stefa nővérnek, ne mozduljon el az ágyam mellől, és ha megint rohamot kapok, hívja be rögtön. Aztán elment.

A betegek ébren voltak, hallottam, hogy többen rágyújtanak. Sitnik fennhangon példálózott valami őrültről, aki éjszakánként fölkelt, és megfojtotta az embereket. Stefa nővér meg azt mondta, hogy az ilyeneket, mint én, rögtön agyon kéne verni, vagy ketrecbe csukni, minek mérgezzék meg a mások életét.

Falnak fordultam, és sírni akartam, de nem sikerült. Befogtam a fülem, hogy ne halljam, mit beszélnek. Nagyon későn aludtam el, a többiek már régen húzták a lóbőrt. Álmomban éreztem, hogy fáj az ujjam a falkapargatástól. Reggel, amint felébredtem, első dolgom volt megtapogatni, menynyit kapartam ki, és csodálkoztam, mert már az egész ujjam belefért. Pillanatra se tudtam nyugton maradni. Folyton az ujjaimat harapdáltam, a paplant rángattam, vagy a falat kapartam. A körmöm már összevissza szakadozott, az ujjam pedig megduzzadt, és nagyon fájt.

Micka reggel, amint elment az ágyam

mellett, fölém hajolt, és megkérdezte, hogy aludtam. Halkan hozzátette, hogy mindent hallott az éjjel, mert fájt a gyomra, és nagyon soká ébren volt. Megköszöntem, hogy ilyen jó hozzám, és arra kértem, jöjjön vissza reggeli után. Bele is egyezett.

Sem enni, sem inni nem volt kedvem aznap reggel. Folyton Kazia nővér szavait forgattam a fejemben, és töprengtem, eljön-e, ahogy ígérte, vagy talán Sitnik miatt nem akar. Feltettem magamban, hogy ha nem jön, akkor igazán bosszút állok Sitniken, aztán azt se bánom, ha megölnek. Éreztem, ezentúl most már mindig így lesz: lépten-nyomon azt hallom, hogy meg akartam ölni a papot, és Isten megbüntetett – akármit csinálok, ezen már nem tudok változtatni. Ó, ha egyszer elhallgattathatnám őket, ha bebizonyíthatnám, hogy nem igaz! Sokszor rágódtam ezen, de nem találtam a módját, és végül már nem gondoltam rá többet. Ahányszor magyarázkodni kezdtem, mindig csak annál dühödtebben vádoltak.

Reggeli után rögtön nagy sürgés-forgás támadt a teremben: ágyneműt húztak, padlót súroltak, látogatók érkeztek a betegekhez. Minden ágynál voltak ketten-hárman. Nevetgéltek, kellemes ünnepeket kívántak. A zsibongásból kihallottam Micka hangját, pedig halk szavú ember. Egy asszonnyal beszélgetett. Gondoltam, biztos a felesége jött látogatóba, azért nem ül ide az ágyamhoz, ahogy megbeszéltük.

Valahányszor nyílt az ajtó, izgatottan vártam, hogy talán hozzám is jönnek. Eljött az

ebédidő. Később azt mondták, hogy sötétedik. Az egyik beteg kinézett az ablakon, feltűnt-e már az első csillag. Egyre jobban elcsöndesedett a kórterem, már nem reménykedtem, hogy látogatóm jön.

Összerezzentem, amikor meghallottam Leszek hangját. Lábujjhegyen osonhatott be, és biztosan csöndben álldogált mellettem, máskülönben észrevettem volna. Kezet fogtunk, aztán mindenféléről faggattam, szívesen válaszolt, de valahogy másképpen, mint régen. Csöndesebb és kicsit ijedt volt a hangja, úgyhogy mindig újra megkérdeztem, egészen meggyógyult-e már, és milyen a koszt az árvaházban.

Azt felelte, hogy teljesen egészséges, iskolába jár, és naponta háromszor kap enni. Mutatta az új cipőjét, az árvaházban kapta. Alaposan megtapogattam, elég erős-e, és megállapítottam, hogy jó vastag talpa van, és biztosan nem fog benne fázni.

Csomagot hozott. Azt mondta, UNRRA-holmik vannak benne, ilyen csomagokat kapott az árvaház, és a vezetőnő adott egyet a számomra. Megkérdeztem, honnan tud rólam a vezetőnő, aztán rögtön hozzátettem: ne is mondja, mert sejtem, hogy a pap miatt. Szótlanul rám hagyta, én meg éreztem, hogy elkámpicsorodott, és mindjárt sírni fog, hát jókedvűen biztatni kezdtem, hogy már nemsokára meggyógyulok, fölkelhetek, és majd minden jóra fordul.

Erre felvidult, és részletesen elmesélte, mit csinált egész idő alatt, mi történt az iskolában, meg hogy az árvaház nem is olyan

rémes, mint régebben hitte, csak éppen nem jöhet-mehet, ahogy tetszik, hanem mindig engedélyt kell kérni a nevelőtől, mert különben kikap. Elújságolta, hogy már barátja is van, egy évvel idősebb nála, és gyönyörűen játszik szájharmonikán meg fűzfasipon, amit ő maga faragott. Gyakran elbújnak kettesben, és mindenféléről mesélnek egymásnak.

Mikor elbúcsúzott, erősen megöleltük egymást, és arra kértem, jöjjön el máskor is, mert néha kicsit szomorú vagyok, de ha valaki bejön hozzám, mindjárt egészen más. Megígérte, hogy legkésőbb holnapután eljön, és ha minden jól megy, nem is egyedül, hanem a barátjával.

Néma csönd volt, amikor kiment a folyosóra. Jól hallottam léptei szapora csattogását, mintha menekülne. Akkor sírva fakadtam. Senki se vette észre, mert a falnak fordultam, és a könnyeimet felitta a vatta, ami a szememen volt a kötés alatt.

Korábban hozták most a vacsorát, mint máskor. Céklaleves és mákosgaluska volt. Mindegyiket megkóstoltam, de nem bírtam enni.

Sitnik és a többi beteg járkált a teremben, boldog ünnepeket kívántak egymásnak, és ostyát törtek. Azt hittem, hozzám is odajön valaki, de vacsorázni kezdtek, és nem törődtek velem. Szomorú és csöndes volt a terem, mint még soha. Eszembe jutott a pár évvel ezelőtti karácsonyeste, mikor még élt anyuka meg a bátyám, aki aztán meghalt Majdanekben. Akkor is szomorúak voltunk,

de azért volt karácsonyfánk, az erdőből hoztam, és anyuka céklalevest, krumplisfánkot és kávét főzött ünnepi vacsorára. Vacsora előtt kimentem, és jól lehúztam a redőnyt, nehogy kiszűrődjön a fény meg a hang. Csupa csillag volt az ég. Az udvaron térdig ért a hó, és a kemény fagy csípte az arcomat. A kezem odafagyott a kilincshez, mikor visszamentem. Anyuka sírt, mi is sírtunk, csak a bátyám csipkelődött velünk, és mindenféle tiltott dalt énekelt; ettől anyuka nagyon megijedt, folyton az ablakot leste, egyszer ki is nézett, mert úgy rémlett neki, hogy valaki hallgatózik.

Más karácsonyestéket is fel akartam idézni, de csak erre az egyre emlékeztem. A többi nagyon régen lehetett, amikor még kicsi voltam.

Vacsora után Sitnik karácsonyi énekekbe kezdett, amiket nem ismertem; néhány beteg vele dúdolt. Aztán egy másik rázendített a „Csendes éj"-re. Vele énekelt az egész terem. Én is szerettem volna, de elszorult a torkom, és nem bírtam énekelni. Nem tudom, miért – talán egy kicsit féltem, hogy ha meghallják a hangomat, megint istentelennek szidnak, és megint felhánytorgatják a papot.

Mikor befejezték, egy időre csönd lett, és akkor hallatszott, hogy a hármasban is énekelnek, de nem betlehemes dalt, hanem valami partizán- vagy katonanótát. Az egyik beteg azt mondta, hogy irigységükben vonítanak, ezen mindenki nevetett, és újabb karácsonyi énekbe kezdtek, még hangosabban.

Közben leült mellém Micka, és panaszkodott, hogy reggel óta rosszul érzi magát, folyton hánynia kell, de nincs mit, mert ma még alig evett. Kérdeztem, meglátogatta-e a felesége, mondta, hogy meg, és hogy biztos vissza se ért ünnepestére a gyerekekhez, mert a gazda, aki visszavitte volna a szekerén, hamar végzett a dolgaival, és rögtön el is ment, márpedig így ünnep előtt nehéz szekeret találni.

Megkérdezte, nem ennék-e egy kis házikolbászt, az asszony hozta, de ő nem ehetik belőle. Azt feleltem, hogy csöppet se vagyok éhes, és hogy én is kaptam ám csomagot. Meg is mutattam, ő meg azt mondta rá, hogy jó nagy, és vajon mi lehet benne. Többféle konzerv volt a csomagban; nem láttunk még ilyeneket, se Micka, se én. Mondtam, hogy nyisson ki egyet. Kiderült, hogy édes hús van benne, nem lehet megenni. Micka magyarázta, hogy biztos amerikai, azoknak más a szájuk íze, mint a miénk. Nem búsultam – gondoltam, ha nagyon éhes leszek, ezt is csak megeszem.

Mickának erősen megfájdult a gyomra, hát lefeküdt. Unatkoztam, sajnáltam, hogy elment. Körös-körül vidáman tereferéltek. Néhány beteg pálinkát kapott hazulról, becsíptek, és most ők voltak a leghangosabbak. Alighanem Sitnik is felöntött a garatra, mert szokatlan, pityókos hangon abajgatta a szomszédait, hogy ne aludjanak, hanem danoljanak vele. Aggódtam, hogy ha majd nem fújják vele a betlehemes nótát, megint belém talál kötni. Összekuporodtam. Fejemre

húztam a paplant, egészen a fal mellé lapultam, nehogy észrevegyen.

Nem akartam Kazia nővérre gondolni, de folyton őt vártam. Imádkozni próbáltam, hogy akkor jöjjön, mikor már mindenki alszik, mert ha előbb érkezik, megint történhet valami, akkor pedig talán jobb, ha nem is jön.

A nappalos nővérek már régen hazamentek, az éjjeles vette át az ügyeletet. Nem ismertem, mert nemrég dolgozik a kórházban. Vastag, férfias hangja volt, jókat nevetett, és eltrécselt a betegekkel. „Kémény"-nek csúfolták, mert örökösen cigarettázott. Benézett az ügyeletes orvos, kijelentette, hogy elég volt már a beszélgetésből, késő van, és legfőbb ideje aludni. Kicsit eltréfálkozott a betegekkel, aztán átment a szomszéd terembe. Alig tette ki a lábát, a gerinctöréses borzalmasan kiabálni kezdett, hogy valami fojtogatja. A nővér az orvosért rohant. Visszajöttek, de a beteg addigra már meghalt.

Gyakran történt haláleset nálunk meg a többi kórteremben, és senki se vette a szívére. De ez a hirtelen halál mindenkit nagyon lesújtott. Én is féltem, mert a halottakat éjszaka nem viszik el a hullaházba – az elég messze van –, hanem hordágyra teszik, és a folyosón hagyják, míg értük nem jönnek a „hullapecérek".

Hallottam, amint az ápolónők kiviszik a folyosóra, szitkozódva, hogy milyen nehéz. A hordágy megakadt az ágyam lábában. Nem ijedtem meg, hiszen sokszor láttam ha-

lottat, csak hirtelen valahogy elment a kedvem attól, hogy Kazia nővér eljöjjön.

A betegek aludtak, vagy valami szomorú dologra gondoltak – már nem beszélgettek. Arrafelé, ahol Sitnik fekszik, valaki nyögött, mintha a foga fájna, a szomszéd teremben pedig az egyik beteg szüntelenül fohászkodott:

– Nővér! Nővér! Nővér!...

Akkor megéreztem, hogy Kazia nővér ott áll mellettem. Megmozdultam.

– Vártál? – kérdezte halkan.

Mielőtt válaszolhattam volna, gyorsan levette rólam a paplant, pokrócba csavart, és a karjába emelt. Szorosan hozzásimultam. Olyan sebesen futott végig a folyosón, hogy kifulladt. Gondoltam, talán a halott miatt, aki itt fekszik valahol. Kinyitott egy ajtót, hideg levegő csapott meg. Azt mondta, kapaszkodjam jól a nyakába. Lépcsőn vitt fölfelé. Biztosan elfáradt, mert mikor felértünk, megállt pihenni, és szaporán lihegett. Végül aztán kinyitott egy ajtót. Meleg volt odabenn és karácsonyfaillat. Ezt az illatot azonnal megismertem, pedig más szagok is voltak a szobában. Lefektetett az ágyra, betakart a paplannal, annyi párnát tett a fejem alá és a hátam mögé, hogy nem is feküdtem, hanem kényelmesen ültem.

Akkor azt mondta, hogy most vendégségben vagyok nála, és ő nagyon örül nekem, és kérdezte, én is örülök-e. Csöppet se voltam jókedvű. Furcsán viszketett a torkom, mintha sírhatnékom lett volna, de azért azt feleltem, hogy örülök.

Először is ostyát nyújtott. Kicsit szégyenkeztem, mégis letörtem egy darabkát és odasúgtam: szeretem és azt kívánom, hogy mindig jó sora legyen. Erre átölelt, és soká csókolgatott; tudtam, hogy sír. Aztán hirtelen felugrott, kifújta az orrát, és azt mondta, ne törődjek vele, mert ostoba, és nem tud rendesen viselkedni.

Meg akartam mondani, hogy én nem gondolok ilyet, de nem mertem szólni, nehogy valamit elrontsak. Aztán rájöttem, hogy nem a kórteremben vagyunk, és csak Kazia nővér hallja, amit mondok. Fellélegeztem és kértem, üljön vissza mellém. Kacagva mesélte, mennyit ugratják a nővérek, hogy szerelmes vagyok belé, és ő is belém. Nem láttam, de éreztem, hogy megfenyeget az ujjával. Lehorgadt a kedvem, de nem mutattam.

Megkérdeztem, hol a karácsonyfa. Azt mondta, nyújtsam ki a jobb kezemet. Engedelmeskedtem, és a kezem éppen egy ághoz ért. Nagy, zizegő szaloncukor lógott rajta. Kazia nővér erre nagyot nevetett: nem is igaz, mondta, hogy én nem látok. Nem sértődtem meg, én is nevettem. Biztatott, hogy vegyem le a cukrot – sajnáltam leszedni. A többi ág után tapogatóztam, de nem értem el őket.

Kazia nővér tett-vett a szobában, végül mellém állított egy asztalkát, arra rátett egy nagy tálcát, és pontról pontra elsorolta, mi van rajta. Volt azon rántott hal, hering, befőtt, sütemény és még sok minden, nem is tudtam, mivel kezdjem. Azt mondta, el sem ereszt, míg mindent meg nem ettünk-ittunk.

Tulajdonképpen egy csöpp étvágyam sem volt, de tudtam, Kazia nővérnek rosszul esne, ha nem ennék, így hát ettem. Csupa finom falat volt a tálcán. Elmagyarázta, hogy ez mind lwówi étel. Erre megkérdeztem, miért lakik most itt, ő pedig azt válaszolta, hogy Lwów nem tartozik Lengyelországhoz, és már nincs is ott egyetlen rokona sem. Kíváncsiskodtam, egyedül lakik-e. Mondta, hogy két másik nővérrel, itt van az ágyuk, de elmentek a rokonaikhoz a közelbe, azoknál töltik az ünnepeket.

Nagyon soká ettünk, végül Kazia nővér észrevette, hogy több nem fér belém. Kérdezte, innék-e egy kis bort. Azt feleltem, hogy én bort sohasem ittam, csak kisüstit. Jobb lett volna, ha ezt nem árulom el, mert Kazia nővérnek nem tetszett – észrevettem, pedig nem szólt semmit. Adott egy kis pohárkával, és biztatott, hogy ezt bátran megihatom, jó ital, és semmi bajom se lesz tőle. Én nem tudtam, milyen ízű a bor, azt hittem, hogy hasonlít a pálinkához, pedig hát édes volt, és csöppet se égetett. Kazia nővér megkérdezte, akarok-e még egy pohárral. Mondtam, hogy finom. Töltött, és én kiittam.

Jókedvem lett. Megfeledkeztem a kórteremről. Már nem is féltem, és szerettem volna örökre Kazia nővérnél maradni. Mikor elvitte a tálcát és mellém ült, megmondtam neki, mire gondoltam. Azt felelte, hogy ő is jól érzi magát velem, és gyakran eljön majd hozzám; akkor se feledkezik meg rólam, ha már egészséges leszek.

Meggyújtotta a karácsonyfán a gyertyát. Jól éreztem a füst szagát, és hallottam, hogyan serceg a kanóc. Tudni szerettem volna, vannak-e csillogó gömböcskék is a karácsonyfán, Levett egyet, és a kezembe adta. Könnyű volt és nagy, Kazia nővér mondta, hogy ezüstszínű, és vannak még másfélék is a fán: pirosak, kékek és sárgák.

Cukorral és süteménnyel kínált. Vettem is egyet, de többet már nem kértem, annyira jóllaktam. Kérdezte, igaz-e, hogy cigarettázom. Nagyon elszégyelltem magam, és egy darabig nem válaszoltam, végül kinyögtem, hogy valamikor dohányoztam, de most már nem akarok, és nem is fogok.

Hallgattam a gyertya sercegését, jól éreztem magam. Mesélni kezdtem Kazia nővérnek Leszek mai látogatásáról, aztán meg mindenről: hogyan halt meg anyuka, és hogyan maradtunk egyedül, hányszor elkergettek minket, milyen nehéz volt ősszel és télen ennivalót szerezni. Beszéltem Marian Stelről és a vak kefekötőről, meg hogy mennyire félek Sitniktől, Stefa nővértől és az egész teremtől. Átölelt, és mind a ketten sírni kezdtünk.

Mikor egy kicsit lecsillapodott, elmondta, hogy ő is egyedül van a világon. A háború elején még éltek a szülei és a bátyja, de az apját elgázolta egy német autó, a bátyját letartóztatta a Gestapo, és elpusztult, soha többé nem hallottak róla. Ő tizenöt éves sem volt, mikor az édesanyjával együtt kényszermunkára vitték Németországba. Eleinte egy helyen dolgoztak. Kazia nővér segített a ma-

májának, mert az szívbeteg volt, sokszor nem is mehetett munkába, olyan súlyos rohamok gyötörték. Először egy konzervgyárba jártak, aztán más városba vitték őket, ott nagyon keményen kellett dolgozniuk, töltényt csomagoltak. Az édesanyja – törékeny asszony, tanítónő volt világéletében – szemlátomást fogyott a gyári munkától, ő nagyon búsult miatta, sokszor hetekig nem aludt.

Neki nem is volt nehéz a munka. Igyekezett elvégezni a magáét, és az édesanyjának is segíteni. Mikor aztán visszatértek a barakkba, étlen-szomjan, ruhástul lefeküdt, és rögtön elaludt.

Egyszer a gyárban kikezdett vele egy német, a gyáros unokaöccse. Tisztviselő volt az irodában. Kazia nővér be akarta panaszolni, de a német megfenyegette, hogy táborba viteti az anyját, úgyis munkaképtelen. Attól a naptól kezdve nagyon félt a némettől. Igyekezett szíves lenni hozzá, amikor jött – féltette az anyját –, pedig úgy rettegett, hogy folyt róla a verejték. Nem értette, mit akarhat tőle. Egyik este, műszak után, odajött a német, és azt mondta, hogy az anyja másnap ne jöjjön a gyárba, ő meg egypár napig másutt fog dolgozni. A mamája örült, hogy egy kis lélegzethez jut, de Kazia nővér nagyon megijedt. Éjjel nem jött álom a szemére. Fájt a feje, és kétségbeesett. Arra is gondolt: megkéri a mamáját, hogy jöjjön vele, de látta, milyen rossz bőrben van, hát nem szólt, csak buzgón imádkozott, hogy ne essék bántódásuk. A kapu előtt vár-

ta a német, és azt mondta, hogy kövesse. Mennie kellett.

Kazia nővér nem tudta folytatni. Az ágyon feküdt, és úgy rázta a zokogás, hogy megrémültem. Simogattam a gyógyult kezemmel, és vigasztalni akartam, de hiába. Még jobban sírt. Nem értettem, miért. Jó néhány percbe telhetett, mire összeszedte magát. Akkor megkérdeztem, hogy mit csinált vele az a német, és mi történt az édesanyjával.

Sokáig hallgatott, talán nem akart erről beszélni, aztán súgva felelt, hogy a német megbecstelenítette. Sohasem hallottam ezt a szót, de megborzongtam tőle. Sejtettem, hogy ez valami szörnyűség volt. Az édesanyja pár nappal később belepusztult bánatába. Kazia nővér fel akarta magát akasztani, de a gyárbeli társnői egy percig se hagyták magára.

Kérdeztem, miért nem ölte meg azt a németet. Elmondta, hogy akkor talán meg is ölte volna, ha nem félti a mamáját. Az anyja halála után már minden mindegy volt neki; megölhette volna a németet – bánta is ő a saját életét –, de többé nem látta.

Attól kezdve sohasem imádkozott, és nem járt a templomba. A munkatársnői sokat piszkálták emiatt, és galádul célozgattak, hogy tudják ám a németet. Kazia nővér félt tőlük, félt mindenkitől. Meg is akart szökni, de elkapták, és egy hónapra fogdába csukták, aztán falura vitték teheneslánynak. Az új helyen nem ismerték, de folyton attól félt, hogy az ottaniak is megtudnak mindent.

Nem bírtam tovább hallgatni. Kértem,

hagyja abba, mert ez borzasztó, és én megint sírva fakadok. Azt mondta, hogy igazam van. Megcsókolt és -másik gyertyát gyújtott, mert az első már leégett.

Nyomban ezután muzsika csendült fel a közelemben. Elámultam, de Kazia nővér megmagyarázta, hogy a rádió szól; múlt hónapban vásárolta egy ismerősétől. Szépen játszottak és énekeltek, lélegzet-visszafojtva hallgattam. Érdeklődtem, drága volt-e a rádió. Azt mondta, drágára nem telt volna neki, mert keveset keres, de akitől vette, az is Lwówba való, és régi alkatrészekből csinál rádiókat. Elmeséltem Kazia nővérnek, hogy valamikor a kozáktáncot is tudtam, és ha egészséges lennék, most is eljárhatnám. Azt felelte, fogok én még táncolni, csak meggyógyuljak, és erőre kapjak.

Eszembe jutott, hogy késő van, és vissza kell mennem a kórterembe. Tudtam, hogy nem maradhatok itt örökké. Kazia nővér kérdezgetett is, nem vagyok-e még álmos. Tiltakoztam. Azt füllentettem, hogy napközben sokat aludtam.

Kazia nővér érdeklődött, szerettem-e olvasni, és hány osztályt végeztem. Kicsit elszégyelltem magam: három évig jártam a harmadik osztályt, mert nem tanultam, és sokat lógtam. De nem akartam becsapni, megvallottam az igazat. Könyvet sohasem olvastam. Nem értem rá. Újságot olvastam néha, az volt a legkönnyebb, meg a „haditankönyveket". Kazia nővér nem tudta, mik azok, hát elmagyaráztam, hogy sokszorosított jegyzetek, amiket tankönyv helyett kap-

tunk az iskolában. Még egy versike is eszembe jutott a téli eleséget gyűjtő hörcsögről; fel is mondtam.

A rádió régen elhallgatott, teljes csönd volt körülöttünk. A negyedik gyertya égett már a karácsonyfán. Kazia nővér ásított egypárat, de én még nem voltam álmos. Be nem állt a szám, tücsköt-bogarat összehordtam. Kérdeztem is mindenfélét, mert még nem akartam visszamenni. Kazia nővér szomorú lett, elszótlanodott. Végül belefáradtam a beszédbe, és én is elhallgattam. Éreztem, hogy nincs szíve levinni, hát magam kértem meg, hogy menjünk vissza a kórterembe. Beleegyezett. Azt mondta, reggel hattól szolgálatban lesz a női osztályon, és aludnia kell egy kicsit.

Nem szóltunk egy szót sem, mialatt levitt. A folyosón eszembe jutott a hordágy a halottal. Meg is akartam kérdezni, ott van-e még a holttest, de Kazia nővér éppen lenyomta a kilincset, és bevitt a kórterembe. Mikor becsukódott mögötte az ajtó, és a léptei elhaltak a folyosón, azt gondoltam, álom volt az egész; nem is voltam sehol, itt feküdtem az ágyamban, bóbiskoltam és kapargattam a falat.

Olyan furcsa volt az alvók szuszogása, mintha először hallanám. Egy-egy nyögés hangzott át a falon, a kettesben pedig megint fohászkodott az a beteg:

– Nővér! Nővér!

Eszembe jutott: hátha haldoklik. Ijedtemben kiabálni kezdtem, ahogy a többiek szoktak:

– Nővér! Nővér!

A hangom olyan élesen hasított bele a csöndbe, hogy megborsódzott a hátam. De megvolt a foganatja. Nyílt az ajtó, és dúlvafúlva, morogva becsörtetett Stefa nővér. Megkérdezte, ki óbégat. Összekuporodtam félelmemben. Akkor megszólalt Micka. Megmagyarázta, hogy a kettes szobában az a most operált bélcsavarodásos folyton jajgat, és a nővért hívja. Stefa nővér nem felelt, szó nélkül átment a kettesbe.

Szerettem volna valami kedveset mondani Mickának, de megelőzött, és halkan megkérdezte, jól éreztem-e magam a vendégségben. Csodálkozva felültem az ágyon; ráeszméltem, hogy csakugyan vendégségben voltam. Visszasuttogtam, hogy nagyon jól éreztem magam. Azt is el akartam mondani Mickának, mennyire szeretem Kazia nővért, de féltem, hogy más is meghallaná, hát visszafeküdtem és hallgattam. Mióta Micka megszólalt, nem féltem a furcsa horkolástól és nyögéstől. Tudtam, hogy itt van a közelemben; ez felbátorított és megnyugtatott.

Éjjel megint szakadatlanul álmodtam. Először fiatal tölgyfaerdő sűrű bozótjában tévelyegtem, lázasan kerestem az ösvényt, amely kivisz az útra. Magas fűben gázoltam, néha az arcomig ért. Belegabalyodott a lábam, és alig birtam kiszabadítani. Szakadt rólam a verejték, a cserjékbe kapaszkodtam, hogy össze ne rogyjak a fáradtságtól. Egyszerre csak gondolkodni kezdtem, hová is iparkodom tulajdonképpen, és eszembe jutott, hogy azonnal ítélőszék elé kell állanom. Nem na-

gyon tudtam, mi az, hogy „ítélőszék elé állni", de sejtettem, hogy ott iszonyatos dolgok történnek majd velem. Valahonnan messziről, azután egyre közelebbről a tisztelendő úr szólongatott. Kiabált, hogy siessek, különben elmennek a bírák, és ő maga fog ítélkezni fölöttem. Ettől úgy megrémültem, hogy ki akartam tépni a lábamat a fűből, és el akartam futni, de borzadva láttam, hogy indák és mindenféle ágak tekerednek körém és összekötöznek, a lábam pedig lassan gyökeret ereszt a puha talajba. Felemeltem a kezem, hogy az ágakba kapaszkodjak, és kiszakítsam magam, de akkor a fűszálak mind felpattantak, mint a kígyók, a karomra csavarodtak és megbénítottak. A kezem sem volt már kéz, hanem nagy, sűrű lombú faág. Csak egyetlen ujjamat éreztem, azt, amelyikkel mulatságból a falat szoktam fúrni, különben fa volt mindenem. Nem bírtam kiáltani, pedig hallottam, ahogy a fejemen susog a lomb. Hirtelen roppantul megörültem. Már nem akartam kitépni magam és elmenekülni. Rájöttem, hogy a tisztelendő úr most aztán hiába keres, nem tud elítélni. Nagyon sokáig álltam így, de egyszer csak megláttam a fűben egy fekete reverendát, aztán egy hajlékony acélfűrészt és végül a tisztelendő úr arcát. Óriási halszemekkel nézett, felém jött, és úgy mosolygott, mintha azt mondaná: most aztán már nem szabadulok a keze közül.

Felébredtem. Nagy nehezen kihámoztam a paplanba gabalyodott lábamat. Sürgés-forgás hallatszott a folyosóról, mosdótálak csörröm-

pöltek. Ebből tudtam, hogy reggel van. A zsibongásban, jövés-menésben volt valami ünnepies. Még én is felvidultam tőle. Mikor aztán odajött Micka, és újságolta, hogy ma jobban érzi magát, mosolyogni kezdtem, és boldog ünnepeket kívántam, ahogy a többiek.

Reggelire kolbász volt, és két szelet vajas kenyér, nem pedig a szokásos tejleves puliszkával. Micka is hozott nekem kolbászt; oda akartam adni érte a vajas kenyeret, de nem fogadta el, mert a felesége tegnap egész tömb vajat hozott neki, még búzalepényt. Farkasétvággyal megettem mindent, reggeli után pedig hallgattam a betegeket, amint Sitnik vezetésével karácsonyi énekeket fújtak. Sitnik tudta a legtöbbet, mindenfélét; vidám nótákat is énekelt a pásztorokról, sohasem hallottam még ilyeneket. Tetszettek is majdnem mindenkinek. Azért „majdnem", mert az egyik beteg, aki addig csöndben feküdt, rárivallt Sitnikre, hogy a folyosón vonítsa a litániáját, ne az ő fülébe. Méltatlankodott, hogy fáj a feje, itt meg csak azért is szünet nélkül kornyikálnak.

Mickától megtudtam, hogy ezt a beteget éjszaka hozták be, mikor én Kazia nővérnél voltam. Azt mondják, teherautón ment a barátaival, és az árokba fordultak, mert ki akartak kerülni egy szánt, melyet a patkolatlan ló zegzugosan húzott a jeges úton. Eltörött néhány bordája és mind a két karja.

Sajnáltam az új beteget, kicsit talán azért is, mert úgy rákiabált Sitnikre, az meg oda se hederített. Az új fiú látta, hogy Sitniket

nem tudja túlordítani, és egy darabig nem szólt többet. De amikor Stachurné nővér belépett, odahívta és azt mondta, hallgattassa el azonnal a kántálókat, vagy hívja be az orvost. Nem templomban van ő, hanem kórházban, és csöndet akar.

Kíváncsi voltam, mi sül ki ebből. A nővér Sitnikhez fordult, hogy egyelőre hagyja abba, de az visszavágott, hogy ő alighanem kiíratja magát, mert ha már két ilyen van a kórteremben, egykettőre jön a többi. Engem is beleértett. Nem bántott a dolog, inkább örültem, hogy nem vagyok egyedül.

Sitnik felhúzta az orrát. Az éneklésben ugyan szünetet tartott, de tovább berzenkedett, és egyre hajtogatta, hogy ő nem az állam pénzén fekszik a kórházban, mint valami koldus, hanem leszúrja a dohányt, és azt csinál, ami neki tetszik. Senki sem felelt. Az egyik sóhajtott, a másik ásított, nyilván mindenki azt várta, válaszol-e az új beteg.

Én is szerettem volna, ha összevesznek. Biztos voltam benne, hogy Sitniknek beletörik a bicskája. De semmi se lett az egészből, csak annyi történt, hogy Sitnik fölkerekedett; átmegy a lányokhoz, mondta, libapecérkedni. Néhányan nevettek, az új fiú meg odakiáltott:

– Keresztet is vessen rájuk!

Sitnik bevágta az ajtót. Dühös lehetett. Nemsokára aztán jött két ápolónő, és átvitte Sitnik ellenségét a hármasba. Elbúsultam. Megint egyedül maradtam.

Estefelé nagy ribillió támadt a folyosón. A nővérek rohangáltak, ajtókat csapkodtak,

új ágyakat toltak be, ágyneműt húztak. Stachurné futtában újságolta valakinek, hogy a város közelében, a jeges dombtetőn két autó karambolozott, és rengeteg a sebesült. Ágyakat raktak a folyosóra, mert a kórtermekben nem tudtak mindenkit elhelyezni.

Sitnik is visszajött és bölcselkedett: meghozták a tizenkét apostolt, akik nemhogy rendes ember módján otthon ültek volna az ünnepen, pálinkaszó mellett, inkább furikáztak, mint a bolond – íme, itt az eredmény. Rögtön észrevette, hogy az éjszaka behozott beteg eltűnt, és elégedetten mondta, éppen az én ágyam mellett:

– No, lám, a továris meghúzta a csíkot.

Nem szóltam egy szót sem. Erre hozzátette: üdvözöl a tisztelendő úr, és azt üzeni, hogy kitűnő egészségnek örvend. Aztán elkopogott a mankóival. Akkor berohant az orvos. Szitkozódott a helyhiány miatt, és kijelentette: legfőbb ideje rendet csinálni, és szélnek ereszteni az őslakókat, akik úgy megmelegedtek az ágyukban, hogy hat ökör se húzza ki őket, aztán miattuk nem jut hely a rászorulóknak.

Mikor elment mellettem, odaszólt, hogy próbálok-e már járni. Válaszoltam, hogy nem, erre hallgatott egy kicsit, aztán azt mondta, próbáljam meg lassacskán, mert a sebeim már begyógyultak, és az én érdekem, hogy minél előbb önállóan tudjak mozogni. A betegekhez fordult és hozzátette: vannak itt sokan, akik segíthetnének nekem, például. Sitnik. Szóhoz sem jutottam, máris

kirohant a folyosóra. Sitnik felhördült, hogy őbelőle ugyan nem lesz botcsinálta dajka.

– Magam is alig vánszorgok, aztán még holmi suhancot pesztrálgassak – fortyogott dühösen.

Jobb is volt így. Nem bírtam volna elviselni a közelségét.

Még az éjszaka megpróbáltam fölkelni. Óvatosan letettem a lábam, talpamon éreztem a padló hidegségét. Reszkettem az izgalomtól. Hetek óta feküdtem, és nem is hittem, hogy valaha önállóan fogok járni. Őrültem, mintha valami nagyon fontos dolgot vinnék véghez. Megkapaszkodtam az ágy végében, nehogy elessem, forgott velem a föld. Homlokomon veríték ütött ki, pólyázatlan kezem nedvesen csúszkált az ágy korlátján. Végigtapogatóztam az ágy mentén és visszaültem. Kalimpált a szívem, mintha sokáig futottam volna, de nem feküdtem le, hanem kicsit később újra felálltam, és tettem néhány lépést. Körül akartam járni az ágyat, de arról megfeledkeztem, hogy a fal mellett áll. Egyszer csak bevertem a homlokomat. Majdnem elvágódtam ijedtemben. Aztán rájöttem, hogy hol a hiba. Visszatértem a helyemre, és a paplan alá bújtam.

Elcsigázott ez az első próbálkozás, mélyen elaludtam. Fel sem ébredtem egészen reggelig. Micka keltett föl, hogy egyek, míg ki nem hűl. Azt mondta, ébren volt, és látta, amint járni tanultam. Ajánlkozott, hogy mindjárt reggeli után kijön velem sétálni a folyosóra, de én nem akartam, hogy a többiek meglássák, amint botladozom, és ne-

kimegyek a falnak. Akkor nevetnének csak ki igazán, akkor emlegetnék csak az Isten büntetését.

Micka nem erőltette a dolgot. Másra fordította a szót, és elmondta, hogy nem győzi ő már pénzzel a kórházat, újév előtt kiíratja magát, úgyse csinálnak itt vele semmit, a felesége meg valami javasembert mondott, annál gyógyfüvekből áll az egész kúra. Nem költenek többet a kórházra, elmennek a javasemberhez, hátha az segít.

Nem tetszett nekem ez a javasember. Törtem a fejem, mit találhatnék ki ellene, de aztán nem szóltam. Rájöttem, hogy Micka úgysem hallgatna rám – elmegy innen, akárki akármit mond is.

Kérdeztem, meglátogathatom-e majd. Vinnék szöget és vasárut, tudom, hol lehet szerezni. Kapóra jön az falun. Szívesen vásárolják a parasztok.

Micka azt felelte, hogy ha Isten segítségével meggyógyul, tavasszal eljön értem szekéren. A tehene nem tejel valami jól, alighanem eladja, és fiatal üszőt vesz. Tejben akkor sem lesz hiány, faluhelyen könnyen kapni. Azt is elmondta, hogy a legnagyobb fia egyidős velem, és biztosan mindenhová elkísér majd; barátságos, derék gyerek.

Amíg beszélgettünk, bejött Kazia nővér, csöndesen leült, és megfogta a kezemet. Hallgatta, mit mesél Micka a gazdaságáról, aztán megkérdezte, hogy van a gyomrával. Mindig egyformán, felelte Micka. Kazia nővér erre elmondta, hogy az édesanyja is gyomorbeteg volt a német táborban, de egy uk-

rán nőtől gyógyteát kapott, és az segített. Megígérte, hogy elhozza a receptjét, ott van felírva az imakönyvben, amit emlékül őriz a mamájától.

Micka örült, és megint a javasembert említette. Nem akartam, hogy erről beszéljen, közbevágtam és megkérdeztem, van-e gyümölcsöskertje. Gyümölcsöskertet sose próbált ültetni, de a háza előtt, a kertben áll egy öreg meggyfa, azon jó édes meggy terem, kint a földjén pedig vadkörtefák vannak. Szeretem a vadkörtét – nyár vége felé zsákkal hordtam haza az erdő széléről, otthon aztán beraktam a szalmazsákba, vagy a ládában érleltem, az ágy alatt.

Kazia nővér észrevette, hogy milyen piszkos a kezemen a pólya, újat hozott, és ki akarta cserélni, de aztán szemügyre vette a sebet, és azt mondta, már nem is kell rá kötés, mert begyógyult. Csak az ujjam csonkját kötözi be, az még varos. Riadtan kérdeztem, milyen csonkról beszél. Mielőtt válaszolhatott volna, megszámoltam az ujjaimat. Csak négy volt.

Micka és Kazia nővér hallgatott, nekem pedig nem fért a fejembe, hogy én erről mostanáig semmit sem tudtam. Eszembe jutott egy azerbajdzsáni ember, aki kunsztokat csinált az ujjaival. Kicsavarta, aztán úgy tett, mintha letépné, első pillanatban úgy nézett ki, hogy csakugyan eltűnt az ujja. Még egyszer végigtapogattam, megszámoltam. Mindentől elment a kedvem. Ennél szörnyűbb dolog még sohasem ért – elvesztettem egy ujjamat. Üvölteni tudtam volna a két-

ségbeeséstől. Úgy éreztem, most már igazán mindennek vége. Falnak fordultam, meghalt nekem az egész világ.

– Ne csacsiskodj. Az az egy ujj, az katonadolog. Észre sem veszed – szólalt meg Kazia nővér.

Tudtam, csak hazudik, hogy megvigasztaljon. Nem feleltem, és tovább is hátat fordítottam. Elvesztette a türelmét, megfogta a kezemet, vattát tett rá és bekötözte.

Végül mind a ketten elmentek. A kezemhez nyúltam. Vastagabb kötés volt rajta, mint az előbb. Olyan volt, mint egy rongybaba. Egy darabig csak feküdtem, aztán megint tapogatni kezdtem. Vastag volt a vatta, nem éreztem rajta át az ujjaimat. Gondoltam, hátha tévedtem, és mégiscsak öt van, nem négy. Bebújtam a paplan alá, hogy ne lássanak, és leszedtem a kötést. Alaposan megszámoltam. Hiányzott a középső ujjam. Elsötétült a világ, és én teljesen fölöslegesnek éreztem magam benne.

Mozdulatlanul feküdtem késő estig. Mikor teljesen elcsöndesedtek a kórtermek, négyszeresen összecsavartam a pólyát, és hurkot csináltam. A zsinór végét az ágy korlátjához kötöztem, csöndesen lemásztam a padlóra, nyakamba tettem a hurkot, háttal fordultam az ágynak, és eleresztettem magam. Ekkor aztán megrémültem, és a föld felé kapkodtam, de csak az ujjaim hegyével értem el.

Egyszer csak valaki megfogott. Görcsösen belekapaszkodtam. Micka volt az, aki éjszakánként nem aludt. Leszedte a pólyát a nya-

kamról, elvette és azt mondta, feküdjek le aludni. De egészen a reggeliig ébren voltam, és azután sem jött álom a szememre. Nem akartam sírni, de muszáj volt, a kötés egészen átázott a szemem fölött, még a párna is nedves lett. Egész nap egy lélek se szólt hozzám, nem jött oda se Kazia nővér, se Micka. Magányosan feküdtem. Csak Sitnik szólított meg vacsora után, amint elment mellettem, hogy próbálgassak járni, aztán ha már megtanultam, vesz nekem egy jó erős vasláncot, nyakamba köti, és úgy visz végig a városon, csőstül hullik majd a pénz a kalapjába. Úgyis vén nyomorék ő már, szívesen rászánja magát, hogy engem mutogasson a vásárokon.

Halkan mondta, nem tudom, mások is hallották-e, de mikor elment, utánakiabáltam:

– Megöllek! Majd meglátod! Csak fölkelhessek!

Erre azt mondta, hogy első ízben Isten csak a szememet vette el büntetésül, de másodszorra már letépheti az egész fejemet. Röhögött és elsántikált az ágya felé.

Éjszaka megint járni tanultam. Már jobban ment. Hatszor végiglépegettem az ágy mellett, egyik faltól a másikig. Aztán lefeküdtem, és nem is emlékszem, mikor nyomott el az álom. A nap úgy kezdődött, mint a többi. Nagyon felbuzdított, hogy ilyen jól sikerült a járás. A nappaltól nem reméltem semmi jót, hát alig vártam az éjszakát.

Ebéd után beállított Leszek a pajtásával.

Vidám volt, elmesélte, mit csinált az ünnepek alatt. Mutatta a sálat, amit karácsonyra kapott. Elmondta, hogy más gyerekek még báránybundát is kaptak, neki pedig meleg télikabátot ígért az igazgató néni, ha jól viselkedik. De még nem érkezett meg az új UNRRA-küldemény a gyermekotthonnak.

Érdeklődtem, mi az az UNRRA, és mindent tőle kapnak-e, de ezt nem tudta. Eszébe jutott, hogy van nála egy rágógumi az UNRRA-csomagból. Elvettem és rágni kezdtem. Egyáltalában nem ízlett. Először émelyítően édes volt, aztán meg már ízetlen, csak odaragadt a fogamhoz. Kiköptem és azt mondtam, hogy nagy szamárság minden ok nélkül rágni valamit. Leszek tiltakozott. Az árvaházban mindenki szeret gumit rágni, sokszor kenyeret is cserélnek rágógumiért. Nógatta a barátját, mondja meg ő is. A másik kisfiú erre azt suttogta, hogy neki se ízlik a rágógumi, de ha kap, rágja, mert mit csináljon vele. Leszek dühbe gurult, és beolvasott a barátjának, hogy most így dumál, de máskor bezzeg ő kunyerál a legtöbbet rágógumiért. Rászóltam, hogy ne kiabáljon, mert meghallja valaki, aztán lehordja őket, hogy zsibvásárt rendeznek itt a kórteremben.

Kérdeztem, nem látta-e Tadekot a városban. Ritkán jár ki, felelte, mert a nevelő nem engedi, iskolába menet pedig egyszer sem találkozott Tadekkal. Hozzátette, hogy megkérte az árvaház igazgatónőjét, vegyen oda engem is, ha meggyógyulok. Egyelőre nem ígért semmit, de egyik nap eljön meg-

látogatni. Megharagudtam, mert eszem ágában se volt, hogy ilyet kérjek.

– Nem megyek én semmiféle árvaházba. Mihelyt kikerülök a kórházból, megkeresem a vak kefekötőt, az majd megtanít a mesterségre, és sok pénzt fogok keresni.

Elszontyolodott és többször is elmondta, hogy a gyermekotthonban nagyon jó, én azt nem tudom, mert sose voltam ott, és azért félek tőle. Szó szót követett. Végül is elhatároztam: nem veszekszem vele, ha egyszer jó neki ott az árvaházban. Örülök, hogy nem kóborol egyedül, gondoskodnak róla, és van mit ennie.

Amikor elmentek, üres lett a szoba. A betegek félhangon beszélgettek. Néha bejött valamelyik ápolónő, de rögtön ki is ment. Megrémültem, hogy most már örökre így kell itt feküdnöm, ezért odahívtam Mickát.

Jött is hamarosan, és leült az ágy szélére. Kérdeztem, miért nem akar gyakrabban idejönni. Azt felelte, hogy ha fekszik, kevésbé fáj a gyomra, és gyorsabban múlik az idő, mert szundikál egy kicsit.

– Én is unatkozom – panaszkodtam. – Alig várom már, hogy kikerüljek a kórházból, és tanulni kezdjem a kefekötést. Akkor aztán nem kérnék senkitől semmit, lenne munkám és pénzem.

Micka hallgatott, én meg arra gondoltam, hogy mindez, amit most átélek, véget ér majd, mihelyt kívül leszek a kórház kapuján.

Megkérdeztem Mickát, ismer-e gazdákat Lysa Górából: ott voltam édesanyámmal és

Leszekkel, mikor a várost kiürítették. Kiderült, hogy ismer egynéhányat. Fél évig voltam Lysa Górában. Jól emlékeztem a falu minden lakosára, még arra is, kinek hány hektárja volt, milyen lova, tehene, kutyája, pajtája vagy istállója. Sikora, akinek a csűrjében ételeltünk, szegről-végről rokona Mickának. Vacsoráig meséltem, hogy mi minden történt velem Lysa Górában. Micka is közbeszólt néha, úgy elrepült az idő, hogy csodálkoztam, mikor Stefa nővér behozta a tálcát a bögrékkel.

Micka elbúcsúzott, és visszament az ágyába. Megittam a kávét, megettem a két karéj zsíros kenyeret, de éhes maradtam, hát az éjjeliszekrénybe nyúltam a Tadek tyúkjáért. Amint megmozdítottam, fullasztó bűz csapott az orromba. Gyorsan becsuktam a szekrényt, nehogy más is megszimatolja, és törtem a fejem, mit csináljak a romlott hússal. Eddig semmit sem éreztem, de most úgy rémlett, hogy az egész teremben pocsék szag terjeng. Falnak fordultam, mintha aludnék, nehogy megint kalamajka legyen. De úgy látszik, senki se vette észre a dolgot – meghallottam volna, ha beszélnek róla. Addig morfondíroztam, míg elnyomott az álom. Kazia nővér hangjára ébredtem:

– Stasiek, Stasiek, alszol?

Felkaptam a fejem. Kérdeztè, nincs-e szükségem valamire. A kezét akartam fogni, de azt mondta, hogy nagyon siet, mert súlyos beteg van a női osztályon, állandóan mellette kell ülni. Gondoltam, megkérem, dobja ki a büdös tyúkot, de szégyelltem magam.

– Nagyon rossz már itt a kórházban, és alig várom, hogy kimenjek – panaszkodtam.

Megsimogatott és azt ígérte, hogy másnap éjjel benéz, vagy ha lesz ideje, napközben is; hátha kisütünk valamit. Végigszaladt a folyosón, hallottam a papucsa surranó neszét. Aztán ajtó csukódott, és teljes csönd lett. Az utcán felmorajlott egy teherautó.

Elhatároztam, hogy fölkelek, és gyakorolom egy kicsit a járást. Pár percig az ágy szélén ültem, lógattam a lábamat, és gondolkodtam, vajon eljutnék-e az ablakig, hogy kidobhassam a romlott tyúkhúst. Az ablaknak jobbra kell lennie, azazhogy biztosan több is van, mert a terem nagyon hosszú – Sitnik, aki a végében fekszik, azért harsog úgy, hogy mindenki meghallja.

Némi habozás után elszántam magam, hogy megpróbálom. Először az ágyam mellett, aztán a fal mentén tapogatóztam a jobb kezemmel. Az volt az érzésem, hogy már jó darabot mentem, de még mindig nem értem el az ablakot. Néhányszor sarokhoz értem. Nem emlékeztem, kétszer-e vagy háromszor, de biztam benne, hogy ha ugyanazon az úton visszatérek, megtalálom az ágyamat.

Egyszer csak megbotlottam egy éjjeliszekrényben, megcsörrentek rajta a poharak. Kicsit elhúzódtam, hogy kikerüljem. De most fal helyett egy ágy korlátját tapintottam. Megizzadtam idegességemben. Óvatosan, hogy föl ne keltsem az alvót, néhány lépéssel arrébb botorkáltam. Kinyújtottam a ke-

zem, hogy ismét elérjem a falat, de rudak meg zsinórok voltak előttem. Valami fémtárgy csörömpölve a földre pottyant. A szívverésem is elállt. Mérges hang rivallt rám:

– Ki a nyavalya mászkál itt éjnek idején?! Lelökte a nehezéket!

– Á, az a vak megint kezdi a hajcihőt! – hallottam meg Siťnik hangját egészen közelről.

Menekültem az ágyamba, de elvétettem az utat. Folyton nekimentem az éjjeliszekrényeknek. Összevissza bolyongtam az ágyak között. Mindig több és több hang vijjogott körülöttem, úgy éreztem, veszett kutyák falkája ront felém, és mindjárt halálra marnak. Tapogattam az ágyakat, melyik üres, hátha megtalálom a magamét. Egyre sebesebben botorkáltam – csak visszajussak valahogy a helyemre, és elbújhassak a paplan alá. Idegességemben lelöktem egy székről valakinek a poharát vagy üvegét. Iszonyatos csörömpöléssel tört össze.

– Megőrült! Megőrült! – Sitnik hangja mindent túlordított. – Hívják az orvost! Még kárt tesz valakiben.

Fogytán volt az erőm. Szédültem. Mintha már évszázadok óta tévelyegnék. Egyszerre csak megfogta valaki a kezemet. Ki akartam tépni magam, de megismertem Mickát. Halkan szólt:

– Én vagyok. Gyere, majd vezetlek.

Görcsösen belekapaszkodtam, és amikor visszavezetett az ágyba, úgy elöntött a hála, hogy megcsókoltam a kezét, és sírni kezdtem.

Másnap a viziten Sitnik bepanaszolt az orvosnak, hogy éjszaka már megint randalíroztam, mindenkit fölvertem álmából, elrontottam a nyújtószerkezetet, összetörtem egy orvosságos üveget, száz szónak is egy a vége: zavartam a betegek nyugalmát.

Az orvos élesen rám szólt, hogy micsoda dolog ez. Mit válaszolhattam? Semmit. Hallgattam és vártam, mi lesz ebből. Azt mondta, keljek föl, és járjak egypár lépést. Engedelmeskedtem. Az ágy korlátja mentén akartam menni, de erélyesen megfogta a karomat, és a terem közepe felé vezetett. Azt hittem, rögtön megbotlom és elesem.

– Rajta! Bátran! – buzdított.

Csak akkor múlt el az ijedelmem, amikor megszólalt:

– Egyelőre elég.

Elengedett. Nem tudtam, hol vagyok. Minden irányba tapogatóztam, de nem volt ott semmi, amit megfoghattam volna. Tehetetlenül álltam; az egész terem megbabonázottan hallgatott. Tudtam, mindenki engem néz, figyelik minden mozdulatomat. Lüktetett a fejemben a vér, reszketett a kezem az idegességtől. Körbefordultam. Valaki felvihogott, mások utána. Akkor az orvos azt mondta:

– Az ágyad mellett állsz.

Lehajoltam és tapogatózni kezdtem. Megint pukkadoztak a nevetéstől.

– A hátad mögött – hallottam Micka komoly hangját.

Megfordultam, és rögtön az ágyneműt érte a kezem. Bebújtam az ágyba, fejemre húz-

tam a paplant, alig mertem lélegzetet venni. Szüntelenül azt forgattam a fejemben, mitévő legyek, hogy minél előbb megszabaduljak innét. Nem ettem meg az ebédet, moccanás nélkül feküdtem, és csak tépelődtem, mihez fogjak. Vacsora előtt benézett Kazia nővér.

– Mi bajod, Stasiek? – kérdezte.

Nem feleltem.

– Énrám haragszol? Történt valami? – faggatott.

– Megorrolt ránk meg az egész világra – mondta az egyik beteg.

– Megint azzal a pappal gyötörték – fakadt ki Kazia nővér, és annyi düh volt a hangjában, hogy elámultam.

– Csak semmi „azzal a pappal" – szólt közbe Sitnik. – Több tisztelettel beszéljen a plébános úrról, kisasszonyka, mert tudtommal nem őriztek együtt disznót.

– Te bezzeg őriztél, másra úgyse vagytok jók! – robbant ki Kazia nővér.

Azt hittem, ezután kimegy, de mellém ült, és váratlanul lerántotta a fejemről a paplant.

– Mit butáskodsz? Ne törődj te senkivel, csak járni tanulj. Hadd fecsegjenek, amit akarnak, semmit sem tudnak ezek, csak másokat gyötörni.

Egy csapásra elszállt a félelmem. Megörültem, hogy így beszél hozzám.

– Mihelyt megvacsoráztál, hozok egy kosár pólyát, és megmutatom, hogyan kell felcsavarni. Akkor lesz elfoglaltságod, és nem unatkozol.

– De nem rontom én el?

– Kefét akarsz kötni, aztán félsz a pólyatekeréstől?

– Dehogy félek, felcsavarom. Csak úgy eszembe jutott – mentegetőztem.

Hallottam, hogy kinyitja az éjjeliszekrényt. Azt hittem, mindjárt kiabálni kezd, de csak azt kérdezte, miért nem eszem meg a konzerveket, amiket Leszek hozott. Hozzátette, hogy kidobja, ami nem kell. Egy darabig rendezkedett, rámolt, aztán szó nélkül kiment.

„Csak nem sértődött meg?" – aggodalmaskodtam. De vacsora után rögtön beállított egy doboz frissen mosott pólyával.

A felcsavarás könnyebben ment, mint hittem. Kedvemre való munka volt. Erősködtem, hogy mindet felcsavarom. Néhány beteg, aki éppen az ágyam mellett ment el, megállt és csodálkozott, hogy vak létemre milyen gyorsan és ügyesen tekerem a pólyát. Eleinte tetszett a dolog, de bosszankodtam is. Elvégre ez gyerekjáték. Minden nyámnyila fajankó megcsinálná, én meg csöppet se éreztem magam nyámnyilának. Hiszen én kefét akarok kötni, az pedig sokkal nehezebb munka lehet.

Idővel egész csoport gyűlt össze az ágyamnál. Néztek. Szinte a kezemen éreztem a tekintetüket. Arról beszéltek, hogy a vakoknak remek hallásuk van, az ujjaikkal meg úgy megkülönböztetnek mindent, akárcsak más ember a szemével. Az egyik elmondta: látott egy vakot, aki egyedül járt-kelt, és nagyszerűen megismerte a pénzt; ha

valaki meg akarta tréfálni, és szépen körülvágott papírdarabot adott a kezébe, eldobta és megsértődött. Egy másik beteg köhécselve tódította, hogy a szomszédságában lakott egyszer egy vak, az tüzet rakott a kemencében, fát vágott, vizet hordott a kútról, és gyönyörűen mandolinozott. Ezt ő mind saját szemével látta, hiszen nap nap után csak át kellett menni az utcán, és benézni a kerítésen az udvarra, ahol ez a vak lakott az asszonynővérével.

Míg így szóval tartották egymást, odajött egy beteg a másik teremből, és megkérdezte, igazán nem látok-e. Mondták, hogy nem. Aztán tovább érdeklődött, hogy egyáltalán semmit se látok-e, mert olyan is van, aki a fényt azért látja. Erre már nem tudtak válaszolni. Akkor a jövevény sopánkodni kezdett – úgy tett, mintha nekik mondaná, nem nekem –, hogy micsoda nagy szerencsétlenség, és „hogyan is tud majd élni, hiszen inkább kezét-lábát veszítse el az ember, mint a szeme világát".

Sokáig beszélgettek így – talán még a Sitnik piszkálódása is jobb volt ennél a szánakozásnál. Rosszul esett, hogy itt vagyok közöttük, de nem hozzám beszélnek, úgy tesznek, mintha süket volnék, vagy nem érteném a szót. Máskor is előfordult ez, de azelőtt nem törődtem vele.

Később egyedül maradtam, de éreztem, hogy még mindig néznek, hát abbahagytam a munkát, és az ágy alá dugtam a dobozt. Másnap aztán megint elővettem, mert nem volt más dolgom. Egyre jobban ment. Úgy

belejöttem, hogy két óra alatt negyven hosszú pólyát tekertem föl.

Sitnik gúnyolódott, hogy ha tovább iparkodom, beállhatok a kórházba pólyatekerő koldusnak. Én meg szüntelenül azt forgattam a fejemben, hogy kiszabadulok innen, és keféket fogok kötni.

Újév után tömegestül hozták a kórházba a betegeket és a sebesülteket. Nagy hideg volt, a folyosókon meg nem volt kályha, így hát minden beteget bezsúfoltak a kórtermekbe. Össze is vesztek az orvosokkal. A szóváltásra előjött Siennicki igazgató. Elrendelte, hogy a lábadozó betegeket vigyék le egytől egyig a németekhez.

– Itt nincs olyan beteg – tiltakozott a doktor.

Az igazgató akkor az ágyamhoz lépett. Hallottam, hogyan zizeg a kezében a kórlap, aztán kiabálni kezdett:

– Két hónapja! Kutya baja sincs már! Mit keres még itt? Vigyék le kérem, de azonnal!

A doktor szólni akart, de az igazgató a szavába vágott, és megparancsolta, hogy teljesítse tüstént az utasítását. Stefa nővér volt a napos. Észbe se kaphattam, mi történik velem – pokrócot dobott rám, és szó nélkül, mezítláb végigrángatott a folyosón, azután fölkapott, és sokáig lépcsőn vitt lefelé. Reszkettem a hidegtől. Végül belökött egy ajtót, és egy ágyhoz vezetett, amin csak puszta szalmazsák volt. Itt is éppolyan hideg volt,

mint a lépcsőházban. Azt mondta, várjak türelmesen, amíg hoz párnát és lepedőt.

Összehúzódzkodtam, bebugyoláltam magam a pokrócba és vártam. Azt hittem, egyedül vagyok, de pár méternyire tőlem hirtelen megszólalt egy férfihang. Németül beszélt. Utána egy másik, aztán a harmadik. Elámultam, hogy kerültek ide. Aztán eszembe jutott, hogy még a balesetem előtt láttam a német hadifoglyokat, amint söpörtek a kórház előtt, fát vágtak, szenet hordtak. Gondoltam, biztosan ezek azok. Ismertem egypár német szót, hegyeztem is a fülemet, hátha kapiskálok valamit a beszédjükből, de úgy hadartak, hogy egy kukkot sem értettem. Mégis odahallgattam, így gyorsabban telt az idő, csak ne fáztam volna annyira.

Stefa nővér órákig nem jött. Aztán hozott egy kispárnát és lepedőt. Paplant kértem, erre kijelentette, hogy odafent sincs elég paplan, más beteg is pokróc alatt fekszik.

– De egy pokróc alatt nagyon hideg van – makacskodtam.

Odavetette, hogy hajtsam ketté a pokrócot, ő nem ér rá föl-le rohangálni az én szeszélyeim miatt. Az ajtóból még visszaszólt:

– Ha nem emelsz kezet a tisztelendő úrra, éppúgy élhetnél, mint mások.

Becsapta az ajtót. Hallottam, amint gyors léptekkel fölmegy. Négyrét hajtottam a pokrocót és összegömbölyödtem, de minden oldalról behúzott a hideg. Végül inkább kiterítettem, és magamra csavartam, még a fejemre is jutott. Így is vacogott a fogam a

hidegtől. Csak annak örültem, hogy itt nem piszkál senki.

A németek szünet nélkül povedáltak. Néha kiment valamelyik, de nyomban visszajött, és tovább folyt az élénk terefere. Nem jöttek a közelembe, nem is szóltak hozzám, mintha ott se lennék.

Lassacskán megszoktam a hideget, már nem vacogott a fogam. Csak az éhség marta a gyomromat. Furcsállottam, hogy még nem hoztak ebédet. Talán bizony megfeledkeztek róla? Füleltem, nem hallok-e valami neszt a lépcsőházból, de csak múlt az idő, és felém se nézett senki. Már nem éreztem éhséget, hanem émelygett a gyomrom, és féltem, hogy hányni fogok. A németek nyilván elaludtak, hallottam a horkolásukat. „Ilyen késő lenne? Hiszen ha az ebédről meg is feledkeztek, vacsorát csak hoznak" – bizakodtam. De lassan letettem a reményről.

Az imént még zajokat hallottam az utcáról, szekerek zörögtek, autók zúgtak. Most olyan csönd volt, mintha mélyen a föld alatt feküdnék valami szorosan lezárt ládában. Arra gondoltam, hogy épp ilyen lenne a sírban; csak a németek horkolása nyugtatott meg egy kicsit, anélkül elmenekültem volna.

Tudtam, hogy ma már senki sem jön be hozzám, mégis feszülten lestem a kórház neszeit. Hirtelen megfagyott bennem a vér – motoszkálást hallottam az ágyam mellett. A lélegzetem is elállt. Nem értettem, mi ez. Mintha mozognának a padló deszkái. Cincogás és még valami zaj hallatszott a csöndben. Percekbe telt, míg rájöttem, hogy pat-

kányok. Sok lehetett, jókora rajcsúrozást csaptak. Vadul futkostak, rágták a fát, ugráltak – akkora lármát csináltak, szinte el se hittem, hogy patkányok. Éppen elég dolgom volt már velük, úgyhogy eleinte nem is féltem. De amikor kettő felugrott az ágyra, és átfutott a pokrócon, égnek meredt a hajam a rémülettől. Szusszanni se mertem.

Régente kutyával vadászgattam rájuk, nyugodtan elkaptam őket · puszta kézzel, csakhogy akkor láttam. De most, ahogy itt kergetőztek, és bőszen vinnyogtak, óriási szörnyetegek jelentek meg lelki szemeim előtt. Az volt a legrémesebb, hogy csak a hangok után találgathattam, merre vannak, mit csinálnak. A világért se mertem volna fölkelni. Nem is tudom, mozdulatlanul feküdtem-e, vagy megpróbáltam szétzavarni őket. Kimerültségemben olykor elbóbiskoltam, s az álom összekeveredett a valósággal.

Nagy megkönnyebbülés volt, amikor meghallottam az egyik német ásítozását és nyújtózkodását. Felébredt és köhécselve motozni kezdett a szobában. A patkányok nyomtalanul eltűntek. Kicsit bátrabb lettem.

Eszembe jutott, milyen borzasztóan félt Leszek a patkányoktól. Akkor nem értettem. Sokszor kibabráltam vele, ha felmérgesített: döglött patkányt dugtam a cipőjébe, vagy kapirgáltam az ágydeszkát. Ilyenkor majdnem görcsöket kapott, bocsánatért könyörgött, és rimánkodott, hogy mentsem meg. Most aztán megértettem, hogy bizony félhet az ember a patkányoktól, de úgy, hogy a hideg is kileli tőle.

Most már innen is, onnan is különféle zajok hallatszottak. A németek megint povedáltak, mint este. Kint az utcán fel-felbúgott az autók motorja, a lépcsőn cipők kopogtak. Nem féltem már semmitől sem. Tudtam, hogy nappal van, emberek között vagyok, és semmi baj sem érhet. Olyan meghittek voltak ezek a hangok – könnyen elsoroltam volna, melyik honnan jön, és mit jelent. Lassan megnyugodtam, és – bár a németek egyre zajosabban beszéltek, járkáltak, a bútort is tologatták – elaludtam.

Arra ébredtem, hogy valaki hozzám ér. Kábultan felszöktem, és körül akartam nézni. Úgy éreztem, fejemre szakad a ház. Egy vagy két másodpercig tartott a kétségbeesés, hogy nem látok, de ilyen vadul még sohasem hasított belém.

– Én vagyok – szólalt meg Kazia nővér.

– Most tudtam meg . . .

Csak ültem, és nem tudtam, mit mondjak.

– Aludtál? – kérdezte.

Kezemhez ért hideg ujjaival. Elhúztam az öklömet, és az a gondolatom támadt, hogy végeredményben Kazia nővér sem különb a többieknél; azt kérdezi, aludtam-e, egyéb nem érdekli, vagy talán még az sem, csak úgy mondja.

– Félórával ezelőtt benéztem. Aludtál, nem akartalak fölkelteni.

– Akkor most minek keltett föl?

– Reggelit hoztam.

– Tegnap nem is ebédeltem, nem is vacsoráztam, hát legfeljebb ma sem reggelizem.

– Miért beszélsz így? Honnan tudtam volna, hogy lehoztak? Későn keltem föl, mert éjszaka ügyeletes voltam, estére meg jegyem volt a karácsonyi műsorhoz. Be akartam nézni hozzád, de Stachurné elvállalta helyettem az éjszakai ügyeletet, és a műsor után mindjárt táncolni mentem az ismerőseimmel.

– Nem kell énnekem a nővértől semmi! – robbantam ki felháborodottan, hogy egész éjjel mulatott, míg én itt feküdtem egyedül, és koplaltam és féltem. Vad gyűlölet támadt bennem. Azt akartam, hogy menjen innen, és soha többé ne jöjjön. Fejemre húztam a pokrócot, és bőgni kezdtem.

Nem szólt semmit. Végül is nyugtalan lettem. „Csak nem ment el?" Abbahagytam a bőgést, felültem, hallom-e a lélegzetvételét vagy a mozdulatát.

– Miért haragszol rám? – szólalt meg végre.

Elfogott a rémület, hogy megbántódik, itt hagy, és nem jön többé.

– Nem akarok már kórházban maradni. A doktor tegnap azt mondta, hogy meggyógyultam, és nincs itt semmi keresnivalóm.

Egy kis ideig hallgatott.

– És hová mennél? – kérdezte aztán csöndesen.

Kinyitottam a számat, de semmi válasz nem jutott eszembe. Sokáig hallgattam, erre aztán Kazia nővér magyarázni kezdte, hogy odakint hideg van, minden csupa hó, az utcák üresek, és sehogy se lenne jó nekem,

ha most kimennék a kórházból. Tavasszal, ha felmelegszik az idő, az egészen más.

Leforrázottan hallgattam.

Kazia nővér bögrét meg kenyeret adott a kezembe. Pokrócokat is hozott, és most cihába húzta. Mikor a reggelit már megettem, kinyitott egy konzervet – azokat is lehozta az éjjeliszekrényemből –, és etetni kezdett. Úgy éreztem, sohase lakom jól.

A négy pokróc alatt nyomban melegem lett. Még fel is vidultam.

– Ezentúl majd gyakrabban meglátogatlak. De járni kell ám tanulnod. Hoztam pizsamát és cipőt. Egy ismerősöm megígérte, hogy botot csinál neked, azzal könnyebb lesz a járás.

Gyorsan felöltöztem. Kézen fogott, és körülvezetett a szobában, elmagyarázta, mi hol van. Igyekeztem mindent jól megjegyezni, és amikor megálltunk, apróra fel is mondtam. Kérdezte, megpróbálnám-e segítség nélkül körüljárni a szobát. Miért ne? Merészen nekivágtam. Egymásra rakott ágyak mentén tapogatóztam, és hirtelen nekimentem a falnak. Ez olyan volt, mint a hideg zuhany – most már lassabban lépkedtem, az egyik kezem a falon, a másikat kinyújtottam magam elé. Elértem az ajtót, aztán az ablakot, és visszafordultam. Megtaláltam az ágyamat, pedig a nővér nem is segített.

Nem fárasztott ki a járás. Azt mondtam, ha gyakrabban jönne, akkor nem is bánnám, hogy idekerültem. Búcsúzóul megígérte, hogy majd hoz ebédet.

Nemsokára pontosan ismertem a szoba be-

ösztását, tudtam, hol áll bútor a fal mellett. A három német ágya egymás mellett sorakozott. Szép simára megágyaztak, és a szalmazsákjuk sokkal magasabb volt az enyémnél. Rájöttem, hogy az ablakot és az ajtót akkor is megismerem, ha oda se nyúlok – hideg húz be, és főleg másképpen hallom őket, mint a többi tárgyat. Eddig nem is tudtam, hogy „hallom" a falat, az ágyakat – éppen az ablak meg az ajtó tette, hogy ezt ilyen pontosan kisütöttem. Persze nem hangot hallottam, hanem a csöndben volt valami különbség. A fal csöndjét sűrűbbnek éreztem, mint az ablaktól vagy az ajtótól jövő csöndet. Azt is észrevettem, hogy ha óvatosan megyek a fal felé, fél lépéssel előbb megérzem. Árnyékot vet az arcomra és a homlokomra. Újra meg újra kipróbáltam ezeket a dolgokat, mert tudtam, hogy minél előbb megtanulok „vakon" járni, annál hamarabb megleszek mások segítsége nélkül.

Mikor Kazia nővér az ebédet hozta, vele együtt beállított egy ismeretlen nő. Azt mondta, ő a gyermekotthon igazgatója, és eljött meglátogatni. Vártam, hogy kérdez valamit, de Kazia nővérhez fordult, és arról beszélt neki, hogy valahol Varsó környékén van egy iskola, külön a világtalanok számára, és az volna a legjobb, ha odakerülnék. Kazia nővér egyetértett vele, és megkérte, intézze el nekem minél előbb azt az iskolát, mert nemsokára teljesen meggyógyulok, és a kórház nem akar majd benn tartani.

Az igazgatónő búcsúzóul megígérte, hogy majd küld Leszekkel néhány személyi holmit. Nem tudtam, mi lehet az a „személyi holmi", csak annyit értettem, hogy az az enyém lesz.

Este nem voltam éhes, csak a kávét ittam meg, és a németek karattyolását hallgatva, korábban elaludtam a szokottnál. Éjjel felriadtam. A szobában nyüzsögtek a patkányok. Bedugtam a fejem a pokrócok alá, mert úgy rémlett, hogy az ágyamon táncolnak. Néhányszor csakugyan átszaladtak rajtam, és vad zenebonát csaptak az éjjeliszekrényen. Eszembe jutott a meghagyott vacsora, és el tudtam képzelni, mit csinálnak.

Nem kaptam levegőt a pokrócok alatt, de a világ minden kincséért se dugtam volna ki a fejem. Szörnyű képek kergetőztek bennem, magam előtt láttam, amint szétmarcangol a vérengző patkányfalka. Tudtam, hogy a pokróc alá nem mernek bemászni, mégsem bírtam elhessegetni hajmeresztő látomásaimat. A németek most is három szólamban hortyogtak – ők már megszokták a patkányricsajt. Néha azt hittem, megfulladok. Kiabáltam is a pokróc alól, reméltem, hogy a patkányok megijednek és elmenekülnek, de tovább ugrándoztak, rágcsáltak és cincogtak.

Reggelig nem bírtam aludni. Néha bóbiskoltam, de még akkor is füleltem, mi történik. Mikor az utcán megindult a forgalom,

és a németek megint vartyogni kezdtek, kidugtam a fejem. Csupa veríték volt a hajam, és a levegő olyan hidegnek rémlett, mint az utcán. Odanyúltam az éjjeliszekrényre. A bögre felborult, a kenyérből egy morzsa se maradt. Éhes voltam. Kinyitottam az éjjeliszekrényt, ahová Kazia nővér tegnap berakta a konzerveket. Semmit se találtam. Megnyúlt a képem, fölkeltem és gondosan végigtapogattam mindent, hátha van még valami más fiók vagy polc. Hiába kerestem. Törtem a fejem, vajon mi történt. Akkor odajött az egyik német, és lengyelül megkérdezte, hogy a kacsát akarom-e. A fiókra mutattam, és elismételtem: konzerv. Hallgatott, aztán azt dörmögte: – Náty patkán.

Azzal otthagyott. Először nevethetnékem támadt. Hiszen a patkány nem tudja kinyitni a fiókot, és elvinni a konzerveket, bádogdobozostul. De némi fejtörés után rájöttem, miféle patkányok csapták meg a konzerveimet, és feltettem magamban, hogy ezentúl résen leszek.

Attól fogva egyformán teltek a napok. Egyetlen változás volt az életemben: végre egyedül járkáltam, és minden segítség nélkül kimentem a szoba melletti vécére.

Egyik nap, január vége felé, nem kaptam se reggelit, se ebédet. Nemegyszer előfordult, hogy valamelyik étkezésről megfeledkeztek, de a következőt rendszerint megkaptam. Úgy korgott a gyomrom, hogy elhatároztam: nem várok vacsoráig. Pizsamát vettem föl, papucsba bújtam, fogtam a botot, amit Kazia nővértől kaptam, és nekivágtam a

lépcsőháznak. Hideg volt, de engem kilelt a forróság az izgalomtól. Megtaláltam a lépcsőt, a karfára tettem a kezem, a bottal kitapogattam a lépcsőfokokat, és így felmentem az első emeletre. Kerestem az ajtót. Szerencsére éppen kirohant valaki a folyosóról, és lefutott a lépcsőn. Az ajtónyikorgás nyomán megtaláltam a kilincset. Bent szinte hőség volt. Ajtók csukódtak, hangok hallatszottak ki a szobákból, valaki tompán jajgatott. Megrémültem: minek jöttem ide? Hiszen itt bármelyik pillanatban megláthat az igazgató vagy Stefa nővér, vagy éppenséggel Sitnik, és lezavarhatnak. De az éhség hajtott, eltökéltem, nem hátrálok meg.

Óvatosan, nehogy valaminek nekimenjek, előretapogatóztam a fal mentén. Alig tettem néhány lépést, megálltam. A folyosó befordult. Idegesen toporogtam, és nem tudtam, mit csináljak. Hátha valami lyuk vagy lépcső van ott, és lezuhanok. Egyszer csak csoszogást hallottam, és valaki felkiáltott:

– Istenem!

Hátrahőköltem.

– Hogy kerülsz ide? Egyedül jöttél fel?

Megismertem Stachurné nővér hangját.

– Ki engedte meg? Le találsz potyogni a lépcsőn, mindenkinek csak bajt csinálsz! – Aztán megenyhült: – De hogyhogy magadtól idetaláltál?

Kérdezte, be akarok-e menni a régi szobámba? Meg se várta a választ, karon ragadott.

– Vendégünk van! – kiáltott be az ajtóból. – Egyedül jött fel!

Senki sem szólalt meg. Néma csend volt a kórteremben. A nővér várt egy kicsit, aztán azt mondta, majd visszajön értem és lekísér. Tanácstalanul álltam. Éreztem, hogy sok kíváncsi és gonosz szempár mered rám.

– Micka bácsi! – kiáltottam.

Senki sem válaszolt. De néhány másodperc múlva szorosan mellettem megszólalt egy ismeretlen, jól érthető hang:

– Ez nem lát és dilis!

Kirohantam a folyosóra. Futottam, amerre vitt a lábam. Teljes lendülettel nekivágódtam a falnak, úgyhogy összeestem. Nem fájt. Lehorgasztottam a fejem, és sírva fakadtam. Most értettem meg igazán, hogy vak vagyok. Gyűlöltem a doktort, aki nem adott olyan szert, hogy meghaljak. Rádöbbentem, hogy egyedül vagyok, és mindenki elnémul, ha meglát, és ez most már mindig így lesz.

Hirtelen vidám nevetést hallottam egy ajtó mögül. Nyomban elapadtak a könnyeim. Felugrottam. Ne lásson meg senki. Egyedül akartam lenni. Mindenkit gyűlöltem. Inkább éhen döglöm, és megfagyok, mint egy kutya, de nem kell a segítségük.

Megtaláltam a kilincset. Kinyitottam az ajtót. Dermesztő hideg csapott meg. A botomat elvesztettem a folyosón – lehajoltam hát, és négykézláb kerestem a lépcsőt. Megtaláltam. Görcsösen megragadtam a korlátot és lerohantam. Egyszer csak fordult a lépcső, oldalt sima fal kezdődött, korlátnak meg semmi nyoma. Tovább mentem. Véget ért a lépcső. Meghökkentem – forró levegő áradt felém. Széngáz szaga terjengett, és

halk köhécselést hallottam. Álltam és törtem a fejem, hol lehetek. Nem mertem mozdulni. Az volt az érzésem, ha még egyet lépek, belezuhanok egy tüzes kemencébe. Felüvöltöttem, de olyan hangon, hogy magam is megrémültem:

– Segítség!

– Kit tör ott a nyavalya? – szólalt meg valaki. – Mit keresel itt? Mi bajod?

Görcsösen összeszorult a torkom. A férfi odajött, és a vállamra tette a kezét.

– No mit félsz, beszélj már! – nógatott. – Hiszen ismersz. Én vagyok a Walas.

Egy pillanatra úgy rémlett, mintha látnám.

– Persze. Emlékszem – mondtam megkönnyebbülten.

– No, mi a baj?

Lehajtottam a fejem. Szégyelltem, hogy segítségért kiabáltam, meg hogy a felruccanásom ilyen ostobán ütött ki. Már nem voltam dühös.

– Eltévedtem – mondtam halkan.

– Sokszor eltéved az ember életében – mondta Walas. – Te meg, ugye, nem is látsz? Hát veled gyakrabban megesik, mint mással. Ezt már meg kell szoknod.

Megkérdezte, hová akarok menni, aztán szó nélkül visszavezetett a németek szobájába. Átfagyva, éhesen a pokrócok alá bújtam. Észrevettem, hogy kevesebb van. Benyúltam a cihába és megszámoltam. Valaki elvitt kettőt, míg nem voltam itt.

– Ki vitte el a pokrócokat? – kiáltottam fel.

Semmi válasz. Gondoltam, megnézem, hátha a németek lovasították meg. Megtapogattam az első ágyat. Bakancshoz ért a kezem, és gyorsan elrántottam.

– Ki vette el a pokrócaimat? – kérdeztem újra.

Fojtott, kaján vihogás hallatszott két lépésre tőlem. Leheletnyi nesz volt, de kihozott a béketűrésből. Rávetettem magam a fekvő németre, és csépelni kezdtem. Falrengető röhögés harsant fel. Rögtön lehullott a karom. Felugrottam és elbotorkáltam az ágyamig. Fejemre húztam a megmaradt két pokrócot, összekuporodtam és terveket szőttem, hogyan állhatnék bosszút az összes embereken, és felmerült bennem a gondolat: ezentúl ravaszabbnak kell lennem.

Egyik este csak ketten voltunk Kazia nővérrel a szobában. Fogtam a kezét, mint régen, és hallgattam. Sokáig szótlanul ült ő is, aztán elmondta, hogy nemsokára nagyot fordul a sorsa. Vártam, mire akar kilyukadni.

– Te még kicsi vagy – folytatta –, és nem érted ezt, de tudod, én . . . én a mamám halála óta mindig egyedül voltam. Sokat sírtam, mikor nem hallotta senki. Arról ábrándoztam, hogy legyen valakim, aki szeret, akiért mindent odaadnék . . .

Megszorítottam a kezét, és hangosan kalapált a szívem.

– Pár hónappal ezelőtt – mesélte – megismerkedtem egy fiúval. Államvédelmis tiszt.

Nemsokára összeházasodunk, és elköltözünk Wrocławba.

Megdermedtem. Elállt a szívverésem. Kazia nővér tovább beszélt, de én már nem hallottam. Messze volt és idegen. Aztán fölém hajolt, megcsókolt és kiszaladt. Tudtam, hogy most már senkim sincs a világon.

Észrevétlenül múltak a napok. Talán hónapokig tartott volna így, ha be nem állít Leszek. Váratlanul érkezett, már nem is reméltem, hogy eljön. Éppen bekocogtam a vécéről, és a szalmazsákomat egyengettem, mert lyukat feküdtem a közepébe, és a deszka törte a hátamat.

– Stasiek! – kiáltott rám.

Megfordultam. Amint ott állt mellettem, és friss hideg áradt felőle, hirtelen olyan furcsa volt, hogy nem látom. Kinyújtottam a kezem, és éppen a karjához értem.

– Az ott a haverom – szólalt meg Leszek valahol arrébb.

Szégyenkezve hátraléptem. Nevetségesnek éreztem magam. Leszek odajött kezet fogni. Zavaromban ügyetlenül nyújtottam kezet, úgyhogy csak két ujjam hegyét tudta megszorítani. Ez is bután ütött ki, hát azt makogtam, hogy fázom, és bebújtam a pokróc alá, nem is köszöntem az idegen fiúnak.

Megkérdeztem Leszeket, miért nem jött ilyen sokáig, és mi van vele. Torokgyulladása volt, felelte, gennyes volt a torka, és nem mozdulhatott ki. Mindenféle orvosságot meg injekciót kapott, és naponta kétszer

kenegették a torkát valami büdös lével. Egy hete már jól van, tegnap ment először iskolába. Tanítás után el akart jönni, de az igazgató néni azt mondta, hogy várjon, akkor holnapra csomagot készít a számomra. És ő azt most el is hozta.

Eszembe jutottak az ígért „személyi holmik", és nekiláttunk Leszekkel kicsomagolni a dobozt. Legfölül cukor volt meg két konzerv, alatta pedig ruha, ing, cipő. Felkeltem és Leszek segítségével felöltözködtem. Jó kemény talpa volt a cipőnek, úgy éreztem, most végre biztosan állok a lábamon. Barna cipő volt. Örültem, mert éppen ilyenről álmodtam valamikor. Léptem egyet-kettőt, hogy nyikorog-e, de nem nyikorgott.

A ruha is barna volt, csak egy kicsit nagy. De az nem volt baj. Gondoltam, van már miben kimennem a kórházból.

Megkértem Leszeket, jöjjön ki velem a ház elé. Régen vágyódtam már a friss levegőre. Hangosan kopogott a cipőm a szobában meg a folyosón. Bevertem a homlokomat a kapufélfába, nagyon fájt, de nem mutattam. Hamarosan meg is feledkeztem róla. A letaposott hó éppen úgy csikorgott, mint a cipő, amelyet valamikor elképzeltem magamnak. Lehajoltam, hogy megérintsem a havat, de Leszek azt mondta, hogy a németek már elsöpörték, és arrébb vezetett, egy magas buckához, ide hordták össze az egész udvarról. Megdermedt az ujjam, de havat vehettem a kezembe, először az idén.

Mikor visszamentünk a szobába, vidám es beszédes lettem. Leszek kérdezősködött,

hogy megy a sorom. De én nem akartam mesélni. Inkább az ő dolgai felől érdeklődtem. Sokáig beszélgettünk, aztán szedelőzködtek, mert az igazgatónő meghagyta nekik, hogy siessenek haza; azt mondta, kiújulhat a torokgyulladás. Elbúcsúzkodtunk, és egyedül maradtam. Leszek megígérte, hogy ezentúl gyakrabban jön.

Üldögéltem az új ruhában, cipőben, de nem voltam boldog. Haszontalannak éreztem a ruhát, a cipőt. Ugyan hová mehetek bennük egyedül? A szobában meg a vécére a pizsama is elég.

Leszek látogatása járt a fejemben, észre se vettem, hogy nem hoztak ebédet. Keserű ízt éreztem a számban. Eszembe jutott: a háború elején volt valami a gyomrommal, napokig nem tudtam enni, folyton hányingerem volt, és csonttá-bőrré fogytam. Egyik szomszédasszony mondta anyukának, hogy ilyenkor legjobb az ürömfű, amit a beteg maga szed. Csomószámra termett a budi közelében, a csalán, laboda, lapu meg a többi gyom közt. Sötétedéskor szedtem az ürmöt. Akaratlanul is észrevettem, milyen jószagú az a sok dudva. Türelmetlenül vártam, mikor készül el az ürömfű-tea. De az első korty undorítóan keserű volt, és kiköptem. Ugyanazt a keserűséget éreztem most a számban.

Lassan levetkőztem, gondosan beraktam kincseimet a dobozba, és az éjjeliszekrényre tettem. Ki akartam nyitni a konzervet, de nem volt késem, hát csak tartottam a kezemben, aztán bedugtam a párna alá.

A németek aznap délután szokatlanul sokat mászkáltak a szobában. Összegömbölyödve feküdtem a pokróc alatt, töprengtem és közben el-elbóbiskoltam. Félálomban láttam a bolyhos levelű, ezüstszélű ürmöt. a nagy, húsos lapuleveleket, amik napernyőnek is beváltak, vagy a krumpliföld fehér virágainak egyenes sorait. Kavicsos ösvényen mentem fölfelé a kórházi kerítés mellett, mindjárt mögötte látszott a hullaház, pár lépésnyire pedig a sárgálló gabonaföld.

Hamar felocsúdtam. Hiszen odakint fagy, csupa hó a világ, én meg ide vagyok kötözve az ágyhoz, és mindezt csak úgy képzelem.

Kazia nővér hozta a vacsorát. Letette az éjjeli szekrényre, és azt mondta, egyem meg gyorsan, hogy elvihesse az edényt. Éreztem, hogy siet. A kenyérért nyúltam, és közben megkérdeztem, nem kíváncsi-e rá, mi van a dobozban, amit letett az éjjeliszekrényről.

– Ne bolondozz, egyél gyorsan, mert nem érek rá – felelte.

– Én nem bolondozok – fogott el a nyugtalanság. – Nem üres doboz az. Tessék csak megnézni.

– Miféle dobozról beszélsz?

– Arról, ami az előbb ott volt az éjjeliszekrényen, és ruha meg cipő volt benne. Leszek hozta az árvaházból.

Felállt, keresgélt, aztán benézett az ágy alá. Végül a homlokomra tette a kezét.

Földhöz vágtam a kenyeret, felugrottam,

kiabálni kezdtem, hogy nincs nekem lázam, igazat beszélek, én magam raktam a ruhát a dobozba, a saját kezemmel, nem is olyan régen, és odatettem az éjjeliszekrényre.

Kiszaladt. Azután visszajött a németekkel. Kiabált velük, de azok nyilván mindent letagadtak. Jó negyedórát tartott a csetepaté. Végül Kazia nővér odajött hozzám, és azt mondta, ne búsuljak, biztosan megkerül a csomag. Tudtam, úgy is lesz, ha mondja.

Magam maradtam a németekkel. Fújtak dühükben. Az egyik elment az ágyam mellett, és akkorát lökött rajta, hogy arrébb csúszott az egész. Vártam, mi sül ki mindebből. Irtózatos lassan múlt az idő. Nem is tudom, mennyi telt el, míg egyszer csak lépések koppantak odakint, és meghallottam Kazia nővér hangját:

– Én nem megyek be. Menj magad. Megvárlak a szobámban.

Eszembe jutott a tiszt, akivel Wrocławba készül. Amint bejött, rögtön tudtam erélyes lépteiről, hogy csak ő lehet az. Egyenesen az én ágyam felé tartott. Egy darabig mozdulatlanul állt, aztán megkérdezte:

– Tőled loptak?

Szép, zengő hangja volt, és valahogy megsajdult tőle a szívem. Nem feleltem. Múlt az idő, és én csak hallgattam. Végül mérges lett, és ridegen odavetette:

– Vak vagy te, vagy süket?

Összekuporodtam, Kazia nővérre gondoltam, aki várja, és tovább hallgattam. Lesz, ami lesz.

Elindult a németek felé; csupa fül vol-

tam. Egyszer csak elhallgattak a léptei. Úgy kiabált, hogy a hideg futkározott a hátamon, aztán lengyelül kiadta a parancsot:

– Azonnal kiteszitek a lopott holmit az asztalra. Egy percet adok!

Pisztoly zára csattant. Olyan csönd lett a teremben, amilyet még sohasem hallottam. Feküdtem a pokróc alatt, megfeszülve, mint a húr. Tudtam, ha a németek azonnal viszsza nem adják a csomagot, megöli őket. A tiszt végigment a szobán az ajtóig, aztán visszafordult a németek felé, és közben elment az ágyam mellett. Ekkor lépések dobbantak, ajtó nyikorgott, és néhány másodperc múlva ott volt a doboz az éjjeliszekrényemen.

A tiszt megállt mellettem, és azt mondta, nézzem meg, hogy megvan-e minden. Megérintettem a dobozt. Havas volt. A németek biztosan a hóbuckába dugták.

– Ez az enyém – suttogtam.

A tiszt már az ajtóban volt.

– Benézek még ide – mondta. – Túlságosan szabadjára vagytok ti eresztve.

Becsapta az ajtót. Vasalt csizmája döngött a lépcsőn, aztán később megint hallottam a lépését, de akkor már Kazia nővér cipőjének ismerős kopogásával együtt.

Reggelre járhatott már, amikor lárma és szitkozódás hallatszott a lépcsőházból. Egyszer csak kinyílt az ajtó, és éktelen ricsaj kerekedett a szobában. Nem tudtam, mi lehet az. De mikor meghallottam Firganek

hangját, kezdtem lassan megérteni. Szünet nélkül óbégatott, hogy eresszék el, mert ő nem közönséges piás, hanem a Szent Piás, és senkinek sincsen joga hozzányúlni. Nem kell neki segítség, elmegy a törött lábán akár a Szentföldig is, csak az élet vizét kapja meg.

– Nem kell harapnivaló! – kiabált. – Nekem csak az áldásotok kell.

A többi férfi a hasát fogta nevettében, de Firganek hangja szigorúan és öblösen zengett:

– Én vagyok a Szent Piás. Hagyjatok békességben. Vegyétek le rólam a kezeteket, mert ártatlanok vére kiált róla.

Elvékonyodott a hangja, mintha valami különös éneket gajdolna.

Csak ültem, még mindig kábán a ribilliótól, mikor a férfiak hirtelen kimentek. Csönd lett. Akkor Firganek ünnepélyes suttogását hallottam:

– Vesd le a fehér hályogot!

Nyilván hozzám beszélt, de nem értettem, mit akar.

– Vesd le a fehér hályogot! – ismételte.

Összeszedtem a bátorságomat, és megkérdeztem, én vessem-e le azt a „hályogot"? Rövid szünet állt be, majd Firganek megszólalt a rendes hangján:

– Ne félj. Én vagyok, a Szent Piás. Kitörtem a lábamat az éjjel. Idehoztak, mert útban voltam.

Nem tudtam, örüljek-e a lakótársnak, vagy bosszankodjak miatta. Rég ismerem Firganeket, ismeri az egész város. Bolond hírében áll. Azt beszélik, kidobták valami

kolostorból, mert iszik, mint a kefekötő. Csakugyan, Szent Piásnak vagy Fráternek nevezi mindenki. Ha elázik, kimegy a sétatérre, és ott alszik a város közepén, mindig ugyanazon a padon. Úgy is hívják a padot, hogy „Firganek cellája".

Ártalmatlan részeges, azt mondják. Sokan megesküsznek, hogy rendkívüli esze van, és amikor színjózan, nincs nála okosabb ember a városban. De hát nemigen látni józanul.

Sohase mertem Firganek közelébe menni, pedig tudtam, hogy nem bánt senkit. Van még egypár gyagyás a városban, a gyerekek csapatostul szaladnak utánuk. De Firganeket senki se meri kicsúfolni. Még a rendőrség is békét hagyott neki, mikor begyűjtötte a garázda részegeket; minden viselt dolgát elboronálták azzal, hogy félkegyelmű. Sok furcsa történet kering róla, és van, aki jövendölésnek veszi a szavát.

Ültem az ágyamon, és végiggondoltam minden apróságot, amit Firganekről tudok, meg amit a szóbeszéd tart róla. A megszállás alatt azt rebesgették, hogy ha félnótás is, segíti a partizánokat: híreket visz nekik a németekről. Közismert lett a városban; senki se veszi komolyan, de nem is gúnyolják.

Egyszer csak hallottam, hogy Firganek alszik. Úgy hörgött, mintha a torkát szorongatnák, és mulatságosan sípolt az orrán keresztül.

Hozták az ebédet. Firganek ásított, és megkérdezte, hogy mit adtak. A nővér elmenőben rászólt, hogy ne locsogjon, hanem egyen, mert mindjárt jön az edényért.

Kettesben maradtunk. A németek reggel óta nem mutatkoztak. Gondoltam, ez összefügg a tiszt fenyegetésével. De nem sokat törődtem velük. Jobb, ha nem karattyolnak itt. Kényelmesen elhelyezkedtem, és nekifogtam a levesnek. Mikor befejeztem, Firganek megkérdezte, miért van bekötve a szemem.

– Nem látok – feleltem kurtán.

– Akkor vedd le – tanácsolta.

– Hiába, mert úgyse látok.

Elhallgattunk. Mozdulatlanul ültem, kezemben a kanállal, mintha várnék valamire. Akkor Firganek hadarni kezdett:

– Igen, már emlékszem. Te ártottad bele magad a politikába. Mesélte valaki. A vörös banditák bérence voltál. Meg akartad ölni a papot a gránáttal, de Isten nem engedte, és nagy jóságában csak a szemed világát vette el. Isten büntető keze nagyon szelíd volt. Borulj elébe töredelmesen, és szánjad-bánjad bűnödet.

Egyre hangosabban beszélt, végre már kiabált. Megrémültem, hogy rögtön rám veti magát, vagy később odalopódzik, mikor nem is sejtem, és meggyilkol. Bármilyen háborodottnak látszott, tudtam, hogy megvan a négy kereke: hiszen majdnem ugyanúgy beszélt, mint Sitnik, Stefa nővér, meg annyian odafönt. Ettől az eszelős gajdolástól féltem a legjobban. Valami titkos fenyegetés lappangott benne. Fel akartam ugrani, hogy kirohanjak a folyosóra, és segítségért kiabáljak, de Firganek hirtelen abbahagyta. Rémülten lestem hangos, fújtató lélegzését. Tud-

tam, hogy merően néz, és azt forralja magában, hogyan csapjon le rám. Minden porcikám megfeszült. Éreztem, hogy libabőrös leszek, és a hátam borsódzik a félelemtől.

– Semmit se látsz?

Ez a pár szó rögtön megnyugtatott. Sietve válaszoltam, hogy a balesetem óta semmit se látok. És hozzátettem, hogy sohasem akartam megölni a papot, eszem ágában se volt. Tréfából elkiáltottam magam egy este, hogy „Fel a kezekkel!", de nem is tudtam, ki jön ott. Meg akartam nyerni Firganeket, hát még azt is elmondtam, hogy elmentem a tisztelendő úrhoz bocsánatot kérni.

Úgy látszik, figyelmesen hallgatott, mert amikor befejeztem, rögtön felelt:

– Hát persze, minek is akartad volna megölni? Mind poloska a csuhás, az igaz, de mégiscsak Isten teremtménye, és az Isten szabta ki a sorsát. Hanem a te életed nem lesz valami rózsás. Az emberek szeretik a felebarátjukat megkövezni, éppúgy, ahogy szeretnek nyúlra vadászni. Biztos te is így voltál ezzel, de most vakság homályosítja el a te erődet, és sújtó kezed a sötétséget éri, mert Isten a mindenfelől zúduló kövek célpontjává tett téged, és nem lészen előlük menedéked se égen, se földön, se tengeren. És amiképpen eltemettetett a világosság a te lelked elől, úgy sóvárogsz majd eltemettetni a mindenfelől zúduló kövek alá. A sír lészen a te legjobb menedéked.

Beszélt, beszélt, és engem újra elfogott a félelem. Nagyon is jól megértettem a szavait, hiszen tudtam én azt, hogy ilyen sors

vár rám. Nem akartam már segítségért kiabálni, csak ültem ott lehorgasztott fejjel.

Mikor a nővér visszajött az edényért, Firganek kérlelni kezdte, hogy ha Istent ismer, szerezzen neki valahonnét pálinkát, ha csak egy gyűszűnyit is.

– Aranyos lelkecském – rimánkodott –, akár azt a szeszecskét, amit a betegeknek adnak. Nincs semmi étvágyam. Évek óta rossz az emésztésem. Könyörülj rajtam, te tiszta lélek! Én vagyok a Szent Piás, és isten megjutalmaz érte.

– Hagyja már abba – vágott közbe a nővér. – Ez nem kocsma, és én nem vagyok csapos. Az uram is piás, épp elég az nekem.

– Értsd meg, te fél lábbal már üdvözült lélek, én nem vagyok holmi közönséges gödény, hanem a Szent Piás. A Jóisten teremtett méhecskét és hangyát, tehénkét, hogy tejet adjon, lovacskát, hogy az ekét és a boronát húzza; de teremtett bolhácskát is, meg más egyéb csintalan férgecskét. Ugyanígy vagyon az emberi nemnél. Halld meg azért az én keservemet, és könyörülj rajtam. Csak egy gyűszűcskével... vagy akár egy féllel.

– Kár a gőzért! – torkolta le ridegen a nővér.

– Ó, az átkozott! – jajdult fel Firganek, mikor a nővér eltűnt az ajtó mögött.

Sajnáltam Firganeket.

– Ma van az első nap sok-sok éve, hogy nem locsolhatom meg a torkomat – dünnyögte.

Éppen jöttek a németek. Firganek megszólította őket, és egyre azt hajtogatta:

– Kom, kamrad!

Német szavakkal tűzdelt zavaros locsogásából kivettem, hogy el akarja cserélni az ebédjét pálinkáért. A németek hosszan magyaráztak neki, de ő kötötte az ebet a karóhoz, végül is az egyik német lengyelül próbálkozott:

– Nix fotka!

És elvonultak a helyükre. Megettem az ebédet, aztán kimentem a vécére. Ahogy visszajöttem, Firganek rám pirított, miért hazudtam, hogy „nem látó" a szemem. Némi fejtörés után rájöttem, mire gondol. Magyaráztam, hogy igazán nem csaptam be. Oda se figyelt, ellenben kunyerálni kezdett, hogy tegyem meg a kedvéért, ugorjak át ide szembe a bádogoshoz, jó barátja az neki, és biztosan nem sajnál majd egy kis itókát.

– Nem mehetek – jelentettem ki határozottan. – Eltévednék, hiszen egyszer sem jártam még ilyen messze, mióta nem látok.

– Nem sajnálom az aranyat! Megjutalmazlak! – szólt rám olyan hangosan, hogy megremegtem.

Bebújtam a pokróc alá, és csöndben maradtam, hogy ne nyaggasson tovább. Siránkozott, szidta az egész világot. Olyan szívhez szólóan kesergett, hogy törni kezdtem a fejem, honnan is szerezhetnék egy kis pálinkát.

Eszembe jutott Walas. Nem sokat haboztam, kimentem a folyosóra a lépcsőház közelébe, és elkiáltottam magam egypárszor:

– Walas bácsi!

Már azt hittem, nincs ott, de akkor oda-lent megszólalt egy rekedt hang:

– Na, mi van?

Mindent elmeséltem Firganekről, és hozzátettem, hogy biztos sokat szenved a törött lábával. Azt reméltem, lesz foganatja, de Walas csak nevetett: mondjam meg a barátomnak, ivás helyett táncolhat egy jót, úgyis farsang van.

– Nekem is lóg a nyelvem a szomjúságtól, aztán még mást itassak? – dörmögte elmenőben.

Búsan kullogtam vissza a terembe.

Éjjel ordítozás vert fel. Kiderült, hogy Firganek felébredt a patkányok miatt, és először vernyogással akarta elriasztani őket, aztán közéjük vágta szénával tömött párnáját, és mikor ez se segített, olyan ribilliót csapott, hogy mindenki egyszeriben kiugrott az ágyból.

A patkányok megijedtek, és egy időre meglapultak a padló alatt. A németek dühösen szitkozódtak. Óvatosan kidugtam a fejem, aztán felültem az ágyon. Firganek észrevette, és titokzatosan suttogni kezdett.

– Hallottad, István vértanú?

Nem feleltem, hát hangosabban megismételte:

– Hallottad, István?

– Én Stanislaw vagyok – mondtam.

– Pszt! Pszt! Mindjárt előjönnek – súgta.

Azt tanácsoltam neki, ne törődjön a patkányokkal, mert azok így randalíroznak egész éjjel. Erre felkacagott. Gondoltam, rajtam nevet, hát visszafeküdtem, és meg-

próbáltam tovább aludni. De Firganek megkérdezte, tudom-e, mi az az akaraterő. Mondtam, hogy nem, bár egy kicsit kapiskáltam.

– Akinek akaratereje van, véghezvisz mindent, ami csak eszébe jut, és semmi sem akadályozza – magyarázta.

Nem szóltam rá semmit. Nem tudtam, hogy kerül a csizma az asztalra. Álmos voltam, és nem akaródzott beszélgetni. De faggatni kezdett, hogy mióta vagyok a kórházban, és kezdettől fogva ebben a szobában fekszem-e. Kurtán akartam felelni, de tovább kérdezett, és az lett belőle, hogy alvás helyett töviről hegyire elmeséltem mindent, ami a baleset óta történt velem. Áradt a szó belőlem, azt se tudtam, nappal van-e vagy éjszaka, hol vagyok, és kinek mondom mindezt. Aztán egyszerre abbahagytam – azt hittem, hogy nem figyel rám senki, magamnak beszélek. Akkor Firganek sóhajtott egyet, de hallgatott.

Megint sok-sok különböző hang jelezte, hogy kezdődik a nap. Firganek felébredt, amikor a lépcsőházban megkezdődött az ajtócsapkodás, jövés-menés. Olyan hosszút ásított, hogy elnevettem magam. Kíváncsian kérdezte, min mulatok. Mondtam, hogy az ásításán.

– Ha tudnád, mekkorát nyilallt közben a lábam, nem nevetnél – morgott. – De hát mit tudja az egészséges, mi fáj a betegnek?

– Én is beteg vagyok.

– Eridj már azzal a betegséggel! Ha én

olyan fiatal lehetnék, mint te, szívesen odaadnám a szemem világát.

Meghökkentett ez a kijelentés. Vártam, hogy jobban megmagyarázza, de nem szólt többet, valami nótát kezdett zümmögni.

Felkeltem és lassan öltözködtem, mikor nyílt az ajtó. A lépésekről megismertem az államvédelmis tisztet. Kíváncsi voltam, miért jött, ráadásul ilyen korán. Végigmasírozott a szobán, megállt a németek üres ágya mellett, aztán lassan visszafelé indult.

– Á, hisz ez Firganek, a mi Szent Piásunk! – kiáltott fel. – Jó reggelt! Hát magával mi történt?

– Szerencsétlenség, de még mekkora – felelte búsan Firganek.

– Mi a fene! Tönkremennek maga nélkül a zugpálinkafőzdék.

– Nem szép dolog ám gúnyt űzni a szerencsétlenből. Ezer éve nem csúszott le egy korty a torkomon.

– Nem akad egy jótét lélek?

– Tütü nélkül a sírra meg az Istenre kezd gondolni az ember. Néha úgy érzem, már rágnak is a férgek...

A tiszt nevetett.

– Csukasson be. A sitten talán megkönyörül valaki rajtam.

– Azt éppen lehet, de milyen jogcímen? – mondta a tiszt.

– Hallottam én egyet-mást azokról a jogcímekről – dörmögött az öreg.

– Nono, Firganek!

– A hegyen állt a kolostor. Télen a kályhákat fűtöttem, nyáron fát vágtam az erdőn

és behordtam. Mindig Máté testvér nyitott kaput...

– No, elég! Ne adja itt a gügyét! Jobb lesz, ha nem ártja magát a politikába.

Hozzám lépett, és megkérdezte, hogy vagyok. Mielőtt válaszolhattam volna, kezembe nyomott egy kis csomagot, és azt mondta, Kazia nővér küldi; betegen fekszik már öt napja, tüdőgyulladása van. Megdöbbentett ez a hír, hallgattam, ő meg közben elköszönt Firganektől és kiment.

A csomagban gyapjúsál, sütemény és egy nagy darab csokoládé volt. Megkínáltam Firganeket, és én is ettem egy kicsit. Nem találtam a helyemet, folyton arra gondoltam, hogy Kazia nővér beteg. Mászkáltam a szobában, a folyosón, aztán kimerészkedtem a kórház elé. Hideg szél csapott meg. A lábtörlő fémje megcsörrent a lábam alatt. És ekkor hirtelen úgy éreztem: újra látok. Egyszer csak előttem volt a kórház, az utca, az egész város képe. Mostanáig mintha idegen városban éltem volna, nem is gondoltam rá, hogy ismerek itt minden követ, fát, minden jelet a házak falán.

Az áthatolhatatlan ködön keresztül láttam szemközt a zöld újságosbódét, a Wilczyńskiné pékségébe vezető lépcsőt, arrébb az óriási nagy „Patika" cégtáblát, végül a Bata-üzletet és Kamiński bádogosműhelyének sokféle bádoggal kivert ajtaját a falmélyedésben.

Azelőtt, amikor erre jártam, szerettem nézni az üvegen át, amint Kamiński – segédjével, a Kopasz Romekkal együtt – for-

rasztott, reszelt, kalapált, lyukakat fúrt a bádogba, és százféle más furcsa dolgot művelt. Pedig nem volt biztonságos dolog az üvegre nyomott orral bámészkodni. Kamiński kiabált, és az öklét rázta, vagy egy nagy darab vasat lóbált fenyegetően. Néha észrevétlenül kacsintott a Kopasz Romeknak, mire az ártatlan képpel a műhely végébe sétált, eltűnt a csomaghalmok közt, és mire a bámészkodó észbe kapott volna, ott termett a háta mögött. Kamiński meg odabent egy nagy kést mutogatott, és intett a fejével Romeknak, hogy hozza csak oda azt a kíváncsit. De Romek rendes fiú volt, és amíg a gallérjánál fogva a hátsó ajtó felé vezette a srácot, mindig szökni hagyta. Engem csak egyszer tudtak így megijeszteni. Később már átláttam a szitán, és tudtam, mit jelent, ha a Kopasz Romek hátrafelé indul. Elfutottam tíz-húsz lépést, és amikor előbukkant a ház mögül, odakiáltottam: – Viszlát, Kopasz! – aztán szépen elsétáltam.

Akaratlanul megindultam előre. Jobbra valahol magas oszlopnak kell lennie, még a németek állították föl. Elhatároztam, hogy kipróbálom: vajon megtalálom-e? Sima volt a talaj. Tudtam, hogy itt nincs se gödör, se akadály. Mély lélegzetet vettem, és lassan elindultam arrafelé, ahol az oszlopnak lennie kell. Örömmel éreztem, hogy valami áll előttem. Éppen olyan árnyéka volt, mint a falnak. Kinyújtottam a botomat. Odakoppantottam. A fagyott fa kongó hangot adott. Meghatottan öleltem át az oszlopot. „Meg-

találtam, egyedül megtaláltam!" – gondoltam dobogó szívvel.

Arcomat, fülemet csípte a hideg. A kezem megdermedt. Ideje lett volna visszatérni a szobába, de rühelltem a kórházat, az ágyat, a lapos szalmazsákot és a patkányokat, amik nem hagytak aludni. Gondolkodtam, hova mehetnék, hogy legalább egypár órára elfelejtsem az egészet. Csak Firganekhez vonzódtam abban az egész nagy épületben. Erről hirtelen eszembe jutott: elmegyek Kamiński bádogoshoz. Hiszen Firganek küldött oda nemrég, miért ne próbálnám meg? Egyre bátrabban haladtam. Segítettek a jobbról-balról hallatszó hangok. Egyszer csak hóbuckába ütköztem. Közvetlenül előttem, alig pár méternyire, teherautó ment el, zörgött a meglazult sárhányója. Ez biztos az úttest. Botommal a havat döfködve kerestem az átjárót. Ekkor neszt és suttogást hallottam a hátam mögül. Nyilván emberek álltak körülöttem. Úgy látszik, rájöttek, hogy észrevettem őket, mert valaki így szólt:

– Meghallotta.

Egyre zajosabban viselkedtek. Összegabalyodott a lábam. Szégyelltem a bottal kopogtatni. Éreztem, hogy feszülten figyelnek. Önkéntelenül eszembe jutott Firganek figyelmeztetése a megkövezésről. Úgy rémlett, a „pap" szó üti meg a fülemet, és nem egyvalaki mondja, hanem sokan. Egyre többen beszéltek, egyre hangosabban harsogott, hogy „a pap, a pap", mintha a halántékom is ezt lüktette volna. Elkeseredésemben nem találtam meg az átjárót, és felugrottam a hó-

buckára. Kemény volt, mégis térden felül belemerültem. Mikor átvergődtem rajta, valaki karon fogott, hogy átvezessen az úttesten. A közepe táján megszólalt:

– Stasiek, én vagyok az, Szymek. Megismersz?

– A Polgármester!

Szinte elfulladtam örömömben.

– Hová mész így kabát nélkül, hajadonfőtt?

– Kamiński bádogoshoz. Ne engedj el. Vezess. Ott vannak még? Hát te vagy az, Polgármester? Jaj, de jó! Dobálni fognak?

– Mit dobálni?

– Hogyhogy mit? Hát köveket, rám.

– De ki?

– Azok, ott mögöttünk.

Nem válaszolt, hát még egyszer megkérdeztem:

– Ott vannak még, Polgármester?

– Ott. Sokan vannak, de senki se...

– Siessünk! – vágtam közbe.

Átmásztunk a másik hótorlaszon. A jeges járdán majdnem hanyatt vágódtam. Még jókor megtámaszkodtam a botommal. Végre elértük Kamiński műhelyét. A Polgármester kinyitotta az ajtót és bement, én utána.

– Csukd be, a fene egyen meg! Bejön a hideg! – dörrent ránk Kamiński.

Rögtön megismertem a hangját. Aztán nagy csend lett, végül Kamiński kacskaringósat füttyentett.

– Minek hoztad ide? – kérdezte.

– Ő akarta – mormogott a Polgármester.

– Ültesd le a kályha mellé. Látom, fázik.

Nyomban feloldódott a félelmem. Egész testemet átjárta a meleg, és mikor a Polgármester alám tolta a széket, már nyugodt voltam. Megértettem, hogy nincs semmi veszély. Egészen közel volt a kályha. Olyan hőség áradt belőle, mint a kovácstűzhelyből. Egy ideig teljes csönd volt a műhelyben. Tudtam, hogy engem néznek. Zavaromban, meg egy kicsit a hideg miatt is, a kezemet dörzsölgettem.

– Semmit se látsz? – szólalt meg Kamiński.

Hallgattam.

– Hát igen, gyors lábon jár a baj – sóhajtott, aztán ügyet se vetve rám, kalapálni kezdett valami vasat.

Ettől megjött a bátorságom. Olyan hangosan, hogy a Polgármester hallhassa, megkérdeztem, itt van-e a Kopasz Romek. Az meghallotta és felkiáltott:

– Itt vagyok! Itt vagyok!

Elmosolyodtam. Ahogy megszólalt, egyszerre magam előtt láttam az arcát, félig kopasz fejét, halszemét és vaskos orra alatt bújkáló mosolyát.

– Hát én akkor megyek – hajolt hozzám a Polgármester.

– Várj még! – kaptam el. – Csak nem sietsz úgy?... Visszakísérhetnél a kórházba.

– Jó – mondta.

Kicsit csodálkoztam, miért nem kérdezik meg, hogy mi járatban vagyok. Haboztam, elmondjam-e Kamińskinak, mit kér Firganek. Hátha rám mordul és kizavar? Mégis

rászántam magam. Kivártam az alkalmas pillanatot, mikor nem kalapált, felálltam és beszámoltam, mi történt Firganekkel, és mit üzen. Kamiński csodálkozott, hogy még nem hallott Firganek balesetéről.

– Hát ilyen nagy baj érte a Frátert?...

Aztán akkorát kurjantott, hogy összerezzentem:

– Romek!

Hallottam, amint Romek felugrik.

– Vegyél kabátot. Viszel egy negyed litert Firganek úrnak – pattogott a parancs. – Mondd meg neki – folytatta –, hogy mihelyt egy kis időm lesz, meglátogatom. Megértetted? – rivallt rá újból.

– Igen, majsztram – mondta Romek.

– Mondd utánam! – egzecíroztatta tovább Kamiński.

– A majsztram azt üzeni, hogy mihelyt ideje lesz, benéz Firganekhez – szavalta el Romek.

– A majsztram úr, és Firganek úrhoz, tökfilkó! Úgy kiváglak, hogy a lábad se éri a földet, ha meg nem tanulod! Mondd el még egyszer!

Romek most már pontosan elmakogta az utasítást.

– Viszontlátásra, Kamiński bácsi – mondtam.

– Várj egy kicsit – állított meg. Odajött és kivette a kezemből a botot. – Kamiński majsztram mindjárt megvasalja neked. Tíz év alatt se kopik el.

Vasak között turkált, aztán biztos talált megfelelő kupakot, mert hallottam, hogy

ráveri, aztán kalapál. Végül nagyot koppantott a bottal a padlón, és a kezembe adta.

– Köszönöm.

– Nincs mit! Romek, a keserves mindenedet, orra ne ess! Amikor nem kéne, akkor nagy legény vagy, amikor meg kéne, akkor kripli!

– Ne féljen, majsztram.

– Majsztram úr, tökfilkó!

Azon vettem észre magam, hogy Kamiński elkapta a kezemet, valami papírt dugott bele, és rászorította az ujjaimat. Rögtön kitaláltam, hogy pénz. Arcomba szökött a vér. Kinyújtottam a kezem, vissza akartam adni a bankót.

– Vedd el, tökfilkó! – ripakodott rám, éppúgy, mint Romekra. – Ismertem az apádat, te szaros! Jó pár litert megittunk együtt, hát ez nem alamizsna. Takarodj és vegyél sapkát. Romek, mondd meg neki, hogy jöjjön el minden héten Kamiński majsztramhoz, akarom mondani majsztram úrhoz, érted?

– Mit kell ezen megmondani? Ő talán nem hallja? – lázadt fel Romek.

Ketten fogták a karomat, olyan szorosan, mintha nem tudnék a magam erejéből járni. Nem volt beszédes kedvem. Kiléptem, hogy minél előbb a kórházban legyek, pedig az imént még viszolyogtam tőle.

– Ott vannak még? – kérdeztem.

– Bámulnak, mintha csudát látnának – felelte Romek.

Csak akkor lélegzettem föl, mikor becsukódott mögöttem a kórház kettős kapuja.

Itt már könnyen mutattam az utat a szoba felé. Erősen lihegve ültem le az ágyra. Romek közben odament Firganekhez, és azt mondta, hogy a bádogos küld egy negyed litert, és majd benéz, mihelyt engedi a munka.

Firganek kitalálta, hogy a bádogos az én közbenjárásomra küldte a pálinkát, mert amint kihúzta a dugót, felkiáltott, hogy István egészségére iszik. Romekot megkérte, hogy adja át mély tiszteletét Kamiński úrnak. Hallottam a csendben, amint néhány hosszú korttyal kiüríti az üveget, nagyot fúj, és a padlóra köp.

A Polgármester ott álldogált a közelben. Hallottam a szuszogását.

– Mesélj, mi újság? – kérdeztem, hogy minél tovább maradjon.

– Hát, semmi különös: tél, hideg, unalom.

– Benézhetnél néha.

– Akartam is, de valahogy... És miért nem fűtenek itt?

– Nincs kályha – feleltem.

– És a kazánház? Hiszen ott fűt Walas.

Elmagyaráztam, hogy csak a szolgálati lakásokban és a női osztályon működik a központi fűtés, a többi kórteremben szétrepedtek a csövek, és most csak kályhával tüzelnek. De itt az sincs.

Döcögött a beszélgetés. Mondtam valamit a patkányokról, a Polgármester meg elmesélte, hogy a Visztulán megrepedt a jég, és két korcsolyázó fiú belefulladt. Zavart, hogy a Kopasz Romek ott van. Meg se muk-

kant, de tudtam, hogy egész idő alatt bámul. Firganek félhangon dudorászott valamit.

– Te most már mindig itt leszel a kórházban? – kérdezte hirtelen a Polgármester.

Egy pillanatra kővé dermedtem. Mielőtt megszólalhattam volna, Romek megszólalt, hogy ő inkább meghalna az én helyemben.

– Micsoda élet az, vakon? Sehova se menni, semmit se csinálni. Sajnállak.

Hallgattam. Sokáig szánakozott a sorsomon, és nem tudtam megállítani, nem találtam szavakat. Szerencsére elbúcsúzott. Rájöttem, hogy a Polgármesternek kezet ad, nekem meg csak annyit mond: viszontlátásra. Távozóban még odaszólt, hogy ha szükségem lesz valamire, csak üzenjek, ő biztosan nem tagadja meg a segítséget. Elment. Kivettem a fiókból egy marék cukrot.

– Vegyél – mondtam.

– Á, nem eszem el előled.

– Ne butáskodj, van nekem sok.

– Nem hoztam neked semmit...

– Miért hoztál volna? Vegyél.

Tétovázva kivett egy szemet.

– Ne hidd, hogy én olyan szegény vagyok – mondtam. – Van új ruhám, cipőm, és nemsokára pénzt fogok keresni. Az is lehet, hogy nyugatra megyek, vagy a különleges iskolába.

– Szóval nem maradsz a kórházban?

– Minek? Egészséges vagyok.

– No igen, de...

– Az, hogy nem látok – vágtam közbe –, nem tesz semmit. Megtanulok „vakon" jár-

ni, és minden úgy lesz, mint régen. Csak még erősödnöm kell. Egyébként nemsokára itt a tavasz. Akkor kimegyek innen, és...

Elhallgattam. Eszembe jutott, hogy beszélnem kellene a Polgármesternek a vak kefekötőről. De a kefekötést kicsi és jelentéktelen dolognak éreztem, ezért lázasan törtem a fejem valami új foglalkozáson – nagyot akartam mondani, ami elkápráztatja és meggyőzi a Polgármestert. De semmi se jutott eszembe. Úgy látszik, észrevette, mert gyorsan megszólalt:

– Biztos minden nagyszerűen megy majd. Csak erősödj meg.

– Polgármester! – kiáltott fel váratlanul Firganek.

– Mi az, Firganek bácsi?

– Miféle erőről beszélsz?

– Hát olyan rendes erőről.

– Buta vagy te, Polgármester.

– No, csak aludjon inkább.

– Nem a kezébe meg a lábába kell neki az erő, hanem olyan erő kell neki, ami belül van – olyan, amilyen nincs se neked, se nekem, se senkinek az egész városban.

– Miket hord itt össze...

Firganek megint zümmögni kezdett, mintha megfeledkezett volna rólunk, meg arról, amit az imént mondott.

– Már másodszor beszél arról az erőről – jegyeztem meg.

– Süket duma.

– Szó sincs róla! – tiltakoztam. – Igaza van. Nem tudja, hogyan kell azt az erőt megszerezni, de biztos van ilyen erő.

– Lehet – hagyta rám kelletlenül a Polgármester.

– Van, mert mikor még odafönt voltam, sose hallottam róla, és mégis ilyen erőt akartam.

– Akarni én is sok mindent akarnék...

– De van! De van! – csökönyösködtem idegesen.

– Hát én nem mondom, hogy nincs – dörmögött a Polgármester.

– De nem hiszed el.

– Még sose hallottam ilyesmit.

Éreztem a hangjából, hogy nem akar vitatkozni. De én elégedetlen voltam. Nem tudtam meggyőzni se a rám váró rendkívüli jövőről, se arról az erőről.

A Polgármester másra terelte a szót. Elmondta, hogy a városból alig lehet kijutni, mert az utakat befútta a hó, mindenfelé hótorlaszok vannak, az emberek folyosókat ásnak bennük.

– A srácok széthordták a fél fűrésztelepet. Mind lécet csinál magának, tele van a város síelőkkel.

Azt is elmesélte, hogy klassz háborús film megy a moziban, ő már kétszer megnézte. Nem feleltem. Még mindig arra az erőre gondoltam. De azért mindent hallottam, amit a Polgármester mondott. A szívem mélyében megsajdult valami. Mindig szerettem a telet. Sokszor csámborogtam csikorgó fagyban, a hótorlaszokon keresztül, ki a városból, fel a Lovag-hegyre, ahonnét látszott az erdő és az egész vidék, a füstcsíkokkal, a fenyvesek zöld foltjaival. Síléces, tél, hó –

ez most mind olyan messze került tőlem. Megértettem, hogy egy más világban élek, és nem juthatok át belőle oda, ahol a Polgármester van, meg a többiek.

Búcsúzáskor megígérte, hogy gyakrabban benéz, úgy sincs mit csinálni a városban, folyton havazik, megveszi az embert az Isten hidege, itt nálam még mindig jobb, ha meleg nincs is. Csak az a kár, hogy nem kártyázhatok.

Szán suhant el valahol a közelben, ide hallatszott a csilingelése. Nemrég még óriásinak éreztem ezt a szobát – most közelebb jöttek a falak, és egyenesen otthonos volt. Egyedül, vagy még inkább Firganek társaságában jól éreztem magam.

Egyik este nem hallottam Firganek horkolását, hát megkérdeztem, mit csinál. Sokáig nem felelt, aztán dünnyögni kezdett:

– Mit is csinálhatna az ember így fekve? Nézem a rést a fák között, és látom, hogyan sűrűsödik a fekete homály, olyan, mint a papi reverenda. Nézem, de a szemem mindig csukva van. Te is nézhetnél így.

Megpróbáltam elképzelni az erdőt és az éjszakát. Ehelyett eszembe jutott, hogyan szánkóztam le valamikor a várdombról egészen a Borun-tó jegére. A többiek lefékeztek, mert a tó nem volt egészen befagyva, de én meg akartam mutatni, milyen bátor vagyok, és lecsúsztam egészen a tó közepéig. Akkor észbe kaptam, és vissza akartam fordulni, de a jég vékony volt. Inamba szállt

a bátorság, és bántam már, hogy hősködtem. A srácok látták, milyen kutyaszorítóban vagyok. Mindenféle buta tanácsot kiabáltak a partról, hogyan keveredjek ki. Nem láttam őket. Nem mertem megmozdítani a fejemet. Talán öt percig is ültem így, aztán óvatosan lehasaltam a szánkón, és a kezemmel meg a cipőm orrával vigyázva taszigálni kezdtem magam. A szánkó megmoccant, és lassan elindult. Jó ötven méterre volt a part. Csöpögött a homlokomról a verejték, pedig nem volt rajtam se kabát, se kesztyű. De türelmesen tovább lökdöstem magam. Kemény két órát tartott ez a csúszkálás. Beesteledett, és a srácok rég hazamentek. Mire kivergődtem a szilárd talajra, olyan fáradt voltam, hogy nem bírtam fölkelni a szánkóról. Csak attól tértem magamhoz, hogy a kezem meg a lábam szörnyen fázni kezdett.

Abból a játékból, amit Firganek kitalált, semmi sem lett, de rájöttem, mennyi örömet ad az emlékezés.

Egyáltalán, sok mindent tanultam Firganektől. Aznap, mikor a lábáról levették a gipszet, különösen élénk volt, és furcsa kis históriákat mesélt. Csak azon mérgelődtem, hogy egyiket se fejezte be. Félbehagyta a történeteit, összekeverte a neveket, vagy minden átmenet nélkül másik mesébe fogott, és hiába erőlködtem, hogy egybeszőjem a különféle darabkákat. Tűnődtem, vajon szándékosan csinálja ezt, vagy csakugyan hiányzik egy kereke, ahogy az egész város beszéli.

Az egyik történet különösen fölkeltette az érdeklődésemet. Egy cigányról szólt, aki üstöt árult a vásárokban. Ismerte az egész környék, mesélte Firganek. Sohasem volt nála egyetlen üst sem; mindig azt mondta, hogy a szekerén vannak, kint a falu vagy a város határában, már ahol éppen történt a dolog. Eleinte hittek neki. Annál is inkább megbíztak benne, mivelhogy nem kért előleget, csak felírta egy cédulára a megrendelő nevét. De a megbeszélt időpontban nem hozta az üstöt, és akkor azt mondták: – Lám, a hazug cigány, kár volt hinni neki. – Hanem másnap megjelent, és hozott egy cigány kovácsolta, jó rézüstöt. Ráállt, megmutatta, milyen erős az üst, még alatta se horpad be. Az emberek fizettek, a cigány eltűnt. Nemsokára aztán az újonnan vásárolt üstnek is nyoma veszett. A tulajdonos lármát csapott, de hiába. Az üst eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. És így történt ez minden faluban, ahol csak megjelent az üstös cigány. A végén híre ment a dolognak, és gyanakodni kezdtek, hogy amit egyik kezével elad, a másikkal visszaszerzi; de senki sem kapta rajta a lopáson, pedig tolvajnak meg gazembernek nevezte mindenki. Hanem akinek üst kellett, mégis kénytelen-kelletlen a cigányhoz fordult.

Firganek itt abbahagyta, és folytatás helyett másik történetbe kezdett a parasztról, akinek a veszett kutya megtépte a subáját. Dühbe gurultam, szavába vágtam, és követeltem, hogy beszéljen tovább a cigányról. Azt felelte, hogy nincs tovább.

– Kell hogy legyen – makacskodtam. – Biztosan el tetszett felejteni.

– Semmit se felejtettem el.

– Hát micsoda történet az, aminek nincs vége?

Firganek felkacagott.

– Ha ilyen okos vagy – mondta –, találd ki magad, mi történt aztán.

Elhallgattam. „Buta emberrel kár vitatkozni." Mintha a gondolatomra válaszolna, megkérdezte: én is dilisnek tartom-e, mint a többiek? Meghökkentem és nem tudtam, mit feleljek.

– Ne gondolkodj rajta – mondta. – Úgyse találsz ki semmit. Tartsál csak gyagyásnak, mint a többi. Ha nem üvöltsz együtt a farkasokkal, szétmarcangolnak. Firganek „szent piás és háborodott" – ezt kell mondani, mert ez az igazság, és nekem is jó így.

Éjjel sokáig nem tudtunk elaludni. Hallgattam Firganek történeteit, és közben a magam dolgain is gondolkodtam. De amikor az első patkányok megjelentek, fejemre húztam a pokrócot, és aludni próbáltam. Nem jött álom a szememre. Firganek is dobálta magát az ágyon, csak úgy recsegett alatta. A patkányok nagyban rajcsúroztak. Egyszer csak két patkány cincogva felugrott az ágyamra, és kergetőzni kezdett, körbekörbe. Riogattam őket, föl se vették, eszük ágában se volt elmenekülni.

– Firganek bácsi! – kiáltottam.

– Mi baj?

– Ezek az ördögök! Itt szaladgálnak rajtam! Tessék valamit közéjük vágni!

Várakoztam. A patkányok úgy tomboltak, mintha fel akarnák falni egymást: vinnyogtak és a karmaikkal tépték a pokrócot. Moccanni se mertem.

– Tessék már elkergetni őket, Firganek bácsi! – könyörögtem félig sírva.

– Emlékszel arra az erőre, ami nem a kézben és nem a lábban lakozik, hanem az ember bensejében?

Különösen, tompán kongott a hangja.

„Bánom is én azt az erőt – gondoltam magamban. – Ha látnék, agyoncsapnám a patkányokat mind egy szálig – ebből áll az egész erő."

– Az az erő csak akkor születik meg az emberben, ha maga akarja – folytatta Firganek. – És neked akarnod kell, különben megdöglesz, mint a kutya, vagy a templom előtt végzed, mint a többi vak. Ettem én ezt a kenyeret, és tudom, hogy ólomból van az ember keze, ha koldulásra kell kinyújtani. Azért hát a Legszentebb nevében parancsolom neked, István, kelj fel és járj! Ha lelépsz a padlóra, és le tudod győzni a félelmedet a nyomorult patkányoktól, olyan erő birtokosa leszel, ami keveseknek adatik meg.

„Mit dumál ez? – gondoltam rémülten. – Végképp elment a sütnivalója?"

Szerencsére a patkányok lehengeredtek a padlóra, és már nem kellett Firganek segítsége. Verítéktől csapzottan füleltem, nem ugranak-e föl újra. Egyelőre békén hagytak.

Aludtak a németek, aludt Firganek, csak én nem aludtam. Néha, mikor a patkányok elcsendesedtek, csöpögés hallatszott az ablak felől. Biztosan olvad a hó, és csöpög a tetőről az ablak kiálló bádogpárkányára. Nyugtalanított ez a csöpögés. Azt jelezte: ha sokára is, de biztosan eljön a tavasz.

Nem tudtam, várom-e még, vagy jobban szeretném, ha a tél örökké tartana.

Egyik nap rémülten vettem észre, hogy eltűnt a fiókból a cédula a vak kefekötő címével. Kerestem az éjjeliszekrény körül, az ágyban; a nővért, aki épp az ebédet hozta, megkértem, hogy segítsen keresni, de a cédula nyomtalanul eltűnt. Csak arra emlékeztem, milyen utcában lakik az a kefekötő.

Lassan felengedett a tél. Firganek mankóval járkált a szobában. Sokszor átruccant amúgy, kórházi ingben-glóriában, Kamiński bádogoshoz, aztán pityókosan jött meg, leült az ágyamra, és sokáig mesélte, milyen a világ odakint. Máskor az ablak elé állt, és bár nem kértem, elmondta, hogy az ereszcsatornából csurog a hólé, mintha dézsából öntenék, a hó, ami pár napja még szép fehér volt, fekete a piszoktól, az udvaron akkora pocsolyák vannak, mint egy-egy tó, az emberek átgázolnak rajtuk, mert nem tudják kikerülni.

Szerettem hallgatni, ahogy mesélt. Magam elé tudtam képzelni, milyen az utca. Ponto-

san ismertem a járda minden repedését. Ha jól összeszedtem az emlékezetemet, már előttem is volt a hosszú út egyenes sávja, az Intézettől egészen a vasúti sínekig. Onnan már az erdőt látja az ember, és nem vezet tovább út.

Firganek, amióta felkelt az ágyból, ritkán beszélt zagyvaságot. Többnyire hallgatott, rótta a szobát egyik végétől a másikig. Hallgattam a mankója kopogását. Gondolkoztam, miért nem ül nyugton, miért mászkál örökösen. Ha lassan, komótosan sétált volna, az még hagyján – biztos unja az ágyat, és inkább járkál; de ő úgy futkosott a mankóival, mintha sietős dolga lenne. Mondtam neki egypárszor, hogy ne ugráljon, mert megbotlik, és megint összetöri a lábát, de úgy tett, mintha nem hallaná, vagy csakugyan nem hallotta.

Egyszer, amint elment az ágyam mellett, váratlanul megállt, és lihegve megkérdezte, tudom-e, hogy ő szerzetes volt. Meglepetten makogtam, hogy persze, hisz az egész város tudja.

– Hát még mit mondanak?

– Más semmit.

– Á, tudom én, mit beszélnek! – nevetett. – Firganek részeges himpellér volt. Azért dobták ki a kolostorból. Hajaj... Különben az is lehet, hogy úgy volt. Okos ember nem veti meg az itókát. De Firganek minden éjjel vérig korbácsolta magát, pedig a rendfőnök a legszigorúbban megtiltotta. Bizony – folytatta –, Firganek pravoszlávnak született, és katolikus akart lenni. Fia-

tal korában teletömte a fejét óhitűekről meg más remetékről szóló legendákkal, és kedve szottyant, hogy szent legyen. Hát lettem is – a Szent Piás. Szar világ! – üvöltött fel dühödten.

Mielőtt felocsúdtam volna a megdöbbenésből, kirohant. Sejtettem, hova megy.

Felöltöztem és mint mostanában sokszor, kimentem a kórház kapuja elé. Volt itt egy olyan beszögellés, mint Mordak boltja mellett. Álldogálhattam vagy guggolhattam, és nem ért a szél. Szerettem a különféle hangokat hallgatni – néha úgy rémlett, hogy látom az utcát, a kocsikat és az embereket. Ez itt egylovas szekér, zörög a vasabroncsa, aztán kétlovas kocsi robog el vagy konflis, az nem is csap zajt a macskaköveken. Az autókat még könnyebb volt megismerni: a személyautók halkan suhannak, a teherautóknak berreg a motorja, csörömpöl a láncuk meg a laza sárhányójuk. Végül traktorok is jártak arra, dübörgésük minden más hangot elnyomott.

Sok ember haladt el mellettem. Átmentek az udvaron, vagy a kórházba igyekeztek. Megismertem a lépésekről, hogy férfi vagy nő. Ha gyors, erélyes lépteket hallottam, fiatal, karcsú személyt képzeltem el, a lassú, nehézkes cammogásról öreg, kövér ember jutott az eszembe. Néha tévedtem. Egyszer, amint így ücsörögtem, gyors női léptek ütötték meg a fülemet. Felém tartottak, de közvetlenül a kapu előtt elhallgattak. Magamon éreztem valakinek a tekintetét. Vártam. Egyszer csak nagy meglepeté-

semre női hang helyett az orvos ismerős hangja szólalt meg.

Most is így üldögéltem, és Firganekre gondoltam. Mankókopogásra lestem a sok hang között. Elzsibbadt a lábam. Dermesztő hideg áradt a fal felől, Firganek pedig nem jött. Dideregve visszamentem a szobába. Ide-oda ténferegtem, ujjaimmal maszatoltam a nedves ablaküveget, az ajtóhoz mentem és hallgatóztam, hátha lépések hangzanak fel a folyosón. De Firganek csak nem került elő. Ideges voltam. A vacsorát se akartam megenni. „Talán leitta magát, és Kamińskinál éjszakázik?"

Elcsöndesedtek a zajok az utcán és a kórházban. A németek is megérkeztek. Elmentek mellettem, mintha meg se láttak volna. Nem volt más hátra, eljöttem az ablaktól, és lassan vetkőzni kezdtem. Az ágyban százig, kétszázig, háromszázig, aztán egészen ezerig számoltam, hogy megrövidítsem a várakozást. Végül beleuntam. Akaratlanul is folyton Firganek járt az eszemben, meg a vele kapcsolatos dolgok.

Összerezzentem, amikor hirtelen meghallottam a patkányok cincogását. Fejemre húztam a pokrócot. Körülöttem megkezdődött a szokásos éjszakai ramazuri. Most már megértettem, hogy Firganek nem jön vissza se ma éjjel, se máskor. Mintha szakadékba zuhantam volna, amiből nem lehet kijutni. Ez rövid ideig tartott, talán egy másodpercig; akkor valami hirtelen azt súgta: „Mentsd meg magad!" És hirtelen eszembe villant, hogy csak az a belső erő menthet meg. Ha-

bozás nélkül ledobtam a pokrócot, és mezítláb, a kórházi hálóingben, leugrottam a padlóra. Álltam és vártam, mikor vetik rám magukat a patkányok. Kívántam, hogy megtámadjanak. Kívántam, hogy élethalálharcot vívhassak velük. Merev volt a térdem, amint megtettem az első, aztán a második lépést. A patkányok egy szempillantás alatt eltűntek valahová, de én nem hagytam abba az üldözésüket. Éreztem, hogy meglapultak, és a szoba sarkaiból néznek gonosz, kaján szemekkel. Égnek meredt a hajam a rémülettől, de elszántság töltötte be minden porcikámat. Egyik faltól a másikig szaladtam, mintha el akarnám taposni őket. Végül lehajoltam, és sorra kitapogattam a lyukakat, sarkokat, beszögelléseket. Lassacskán lecsillapodtam. Egyre nyugodtabb lettem. És akkor rájöttem, hogy már nem félek a patkányoktól, és soha többé nem fogok félni tőlük. Visszabotorkáltam az ágyba, de már nem dugtam a fejem a pokróc alá. Egyszerűen nem gondoltam többé a patkányokra.

Délelőtt a nap odasütött a kórház homlokzatára, és kedvemre sütkérezhettem. Torkig voltam az ággyal és a fekvéssel. Amint felébredtem, rögtön ruhába bújtam, és csak késő este feküdtem le.

Március volt már. Eluntam, hogy a szobát rójam, és a kórház kerítése mentén baktattam, mikor valaki utánam szaladt, és hátulról befogta a szememet. Kazia nővér volt.

– Rossz gyerek vagy. Nem látogattál meg, amíg beteg voltam.

Lehorgasztottam a fejem.

– Pedig akartam.

– Hát akkor miért nem jöttél?

– Nem tudom.

– Most meggyógyultam, és minden jó lesz. Hoztam neked ebédet, ott van a szobában. Gyere, megeszed, azután sétálni megyünk a parkba. Már nem dolgozom a kórházban. De ezt majd később elmesélem.

Nagyon izgatott voltam. Gyorsan nyeltem az ebédet, mintha félnék, hogy Kazia nővér még meggondolja magát. Éppen befejeztem az evést, mikor azt mondta:

– A kötés a szemeden fekete a piszoktól. Ki kell cserélni. Vagy egészen levesszük. Nem kell viselned.

– De kell! – tiltakoztam.

Emlékezetemben fölmerült egy vak arca, akit valamikor láttam: ijesztő, halotti arc.

– Miért kell?

– Kell, és mindig is viselni fogom.

– De kötés nélkül sokkal csinosabb vagy – érvelt.

– Nem! Akkor is kell!

– Ahogy akarod.

Kiment és hamarosan visszajött a friss kötéssel. Kitisztította a cipőmet, a ruhámat, megfésült a saját fésűjével, mert nekem nem volt, végül kijelentette, hogy nagyon csinos vagyok, és Roman, aki a parkban vár ránk, biztos nagyot néz majd. Rögtön tudtam, ki az a Roman, és minden örömöm, lelkesedésem egy pillanat alatt elszállt.

– Sietnünk kell. Nem szeret várakozni – mondta, amikor megfésült.

Szólni akartam, hogy menjen csak egyedül, de úgy szíven ütött Roman említése, hogy észre se vettem, mikor kivezetett az utcára.

A járdán nyüzsögtek az emberek, de nekem úgy tetszett, hogy amint közeledem hozzájuk, és elmegyek mellettük, megállnak, elhallgatnak és figyelik a mozdulataimat. Nem tudtam, mit csináljak a szabad kezemmel, és milyen arcot vágjak. Nem voltam benne biztos, hogy rendesen lépkedek-e. Ostobán nézhettem ki, de minél jobban iparkodtam, annál nevetségesebbnek éreztem a viselkedésemet.

Kazia nővér hirtelen befordult egy ajtón, és maga után húzott. Mielőtt észbe kaphattam volna, máris egy kis széken ültem, és gyorsan lecsavarta szememről a kötést. Emberek voltak körülöttem. Nem értettem, mi történik. Fel akartam állni, de lefogott, és rám szólt, hogy üljek nyugodtan.

– A borbélynál vagyunk. A bácsi mindjárt megnyír.

– Megnőtt az üstököd, mint a szénaboglya.

„Ó, hisz ez Mazurek" – ismertem meg a hangját. Eltakartam a szememet, hogy ne nézzenek.

– Vidd onnan a mancsod, még megvágom az ollóval. Nincs mit szégyenkezned. Nem te vagy az egyetlen, aki nem lát. Ez még nem is a legrosszabb fajta vakság – mondta barátságosan.

De én azért összeszorítottam a szemhéjaimat.

– Apádat is, anyádat is ismertem. Sokat iszogattunk együtt az öreggel. Meghalt mind a kettő, elég baj az – lett volna, aki gondodat viselje. Bár talán jobb is, hogy nem látnak így.

Rosszul esett ez a megjegyzés. Aztán mindenfélét kérdezett. Szaporán válaszolgattam, mintha így hamarabb elkészülne a nyírással. A végén néhányszor jó erősen végigkefélte a hajamat meg a tarkómat.

– Kész a kocsi! Fölkelhetsz! – kiáltott.

Felálltam, és akkor Kazia nővér szemüveget adott rám.

– Inkább a kötést... – tiltakoztam.

– Csacsi vagy – mondta. – Ez sokkal jobban áll, ugye? – fordult Mazurekhoz.

– Világos. Csak nem jár ilyen ronggyal a szemén? Most legalább... egészen kikupálódott.

Kazia nővér megmagyarázta, hogy ez sötét szemüveg, és senki sem találja majd ki, miért hordom. Azt fogják hinni, csak úgy föltettem, mert bántja a fény a szememet.

– Mennyivel tartozunk? – kérdezte.

– Ne tessék már bolondozni. Nem vagyok én olyan ember, aki mindent a pénzért csinál.

– Ingyen a Krisztus koporsóját se őrzik. Nem szegény gyerek ő, csak én kezelem a pénzét, nehogy becsapják.

Rögtön kapcsoltam, miért hazudik, és nem szóltam semmit. Mazurek megsértődött, nem akarta elfogadni a fizetséget, de Kazia nővér az asztalra tette a pénzt, és kimentünk. Az utcára érve, ezt rögtön meg is mondta

nekem. Megkért, karoljak belé, hogy kényelmesebben mehessünk. Úgy is tettem.

Most már nem zavartak a járókelők. Nem törődtem velük. Még a szememre boruló sötétség is világosabb lett. Felvidultam. Futni, ugrálni, kiabálni szerettem volna. De azért szép nyugodtan lépegettem, és hallgattam Kazia nővér cipőjének kopogását.

– Tudod, hol vagyunk? – kérdezte. – Éppen most megyünk el a mozi előtt.

Megálltam. Minden eszembe jutott: a hatalmas, piros és kék betűs *„Balti-tenger mozi"* felirat, az ajtó két szárnyán a rengeteg filmkép, jobboldalt a falon a plakátok helye.

Kazia nővér tovább húzott.

– Most jön a sétatér – szólaltam meg. – Itt van, ni! – Lábammal megéreztem a sétatérre vezető kövezett utat.

– Nagyszerű! – súgta Kazia nővér. – Gyere át a másik oldalamra. Ott a kerítés mentén jöhetsz.

Megérintettem a jól ismert drótkerítést, amelyen kibújtak az élősövény ágacskái.

– A bokrok már tele vannak levélkékkel, a fák meg rügyekkel. Három-négy nap, és kizöldül minden – mondta Kazia nővér.

Arra gondoltam, hogy most már egyedül is tudnék menni, és biztosan mindenhova eltalálnék. Az egész város életre kelt bennem – olyan volt, mintha sűrű ködön át nézném. A kerítés végénél magamtól befordultam jobbra.

– Ó, hiszen most már te vezetsz engem – nevetett a nővér.

A sétányon mentünk. A kétoldalt sorakozó hársfák árnyékot vetettek az útra, csak néha sütött át közöttük a nap, olyankor éreztem a hátamon a melegét.

A tiszt már várt a parkban. Alighogy köszöntek egymásnak, megkérdezte:

– Minek hoztad magaddal?

– Pszt! – súgta a nővér. – Köszönj neki. No, nyújts kezet te is – bökte meg a könyökömet.

Kelletlenül nyújtottam a kezem. „Csakugyan, minek hozott ide?" A tiszt keményen parolázott velem.

– Most aztán mit csináljunk? – kérdezte. – Tíz perc múlva kezdődik az előadás, és már megváltottam a jegyeket.

– Talán hagyhatnánk most azt a mozit – súgta Kazia nővér.

– Hagyhatnánk a mozit? Tudod, milyen ritkán jutok hozzá. És most, mikor már megvan a jegy... Igazán szólhattál volna, hogy elhozod.

– Visszatalálok én a kórházba – vágtam közbe.

Egy percre csönd lett.

– Nem, nem! Szó se lehet róla! Különben sincs semmi kedvem a mozihoz. Sokkal jobb lenne sétálni egyet, mint két óra hosszat kucorogni a rossz levegőben.

Kiéreztem Kazia nővér szavaiból, hogy nagyon szeretne moziba menni, csak miattam beszél így.

– Én igazán visszatalálok – mondtam újra.

– Ugyan! – szólt rám Kazia nővér.

– Ide figyelj, kisanyám...

Megdermedtem.

– Miért nem akarod, hogy egy kicsit a saját lábára álljon? Nem árt az, ha tanul. Nem mindig akad majd, aki kézen fogva vezeti. Meg aztán – ő akarja... No de nem érünk rá totojázni. Döntsd el, mit akarsz. Ha nem jössz, megyek magam.

– Roman, ezt nem szabad. Gyere, szaladjunk, gyorsan hazavisszük. Legfeljebb lekéssük a híradót.

– Nem kell! – löktem el a kezét. A fejemben egyre az kalapált: „Kisanyám, kisanyám."

– Mért butáskodsz?

– Csak menjen a nővér! Nem kell a segítsége!

– No, most megkaptad, amit kerestél – mondta a tiszt.

– Te vagy az oka! – kiáltott Kazia nővér félig sírva.

Még egyszer megpróbált kézen fogni. Félreugrottam.

– Elég volt! Mindenki idebámul! – csattant fel a tiszt.

Elmentek. Hallottam a lépteiket az ösvény puha földjén. Úgy rémlett, Kazia nővér egypárszor vissza akar fordulni. Végül csönd támadt. Egyedül maradtam. Nem eresztettem búnak a fejem. Biztosra vettem, hogy magam is hazatalálok.

Letértem az ösvényről, hogy ne lásson meg senki. Össze akartam szedni a gondolataimat, fontolóra venni, hogy most mit csináljak. Bokrokhoz értem, pad volt kö-

zöttük. Megörültem, és már az se bántott annyira, hogy Kazia nővér elment. Leültem és végiggondoltam, hogyan jutok el a kórházhoz. Tudtam: az ösvényen ki kell jutnom a fő sétányra, a hársfasor aztán egyenesen elvisz a kapuig. Akkor befordulok, jön a sétatér kerítése, utána a mozi, boltok, Mazurek, jobbról az újságosbódé, a kórház előtt a sarkon a hentesüzlet.

Izgatott voltam. Csak azt sajnáltam, hogy nincs nálam a bot. Úgy könnyebb lenne. Egy darabig tétováztam, ne törjek-e valami alkalmas ágat a körülöttem levő bokrokról. De jobbnak láttam, ha nem kockáztatom meg. Emlékeztem a régi időkből, hogy megkergetett bennünket az ilyesmiért az öreg Kępisz. Hátha itt áll valahol, és árgus szemmel figyel?

Felkeltem a padról, és vigyázva elindultam az ösvény felé. Lépteimtől zizegett a tavalyi fű. Tíz-húsz lépés után megcsikordult a lábam alatt a kavicsos ösvény. Lejtős széle mentén lépkedtem lassan előre. Egyszerre csak beszélgetés és nevetés hallatszott. Kis híján visszafordultam, de leküzdöttem a félelmemet. Gondoltam, ha végigmegyek a városon, folyton emberek lesznek körülöttem, és hiába is bujkálnék előlük. Már egészen közelről hallottam őket. Akkor egy csapásra elnémultak. Kalapált a szívem. Biztosan megálltak, és vizsgálódva néznek. Parfümillat csiklandozta az orromat; mintha arcomra vetődött volna az árnyékuk.

Csak a fő sétánynál lassítottam meg a lépteimet. Megismertem a sétányt. Nagy kö-

vekkel volt kirakva. A kövek pirosak, és ezért mindenki „Rózsaszín fasor"-nak nevezi az utat. Hangok, kiáltások verték fel a parkot. Rájöttem, hogy szombat délután van, azért ilyen sok az ember. Biztos léptekkel masíroztam a köves úton, mintha látnék. A kapuban voltam, mert a fal visszaverte a cipőm dobbanását, mikor messze magam előtt azt hallottam:

– Stasiek! Stasiek!

Megismertem Kazia nővér hangját. „Hát mégis visszajött!" Mindenről megfeledkezve rohantam elébe. Elhagytam a hosszú, hűvös kaput, és kiértem az aszfaltos kocsiútra. De rosszul számítottam ki az irányt – egyszer csak megakadt a lábam az alacsony drótkerítésben és átbukfenceztem. Gyorsan felugrottam a vizes fűből. Kazia nővér már ott volt mellettem.

– Mit csinálsz! Összetöröd magad! – zihálta.

– Megfeledkeztem erről a kerítésről.

– Hiszen te nem látsz. Óvatosan kell járnod. És hol a szemüveged? – kérdezte.

Az arcomhoz kaptam.

– Itt van ni, leejtette és rátaposott – szólalt meg a tiszt.

Összerezzentem. Nem gondoltam rá, hogy ő is eljött a nővérrel. A szemüveg ripityára törött. Szégyenkeztem. Lehorgasztottam a fejem, hogy a tiszt ne lássa az arcomat, és némán hagytam, hogy vezessenek.

Kazia nővér elmondta, hogy bedöglött a vetítőgép, és nem tartották meg az előadást, azért jöttek vissza. Kérlelt, hogy ne lógas-

sam a fejem, ne legyek rosszkedvű. De én csak szedtem a lábam, alig vártam már, hogy a kórházba érjek. Úgy éreztem, az a legbiztosabb menedék.

Már elhagytuk a mozit, megismertem a járdáról, mikor hirtelen egy női hang állított meg bennünket:

– Mondja, kedves, ez az, aki meg akarta ölni a papot?

Kazia nővér megszorította a kezemet. Sietni kezdett. Még jobban leszegtem a fejem. A kórházkapuból búcsú nélkül berohantam a szobába. Azt hittem, utánam jön. Nem akartam, hogy jöjjön, és mégis vártam. Nem jött.

Csak este nézett be, mikor már lefeküdtem. Fáradt és szomorkás volt. Szemrehányást tett, hogy vadóc vagyok, és ha meg nem változom, rossz dolgom lesz az életben. Nem feleltem. Tudtam, igaza van, de hát mit csináljak. Aztán suttogóra fogta a hangját:

– Holnap lesz az esküvőnk, és három nap múlva elutazunk Wrocławba. Romannak már van ott lakása és állása. Nagyon fogsz nekem . . .

Nem fejezte be. Azt hiszem, sírt. Búcsúzóul új szemüveget adott rám, és kért, hogy tartsam meg jó emlékezetemben.

Többé nem hallottam róla.

Egy délután Leszek orgonacsokorral állított be. A virág még nem nyílt ki, de a kemény bimbóknak igazi orgonaillatuk volt.

Kezemben tartottam az ágakat és szagolgattam. Kettéharaptam egy bimbót. Keserédes ízt éreztem a nyelvemen. És akkor eszembe jutott, mennyire vártam a tavaszt, és most itt van. Ráeszméltem, hogy tulajdonképpen már rég eljött a tavasz, de nálam nem változott semmi. És elhatároztam: másnap elmegyek a kefekötőhöz.

Reggel, alighogy kibújtam az ágyból, hallottam – zuhog az eső. Gyorsan felöltöztem, és kimerészkedtem az udvarra. Körülfogott a sustorgó zápor. Pár lépést tettem, de pillanatok alatt majdnem bőrig áztam. Ha lett volna valami vízhatlan holmim, ez az idő nagyon is megfelelt volna nekem: ilyen esőben senki sem vesz észre, nyugodtan eljuthatok a vak kefekötőhöz.

Reggeli után újra kimentem a kórház elé, hátha már elállt az eső. De ugyanúgy zuhogott. Visszabaktattam a szobába, és kinyitottam az ablakot, hogy meghalljam, ha vége a felhőszakadásnak. Álltam az ablaknál, és kinyújtottam a kezem, kapkodtam a sűrű cseppeket, amikor nyílt az ajtó, és belépett Firganek. Ráismertem a köhögéséről. Mikor a roham elmúlt, nagyot sercintett a padlóra, aztán kezet adott.

– No, csakhogy itt vagyok – mondta.

Messzire bűzlött a pálinkától.

– A kórházi mankót eladtam az ismerősömnek egy fél lityiért. Szakad az eső. Ronggyá áztam. Az egész város beszéli, hogy meg akartad ölni a papot. Szemükbe nevettem, de hát Firganek gügye. Van valami ennivalód?

– A reggelit már megettem. De van egypár szem cukrom...

– Jöhet.

Kihúztam a fiókot, és összekotortam mind, ami megmaradt. Elvette, kihámozgatta a papírból, és hangosan ropogtatta.

– Láttam a papot. Lenne hozzá egy-két szavam. De úgyse ereszkedne le hozzám. Firganek részeg disznó.

– Mondta a templomban, hogy én gránátot dobtam rá? – kérdeztem.

Firganek rágta a cukrot, és nem felelt.

– Az első tavaszi zápor – lépett oda az ablakhoz. – Hogy ment a sorod, mióta nem láttalak? Hallom, borbélynál voltál.

– Tessék megmondani: kiprédikált a pap? – makacskodtam.

– Nem, nem szólt semmit. – Kis szünet után hozzátette: – Hallgat.

Nem értettem. Hát akkor nincs semmi baj, ha hallgat.

– Gyóntál te valaha? – kérdezte Firganek váratlanul.

– Igen, egyszer, az első áldozás előtt.

– „Gyónom a mindenható Istennek..." Mondtad ezt?

– Azt hiszem, mondtam.

– Nem hagynak majd élni a városban. Az Isten megbocsátóbb, mint az emberek.

– Titkolni tetszik valamit előttem?

– És amikor a pap megkopogtatja a gyóntatószék rácsát: „Kelj fel..."

– Mit beszél, Firganek bácsi?

– Kipattan minden bimbó, és neked meg kell gyónnod.

– De én nem vétettem semmit.

– Éppen az a jó. Ilyen záporeső után mindig rügyfakadás jön. Gyerünk most a templomba.

– Nem akarok gyónni, nincs mit meggyónnom.

– Félsz az esőtől?

– Nem, de nincs mit meggyónnom.

– Langyos az eső, meglátod.

„Se füle, se farka, amit locsog" – gondoltam. De azért nem ellenkeztem, amikor kézen fogott és kivezetett. Az eső patakokban folyt végig az arcomon. Csakugyan langyos volt a zápor. Tocsogtam a vízben. Srácok zsivaját hallottam valahonnét. Eszembe jutott, hogy ilyen időben én is mezítláb szaladgáltam az udvaron, mikor a felhőkben nagy robajjal összetört valami; aztán a fekete sarat tapicskoltam a pocsolyákban, hogy csizmám legyen.

Firganek gyorsan ment. Alig bírtam lépést tartani vele. Az eső időnként még jobban nekieredt. A nadrágom és a zakóm átázott, és nehéz volt.

– Lassabban! – kiáltottam fel.

Hallgatott rám, és azontúl nem rohant.

– Hova megyünk?

– Meggyónsz.

– Mondtam, hogy nincs mit, és nem is tudom, hogyan kell, már elfelejtettem az egészet.

– Semmit se kell tudnod, és ha nincs mit, annál jobb. Ne hallgasson tovább.

– Talán majd máskor. Hadd jusson előbb eszembe, hadd tanuljam meg újból.

– Nem, nem máskor, hanem ma – amíg Firganek nem gügye. Hallod, hogy pattannak ki a bimbók a sétatéren?

– Nem.

– Szívd be a szagokat. Mit érzel? Esővizet meg földet. Elmondod neki azt a Sitniket meg a többieket, akik a szájukat jártatják a városban, és mikor már mindent kitálaltál, és egyetlen szó se maradt a fejedben, akkor köpsz egyet. Rácsos a gyóntatószék, átköpsz a rácson.

Kitéptem a kezem, de újra elkapta.

– Félsz?

– Majd máskor, Firganek bácsi. Most be tetszett rúgni.

– Nem halaszthatjuk el.

Megint rohanni kezdett. Kétségbeesetten törtem a fejem, mit csinálhatnék, hogy eleresszen, és ne vonszoljon tovább. Most már megértettem: igazán félkegyelmű. Biztosra vettem, hogy valami újabb bajba kerget.

– Már nincs messze. Ott nem fog zuhogni – mondta.

– Tessék elengedni. Majd egyszer eljövök magam – rimánkodtam.

– Nem! Firganek torkig van ezzel a sárfészekkel. Felszedi a sátorfáját. A hatóság megtiltotta, hogy a „cellámban" aludjak. Piás vagyok, a Szent Piás. Akárhova megyek, mindenütt...

Megint szabadulni akartam, de nem eresztett. „Igazán bolond. Még majd elcipel valahova és meggyilkol."

– Eresszen, mert segítségért kiabálok!

– Ez már a lépcső. Vigyázz.

Amikor ott álltam a templomajtóban, nem akartam továbbmenni. Görcsösen megkapaszkodtam a kiugró falban. Nem vonszolt tovább. Lefejtette a kezemet a kőről, és szelíden belökött. Ijedten léptem egypárat. Hűvösség csapott meg, és olvadt viasz szagát éreztem. Néma csend volt a templomban.

– Egyelőre nincs itt senki – szólalt meg Firganek, csöppet se halkítva le a hangját.

Megkönnyebbültem.

– A gyóntatószék előtt álsz. Térdepelj le. Tapintsd meg magad előtt a rácsot.

Egyszer csak harsány tüsszentés hallatszott a templom túlsó végéből, aztán kényelmes csoszogás. Rögtön eszembe jutott Grzegorz, az öreg sekrestyés, a városszerte ismert pálinkaszivattyú.

– Kit látnak szemeim?! – rikkantott és nevetni kezdett. – Firganek fráter. Az Isten küldött ide. – Kongott a hangja az üres templomban. – Gyere be a sekrestyébe. Van egy kis szenteltvizecském. – Megint nevetett, de olyan volt a nevetése, mint a szaggatott hörgés. – Megmondtam, hogy jössz te még az én utcámba. A kántor kérdezgette is, miért nem hozlak el. Most aztán nem szöksz meg. Te fogod fújtatni az orgonát. Rám fér már egy kis pihenés.

A szavak elhalkultak. Végül már csak baljós mormogás hallatszott valahonnét. Óvatosan felkeltem a térdeplőről. A nyitott ajtón behallatszott az eső zuhogása. A nesz nyomán lassan, szinte lábujjhegyen a kijárat felé botorkáltam. Átléptem a küszöböt. De a lépcsőről megfeledkeztem és legurultam.

Feltápászkodtam. Égő fájdalom hasított a jobb kezembe.

Egy darabig tanakodtam, merre menjek. Elindultam balra. Vigyáztam, hogy le ne térjek a járdáról. Ki akartam jutni a főutcára. „Ott, a sétatér kerítése mentén könnyebb lesz" – gondoltam. Elkábított az eső zuhogása. Nem tudtam egyenesen menni. Hol a gyepre tévedtem, hol az út kőszegélyébe botlottam. Ha csönd van, eltájékozódom a sok nesz nyomán, de az eső egyhangú sustorgásától megkótyagosodtam, és tehetetlenné váltam. Nem tudtam biztosan, jó irányba megyek-e. Néha elsietett valaki mellettem, de nem mertem megszólítani, és útbaigazítást kérni. Tovább botorkáltam. Az az ötletem támadt, hogy az úttest szélén, a járdaszegély mentén fogok haladni. Irányt változtattam, és a járda szélét keresgéltem a lábammal, de csak sima utat éreztem. Egyszer csak megbotlottam valamiben. Lépcsőfok volt a lábam alatt, aztán második, harmadik és negyedik.

Itt már nem esett.

„Hol lehetek?" – tűnődtem. Felidéztem magamban a közeli házakat, de egyiknek sincs lépcsője. Súlyosan tapadt rám az átázott ruha. Megborzongtam. Hirtelen ajtó csikordult mögöttem.

– Mit csinálsz itt? – reccsent rám egy ismeretlen hang.

Nem tudtam, mit válaszoljak.

– No halljuk, halljuk! – sürgetett a férfi.

– Ide bújtam az eső elől.

– Nem tudod, hogy itt tilos járni?

– Miért?

– Ne vitatkozz. Nyomás, mert hűvösre teszlek, és egy év múlva se jössz ki.

„Hogy is felejthettem el? – gondoltam. – Hiszen ez a rendőrség épülete, az utca végén." Lerohantam a lépcsőről. Tudtam, hogy most már hazatalálok. Ott a sétatér, a rendőrséggel szemben. Átszaladtam az üres úttesten, és máris a kerítésnél voltam. Egyszeriben elfogott a ráérős nyugalom.

Megálltam a mozi előtt. A bejárat kiugró teteje alá húzódtam, megtaláltam a kilincset és lenyomtam. Zárva volt az ajtó. Nekitámasztottam a hátamat, és megkönnyebbülten sóhajtottam. Sok időm volt, rengeteg sok. Akár órákig is elálldogálhattam. Kíváncsi voltam, ott van-e még a nagy üvegszekrény a filmképekkel. Léptem egyet arrafelé, és kinyújtottam a kezem. Egyenesen az arcába nyúltam valakinek. Sóbálvánnyá dermedtem a rémülettől. Aztán sarkon fordultam, és pucoltam a kórház felé. Baj nélkül odaértem. Rögtön levetettem a ruhámat, magamra húztam a száraz pizsamát, és bebújtam a pokróc alá. Elhatároztam, hogy meg se mozdulok többé, akár egy évig. Csöppet se kívánkoztam ki az utcára. Nekem ugyan nem kell a világ.

Aludtam, mint a mormota. Kis időre felébredtem, aztán megint elszundítottam. Senki sem zavart. Csend volt a szobában, csak az utcán morajlottak fel néha az autók. Nem tudom, meddig aludtam volna, ha Stefa nővér föl nem kelt. Odajött, felrázott és azt mondta, hogy ezentúl nem hozzák le az ételt.

Ha enni akarok, járjak föl a konyha felől – oda, ahol a németek esznek.

Nem válaszoltam. Fülemre húztam a pokrócot, és aludtam tovább. Mikor felébredtem, az volt az érzésem, hogy még most is az ágyam mellett áll. De nem volt ott senki. Megint szundítani támadt kedvem, de hiába szorítottam össze a szemhéjamat, hiába dugtam a fejem a pokróc alá. Idegesítettek az utcáról meg a kórházból hallatszó zajok.

Fölkeltem és kimentem a vécére, de aztán már nem bújtam vissza az ágyba, hanem odaléptem az ablakhoz. Olyan melegen sütött a nap az üvegen át, mint egy jól befűtött cserépkályha. Nem jöttem rá rögtön, hogy a nap süt. Én azt hittem, borús idő van és esik. Kinyitottam az ablakot. Langyos, üde levegő áradt be. Nem volt kedvem tovább henteregni az ágyban. Gyorsan felöltöztem, feltettem a szemüveget, végigszántottam a hajamat az ujjaimmal, és kimentem a kórház elé.

Lődörögtem az udvaron, a kerítés mentén, aztán elernyesztett a nap, és az árnyékba húzódtam. A torkom kiszáradt, és korgott a gyomrom. Jól emlékeztem, mit mondott Stefa nővér, de föltettem magamban, hogy nem eszem együtt a németekkel, ha éhen döglöm, akkor se. Ott volt még a pénzem, amit Kamiński adott sapkára – az éjjeliszekrény polca alá dugtam. Odamentem és kitapogattam, megvan-e. Megvolt. Kisimítottam a bankót, méricskéltem a nagyságát. Lehetett húsz złoty, de éppúgy ötszáz is. Zsebre vágtam és kimentem.

A sarki mészároshoz indultam volna, de féltem. Minduntalan megzavart valami: hol autó jött, hol egy járókelő sietett végig az utcán. Vártam az alkalmas pillanatot, amikor nyugalom lesz. Ha nem hajt az éhség, ítéletnapjáig itt rostokoltam volna a kórházudvaron.

Elmerészkedtem a kapuig. Óvatosan rakosgattam a lábamat a köveken. A hentesüzlet egész közel volt. Már majdnem odaértem, mikor valaki kézen fogott, és az ajtóhoz vezetett. Beléptem. Füstölt kolbász szaga csapott az orromba. Az imént még tudtam, mit fogok mondani, de most üres volt a fejem, egy mákszemnyi gondolat se maradt benne. Ajtónyitás közben sok ember hangját hallottam, de amint betettem a lábam, mindnek torkán akadt a szó. Biztosan engem bámultak. Álltam közöttük, és egy lépést se bírtam tenni. Egyszer csak a kezembe nyomtak valamit. Nem kapcsoltam rögtön, elvettem, de aztán nyomban elöntött a szégyen és harag. Kiabálni, tiltakozni akartam, de akkor megszólalt egy jóindulatú férfihang:

– Heniek, vágj neki egy darab kolbászt.

Földhöz vágtam a könyöradományt. Rohantam kifelé, nekimentem az ajtónak. Botladozva és bőgve szaladtam vissza a kórházba.

Mihelyt ledobhattam magam az ágyamra, megrohant a kétségbeesés. Rádöbbentem: csinálnom kell valamit, hogy soha többé ne féljek az emberektől. És hirtelen eszembe jutott Firganek. Éreztem, hogy ez

az egyetlen megoldás, másikat hiába is keresnék.

Ismét az utcán mentem, és egész idő alatt azt képzeltem, hogy patkányfalka ellen indulok. Patkányok, patkányok – hajtogattam. Járókelők mellett haladtam el. Elhitettem magammal, hogy patkányok. Így értem el megint a henteshez. Míg eljutottam az ajtótól a pultig, újból átéltem azt az éjszakát, mikor kiugrottam az ágyból, és a szobában szaladgálva kerestem a leselkedő patkányokat. Az emberek utat nyitottak; hallgattak, akár az előbb, de már nem féltem tőlük. Nem érdekeltek.

A hentes megkérdezte, mit akarok, és én negyed kiló kolbászt kértem.

– Hiszen kaptál.

– Én venni akartam! – vágtam oda.

– De rátarti ez a fiú!

Hallottam, hogy a hátam mögött a papról súgdolóznak.

– Istenem, hiszen gyerek még – sopánkodott egy asszony.

Fogtam a kolbászt meg a visszajáró pénzt, és nyugodtan kimentem az üzletből. Mosolyogtam. „Mégiscsak van belső erő. Firganek igazat mondott."

Szirénabúgást hallottam a Visztula felől, a kikötőből. Ebédre szólt. Bementem a kórházba, és a szobám felé tartottam a folyosón, de egyszer csak rám kiáltottak:

– Állj! Létra!

Megálltam.

– Hova mész? – kérdezte a hang a magasból.

– Haza, a szobámba – mondtam.

– Vak vagy te, nem látod, hol a lépcső?

– Te, ez tényleg nem lát! – kiáltott egy másik.

– Ne hülyéskedj!

– Én úgy éljek! Nézd meg jobban.

Tovább akartam menni, de létrába ütköztem.

– Jobb felé van a lépcső, nem erre.

– Én nem a lépcsőhöz megyek, hanem a szobámba – ide, a németekhez.

– Mit beszélsz? A németek a pincében laknak, a túlsó oldalon.

Kikerültem a létrát. Az ágyam ott állt a szobában, ahol eddig. Továbbmentem és kerestem a németek ágyát. A helyén volt mind a három, de szalmazsák és ágynemű nélkül.

– Te itt laktál? – kérdezte a férfi, aki utánam jött.

– Most is itt lakom – feleltem.

– De fiacskám, ma kezdődik a tatarozás. Mindjárt kivisszük az ágyakat, és semmiképp se maradhatsz itt. Marian, fuss el a gondnokért. Hol aludjon ez a gyerek?!

A másik férfi nemsokára visszajött, hogy nem találja a gondnokot. Közben még egypár munkás érkezett, és most már el kellett hinnem, hogy ezek ketten nem hazudtak. Riadtan álldogáltam. Ekkor kinyílt az ajtó. A munkások mintha megdermedtek volna.

– Jó napot – szólt valaki.

Megismertem Siennicki igazgató hangját. Buzgón, harsányan köszöntek vissza neki. Csak én hallgattam. Éreztem, hogy az igaz-

gató rám néz. Megnyikordult a cipője – mint amikor a hordágyon feküdtem.

– Mit keresel te még itt?

Nem válaszoltam.

– Tél óta mindig itt vagy?

– Itt.

– Hívjanak azonnal egy nővért.

Feszült csend volt a szobában. Hamarosan megjelent Stefa nővér.

– Miért fekszik ez még itt? És nekem még csak nem is szóltak róla! – Az igazgató majdnem kiabált.

– Igazgató úr, kérem, én . . .

– Nem érdekel! – vágott közbe Siennicki. – Adja át a szolgálatot. Elviszi a fiút a városházára. Mégiscsak botrány! Nem menhely ez itt.

– Igenis, igazgató úr. Szedd a holmid. Mindjárt érted jövök – parancsolt rám a nővér.

Lerogytam az ágyra. Reszkettem, mint a kocsonya. Az igazgató a munkásokhoz fordult, magyarázott nekik, de azok hallgattak. Éreztem, hogy engem néznek. Elő kellett volna húznom a párna alól a pizsamámat, hogy készen legyek, mire Stefa nővér visszajön, de megbénított a rémület, hogy a városházára visznek. Előttem volt a komor épület, rácsos, szűk ablakaival. Ott semmi jó nem várhat rám. Felálltam és kisompolyogtam, mintha szükségre mennék. Amint becsuktam az ajtót, a kijárat felé iramodtam. Nem sokat törtem a fejem, hova menjek – csak minél messzebb kerüljek a kórháztól.

Szedtem a lábam. Délidő volt, alig lézeng-

tek az utcán. Az úttesten loholtam, a járdaszegély mellett. Aztán felléptem a járdára, és megérintettem a sétatér kerítését. A drótháló mentén haladtam, nehogy túlmenjek a kapun. Megtaláltam. Itt már nagyobb biztonságban éreztem magam. Emlékeztem, merre a legsűrűbbek a bokrok. Rátaláltam az ösvényre az élősövény mellett. Deszkába ütközött a térdem. Pad volt. Fáradtan leültem. Pihentem egy kicsit, és főtt a fejem, hogy most mit csináljak.

Nyikorgó gyerekkocsi közeledett. Lehajtottam a fejem, és a kezemre támasztottam, mint aki mélyen elgondolkozik. A gyerekkocsi megállt előttem.

– Hát te mit ülsz itt egyedül? Miért nem vagy az iskolában? – kérdezte az asszony. – Valami baj történt? Mi van veled?

– Mi köze hozzá!

– Még visszafelesel! Nézze meg az ember! Utcakölyök!

– Nem én szóltam a nénihez.

– Hát már kérdezni se szabad? No, megállj csak... Azt hiszed, nem tudom, melyik jómadár vagy? Ismerlek én. Meg is mondom az anyádnak, hogy az iskola mellé jársz.

Nagyot nevettem.

Hallottam, hogy az asszony szaporán tovább tolja a nyikorgó gyerekkocsit. Múlt az idő. Csak egy lehetőség maradt: beszélni a vak kefekötővel, de még ma. Minden aggály nélkül kerestem egy alkalmas ágat a pad körüli bokron és letörtem. Letéptem a gallyait és leveleit, aztán elindultam visszza, a kapu felé. A kefekötő utcája majd-

nem kint van a város határában, de nem aggódtam, mert az út egyenes. Az ág hosszabb volt, mint a régi botom, söpörtem vele magam előtt a földet. A főutca kereszteződésénél megálltam, mert autók robogtak, és szekér zörgött előttem. Vártam, hogy elmenjenek. Álltam és a járda szélét tapogattam a botommal, mikor rikkancs kiáltozása ütötte meg a fülemet. Megismertem a Polgármester hangját. A szekér és az autók elmentek, de én nem mozdultam. Már nem kínálgatta az újságjait. Biztosan meglátott. Arrafelé fordultam, és nagyot kiáltottam:

– Polgármester!

– Szevasz! – mondta.

Ott állt az orrom előtt. Elszégyelltem magam, hogy akkorát kiáltottam.

– Mi van, rikkancs lettél?

– Az, de almás buli. Hova mész? – kérdezte.

– A Podgórska utcába, egy ismerősömhöz.

– Hisz az kint van a fenében.

– És te?

– Én? Oda, ahol vásárolnak. A kórházban vagy még?

– Á! Már rég nem.

– Ha akarod, elviszlek a Podgórska utcába. Hátha ott elsózom ezt a cuccot.

– Klassz!

Belekaroltam. Lassacskán elhagytuk a belvárost. A Polgármester harsányan kínálta az újságjait, de nem akadt vevő.

– Hol laksz most? – csapott rám váratlanul.

– Hol lakom?... Hát tulajdonképpen csak most keresek szállást.

– És mész abba a különleges iskolába?

– Talán.

Nem voltak ínyemre a kérdései.

– Az emberek rém kíváncsiak, hogy mihez kezdesz.

– Mit érdekli őket?

– Várj, ott integet valaki az ablakból.

Hallottam, hogy odaszalad, aztán halkan beszél valakivel. Lassan továbbmentem. Nemsokára utolért, és vígan mesélte:

– A Balogsuta – emlékszel rá? – tíz újságot vett ablakpucoláshoz. Felőlem a szemétbe is dobhatja, csak kifizesse! – s nevetett egyet.

Már nem volt messze a Podgórska utca. A Polgármester érdeklődött, kihez megyek. Megmondtam.

– Ha Marian nem hantált, biztos megtaláljuk azt a kefekötőt. A Podgórska utca nem Varsó.

Perzselően sütött a nap. Már nemigen beszélgettünk. Az újságjai címét se kiabálta. Földek és kertek húzódtak körülöttünk, egy lélek se járt az úton. A Podgórska utca sarkán a Polgármester megállított egy kerékpárost, és megkérdezte, hol lakik a kefekötő, de az rámordult, hogy senki effélét nem ismer, és elkarikázott.

Tovább bandukoltunk.

– Itt aztán az egész áru a nyakamon marad – panaszkodott a Polgármester.

– Akkor eredj vissza. Egyedül is odatalálok – vetettem oda.

– Ugyan, menj már! Elkísérlek. Már nem lehet messze. Ha csak össze nem tévesztetted az utcát...

– Egész biztos ez az, emlékszem rá.

Fahíd reccsent meg a talpunk alatt. Annak idején szerettem álldogálni rajta, nézni a tiszta vizet, és kavicsot dobálni bele. Tavaly nyáron erre mentünk Leszekkel gombázni, hazafelé jó nagyot pihentünk, bámultuk a halacskákat, amint csoportostul kergetőztek a nagy kőnél.

– Kint vagyunk az isten háta mögött. Egy sánta kutyát se látni – szólt a Polgármester.

Éreztem, hogy visszakívánkozik már a belvárosba az újságjaival, hát újra elmondtam: menjen csak, velem ne törődjön.

– Ni, ott van valami viskó. Hátha ez az – szólalt meg hirtelen.

Befordultunk a kertkapuhoz. Dühösen ugató kutya rohant felénk.

– De klassz bulldog! – kiáltott a Polgármester.

A kerítés magas volt, a kutya nem tudta átugorni.

– Aha, kinézett valaki – súgta a Polgármester.

– Burlaj! Burlaj! Vissza! – kiáltott egy női hang. – Hát ti mit akartok? – szólított meg bennünket.

– Kérdezni valamit! – kiabált vissza a Polgármester.

– No mit?

– Nem tetszik tudni, hol lakik a vak kefekötő?

– Kicsoda?

– A kefekötő!

– Vén majom, becsukta az ablakot! – szólt a Polgármester. – Gyerünk tovább.

A következő háznál kint megálltam, ő pedig kopogtatott és bement. Talán félóráig is elmaradt. Éppen utána akartam menni, de hallottam, hogy jön.

– Na mi van, megtaláltad?

– Meg, ez az. De elkéstünk.

– Miért?

– A feleségével beszélgettem. Az a vak öreg volt már, és a télen meghalt.

A kerítésbe kapaszkodtam.

– Meghalt?

– Mi bajod? – csodálkozott.

– Semmi.

Álltunk és hallgattunk.

– Kefét kötött, de abból nem tudott megélni. Az asszony is keresett, mosással.

– Nem baj. Gondoltam is, hogy már nem él.

A Polgármester nem szólt rá semmit. Nem hitt nekem.

– Hát akkor visszajössz?

– Nem. Te csak menj. Én még elnézek valahová.

Alighanem kezet akart nyújtani, de későn vettem észre. Hallottam, amint szalad az országúton. Éreztem a léptein, hogy nagyon megkönnyebbült.

Sokáig álltam a kerítésnek dőlve, aztán kimentem az országútra, és a város felé ballagtam. „Most mi lesz?" – villant meg a fejemben. Mentem, mint az alvajáró. Zúgott

a fejem, csengett a fülem. Néha kedvem támadt, hogy lefeküdjek az útra, és föl se keljek többé. Mindegy volt, hova megyek, és mi lesz velem.

Biztos lemenőben volt a nap, mert már enyhült a hőség. Elértem a hidacskát, és nem volt erőm továbbmenni. Leültem a szélére, és a víz fölé lógattam a lábam. Hallottam, hogy csörgedezik a víz a köveken, és hogy zubog a sziklákról lezúduló kis vízesés. A csobogástól megszomjaztam. A torkom és a nyelvem égett a portól, és ha összeszorítottam a fogaimat, megcsikordult közöttük a homok. Felálltam, lementem a hídról, és a bottal óvatosan letapogatóztam a vízhez.

Merítgettem a tenyeremmel. Keserny volt. Lehajoltam és mélyebbre nyúltam. Megérintettem a köveket a patak fenekén. Éreztem, milyen gyorsan áramlik a víz. Hirtelen valami síkos dolog ért az ujjaimhoz. Kirántottam a kezemet. Majdnem hanyatt estem. Képzeletemben megjelent a förtelmes, szőrös harcsa, ocsmány emberi arcával. Felkapaszkodtam a lejtős parton. Bizonyosra vettem, hogy a szörnyeteg kitartóan mászik utánam, és előbb-utóbb lecsap rám. Tudtam én, hogy ez nem igaz, mégis egyre jobban siettem.

Egyszerre csak nehéz, hörgő fújtatást hallottam. Égnek meredt a hajam. Aztán rájöttem, hogy ez a saját lihegésem, és egy kicsit megnyugodtam. Lassítottam, de akkor meg egyre erősödő zörgés ütötte meg a fülemet. Ész nélkül rohanni kezdtem. Nem éreztem meg, hogy kanyarodik az út, és az

árokba zuhantam. Nem történt semmi bajom, de a bukfenc kijózanított. Térdelve kerestem a botot, mert kiesett a kezemből, és közben füleltem a híd felől hallatszó lódobogásra. Megismertem, hogy konflis közeledik.

Éppen akkor másztam ki az árokból, amikor odaért. A ló megállt.

– Te vagy az?

Nagyot dobbant a szívem.

– Én vagyok, Wójcik bácsi.

– Minek szaladtál úgy?

– Hát... siettem.

– Bevárhattál volna.

– Nem láttam.

– Azt mondják, vak vagy.

– Igen, Wójcik bácsi.

– Szállj be. Mit csináltál itt? – kérdezte, mikor már felkapaszkodtam a kocsira.

– A vak kefekötőt kerestem, de már meghalt.

– Aztán mit akartál tőle?

– Meg akartam tanulni a kefekötést.

– Kefekötést? – csodálkozott.

– Igen. Úgy hallottam, ahhoz nem kell látni.

– Te igazán nem látsz?

– Igazán, Wójcik bácsi.

– És úgy volt a dolog, ahogy a városban mesélik?

– Nem, Wójcik bácsi.

– Gondoltam én, hogy nem lehetett úgy.

A ló lassan poroszkált.

– No és most?

– Nem tudom, Wójcik bácsi.

A ló újra megállt. Hallgattunk. Jobbról valahonnét gyümölcsfák illatát hozta a szél.

– Tudod, mi legyél? Bérkocsis. Hányszor voltam én már úgy elázva, hogy azt se tudtam, fiú vagyok-e vagy lány, aztán a ló magától végigvitt a városon, és úgy hazakocsikázott velem, mintha csak fogtam volna a gyeplőt.

– Ahhoz ló kellene meg kocsi. És talán nem mindegyik ló...

– Ott áll nálam egy másik bricska. Kölcsönadnám. És a ló?... Öreg az én kancám, de azért megpróbálhatnám ménhez vinni. Minden csikaja ugyanilyen okos volt. Lenne mit a tejbe aprítanod.

– Csak tréfálni tetszik...

– Nem csinálok feneket a számból.

A kanca békésen kocogott, és a füle botját se mozgatta, amikor nagy dübörgéssel traktor haladt el mellettünk.

– Nézz be hozzám egyik nap. Megmutatom a kocsit, és elmondom, mi a helyzet a ménnel. Csak félek, hogy öreg már a kancám.

Eszembe jutott, mennyit mulattam Wójcik ösztövér, bicegő, túros hátú gebéjének a bólogatásán, és arra gondoltam: Wójcik alighanem részeg.

– Itt vagyunk a kaszárnyánál. Tovább jössz?

– Igen, még egy kicsit – mondtam, mert nem akartam elválni tőle.

– Csak vigyázz majd, mert sok ember beszáll, és azt mondja: vidd el ide meg ide. Elviszed, aztán egyszer csak se pasas, se

pénz. – De rögtön hozzátette: – Azért csak megtalálod a számításod. Meg aztán téged úgyse csap be senki. – Hirtelen dühös lett valamiért, pattintott az ostorával és felhorkant: – Gyi, te!

Egyre több autó és szekér haladt el mellettünk, olykor járókelők hangját is hallottam. Kényelmesen, békésen hátradőltem, elkocsikáztam volna így a világ végéig. Majdnem elbóbiskoltam, de akkor hirtelen megállt a kocsi.

– A plébános integet előttünk.

– Ki?

– A pap. Azt akarja, hogy elvigyem. Tovább jössz?

– Nem, nem! – ugrottam fel. – Gyalog megyek tovább. Odatalálok.

Lent álltam a földön.

– Széles feneke van – dörmögött bocsánatkérően Wójcik.

– Köszönöm, hogy el tetszett hozni.

– Ami meg azt a csikót illeti, az én kancám még állja a sarat. Sose búsulj.

– Hát persze, Wójcik bácsi. Viszontlátásra.

Nem tudtam, hol vagyok, de elindultam egyenesen a fűvön, és a járdára értem. Mentem a járda szélén, és úgy zakatolt a szívem, hogy verítékcsöppek ütöttek ki a halántékomon. Wójcik a tisztelendő úr elé hajtott, én pedig úgy éreztem, a tisztelendő úr rám néz, és mindjárt odajön hozzám, és mond valamit. Én is beszélni akartam a tisztelendő úrral. Még nem tudtam, mit, de feltétlenül beszélni akartam, sokat, nagyon so-

kat. Mikor a konflis megállt, biztosra vettem, hogy a tisztelendő úr már itt is van előttem. Lestem a hangokat. De a paták felcsattantak a kövezeten, és a reményem elszállt.

Megingott alattam a föld, és majdnem összeroskadtam, de akkor elfogott a düh. Kemény léptekkel megindultam, mintha szét akarnám zúzni a járdát. Úgy éreztem, megyek, rohanok előre, és a világ elmarad mögöttem. A kocsi a tisztelendő úrral nem előre robog, hanem hátrálva távolodik tőlem. Mintha Wójcik gebéje is hátrafelé poroszkálna. És egyre erősebbnek éreztem magam, és elárasztott az öröm, hogy a kocsi a tisztelendő úrral eltűnik messze mögöttem, én meg száguldok előre.

Hirtelen ráébredtem, hogy nem járdán lépkedek, hanem hallgatag, puha homokban. Valahol észrevétlenül véget ért a járda. Néhány lépést tettem jobbra is, balra is. Mindenütt csak homok. Úttalan, kopár sivatag magányossága vett körül. Eszembe villant a botom – ott maradt Wójcik kocsiján –, de csak mosolyogtam. „Minek nekem a bot? Hiszen a végtelen pusztaságban úgyis ott az út, amerre megy az ember."

JERZY SZCZYGIEŁ

1932-ben született, Puławyban. A varsói egyetemen az 1953–57. években lengyel irodalmat tanult, 1958 óta a vakok számára kiadott *A mi világunk* című társadalmi–irodalmi havi folyóirat szerkesztője.

A *Hallgatás*-t megelőzően két regénye jelent meg *(Kökény*, 1960, és *A lemondás útja*, 1962).

A szerzőt főként a fiatal nemzedék problémái érdeklik, a fiatalok életéből meríti regényeinek tárgyát. Ez tükröződik *Hallgatás* című, mély humanizmussal átitatott művében is.

A *Hallgatás* című regényből nemrég filmet készítettek Lengyelországban.

TARTALOM

Első rész
Hallgatás – – – – – – – 5

Második rész
Patkányok – – – – – – – 118

Jerzy Szczygieł – – – – – – – 295